

Ἡ ΠΕΡΙΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΔ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 397 - 398 - 399

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 1985

Ίδιοκτησία - Διεύθυνσις
1954—56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ίδιοκτήτης - Διευθυντής
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Γ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι
(ετήσια)

Πρωτοβουλία	Δρχ. 1300
Νομ. Προσώπων & Όργανων, Τραπεζών	» 2000
Κοινοτήτων & Σχολείων	» 2000
Εξωτερικός	Δολλ. 40
Τιμή τεύχους	Δρχ. 500

Αντεπιστέλλοντα μέλη της Επιτροπής
Α. Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Αθήνα)
ΧΡΗΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ (Ίασιον Ρουμανίας)

Ερεβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑ» Όδός Μελετίου Γεωργάφου 53, Ίωάννινα, Τηλ. 26-659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Γεωργίου Δρ. Χαραμαντά	: "Ανθιμος Ζ' (ιστορική μονογραφία)	Σελ. 177
Κων. Άθαν. Διαμάντη	: Άπομνημονεύματα του Νικ. Σ. Άντύπα για τὸν πόλεμο τοῦ 1897 (ιστορικά στοιχεία)	» 192
Έλευθ. Π. Δόβα	: Ίστορία στὸ κέντημα (λαογρ. μελέτη)	» 195
Γ. Μαυρομμάτη	: Οἱ ὁρόμυλοι τῆς Πυρσόγιαννης (λαογρ. στοιχεία)	» 203
Α. Α. Τατσιοπούλου	: Λαογραφικά Κομπασίου (λαογρ. συλλογή)	» 207
Πέτρου Σκουτέλα	: «Ὁ σκάλος» (λαογρ. στοιχεία)	» 209
Έλευθ. Ν. Πλατή	: Ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νέα ἐλληνικὴ γραφὴ καὶ τὸ μονοτονικό (φιολ. μελέτη)	» 211
Γ. Δ. Δέπου	: Τὸ τρίλημμα τοῦ Λαΐμπνιτς (φιολ. δοκίμιο)	» 227
Χρυσάνθης Τσιτσιάς	: Ἐπάνοδος — Γιάννινα (ποίημα)	» 229
Μάνθου Σκαριώτη	: Τὸ πετράλωνα (ποίημα)	» 229
Γιάνγου Παπαστάμου	: Μορφές καὶ μηνύματα — Τὸ σκάκι τοῦ πεπρωμένου (δοκίμια)	» 231
Ν. Β. Τυπάλδου	: Ἀγάπη (ποίημα)	» 236
Γ. Γεωργάκη	: Ἀθετήσεις (ποίημα)	» 236
Τάσου Δ. Βασιλείου	: Ἡ κούκλα (διήγημα)	» 237
Νικολάε Τσαστομίρ (μετάφρ. Α. Ράδου)	: Ἀχιλλέας — Κάποιος γυρεύει — Ὁ ἄσπρος κύκνος — Ἀρχαῖος χορός — Τὸ τρίτο αὐτοπορταῖτο (ποίηματα)	» 241
Άννας Ἀχμάτοβα (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη)	: Τὸ τραγεῦδι τῆς τελευταίας συνάντησης (ποίημα)	» 242
Γ. Δ. Χουμουζιάδη	: Ἡ ἀλύπητη ἐπιστήμη (δοκίμιο)	» 243
Κων. Μπράτσου	: Στὸ θέρος (ποίημα)	» 245
Νίνας Κονκαλίδου - Ναχμία	: Μιὰ Κυριακὴ — Στιγμές — Κάποια νύχτα τοῦ Φλεβάρη (ποίηματα)	» 247
Ἀντέλας Ποπέσκου (μετάφρ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	: «Δωρεαὶ εἰς μνήμην» (διήγημα)	» 248
Έζρα Πάουντ (μετάφρ. Α. Φουσκάρη)	: Ἡχώ (ποίημα)	» 250
Γ. Δ. Κόκκινου	: Ἱμέρρω — Τὸ τείσωλαιο — MEDITATIO — Ἡ ὁμορφὴ τουαλέττα — Ἡ συνάντηση (ποίηματα)	» 251
Νετζάτη Τσοούνερ (μετάφρ. Κ. Τσιλιμαντού)	: Τὸ θέατρο (ποίημα)	» 252
Διον. Δ. Τάτση	: Ἀπολογία λειψοῦ ἀνθρώπου (διήγημα)	» 253
Γ. Δ. Κουλούκη	: Ἀποδημία στὸ Ἅγιον Ὄρος (ἔδοιοπρικό)	» 255
	: Τὰ πρῶτα δῆματα (ποίημα)	» 263

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ὠ μ α τ α : Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Κώστα Π. Λαζαρίδη («Η.Ε.»). — Πνευματικὸ Σημῶσιον στὴν Ἡπειρὸν (Δ. Κόκκινου). — Ἀρχαιολογικὸ καὶ Ἱστορικὸ Συνέδριο στὴ Λάρισα (Γ. Σακελλίωνα). — Οἱ ἀντιρρήσεις τῶν... τιμητῶν. — Διάγραμμα γιὰ τὴν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν στὴν Ἡπειρὸν (Δ. Κόκκινου). — Ἡ Σύνταξις τῶν λογοτεχνῶν. — Πνευματικὰ γεγονότα: Τιμητικὲς διακρίσεις στὸν Δ. Γιάνκο. — Ἡ ἔκθεσις ρουμανικοῦ βιβλίου. — Ἡ ΕΡΤ—1 καὶ ἡ ἐπαρχία. — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνοκριτικὰ. — Διὰ φῶρα: Πανελλήνιος Λογοτεχνικὸς Διαγωνισμός. — Ἐκθεσις τοῦ Διοικητῆ τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας. — Ἐκθεσις τοῦ Διοικητῆ τῆς ΕΤΒΑ.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξας: Δ. Κόκκινος — Μελετῆς Γεωργάφου 53 - Ίωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολὴ 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη
Εκτύπωση: Τυπογραφεῖο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίτσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσ/νίκη

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΚΡΑΚΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΔ'

◆ ΜΑ-Ι-ΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 1985 ◆

ΤΕΥΧ. 397 - 398 - 399

Πρεσβυτέρου ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΡ. ΧΑΡΑΜΑΝΤΑ π.θ.

Καθηγητὴ Δημοσίας Τεχνικῆς Σχολῆς Καλύμνου

ΑΝΘΙΜΟΣ Ζ'

Τὰ Ὑπομνήματα τῆς ἐκλογῆς, τῆς προαγωγῆς καὶ τῶν μεταθέσεων τοῦ Ἡπειρώτη Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Ζ', τοῦ ἀπὸ Λέρου & Καλύμνου καὶ ἡ τιμητικὴ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Κάλυμνο τὴν 4ην-2-1895

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθιμος δ' Ζ', ὁ ἀπὸ Λέρου καὶ Καλύμνου, κατὰ κόσμον Ἀγγελος Χριστοδοῦλου Τσατσός¹, ποὺ πατριάρχευσε στὸν Ἀγιώτατο Ἀποστολικὸ καὶ Οἰκουμενικὸ Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὴν 20ήν-1-1885 μέχρι τὴν 29ην -1-1897², γεννήθηκε τὸ 1828 στὴν Πλησιδίτσα τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππῶν — Ἡλείου³. Τὰ γυμνασιακὰ του μαθήματα τὰ διδάχτηκε στὴν τότε ακμάζουσα Ζωσιμαία Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν προσλήφτηκε στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτη αὐτῆς Παρθένιο Γ', τὸν ἀπὸ Ἐρσεκίου⁴ (1856—1869), ὁ ὁποῖος τὸν χειροτόνησε σὲ Διάκονο. Κατὰ τὴν εἰς Διάκονο χειροτονία του ἔλαβε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄνομα Ἀνθιμος⁵. Τὸ 1856 εἰσήλθε στὴν Ἱερὰ Θεολογικὴ τῆς Χάλκης. Ἐπειτα ἀπὸ λαμπρὰς θεολογικὰς σπουδὰς ἀποφοίτησε τὸ 1861 μὲ τὸν ἐπίσημο βαθμὸ «ΑΡΙΣΤΑ» καὶ ἀμέσως ἐπέστρεψε στὴν Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα, ὅπου διορίστηκε ἀμέσως στὴ θέση τοῦ Ἱεροκήρυκα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Ταυτόχρονα ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται ἀποδοτικὰ μὲ τὴν συγγραφὴ θεολογικῶν μελετῶν. Τὸ 1865 ἐκδόθηκε καὶ κυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα ἡ ἀναιρετικὴ μελέτη του μὲ τίτλο «Ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποδεικνυομένη ἐκ τε τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν Θείων Πατέρων». Στὴ συνέχεια διορίστηκε καθηγητὴς τῶν Ὁρησκευτικῶν στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ καὶ στὸ Κεντρικὸ Παρθεναγωγεῖο τῶν Ἰωαν-

1. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου: Ἡ Σύγχρονος Ἱεραρχία τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τόμ. Α', σελ. 2, Ἀθῆναι 1895.
2. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου: Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι. 1860 — Σήμερον. Τόμ. Α' — Ἱστορία, σελ. 675, Θεσσαλονίκη 1977.
3. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου: Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ, σελ. 134, Ἀθῆναι 1964.
4. Μητροπολίτου πρῶην Λήμνου Βασιλείου Γ. Ἀτέση: Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, σελ. 103, Ἀθῆναι 1975.
5. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 364.

νίνων. Τὴν 14ην-6-1869 μὲ τὴν ἔνθερμη πρόταση τοῦ νέου Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρονίου Χρηστίδη⁶, τοῦ μετέπειτα Λέρου καὶ Καλύμνου, πού τὴν περίοδο ἐκείνη ἦταν Συνοδικὸς σὺ Φανάρι, ἐκλέχτηκε ἀπὸ τὴν Ἱερᾶ Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἐπίσκοπος Παραμυθίας. Σημειώνουμε τὸ γεγονός ὅτι, ἡ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὑπαγόντουσαν στὴν ἐκκλησιαστικο - διοικητικὴ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ἐκάστοτε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων. Ἀργότερα ὅμως ἡ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας ἀνυψώθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1895 ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας του, σὲ περιωπὴ «Ἱερᾶς Μητροπόλεως» μὲ Συνοδικὸ καὶ Πατριαρχικὸ Τόμο⁷. Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του σὲ Ἐπίσκοπο Παραμυθίας πού συντάχτηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καταχωρήθηκε στὸν Κώδικα τῶν Ὑπομνημάτων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς⁸:

«Τῆς Ἀγιοτάτης Ἐπισκοπῆς Παραμυθίας ἀπροστατεύτου διαμεινάσης ἂν ἐν δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ Ἀρχιερατεύοντος Κύρ Διονυσίου διὰ τοὺς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκτιθεμένους εὐλόγους καὶ νομίμους λόγους πανθέντιος ἀπ' αὐτῆς καὶ θελήσει ἀπομακρυνθέντος, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες Ἀρχιερεῖς συναινέσει καὶ ἀξιώσει τοῦ Κανονικοῦ καὶ κυριάρχου τῆς Ἐπισκοπῆς ταύτης Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων ἀγαπητοῦ ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ Κύρ Σωφρονίου μετὰ τὴν γενομένην Συνοδικῶς πρότασιν καὶ προβολὴν τριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς διαδοχὴν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἦτοι τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Κλαυδίουπόλεως Κύρ Κλήμεντος, τοῦ Ὁσιολογιστάτου Ἀρχιμανδρίτου Κύρ Φωτίου καὶ τοῦ ἐν Ἱεροδιακόνοις Κύρ Ἀνθίμου, συνελθόντες ἐν τῷ Πανσέπῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Ἀνθέντου καὶ Δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Γρηγορίου καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ποιμαντικὴν ῥάβδον τῆς Ἀγιοτάτης ταύτης Ἐπισκοπῆς, προεκρίναμεν διὰ πλειοψηφίας τὸν Ὁσιολογιώτατον ἐν Ἱεροδιακόνοις Κύρ Ἀνθιμον. Ἐφ' ᾧ εἰς διηγεσὶ καὶ μόνιμον παράστασιν κατεστρώθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐστρ κατὰ μῆνα Ἰούνιον ιδ' Ἐπινεμήσεως ΙΒ'

† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος, † Ὁ Λέρον Νεόφυτος, † Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος, † Ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος, † Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος, † Ὁ Φιλαδελφείας Μελέτιος, † Ὁ Νύσσης Καλλίνικος».

Ἡ χειροτονία του σὲ Ἐπίσκοπο Παραμυθίας ἔγινε στὰ Ἰωάννινα τὴν 13ην-7-1869 ἀπὸ τρεῖς Ἀρχιερεῖς μὲ προεξάρχοντα τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιο Χρηστίδη, ὁ ὁποῖος πρωύτερα τὸν χειροτόνησε σὲ Πρεσβύτερο⁹. Τὴν Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας τὴν ἐποίησε ἀπὸ τὸ 1867 μέχρι τὸ 1877, ὅποτε «προήχθη» μὲ Συνοδικὴ ἀπόφαση σὲ Μητροπολίτη τῆς Θρακικῆς πόλης τοῦ Αἵνου¹⁰.

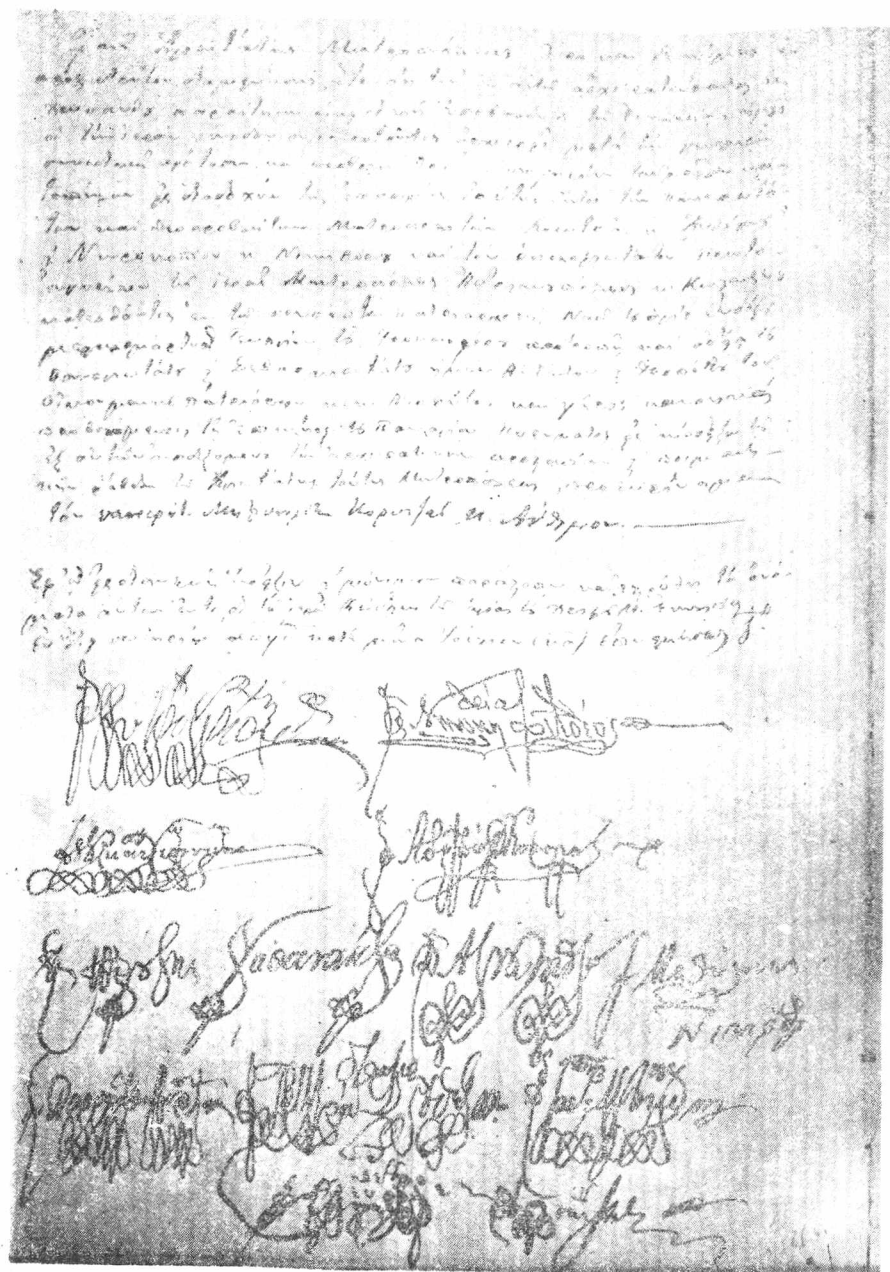
6. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου: Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία, σελ. 48—49, Ἀθήναι 1966 καὶ Βασιλείου Γ. Ἀτέση: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 103.

7. Ἐνθ. ἀνωτ., στλ. 369.

8. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεπισκ. ΕΖ', σελ. 50.

9. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 7.

10. Θεοκλήτου Φιλιππαίου Ἀρχιμ. νῦν Μητροπολίτη Μαντινείας καὶ Κυνουρίας: Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι 1833—1960. Περιοδικὸ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», τόμ. ΛΑ', τεύχος Γ', σελ. 365, Ἀθήναι 1961.

Τὸ Ὑπόμνημα τῆς προαγωγῆς του σὲ Μητροπολίτη Αἴνου ἔχει ὡς ἐξῆς¹¹:

«Τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Αἴνου ἀποστατεύτου διαμεινάσης ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Κύριου Λαοροθέου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος καὶ εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες

11. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεπισ. ΕΖ' δελ. 205.

Ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν γενομένην Συνοδικῶς πρότασιν καὶ προβολὴν τριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς διαδοχὴν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἦτοι τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Παραμυθίας Ἀνθίμου καὶ πρώην Λέρονος Μακαρίου καὶ τοῦ Ὀσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Χαρίτωνος, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παραγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ Δεσπότου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Ἰωακείμ, κατελθόντες ἐν τῷ Πανσέπῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καὶ ψήφους κανονικᾶς προβαλλόμενοι τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἰς ἐκλογὴν καὶ ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀναδεξομένου τὴν πνευματικὴν προστάσιν καὶ ποιμαντικὴν ῥάβδον τῆς Ἀγιωτάτης ταύτης Μητροπόλεως προεκρίναμεν τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Παραμυθίας Κύρ Ἀνθιμον. Ἐφ' ᾧ καὶ εἰς διηρηκτὴ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν κατεστρώθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰοῦς κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον II Ἐπινεμήσεως Ε'

† Ὁ Ἐφέσου Ἀγαθὰγγελος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Σεβ. Γέροντος Ἀγίου Νικαίας Κύρ Ἰωαννίκιου

† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος, † Ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος, † Ὁ Λέρονος Ἰωακείμ, † Ὁ Χίου Ἀμβόσιος, † Ὁ Χαλδεάς Γεωβάσιος, † Ὁ Τυρνόβου Γρηγόριος».

Τὸ 1879, δύο ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν μετάθεσιν στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν Αἴνου, καταγγέλθηκε στὸ Πατριαρχεῖο. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο προσκλήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ τὸν Γ' στὴ Βασιλεῦσα γιὰ νὰ καταθέσῃ ἐνώπιον τῆς ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ συστήθηκε στὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Ἀπὸ τὶς ἀνακρίσεις ὅμως ποὺ διεξήχθησαν διαπιστώθηκε ἡ ἀθωότητά του, γι' αὐτὸ καὶ τὴν 21ην-9-1879 ἐπανέκαμψε στὴν ἔδρα τοῦ «ἀθωωθεὶς ἐκ τῶν προσαφθεισῶν αὐτῷ αἰτιάσεων»¹². Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ποιμαντορίας του στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν Αἴνου, μὲ Συνοδικὸ Τόμο παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, γιὰ ποιμαντορίαν στὸν Μητροπολίτη Ἀνθιμο, τὸ Δεδὲ - Ἀγάτς (σημερινὴ Ἀλεξανδρούπολη), οἱ Φέρες καὶ μερικὰ χωριά ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Ἑβρου¹³. Ἐπιπρόσθετα μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Μητροπολίτη Αἴνου, κλήθηκε μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἰωακείμ Δ' τοῦ ἀπὸ Λέρονος, «ἐνθα διεκρίθη διὰ τὸ εὐσταθὲς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ»¹⁴. Τὴν 15ην-10-1888 μετατέθηκε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν Ἀγχιάλου. Τὸ ὑπόμνημα τῆς μετάθεσός του αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς¹⁵:

«Τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἀγχιάλου ἀπροστατεύτου διαμεινασῆς ἄτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατειόντος κ. Γρηγορίου μετατεθέντος εἰς τὸν Θρόνον τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Καστορίας, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες Ἀρχιερεῖς, μετὰ τὴν γενομένην Συνοδικῶς πρότασιν καὶ προβολὴν τριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς διαδοχὴν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἦτοι τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Αἴνου Κύρ Ἀνθίμου καὶ τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Παραμυθίας Κύρ Ἰωάννου καὶ Χαριουπόλεως Κύρ Γενναδίου, κατελθόντες ἐν τῷ Πανσέπῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παραγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ Δεσπότου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου

12. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 7.

13. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 364.

14. ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 8.

15. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεποφ. ΕΖ', σελ. 365.

χου κ.κ. Διονυσίου, καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Πατριάρχου Πνεύματος εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστάσιν καὶ ποιμαντικὴν ράβδον τῆς Ἀγιοτάτης ταύτης Μητροπόλεως, προεκρίναμεν τὸν Πανιερωτάτον Μητροπολίτην Αἰνίου κ. Ἀνθιμον ἀγαπητὸν ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφόν. Ἐφ' ᾧ εἰς ἐνδειξιν καὶ μόνιμον παρὰστάσιν κατεσιρῶθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγ. Ἐκκλησίας.

Ἐν εἵτει σωτηριᾷ αἰωνίᾳ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ιε' Ἐπινεμήσεως Β'

+ Ὁ Ἀμασείας Σφρόντιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀγίου Ἱμβρου Κύρου Παΐσιου, † Ὁ Νικοπόλεως Ἱερώνυμος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀγίου Βοδεῖων Ἱεροθέου, † Ὁ Ἀγκύρας Γεράσιμος, † Ὁ Βιζύης Κωνσταντῖνος, † Ὁ Ξάνθης Διονύσιος, † Ὁ Σιοιανίου Ἀθανάσιος, † Ὁ Μογλενῶν Καλλίνικος».

Πλὴν ὅμως τὴν μετὰθεσὶ τοῦ ταύτης δὲν τὴν ἀποδέχτηκε, γι' αὐτὸ ἀφοῦ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀποσύρθηκε προσωρινὰ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐγκαταστάθηκε στὰ Ἰωάννινα ὅπου ιδιώτευσε μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Μητροπολίτη πρῶν Ἀρχιάλου. Γιὰ τὴν ιδιώτευσίν του στὰ Ἰωάννινα ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθὴ μαρτυρία. «Ὡς πρῶν Ἀρχιάλου ἔζησεν εἰς τὴν πατρίδα του ἐν ἀφανείᾳ καὶ καταφρονήσει, παρὰ πάντα πάντα θεῖον καὶ ἀνθρώπινον νόμον διωκόμενος ἀπὸ ἐκκλησιαστικοῦς παράγοντας»¹⁶. Παρὰ ταῦτα ὅμως στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα τῆς ιδιώτευσής του στὰ Ἰωάννινα (1888—1893) συνέγραψε ἐρμηνευτικὰς ὁμιλίαις στὸ «Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον», τίς ὁποῖες ἐξέδωσε σὲ βιβλίον τὸ 1893 ἀπὸ τὸ Πατριαρχικὸ Τυπογραφεῖον σὲ 2 τόμ. μὲ τὸν τίτλον «ΟΔΗΓΟΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ», μάλιστα δέ, ὁ ἴδιος προσωπικὰ ἐπιμελήθηκε τῆς ἐκδόσεώς του¹⁷. Τὴν 15ην-7-1893 ἐπανῆλθε στὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀφοῦ ἐκλέχτηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδον Μητροπολίτης Κορυτσᾶς. Τὸ Ἱπόμενον τῆς ἐκλογῆς — ἐπανόδου του — σὲ Μητροπολίτη Κορυτσᾶς ἔχει ὡς ἑξῆς¹⁸:

«Τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Κορυτσᾶς ἀπροστατεύου διαμεινάσης ἔτε δὴ τοῦ πρὸ μικροῦ ἐκλεγέντος Κύρου Γρηγορίου, διὰ τοὺς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκτιθεμένους λόγους πανθέντιος ἀπ' αὐτῆς, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες Ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν γενομένην Συνοδικῶς πρότασιν καὶ προβολὴν ἱριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς διαδοχὴν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης ἦτον τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου πρῶν Ἀρχιάλου Κύρου Ἀνθίμου καὶ τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Κίτρους Κύρου Λεοντίου καὶ πρῶν Κίτρους Κύρου Ἰωαννικίου, κατελθόντες ἐν τῷ Πανσέλειῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Ἀνθέντιου καὶ Δεσπότου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Νεοφύτου καὶ ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι τῇ ἐπικλήσει τοῦ Πατριάρχου Πνεύματος, εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀναδεξομένου τὴν Ἀρχιερατικὴν προστάσιν καὶ ποιμαντικὴν ράβδον τῆς Ἀγιοτάτης ταύτης Μητροπόλεως, προεκρίναμεν τὸν Πανιερωτάτον Μητροπολίτην πρῶν Ἀρχιάλου ἀγαπητὸν ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφόν Κύρον Ἀνθιμον. Ἐφ' ᾧ εἰς

16. Δημητρίου Μαυροπούλου: Πατριαρχικαὶ Σελίδες, σελ. 28, Ἀθήναι 1960.

17. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 175.

18. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεπισφ. ΕΞ', σελ. 452.

διενεκῇ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν κατεσιρῶθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγ. Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐγῇ κατὰ μῆνα Ἰούλιον ιε' Ἐπιμεμήσεως Στ'

† Ὁ Ἡρακλείας Γερμανός, † Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, † Ὁ Χαλκηδόνας Ἰωακείμ, † Ὁ Δέσπων Καλλίνικος, † Ὁ Ἰωαννίνων Γρηγόριος, † Ὁ Γρεβενῶν Κλήμης, † Ὁ Αἰνῶν Δουκᾶς, † Ὁ Μηθύμνης Νικηφόρος, † Ὁ Χαλδεῖας Γερβάσιος, † Ὁ Διδυμοτείχων Φιλόθεος».

Ἀκριβῶς ἓνα ἔτος μετὰ τὴν ἐπάνοδό του στὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας μετ' τὴν ἐκλογὴν του — ὅπως προαναφέραμε — σὲ Μητροπολίτη Κορυθαῖας, μετατέθηκε — χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἐπιδιώξει — μὲ Συνδικτικὴ ἀπόφασιν τὴν 21ην-7-1894 στὴν Ἱερὰ Μητροπόλιν Λέρον καὶ Καλύμνου. Τὸ Ὑπόμνημα τῆς μετάθεσός του αὐτῆς ἔχει ὥς ἑξῆς¹⁹:

«Τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Λέρον καὶ Καλύμνου ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, αἵτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος Κύρ Χρυσάνθου, παραίτησιν οἰκειοθελῇ ὑποβαλόντος τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡμεῖς οἱ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον συγκροτοῦντες Ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν γενομένην Συνδικτικῶς πρότασιν καὶ προβολὴν τριῶν ὑποψηφίων τῶν μᾶλλον καταλλήλων εἰς διαδοχὴν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἦτοι τῶν Πανιερωτάτων καὶ Θεοπροβλήτων Μητροπολιτῶν Κορυθαῖας Κύρ Ἀνθίμου καὶ Νευροκοπίου Κύρ Φιλοθέου καὶ τοῦ Ὀσιολογιωτάτου Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως κ. Κωνσταντίνου κατελθόντες ἐν τῷ Πανσέλειῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοῦρου, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου ἡμῶν Αὐθέντου καὶ Δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Νεοφύτου καὶ ψήφους κανονικᾶς προβαλλόμενοι τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀποδεχομένου τὴν Ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ποιμαντικὴν ῥάβδον τῆς Ἀγιοτάτης ταύτης Μητροπόλεως, προσεκρίναμεν τὸν Πανιερωτάτον Μητροπολίτην Κορυθαῖας κ. Ἀνθίμον. Ἐφ' ᾧ εἰς διηρκεῖ ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν κατεσιρῶθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγ. Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐγῇ κατὰ μῆνα Ἰούλιον κα' Ἐπιμεμήσεως Ζ'

† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος, † Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, † Ὁ Νικοπόλεως Ἰερωάννης, † Ὁ Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος, † Ὁ Προύσης Ναθαναήλ, † Ὁ Αἰνῶν Δουκᾶς, † Ὁ Μηθύμνης Νικηφόρος, † Ὁ Ανδραχίου Βησσαρίων, † Ὁ Βελεγράδων Δωρόθεος, † Ὁ Γρεβενῶν Κλήμης, † Ὁ Ἐλευθερουπόλεως Διονύσιος».

Πλὴν ὅμως τὴν μετάθεσίν του ταύτη, ὁ Μητροπολίτης Ἀνθίμος, παρὰ τὶς ἀρχικὰς του ἀντιρροήσεις νὰ μὴν ἀποδεχτεῖ κατὰ τὸ ἀντίστοιχο τῆς μετάθεσης στὴν Ἱερὰ Μητροπόλιν Ἀγχιάλου τὸ 1888, τελικὰ τὴν ἀποδέχτηκε μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρασκηνιακὴ συνάντησιν ποὺ εἶχε μὲ τὸν Γέροντα Μητροπολίτη Ἡρακλείας Γερμανό, τὸν μετέπειτα Οἰκουμενικὸ Πατριάρχον²⁰.

«Εἰς γνῶσιν τοῦ ἀγρόπνως παρακολουθοῦντος τὰ ἐκλογικὰ παρασκήνια Ἡρακλείας Γερμανοῦ, περιττὸν καὶ τοῦτο: ὅτι τὸ Ἰωακειμικὸν κόμμα, ποιοῦμενον χρῆσιν τῆς πλειοψηφίας του εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, θὰ περιελάμβανεν ἐν τῷ ψηφοδελίῳ καὶ τὸν Μητροπολίτην Λέρον καὶ Καλύμνου Ἀνθίμον, ἐνθουσιώδη

19. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεποφ. ΕΖ', σελ. 471.

20. Δημητρίου Μαυροπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 27—28.

ὁπαδὸν Ἰωακεῖμ τοῦ Γ', εὐρισκόμενον τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, μὴ δεχόμενον τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ νέαν Ἐπαρχίαν του. Πλησιάζει τοῦτον ὁ Ἡρακλείας Γερμανὸς καὶ τῷ διαβεδαῖοι λέγων: «Δέχθητι τὴν Μητροπόλιν Λέρον καὶ Καλύμνον καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας θὰ ἀναδειχθῇς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης». Ταῦτα εἶπε τοῦτω καὶ πρὸ τῆς παραιτήσεως ἐτι Νεοφύτου τοῦ Η', διότι ἤδη προπαρασκευάζεται ἡ πιῶσις τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου Πατριάρχου καὶ ἐπεφαίνεται εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὁρίζοντα νέα πατριαρχικὴ ἐκλογή.

Καὶ τὸ τριπρόσωπον ψηφοδέλιον κατηρτίσθη ἐκ τοῦ Ἰωακεῖμ τοῦ Γ', τοῦ Λουίνουπόλεως Γρηγορίου, ἐχθροῦ τοῦ Ἡρακλείας Γερμανοῦ καὶ τοῦ Λέρον καὶ Καλύμνον Ἀνθίμου. Κατὰ τρόπον ὅπως εὐφυνέστατον κατηρτίσθη τὸ ψηφοδέλιον, διότι ὁ μὲν Λουίνουπόλεως ἦτο ἐχθρὸς τοῦ Ἡρακλείας, ὁ δὲ Λέρον καὶ Καλύμνον ὁπαδὸς τοῦ Ἰωακεῖμ ἐν ἀφανείᾳ ποιμαίνων τὴν Μητροπόλιν Λέρον. Ἡ γνῶσιν ὅμως οἱ παράγοντες τοῦ Ἰωακειμικοῦ κόμματος τὴν μυστικὴν συμφωνίαν, τὴν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συναφθεῖσαν μεταξὺ τοῦ Ἡρακλείας καὶ τοῦ Λέρον καὶ Καλύμνον. Μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ψηφοδελτίου ὁ Ἡρακλείας Γερμανὸς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐσκέφθη. Ἐρριψε τὸν κύβον κατόπιν τῆς προκλήσεως ταύτης τῶν Ἰωακειμικῶν, ἀποφασίσας νὰ ἀναδιβάσῃ ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τὸν Λέρον καὶ Καλύμνον Ἀνθίμον. Οὕτω καταρτισθέντος τοῦ τριπρόσωπου ψηφοδελτίου κατέρχονται οἱ Ἀρχιερεῖς εἰς τὸν Πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὡς καὶ τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Ὁ Ναὸς ἦτο ἐπεπλήρης ἀπὸ φανατικούς ὁπαδούς τοῦ Ἰωακεῖμ, ἀναμένοντας νὰ ἐπεμφθῇσιν τὸν Ἐρημίτην τοῦ Μυλοποτάμου ὡς Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ἀκούεται τὸ ὄνομα τοῦ νέου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τοῦ Λέρον καὶ Καλύμνον Ἀνθίμου τοῦ Ζ'. Εἶναι ἀφάνταστο τὸ τί ἐπηκολούθησεν ἅμα τῇ ἐκφωνήσῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ νέου Πατριάρχου. Ἀραί, ἀποδοκιμασίαι καὶ βλασφημίαι ἐδόνησαν τοὺς θόλους τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ».

Γιὰ τὰ θλιβερά ταῦτα ἐπεισόδια, πὺν συνέβησαν μέσα στὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν, ἔχομε τὴν ἀκόλουθη ζωντανὴ μαρτυρία²¹:

«Ἀφοῦ ἀνέθορεν ἐκ τῆς κάλπης τὸ ὄνομα Ἀνθίμου τοῦ Ζ', ὁ Πάνσεπιος Πατριαρχικὸς Ναὸς μετεβλήθη δυστυχῶς εἰς καπηλεῖον, διότι ἱκανοὶ τῶν ἀντιπροσόντων τῇ Ἱεραρχικῇ πλειονοψηφίᾳ παροξυνθέντες ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος ἐξεροράγησαν εἰς ὕβρεις κατὰ τῶν ἐννέα Ἱεραρχῶν τῶν ψηφοφορησάντων ὑπὲρ τοῦ Ἀνθίμου, δύο δὲ μεγάθυμοι ἄλλως ὁμογενεῖς ἀπειθόλησαν ἐν ἀγανακτήσει φρικτῇ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξ ἧς ἰσαυτὰ κατὰ Λατίνων καὶ Βουλγάρων ἠκούσθησαν ἀναθέματα, νὰ κραυγάζωσιν ἀσεβῶς «Ζήτω ὁ Πάπας», «Ζήτω ὁ Ἐξάρχος».

Ἀντίθετα ὅμως τὸ ἄγγελμα τῆς Πατριαρχικῆς ταύτης ἐκλογῆς στὴν Κάλυμνον, προξένησε παραλλήλημα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, μὲ ἀποκορύφωμα τὴν συγκινητικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση τοῦ λαοῦ, πὺν ἔλαβε χώρα μέσα στὸν τότε Μητροπολιτικὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Τσουκωνῶν, στὴ Χώρα.

«21 τοῦ Γενάρη 1895. Μέσα σιτὴν Παναγιά τοῦ Χωριοῦ ὁ Λαὸς παρακολου-

21. Γεωργίου Ι. Παπαδούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 46.

θεῖ τὴν κατανυχτικὴ Κυριακάτικη Θεία Λειτουργία μὲ μόνη τὴν διαφορὰ, ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα ἔχουν τὴν ἀκόλουθη παράλογη ἀξίωση. Οἱ δυνὸ πρωτοπαπάδες τοῦ Χωριοῦ νὰ ἐξαπολύσουν τὸ ἀνάθημα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὸν Ἱερόν Ἀμβώνα τῆς Παναγιάς, κατὰ τοῦ σκαφάνδρου πὺν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἰώφω-
 ραν ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ στὸ σφουγγαρονήσι μας.

Ἡ Θεία Λειτουργία θοίσκεται πρὸς τὸ τέλος τῆς. Ἡ ὀπισθάμβωνη εὐχὴ ἔχει ἐκφωνηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀρχιμανδρίτη λειτουργὸ Ἱερεμίᾳ. Ξαφνικὰ χωρὶς καμμιά προειδοποίησι μπαίνει μέσα στὴν Παναγιά ὁ Ἀρχιμ. Στέφανος, πὺν ἐκτελοῦσε καθήκοντα Γραμματέα στὰ γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Ἀνέβηκε χωρὶς καθυστέρηση πάνω στὸ Δεσποτικὸ Θρόνον τῆς καὶ μὲ τρεμάμενη φωνὴ ἀπὸ συγκίνησι, ἀνάγγειλε μὲ δακρυσμένα τὰ μάτια του, στὸ κατὰμεστο ἐκκλησίασμα τοῦ Ναοῦ τὰ ἀκόλουθα λόγια:

«Ἀδελφοί μου. Ὁ Μητροπολίτης μας Ἀνθιμος ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἀντηρὸν διότι τὸν χάνει ἡ νῆσος μας, ὅμως θεῖα συνάρσει τὸν ἀσπάζεται τὸ Γένος μας».

Καὶ τότε. Ὑψώθηκε μυριόστομη καὶ μεγαλόπρεπη ἡ ἐπευφημία τοῦ Λαοῦ, μέσα στὰ Ἱερὰ σκηνώματα τῆς «Παναγιάς» ὡς ἐπάνω τὸν Παντοκράτορά τῆς «ὡσεὶ φωνὴ ὑδάτων πολλῶν». Ἐνῶ ἀπὸ τὸ δεξιὸ τῆς ἀναλόγι ὁ νεαρὸς καὶ πρωτοδίδριτος τότε καλλιφάνος πρωτοψάλτης τῆς Μιχαῆλ Τσουγκράνης, ἄρχισε νὰ παῖνιζει διθυραμβικά, μεγαλόπρεπα καὶ ἁρμονικά τὸν πολυχρονισμό τοῦ νεοεκλεγέντα Πατριάρχῃ. Ταυτόχρονα δέ, τὰ εὐλογημένα σήμαντρα τῆς Παναγιάς ἄρχισαν νὰ σκορπίζουν καὶ νὰ διαλαλοῦν στοὺς αἰθέρες τὸ «Μέγα Μήνυμα» ὅτι γιὰ ἐκλεκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Λέρου καὶ Καλύμνου Μητροπολίτης Ἀνθιμος Τσάτσος»²².

Τὴν ἴδια μέρα τῆς ἐκλογῆς του συντάχθηκε καὶ τὸ ὑπόμνημά τῆς, τὸ ὁποῖο ἀφοῦ ὑπογράφηκε ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τῶν ἐκλεκτῶν Συνδικῶν Μητροπολιτῶν, στὴ συνέχεια καταχωρήθηκε στὸν Κώδικα τῶν Ὑπομνημάτων τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ τὸ ἀκόλουθον²³:

«... τοῦ γὰρ ἕως ἐσχάτων Πατριαρχεύοντος... Νεοφύτου τοῦ Η' τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παραίτησιν οἰκειοθελῇ καὶ κανονικῇ ὑποβολόντος... ὡς ἀντίκον φαίνεται ... Τοποτηρητοῦ... τοῦ Προῦσης Ναθαναήλ... τῇ δὲ... τοῦ ἐνεσιῶτος μηνὸς Ἰανουαρίου (Κυριακὴ 15ῃ) τῆς πρώτης Συνεδριάσεως τῆς Γενικῆς Ἐκλογικῆς Συνελεύσεως... ἀριθμὸς ἐκλεξιμῶν εἴκοσι ὀκτώ... Πύλῃ ἐπιστραφέντος, σήμερον τῇ κ' τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου συνελθούσης αὐτῆς τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως... προσκρίθησαν δι' ἀπολύτου πλειονοψηφίας ὁ Παν. Πατριάρχης πρ. Κων)λεως κ. Ἰωακείμ καὶ οἱ Πανιερώτατοι Μητροπολῖται Δρυϊνουπόλεως κ. Γρηγόριος καὶ Λέρου καὶ Καλύμνου κ. Ἀνθιμος

Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐνδημοῦντες Ἀρχιερεῖς αὐθωρεὶ κατελθόντες ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, συνελθόντων ὁμοῦ καὶ πάντων τῶν τῆς Συνελεύσεως λαϊκῶν μελῶν καὶ

22. Προσβυτέρου Γεωργίου Δ. Χαραμαντᾶ: Ἡ Ἀντίστασις τῆς Καλύμνου κατὰ τῶν Κατακτητῶν, σελ. 12—13, Κάλυμνος 1981.

23. Κώδιξ Πατριαρχ. Ἀρχιεπισφ. ΕΖ', σελ. 483—484.

πλήθους πολλοῦ χριστιανῶν εὐχάς τε πρὸς Κύριον ἀνεπέμψαμεν ἐν κατανύξει ψυχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν, τῇ επικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἀνεδείξαμεν διὰ μουσικῆς ψηφοφορίας καὶ πλειοψηφίας τὸν Θεόθεν ὑποδειχθέντα καὶ προβληθέντα Πανιερωτ. Μητροπολίτην Λέρου καὶ Καλύμνου κ. Ἀνθίμου, ὃν καὶ Παναγιώτατον ἡμῶν Δεσπότην καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἀναγνωρίζομεν καὶ ἀνακηρύττομεν ἐν ὧραις αἰσiais καὶ ἐλλίοις χορηγαῖς ἡμῶν τε καὶ παντὸς τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους, δεόμενοι ἐκ θαθέων καρδίας ὅπως ἡ ταῦτα παρόφως οἰκονομήσασα φιλάγαθος τοῦ Ὑψίστου πρόνοια, χαρίσῃται ἡμῖν τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα, ὑγιᾶ, μακροημερεύουσα καὶ ἀστεμφῶς ἐρηρειομένη ἐπὶ τοῦ Ἀγιοτάτου Ἀποστολικοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μέχρι τερματίων ἐπιμηκίστου ζωῆς, ἐντεινόνουσαν ἐν πᾶσι καὶ κατενοδομένην εἰς κραταιώσεων τῆς πολλαχόθεν ἐπηρεαζομένης Ὁρθοδοξίας καὶ εἰς περιφρούρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν παντοίων συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους πρὸς κοινὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, πνευματικὴν δι' ὠφέλειαν τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος. Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ παρὸν Ἀρχιερατικὸν ἡμῶν ὑπόμνημα κατέστρωται ἐν τῷ δε τῷ Ἐρῶ Κώδικι τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς ἔνδειξιν διηκεῖ καὶ παράστασιν μόνιμον.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἶωνε κατὰ μῆτρα Ἰανουάριον κ' Ἐπιμεμήσεως Η'

Ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου

† Ὁ Προύσης Ναθαναὴλ

† Ὁ Καισαρείας Ἰωάννης, † Ὁ Ἡρακλείας Γερμανός, † Ὁ Κυζίκου Νικόδημος, † Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, † Ὁ Νικαίας Ἰερώνυμος, † Ὁ Νικοπόλεως Κωνσταντῖνος, † Ὁ Αἴνου Λουκάς, † Ὁ Μηθύμνης Νικηφόρος, † Ὁ Αὐραχίου Βησσαρίων, † Ὁ Βελεγράδων Δωρόθεος, † Ὁ Γρεβενῶν Κλήμης, † Ὁ Ἐλασσῶνος Νικόδημος, † Ὁ Νευροκοπίου Φιλόθεος, † Ὁ Ἐλευθεροπόλεως Διονύσιος».

Θὰ πρέπει ὅμως νὰ σημειώσουμε τὸ γεγονός ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ', κατὰ τὴν ψηφοφορίαν τῆς 20ῆς-1-1895 βρισκόταν στὴν Κάλυμνο. Ἀπὸ γραφτὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληροφοροῦμαστε μὲ ὑπευθυνότητα γιὰ τὴς πάμπολλες ἐκδηλώσεις ποῦ γιναν στὸ θρυλικὸ νησί τῶν σφουγγαράδων «ἐπὶ τῷ χαροποιῷ γεγονότι» τῆς ἀνάρρησης τοῦ τότε Ἡπειρώτη Μητροπολίτη Λέρου καὶ Καλύμνου Ἀνθίου Τσάτσου, στὸν Πάνσεπτο Οἰκουμενικὸ καὶ Ἀποστολικὸ Θρόνον καὶ γιὰ τὴν συγκινητικὴ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Κάλυμνο τὴν 4ην-2-1895²⁴.

Ἡ εἰδησις τῆς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ τέως Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λέρου καὶ Καλύμνου κ. Ἀνθίου διεδόθη αὐθημερόν διὰ τηλεγράφου ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον δηλ. Σάββατον τὴν 20ήν-1-1895, ἔφθασε δὲ εἰς Κάλυμνον μὴ ἔχουσα ἔτι τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν μόνον τὴν ἐπαύριον περὶ τὰς 5 μ.μ. δι' αἰμοπλοίου, φέροντος ἐξ Ἀλικαρνασοῦ παχὺν φάκελλον τηλεγραφημάτων καὶ ἀπεσταλμένων τοῦ ἐν Ἀλικαρνασσὶ κ. Νικ. Καῖσαρλῆ, ὁ οὗτος παραλαβὼν τὸν ἐκ τῶν Προκρίτων τῆς Καλύμνου κ. Ἐμμ. Ὀλυμπίτην, πρῶτος ἀνήγγειλε τὸ εὐφρόδουνον γεγονός τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Ἀνθίμῳ τῷ Ζ'. Μεταξὺ δὲ τῶν τηλεγραφημάτων ἰδιαιτέρως ἄξιον νυχθάνει μνείας τὸ τῶν ἐννέα Συνοδικῶν, τῶν ψηφισάντων ὑπὲρ Ἀνθίου τοῦ Ζ'. Μόλις ἐγνωστοποιήθη ἡ εἰδησις αὕτη ἀνὰ τὴν Κάλυμνον, ἤρξαντο αἱ κωδωνοκρουσαὶ καὶ ἡ συρροὴ

24. Καρόλου Φλέγερ: Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' ἐν Κάλυμνῳ, σελ. 30—36 καὶ 42—46, ἐν Σάμῳ 1896.

τῶν προυχόντων καὶ τοῦ Λαοῦ εἰς τὴν Μητροπολιν, ὅπως συγκαρῶσι τῷ τέως Πατριωτικῷ Μητροπολίτῃ αὐτῶν, ἥδη δὲ Παναγιωτικῷ Οἰκουμενικῷ Παιριάρχῃ, ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιὰν καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἔσπευσεν ἡ Δημογεροντία, συγκαίρουσα ἐν ὀνόματι ὁλοκλήρου τοῦ Λαοῦ, τὴν Α.Θ.Π., ἣτις ἐξέφρασε τὴν πρὸς τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν εὐγνωμοσύνην Αὐτῆς, ὑποσχόμενη συνάμα δι καὶ μακρὰν τῆς μικρᾶς ἐν τῷ Ἰκαρίῳ Πελάγει τέως Μητροπόλεως Αὐτῆς θέλει φροντίσῃ ὑπὲρ τῶν ζωτικῶν συμφερόντων αὐτῆς. Ἐξακολουθησῶν δὲ τῶν ὑποδοχῶν περὶ τὴν 8ην ὥραν μ.μ. κατέπελυσεν ἀτιμολοίον, φέρον ἀξιωματικὸν τῆς Ἡγεμονικῆς Χωροφυλακῆς τῆς Σάμου, τὸν κ. Δημ. Κωνσταντῶν, ἀποσταλέντα ὑπὸ τῆς Α.Υ. τοῦ Ἡγεμόνος Γεωργίου Βέροβιτις, καὶ κοιμιστὴν συγκαρτησίων ἐπιστολῶν ἐκ μέρους τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σάμου κ. Γαβριήλ, ἦλθε δὲ καὶ νέος φάκελλος τηλεγραφημάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ περὶ τῆς ἐκλογῆς Ἀνθίμου τοῦ Ζ', ἐπίσημον τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Σεβ. Μητροπολίτου Προύσης κ. Ναθαναήλ. Ἐξηκολούθουν δὲ αἱ συγκαρτηγῆτοι ἐπισκέψεις μέχρι βαθείας νυκτός, προσερχομένων οὐ μόνον ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν, ὁμομένων ἐξ εὐλαδῶν αἰσθημάτων, ἀσπαζομένων τὴν δεξιὰν καὶ ἐπικαλουμένων τὴν εὐλογίαν τῆς Α.Θ.Π.

Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ κάτοικοι τῆς Καλύμνου ἔσπευδον εἰς τὴν Α.Θ.Π. διὰ τὰ συγκαρῶσιν Αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν γειτονικῶν Νήσων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ Κων)λεως. Τὴν πρωτὰν τῆς 23ης-1-1895 ἦλθεν ἐκ Λέρου δι' ἰσιοφόρου ὁ πρῶτος Δημογέρον τῆς Νήσου Νικ. Σκοπελίτης καὶ ὁ Σχολάρχης κ. Ἰωάννης Ἀμπελάς, οἷς ἠκολούθησαν ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον δι' ἀτιμολοίον ὁ Παν. Ἀρχιμ. Λωρόθεος Νικηταΐδης μετὰ πολλῶν Ἱερέων καὶ οἱ ἐκ τῶν Προκρίτων κ.κ. Νικ. Χαραμᾶς, Θεολ. Μαρκόπουλος, Σωτ. Ματιανδός, Δημ. Καραβᾶς καὶ Νικ. Ρούσος. Ἐκ Κῶ δὲ ἐφθασεν ἐπίσης ὁ Παν. Μητροπολίτης Κῶν κ. Καλλίνικος μετὰ τοῦ Δημάρχου Κῶ κ. Γεωργίου Ἰωαννίδου, τοῦ κ. Νικ. Νικολαΐδου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ κ. Α. Θυμανάκη, ἀνεψιῶν δὲ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡρακλείας κ. Γεωμανοῦ, Ἀναστασίου καὶ Δημοσθένους. Ἐξ Ἀστυπάλαιας δὲ ἦλθεν δι' ἰσιοφόρου ὁ πρῶτος Δημογέρον τῆς Νήσου κ. Ἐμμ. Δογιάτιος μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἐκ Πάτμου δὲ ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου κ. Νεκτάριος μετὰ τοῦ Ἀρχιμ. Κυρίλλου Βοΐνη καὶ τοῦ Σχολάρχου κ. Μιχ. Μαλανδράκη, ἐκ Κων)λεως δὲ οἱ ἀνεψιοὶ τῆς Α.Θ.Π. κ. Ἀγ. Παπακωστῆς, ἱατρὸς ἐν Τυρολόῃ καὶ Χρ. Ρήγας, τραπεζίτης ἐν Κων)λει, οἱ Παν. Ἀρχιμανδρίται Σεραφεῖμ Σκαρούλης Καλύμνιος καὶ Ἰωακεῖμ Φορόπουλος Χίος, ὁ Ἱεροκῆρυξ Ἱερόθεος Τεκνόπουλος, Καισάρειος καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Τύπου τῆς Βασιλευσῆς, ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀλήθειας κ. Ἰάκωβος Βασιάδης καὶ ὁ κ. Ἀθ. Παλαιολόγος, ἀνταποκριτὴς τῶν ἐφημερίδων «Νεολόγος» καὶ «Κωνσταντινούπολις». Ἐκ Ρόδου δὲ ἐφθασεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κωνσταντῖνος. Τὴν 21ην-1-1895 ἡ Δημογεροντία μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἐσκέφθη περὶ τοῦ προγράμματος ἐπισήμου ἐορτῆς εἰς τιμὴν τῆς ἀναρτίσεως τοῦ τέως Παν. Μητροπολίτου Λέρου καὶ Καλύμνου εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἀπεφασίσθη δὲ τὰ τελεσθῇ τὴν 25ην Ἰανουαρίου, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὴν μὲν πρωτὰν δοξολογία ἐν τῷ Ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως.

Ἦδη τὴν παραμονὴν τῆς 25ης Ἰανουαρίου διὰ μυροειῶν καὶ ἀνθέων ἐστο-

λίσθησαν ὁ Ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τὸ νέον Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἀπὸ τῆς ἐσπέρας δὲ κατέλαβον θέσεις ἐν τῷ Ναῷ εὐλαθεῖς γυναῖκες, προσελθούσαι καὶ ἐκ τῶν μάλλον ἀποκέντρων μερῶν τῆς Νήσου ὅπως διαντικτερεύσωσιν ἐκεῖ. Ἐν μεγίστῃ συρροῇ λαοῦ ἤρξατο ἡ Λειτουργία περὶ τὰς 7 π.μ. μετὰ δὲ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Ἱεροῦ Ἐὐαγγελίου ὁ Ἱεροδιάκονος Καλλίνικος Καλαθρός ἐκ τοῦ ἁμβωνος ἐποιήσατο ἔναρξιν τῶν προσφωνήσεων πρὸς τὴν Α.Θ.Π., ἥτις εὐχαρίστησεν ἀπὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ καλλιμαρμάρον Θρόνον τὸ πνευματικὸν ποίμνιον Αὐτῆς διὰ τὰ πρὸς Αὐτὴν δηλωθέντα αἰσθήματα, συνιστώσα ἀγάπην, εὐχάριστην, ὁμόνοιαν καὶ ἐπισχονμένην, ὅτι θὰ φροντίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μακρὰν ἐν τῇ Βασιλευσίᾳ. Εἶτα ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ προσηγόρευσε τὴν Α.Θ.Π. ὁ δεύτερος Δημογέρον Κλεάνθης Ζερόδης ὃν διεδέχθη ὁ Σχολάρχης Νικ. Καλαθρός.

Τί σκηνή. Τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ἐνέκειτο εἰς τὴν μὲ ὅλας τὰς ἀντιθέσεις ἀνυπέροβλητον ἁρμονίαν. Τὸ μικρὸν καὶ ἀπόκεντρον τοῦ τόπου καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος, ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει καὶ ἡ λύπη ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει, γεωργοὶ καὶ ποιμένες, ἅλιεῖς καὶ ὄντιαι, πάντες καὶ πᾶσαι, μικροὶ καὶ μεγάλοι ἀφηρημένοι εἰς ἓν μέγα αἶσθημα.

Ἐκ τοῦ Ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως ἡ Α.Θ.Π. ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν καὶ πυροβολισμῶν μετέβη μετὰ τῶν τότε παρευρισκομένων ξένων ἐκ Σάμου, Κῶ καὶ Λέρον εἰς ἐπίσημον γεῦμα παρὰ τῷ πρώτῳ Δημογέροντι τῆς Καλύμνου κ. Θέμελι Ὀλυμπίῃ, ὅπερ παρ' ὅλην τὴν ἐπισημότητα αὐτοῦ ὑπενθύμειε συστάειν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, τὴν λεγομένην ἀγάπην, τόσον ἥτις σεμνόν, τόσον αἱ ἀκτίνες μεγάλης ἐνδοφύχου χαρᾶς ἔλαμπον ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν συνδαιτημόνων καὶ μόνον αἱ προσπάσεις μετῆνεγκον ἡμᾶς εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, εὐλαβῇ σὲ ὅλους αἰσθήματα κατέκλυζον τὰς καρδίας ἡμῶν, ὅτε τειράφωτος χορὸς καλλιφῶνων Ἱερέων, οὗ ἡγέτης ὁ Παν. Ἀρχιμ. Μισαὴλ Παραβάτης, ἤρξατο ψάλλον συγκινητικώτατα τροπάρια καὶ τὸν πολυχρονισμὸν τῷ Πατριάρχῃ. Μετὰ τὸ γεῦμα δὲ ἡ Α.Θ.Π. μετὰ τῶν ἐπισήμων ξένων, τῶν Ἀρχῶν καὶ Προκρίτων, προπορευομένου τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, μετέβη ἐν μεγάλῃ συρροῇ λαοῦ διὰ δύο στίχων μαθητῶν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ πλησίον κειμένου Δημοτικοῦ Σχολείου ἐν τῇ θέσει Παντίνφ.

Αἱ χαρμόσυναι ἡμέραι παρήρχοντο ταχέως ἐν τῇ εὐαρέστῳ συναναστροφῇ μετὰ τῶν ἐρχομένων καὶ ἀναχωρούντων ἐκ τῶν γειτόνων Νήσων καὶ ἐκ Κῶν) λεως ἐπισκεπτῶν. Ἡ Α.Π.Θ. ἐδέχετο πάντας μετὰ ἴσης εὐγενείας, εἶχε δὲ καὶ πολὺν ἄλλας ἀπασχολήσεις ἀπαντῶσα εἰς τόσας ἐπιστολάς καὶ τόσα τηλεγραφήματα.

Ἀνέτειλεν ἡ 30ῇ Ἰανουαρίου, ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Τὰ πλοῖα σηματοστόλιστα, τὰ ὄρη ἀντηχοῦντα ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς, οἱ κώδωνες καλοῦντες τὸ χροιστεπώνυμον πλήρωμα εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἰδοὺ ὁ γεναρὸς Πατριάρχης μετ' ἐπιβαλλούσης συνοδείας μεταβαίνων εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, λειτουργῶν, εἶτα δὲ ἐπικαθημένης τοῦ Θρόνον ἀκούων τὸν πανηγυρικὸν περὶ «Ἡδικῆς» ὃν ἐκφωνεῖ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος Ι. Ὁρφανὸς ἐκ τοῦ Ἀμβωνος, ἀποτίων τὸν φόρον θαθείας εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας.

Τὴν τελευταίαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ἡ Α.Θ.Π. κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς τὴν 2αν Φεβρουαρίου ἐν τῷ Ναῷ τῆς Παναγίας Κουδούση, πανηγυριζούσης τῆς πολυπληθοῦς συντεχνίας τῶν οιογγαλιῶν.

Ἀφῆρης τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1895 περὶ τὴν 1ην μ.μ. ἀναφαίνεται μετὰ τρικυμιώδη πλοῦν ἡ «ΧΙΟΣ» τῆς Ἀιμοπλοῦτας Αἰγαίου μετὰ τῆς ἀναμενούσης Ἐπιτροπῆς, συνισταμένης ἐκ τῶν Συνοδικῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Αἵνου Λουκά καὶ Δυρραχίου Βησσαρίωνος, παρακολουθούτων δὲ καὶ τινων Πατριαρχικῶν ὑπαλλήλων.

Τὴν παραμονὴν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἀπὸ τὰς 5 π.μ. δεχθεῖσα τὰς ἀποχαιρετιστηρίους ἐπισκέψεις ἡ Α.Θ.Π. περὶ τὰς 7 π.μ. μετέβη, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, τῶν συγγενῶν Αὐτῆς, τῶν ἄλλων ξένων ἐπισκεπτῶν καὶ συσώμων τοῦ Λαοῦ τῆς Καλύμνου εἰς τὸν ἐν τῇ προκυμαίᾳ Ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, ἔνθα ἐτελέσθη δοξολογία. Εἶτα ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' ἐξεφώνησε λόγον συγκινητικώτατον ἐκ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἀποχαιρετῶν τὸ λογικὸν ποίμνιον Αὐτοῦ, συνιστῶν εἰρήνην, ὁμόνοιαν, ἀγάπην καὶ εὐλογῶν αὐτό, ὁμολογῶν τὸ δυσβάστακτον τοῦ νέου φορτίου Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ Ὑψιστος θὰ δυναμώσῃ Αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκληρώσει τῶν δυσκόλων καθηκόντων Αὐτοῦ, ἔτι δέ, ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃ ἐν τῇ Βασιλίδι τῶν Πόλεων τὸ μικρὸν ἐν τῷ Ἱκαρίῳ Πελάγει λογικὸν ποίμνιον Αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐκλήθη νὰ διευθύνῃ τὴν ὁλκάδα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ γεραροῦ Πατριάρχου ἐν συγκινήσει καὶ συγκινοῦντος πάντας τοὺς παρισταμένους, ὁ πρῶτος Ἀρμογέρων Θέμ. Ὀλυμπίτης προσεφώνησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἀναχωροῦντα Πατριάρχην. Ἦδη ὁ λαὸς ἄνδρες καὶ γυναῖκες πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας ἐπὶ πλεόν ἢ μίαν ὥραν παρήλαντον ἐνώπιον τῆς Α.Θ.Π., ἀσπαζόμενοι τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὴν κρατοῦσαν αὐτὸν δεξιὰς Αὐτῆς, μεθ' ὃ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς ἐπιβλητικῆς ἀκολουθίας Αὐτοῦ ἐπορεύθη διὰ τῆς καταμέστου λαοῦ προκυμαίας εἰς τὴν ἐξέχουσαν μακρὰν εἰς τὸν λιμένα ἀποβάθραν, τῶν μαθητῶν γαλλόντων ποτήμα ἐκφράζον ἰδίως τὴν γενικὴν λύπην διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν.

Ἡ Α.Θ.Π. ἐπιβαίνει μετὰ τῶν λοιπῶν ἀναχωρούντων τῆς λέμβου, ἥτις μετὰ ταχύτητος προσεγγίζει τὴν «ΧΙΟΝ» ἀναβαίνουσι τὴν κλίμακα. Ὁ δὲ πληθυμὸς σύσσωμος παραμένει ἐν τῇ προκυμαίᾳ καὶ λοιπῇ παραλίᾳ, πυροβολῶν καὶ ζητωκραυγάζων ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου, ἐπὶ πλεόν ἢ μίαν ὥραν μέχρις οὗ ἡ «ΧΙΟΣ» ἀναχωρεῖ ὑπὸ καλοὺς οἰωνοὺς, διασχίζουσα γοργῶς τὴν γαληνιαίαν θάλασσαν καὶ φέρουσα τὸν Πατριάρχην εἰς τὴν Βασιλίδα τῶν Πόλεων.

Ἀλλὰ προτοῦ ὅμως νὰ ἐπιβιβαστεῖ στὸ πλοῖο μαζί μὲ τὴν τιμητικὴ συνοδεία του, ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος κατευθύνθηκε μὲ δέος πολὺ, στὸν παραθαλάσσιον Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸ Ἅγιο καὶ Σεπτὸ Εἰκόνισμα τοῦ Μεγάλου Προστάτη τῆς Καλύμνου. Ἡ περιγραφή τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ προσκυνήματος εἶναι ἡ ἀκόλουθη²⁵:

«Τὴν ἴδια ὥρα φάνηκε νὰ ὀδεύει ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρην πρὸς τὸν Πούντιο, κατὰ

25. Γιάννη Κλ. Ζερβού: Τὸ Μοιραῖο Σκάφανδρο. Μυθιστορία, σελ. 66, Ἀθήνα 1959.

μέσα στο λιμάνι, με την συνοδεία Προβόλου πολίτη, το Τίμιο παράσημα του Πατριάρχη με την ήρεμη ὄψη και τὰ σεμνά, λευκάμενα γένια.

Ἀνοίγανε δρόμο, ὅπου περνοῦσε γαλήνια ἡ Ἀγία Μορφή του... Ἀνέβηκε τὰ σκαλιά τοῦ Ἀγ. Νικόλα ὡς γιὰ τὰ προσκυνήσει, ποῦν εὐρε ἀπὸ τὸ Νηοί.

Πέρασε ἔπειτα ἀμίλητος στὴν Ἐκκλησίᾳ με τὸν λογισμό, σὰν πηγαινε στὴν Πόλῃ νὰ συνδράμει τὸ Νηοί στὴ σφουγγαράδικη μοῖρα του.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' ποὺ ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κάλυμνο μαζί με τὴν τιμητικὴ ἀκολουθία του τὴν 4ην-2-1985, ἔφτασε στὴ Βασιλίδα τῶν Πόλεων τὴν 6ην-2-1895. Τὴν 11ην-2-1895 σύμφωνα με τὸ πρόγραμμα ποὺ καταρτίσθηκε, ἔγινε ἡ ἀπαραιτήτη παρουσίασὴ του, πρὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ στὴ συνέχεια ἡ ἐπίσημη ἐγκαθίδρυσή του στὸν Ἀγιώτατο Οἰκουμενικὸ Θρόνο. Κατ' αὐτὴ ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ', ἀπάντησε στὸ Μέγα Μήνυμα με αὐτὰ τὰ λόγια²⁶:

«Θεῖα τῷ ὄντι καὶ ὑψηλὴ ἡ διακονία, ἣν κληρὸς καὶ λαὸς ἀνέθηκαν ἡμῖν. Εὐχαριστοῦντες τοῖνυν αὐτοῖς ἀποδεχόμεθα ταύτην ἀπενίζοντες ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀντίληψιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρόθυμον συναρωγὴν καὶ σύμπραξιν τῆς τε ἱερᾶς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος καὶ τῶν εὐσεβῶν Λογάρων τοῦ Γένους ἡμῶν».

Στὴ συνέχεια τὴν Πατριαρχικὴ Ράβδο τοῦ τὴν ἐπέδωσε ὁ Γέρον Μητροπολίτης Καισαρείας Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἀκόλουθα λόγια:

«Ἡ ράβδος αὕτη, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἦν ἐκράτεις μέχρι τοῦδε ὡς λογικῶν προβάτων ποιμὴν, δίδοιαι Σοι σήμερον ὡς ποιμένι ποιμένων ἵνα ὀδηγήσης δι' αὐτῆς τοὺς ὑπὸ Σὲ ποιμένας εἰς τὸ θόσκειν τὰ ποίμνια αὐτῶν ἐν ρομαῖς τοῦ Ἐθαγγελίου τῆς χάριτος ἀγρύπνως φυλάττοντας αὐτὰ ἀπὸ πάσης προσβολῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ποιμένας ποιμαίνει πολλῶν δυσχερέστερον τοῦ πρόβατα καὶ ἀργία ποιμαίνειν, δίδοιαι Σοι ἡ ράβδος αὕτη ράβδος δυνάμεως ἐξαποστελλομένη Σοι παρὰ Κυρίου, ἵνα ἡ ἐν τῇ χειρὶ Σου ράβδος εὐθύτητος. Λάβε τοῖνυν ταύτην καὶ μὴ πέποιθε ἐπὶ νιὸς ἀνθρώπων ἀλλ' ἐπίρριπον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν Σου καὶ πέποιθε ἐπ' Αὐτόν. Οἱ γὰρ πεποινότες ἐπὶ Κύριον ὡς ὅρος Σιών, οὐ σαλευθήσονται εἰς τὸν αἰῶνα. Δώῃ δὲ Σοι Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν Σου καὶ πᾶσαν ἀρετὴν αὐτῷ βουλὴν σου πληρῶσαι. Ἀμήν».

Μετὰ ἀπὸ τὴν προσφώνησιν τούτῃ τοῦ Ἱερόντα Μητροπολίτη Καισαρείας Ἰωάννη, ἡ Α.Θ.Π. ἐξεφώνησε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸ Θρόνον τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του, ὁ ὁποῖος ἄρχιζε με τὸ Γραφικὸ «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγεννήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας»²⁷. Τὸ δὲ περιεχόμενό του ἦταν στὴ συνέχεια τὸ ἀκόλουθον²⁸:

«Σεβασμιώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, Μεγάτιμοι Σύμβουλοι καὶ Λογάδες τοῦ Γένους καὶ ἅπαν τὸ εὐσεβὲς καὶ ὁρθόδοξον πλήρωμα τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐκεῖνη παροικίᾳ, εἰς ἣν πρὸ ἐξαμήνου ἀπεστάλημεν νὰ ποιμάνωμεν

26. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 367—368.

27. Δημητρίου Μαυροπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 28.

28. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. 14ος (1894—1895), σελ. 388—9.

αυτήν, ἄγγελμα θείας βουλῆς ἡγγέλθη ἡμῖν. Ψῆφος εὐμενῆς, ἀγίων καὶ γεραρῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν, μεγατίμων Συμβούλων, ἐξοχωτάτων Δογάδων καὶ πεπνυμένων ἀντιπροσώπων τοῦ Γένους ἀνήγαγεν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν Ἀγιώτατον τοῦτον καὶ Ἀποστολικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ὃν ἐκλέϊσε τοσοῦτον νέφος ἀγιωτάτων καὶ σοφωτάτων Πατριαρχῶν, ἀνήγαγε, λέγομεν, ἡμᾶς ἐν ταῖς χαλεπαῖς ταύταις ἡμέραις, ἐν αἷς τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας δεινῶς κυμαίνοντο καὶ ὑπὸ κυμάτων βασανιζόμενον τὴν μὲν οἰακοσιτόφῃσιν αὐτοῦ δυσχερῇ καθίστησι καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς χεῖρας τῶν ἐμπεύρων καὶ δεξιῶν πηδαλιούχων, τὸν δὲ ἰδύοντα αὐτοῦ ἀναγκάζει, ἵνα βοήσῃ μεθ' ὅλον τοῦ πληρώματος, ὥσπερ ποτὲ τὸν Πέτρον πρὸς τὸν Κύριον «ἐπιστάτα, ἐπιστάτα ἀπολλύμεθα, σῶσον ἡμᾶς», ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ καὶ ἡμεῖς, ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἀκούσωμεν παρὰ Κυρίου τὴν αὐτὴν ἐπίπληξιν «ὠλιγόπιστε εἰς τί ἐδίδιασας;» μετὰ πολλοῦ θάρρους ἀπεδεξάμεθα τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν ὑφίστην διακονίαν ἔχοντες ἀπάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνατεθειμένας καὶ ἐσθηριγμένας τὸν μὲν ἐπὶ τὴν ἀκαταμάχητον ἀντίληπριν Ἐκείνου τοῦ εἰπόντος «ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται», τὸ δὲ ἐπὶ πάντας τοὺς ἁγίους ἐν Χριστῷ ἀδελφούς τοὺς «ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατηρτισμένους, τὸ αὐτὸ λέγοντας καὶ τὸ αὐτὸ φρονοῦντας ἐν ἀλλήλοις, ὅπως μὴ ὦσιν ἐν ἡμῖν ἔριδες» κατὰ τὸν Θεῖον Παῦλον. Τοῦτο ἐν Χριστῷ ἀδελφοί επικαλούμεθα ἐκ μέσης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ τοῦτο μόνο παρακαλοῦμεν παρ' ὑμῶν, ἵνα πάντες κοινῇ τὴν ὑψηλὴν ταύτην διακονίαν ἐπιτελεῶμεν πρὸς δόξαν τοῦ εὐξαμένου πρὸς τὸν Οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα «Πάτερ, θέλω ἵνα ὦσιν οὗτοι ἐν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐν ἐσμέν» καὶ πρὸς εὐκλειαν τῆς ἀγιωτάτης καὶ Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην ἔκκλησιν ἐκ θάδους ψυχῆς καὶ καρδίας ποιοῦμεθα καὶ πρὸς Ὑμᾶς τοὺς μεγατίμους καὶ πεπνυμένους προδούλους καὶ Δογάδας τοῦ Γένους, ὡς πρὸς πάντας τοὺς κηδομένους τῆς δόξης καὶ εὐκλείας τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἵνα διὰ πάντων εὐλόγηται καὶ δοξάζεται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Κυρίου «ἐν τοῖσι γάρ, δουλεύοντες τῷ Χριστῷ, εὐάρεστοι τῷ Θεῷ γινόμεθα καὶ δόκιμοι τοῖς ἀνθρώποις ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκομεν καὶ τὸ τῆς ἐποικοδομῆς εἰς ἀλλήλους» κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον.

Σὺ δέ, Οὐράνιε τῆς Ἐκκλησίας Νυμφίε, ὁ τῷ ἰδίῳ Αἵματι τὴν Ἐκκλησίαν Σου περιποιησάμενος, ἐνίσχυε ἡμᾶς εἰς τὴν ὑφίστην ταύτην διακονίαν πάντοτε μὲν, ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς χαλεπαῖς ταύταις ἡμέραις, ἐν αἷς ἡ Ἀγία Σου Ἐκκλησία πολλῶ τῷ σάλῳ βασανίζεται καὶ σαλεύεται.

.....

Ἡ δὲ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν. Ἀμήν».

Ἡ Πατριαρχία τοῦ Ἀνθίμου Ζ' τοῦ ἀπὸ Λέρου καὶ Καλύμνου, ὑπῆρξε στιβαρὴ καὶ ἀξιοπρεπής. Κατὰ τὴν διάρκειά της προήγαγε σὲ Μητροπόλεις τὶς Ἐπισκοπὲς Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν καὶ Βελλᾶς καὶ Κονίτσας. Σὲ ἀπάντησιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ' «πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους», ἐξαπέλυσε Πατριαρχικὴ ἐγκύκλιον πού συντάχθηκε ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, Γερμανὸ Καραβαγγέλη, τὸν μετέπειτα ἀγωνιστὴ Μητροπολίτη Καστοριάς καὶ Ἰωαννίνων²⁹, ἡ ὁποία ἄφησε ἐποχὴ «στηρίζασα τὰ ἀληθῆ δόγματα τῆς Ὁρθο-

29. Μητροπολίτου Μιλήτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου: Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι κατὰ τοὺς Κώδικας τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Περιοδικὸ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ», τόμ. ΛΔ', τεύχος Α', σελ. 25, Κ.Π. 1959.

δοξίας καὶ τονίσασα ἀποδεικτικῶς τὰς πλάνας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας»³⁰.

Τιμήθηκε μὲ τὰ παράσημα τοῦ Ἀνωτάτου Ρωσικοῦ τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ καὶ μὲ τὸ ἀδαμαντοποίκιλτο τοῦ ΟΣΜΑΝΙΕ. Τέλος ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του κτίστηκε μὲ δωρεὰ τοῦ Παύλου Στεφάνοβιτς, τὸ νέο διδακτήριον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Στὶς ἀρχὲς ὅμως τοῦ 1897 κατόπιν ἐγγράφου μὲ τις ὑπογραφὰς 14 μελῶν ἀπὸ τὰ 2 Σώματα ποὺ τοῦ ὑποβλήθηκε, ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' ἐξαναγκάστηκε σὲ παραίτηση, τὴν ὁποία ὑπέβαλε τὴν 29ην-1-1897. Ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ' μετὰ τὴν παραίτησή του ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀντιγόνη τῶν Πριγκηποννήσων ἀσχολούμενος ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μὲ τὴν μελέτη καὶ τὴν συγγραφή. Ὁ πρόην Κων)λεως Ἀνθίμος ὁ Ζ' «διήλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Σισλῇ ἔνθα καὶ ἀπέθανε τὴν 5ην-12-1913 ὑπέργηρος τὴν ἡλικία καὶ ἐν ἐσχάτῃ τιμητικῇ ὄντως δι' αὐτὸν πενίᾳ. Ὁ νεκρὸς ἐτέθη ἀνακεκλιμένος ἐν τῷ φερέτρῳ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναόν. Τὴν 7ην-12-1913 ἐτελέσθη τὴν πρωτὴν Λειτουργίαν ὑπὸ τοῦ Σωζοαγαθουπόλεως Δωροθέου, κατόπιν δὲ ἡ κηδεία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε', μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν Νικαίας Βασιλείου, Χαλκηδόνος Γρηγορίου, Ἀμασείας Γερμανοῦ, Νεοκαισαρείας Πολυκάρπου, Μυτιλήνης Κυρίλλου, Βιζύης Ἀνθίμου, Σωζοαγαθουπόλεως Δωροθέου, Χαλδαίας Λαυρεντίου καὶ Κρήνης Θεοκλήτου. Ὁ νεκρὸς ἐτάφη εἰς τὴν Ἱερὰν Μοῆν Βαλουκλῇ παρὰ τοὺς τάφους τῶν Πατριαρχῶν»³¹.

Γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ' τοῦ ἀπὸ Λέρου καὶ Καλύμνου, ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ὁ θαυμάσιος αὐτοῦ χαρακτηρισμός³²:

«Ἀνθίμος ὁ Ζ' μέτριος τυγχάνει τὸ ἀνάστημα, ἰσχνός, ἡλιοκαῆς καὶ τὸν χειμῶνα λευκοπώγων μετὰ μελαινῶν ἐν ὁφρύων καὶ καστανοχρῶων ζωηγῶν ὀφθαλμῶν. Κοσμεῖται ὑπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς φιλάνθρωπίας, ἐγκρατείας, φιλεργίας, δλιγαρχείας, μετριοφροσύνης, διακρίνεται δ' ἅμα καὶ ἐπὶ ἀπλῇ καὶ εὐγενεστάτῃ συμπεριφορᾷ. Ὁμιλῶν οἷε μὲν εὐφρολογίας, οἷε δὲ ρητὰ καὶ εἰκόνας ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Πεποικισμένος προσέτι διὰ νοημοσύνης, διὰ κρίσεως καὶ φιλοτιμίας, εἶναι δραστήριος, θαλερώτατος καὶ ἀεικίνητος».

Στὴ μαρμαρίνη πλάκα τοῦ ἀπέριττου τάφου του γράφτηκε τὸ ἀκόλουθο ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα:

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος Ζ'
20 Ἰανουαρίου 1859 — 29 Ἰανουαρίου 1897
Ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 5ῃ Δεκεμβρίου 1913

30. Δημ. Μαυροπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 30.

31. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 371.

32. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου: ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 53—54.

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘΑΝ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

τ. Διευθυντοῦ τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ. ΑΝΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1897

Ι. Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Στις ἀρχές τοῦ 1897 ἔγιναν στὴν Κρήτη ταραχές ἀπὸ τοὺς Τουργκοκρῆ-
τες κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνισχυόμενες ἀπὸ τὸ Σουλτάνο.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ «Ἐθνικὴ Ἑταιρεία» παρέσυρε τὴν κοινὴ γνώμη καὶ
τοὺς δημοσιογράφους σὲ συλλαλητήρια καὶ φανάτιζε τὰ πλήθη.

Ἡ Κυβέρνηση ἔστειλε στόλο στὴν Κρήτη ποὺ ἀπεβίβασε στρατό.

Οἱ Δυνάμεις ἔδιναν αὐτονομία στὴ νῆσο, τὴν ὁποία δεχόταν καὶ ἡ Τουρ-
κία. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση δὲν συμφωνοῦσε καὶ ἔτσι περιεπλάκη σὲ πό-
λεμο μὲ τὴν Τουρκία. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τὸ Κρητικὸ ζήτημα, ἀπὸ τὴν ἄλλη
ἡ εἴσοδος 3.000 ἐνόπλων ἀνταρτικῶν δυνάμεων στὸ Τουργκικὸ ἔδαφος ἔγι-
να ἀφορμὴ νὰ κηρύξη ἡ Τουρκία τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν 5
Ἀπριλίου 1897.

Ἡ Κυβέρνηση Δηλιγιάννη δέχθηκε τοῦτον τὴν 6 Ἀπριλίου.

Ἡ δύναμη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦταν:

Στὴ Θεσσαλία: 40.000 πεζοί, 700 ἵπποι καὶ 100 πυροβόλα.

Στὴν Ἠπειρο: 20.000 πεζοί, 200 ἵπποι καὶ 50 πυροβόλα.

Ἀλλὰ οὔτε οἱ πεζοὶ ἦταν γυμνασμένοι καὶ ἐξοπλισμένοι, οὔτε τα πυ-
ροβόλα εἶχαν τὰ ἀπαραίτητα βλήματα, πολλοὶ δὲ ἵπποι δὲν εἶχαν ἵππους.
Ἐπίσης, ἡ παράταξη καὶ ἡ ἐνότητα τῶν μονάδων ἦταν κακὴ. Οὔτε σχέδιο
ἐκστρατείας ἢ μελέτη ὑπῆρχε.

Ἀντίθετα, ὁ Τουργκικὸς στρατὸς ἦταν πολυπληθέστερος καὶ ἐμπειροπό-
λεμος.

Ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλίας διωρίσθη ὁ διά-
δοχος Κωνσταντῖνος, ἀντὶ τοῦ ἕως τότε στρατηγοῦντος ὑποστρατήγου Ν.
Μακρῆ.

Στὴν Ἠπειρο ἡ ἀρχηγία ἀνετέθη στὸν συνταγματάρχη Θ. Μᾶνο.

Οἱ Τούρκοι μὲ ἀρχιστράτηγο τὸν Ἐτὲμ Πασᾶ, μὴ φανταζόμενοι τὴν
ἄθλια κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων, κινήθηκαν μὲ βραδύτητα. Ὅταν ὅμως διέ-
ταξαν προέλαση, ἡ Ἑλληνικὴ ἀντίστασις ἔσπασε σὲ ὅλο τὸ Θεσσαλικὸ μέ-
τωπο καὶ διὰ τῶν στενῶν τῆς Μελοῦνας οἱ Τούρκοι προχώρησαν πρὸς τὴ
Λάρισα. Οἱ Ἑλληνικὲς δυνάμεις ὑποχωροῦσαν κλιμακωτὰ ἀπ' τὴ μεθόριο
γραμμὴ στὴ Λάρισα, ἔπειτα στὰ Φάρσαλα, στὸ Βελεστίνο ὅπου ἔγιναν ἀξιό-
λογες μάχες, στὸν Ἀλμυρό, στὸ Δομοκὸ καὶ στὴ γραμμὴ Ὁθρυος ὅπου ἔγι-
ναν σπουδαῖες μάχες.

Ἐτοί συνεχίζονταν ἡ ὑποχώρησις πρὸς τὴ Λαμία καὶ ἐτοιμαζόταν νέα
γραμμὴ ἄμυνας στὶς Θερμοπύλες — Δυὸ βουνά.

Στὸ μεταξὺ ὑπογράφηκε ἀνακωχὴ στὴν Ταράτσα τῆς Λαμίας στὶς 8
Μαΐου 1897, ἀφοῦ μεσολάβησαν ἰδιαίτερα ἡ Ρωσία, ἀλλὰ καὶ ἡ Γερμανία

καὶ οἱ ἄλλες Δυνάμεις. Στὴν Ἡπειρὸ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε ἐπιτυχίες καὶ ἐκράτησε τὶς θέσεις του.

Οἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἄρχισαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη ὑπογράφηκε τὴν 22 Νοεμβρίου 1897.

Ἡ Ἑλλάδα ἐπανερχόταν στὴν ἀρχικὴ ὁροθετικὴ γραμμὴ παραδίδοντας μόνον μία ὀχυρὴ γραμμὴ στὴν περιοχὴ Ὀλύμπου - Καμβουνίων.

Πλήρωνε στὴν Τουρκία ἀποζημίωση 100.000.000 χρυσῶν φράγκων καὶ τῆς ἐπιβάλλονταν ὁ Διεθνὴς Οἰκονομικὸς Ἑλεγχος ἕως ὅτου ἐξοφλήσῃ τοὺς κατόχους Ἑλληνικῶν χρεωγράφων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ (πρίγκιψ τῆς Ἑλλάδος): «Τὰ πενήντα χρόνια τῆς ζωῆς μου» (Ἀθῆναι 1926).

KLOER: «DER GRIECHISCH — TIRKISCHE KRIEG IM JAHRE 1897» (1897).

ΣΠΗΛΑΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Α. Θ. «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου» (Ἀθ. 1897, τ. 2).

GLI AVENIMENTI D' ORIENTE GUERRA GRECO - TURCA 1897» (MILANO 1897, 32 εἰκονογρ. φυλλάδια).

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ Α. Ν. «Τὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν» (Ἀθ. 1897).

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΧΡ. Κ. «Πολεμικὸν ἡμερολόγιον. Ἔργα καὶ ἡμέραι τοῦ ἐν Ἠπείρῳ πολεμικοῦ στρατοπέδου» (Πάτραι 1898).

GOLTZ C. F. «DIE THESSALISCHE KRIEG» (BERLIN 1898, ἑλληνιστὶ Ἀθῆναι 1899).

ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ: «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου» (Ἀθ. 1898, τ. 2).

ΛΕΒΙΔΗΣ Ν. Δ. «Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος» (Ἀθ. 1898, τ. 3).

«ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ στρατοῦ Θεσσαλίας. Ἐκθέσεις Διαδόχου» (Ἀθ. 1899—1901).

ΜΑΚΡΗΣ Ν. «Τὰ κατὰ τὸν πόλεμον συμβάντα ἐν Θεσσαλίᾳ» (Ἀθ. 1899).

ΜΑΝΟΣ Θ. «Ἐκθεσις ἐπὶ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας ἐν Ἠπείρῳ κ.λ.π.» (Ἀθ. 1899).

ΚΑΚΑΑΜΑΝΟΣ Γ. «Παρατηρήσεις κ.λ.π.» (Ἀθ. 1901).

ΤΖΗΤΖΟΣ Κ. «Περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ὑπολόγων τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Νεζερῶ» (Ἀθ. 1902).

NEYT: «NOTESCONCERNANT LA GRECE, LA TURQUIE ET LA GUERRE GRECO — TURQUE DE 1897» (LIEGE 1910).

MILLER W. (Σπ. Λάμπρου): «Ἡ Τουρκία καταρρέουσα» (Ἀθ. 1915).

ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ Π. «Σύγχρονος ἱστορία τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς μέχρι σήμερον» (Ἀθῆναι 1929, τ. 7, σελ. 343—372).

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ. (Συμπλήρωσις Καρολίδου Π.): «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», τόμος 6β, Ἀθῆναι 1932, σελ. 69—90.

ΑΣΠΡΕΑΣ Γ. Κ. «Πολιτικὴ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος 1821—1911» (Ἀθ. 1911—1930, τ. 3, β' ἔκδ. 1930, τ. 3).

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ Δ. «Τὰ 100 Ἑλληνικὰ χρόνια» (Ἀθ. 1931).

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ Β. «Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. 1828—1964. Τόμος Βος, 1863—1909. Πάπυρος. Ἀθῆναι 1966, σελ. 303—350.

II. ΑΠΟΜΝΗΜΟΥΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛ. Σ. ΑΝΤΙΠΑ

1. Τὸ Χειρόγραφον

Εἶναι τετράδιο ἀπὸ χάρτι κοινό, διαστ. $0,21 \times 0,135$, ἀπὸ σελίδες ἀριθμημένες 93+2 χωρὶς ἀρίθμηση +5 λευκές, τὰ φύλλα εἶναι συρραμμένα στὴ ράχη, γράφτηκε; ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στὴ σελίδα 74, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου: «κατοσκεύασα καὶ ἐδῶ ἐκ καλαμῶν σκηνήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου βουνοῦ γράφω» (σ. 74).

Εἶναι γραμμένο μὲ μολύβι ἀλλὰ τὰ γράμματα ὅλα διαβάζονται εὐκόλα, γιατί ἀπ' τὸν καιρὸ καὶ τὴ χρῆση δὲν ἔοβησαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο (σελ. 1—2) ποῦ ἔχει ὑποστὴ ἀρκετὰς φθορὰς καὶ τὶς ἐλλείπουσες λέξεις ἐκεῖ σημειώσαμε μὲ τετράγωνες ἀγκύλες ἀπὸ ἀποσιωπητικά, δηλ [...].

Ἔχει πολλὰς ἀνορθογραφίαις, τὶς ὁποῖες ἀποκαθιστοῦμε στὸ σωστό, βάζει στὸν ἀόριστο κατάληξη τοῦ παρατατικοῦ, π.χ. ἐμείνομεν (ἐμείναμεν), ἐφθάσομεν (ἐφθάσαμεν) κ.λ.π. ἡ δὲ σύνταξίς του ἔχει πολλὰς ἀτέλειαι. Τὸ κείμενο ὅμως σὰν σύνολο εἶναι πλούσιο σὲ ἔκφραση καὶ δύναμη περιγραφῆς καὶ διαβάζεται μὲ ἐνδιαφέρον.

Εὐρίσκεται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ὑπὸ στοιχεῖα Εὐρετηρίου Κ. 108, δ.

2. Ἀνάλυση τοῦ Κειμένου

Τὸ κείμενο το χωρίσαμε σὲ Κεφάλαια καὶ προσθέσαμε στὸ καθὲν τὸν κατάλληλο τίτλο, ὡς ἑξῆς:

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Α' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ (σελ. 1—7)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΝ — ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΣ ΓΑΛΑΖΙΟΝ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΖΑΝ - ΒΡΑΪΛΑΝ (σελ. 7—20).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ — ΕΚ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ (σ. 21—23).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' ΚΗΡΥΞΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ — ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΑΤΜΟΠΛΟΪΚΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΘΟΡΙΟΝ — ΒΟΛΟΣ — ΑΦΙΕΙΣ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ — ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΔΥΟ ΔΕΝΔΡΩΝ — ΕΙΣ ΜΑΚΡΟΧΩΡΙ - ΚΑΖΑΚΛΑΡ - ΜΑΣΑΛΑΡ — ΠΥΚΝΑ ΠΥΡΑ ΠΥΡΟΒΟΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΦΕΚΙΩΝ — ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΠΡΟΣ ΛΑΡΙΣΑΝ (σ. 23—31).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΦΑΡΣΑΛΑ (σ. 31—34).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' ΕΙΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΝ (σ. 34—46),

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' ΕΙΣ ΒΟΛΟΝ (σ. 46—49)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η' ΕΚ ΒΟΛΟΥ ΑΤΜΟΠΛΟΪΚΩΣ ΕΙΣ ΑΛΜΥΡΟΝ (σ. 49—53).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ' ΕΞ ΑΛΜΥΡΟΥ ΕΙΣ ΔΟΜΟΚΟΝ (σ. 53—56).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι' ΕΙΣ ΔΟΜΟΚΟΝ — ΚΡΑΤΕΡΑΙ ΜΑΧΑΙ — ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΛΑΜΙΑΝ (σ. 56—72).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' ΕΙΣ ΛΑΜΙΑΝ - ΑΛΑΜΑΝΑΝ - ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΣ - ΑΝΑΚΩΧΗ (σ. 72—76).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΗΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΙΝ ΤΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ (σ. 76—78).

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ Π. ΔΟΒΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ*

ΓΚΟΜΠΛΕΝ

Τάπητες τοίχων — TAPISSERIES

Οι πύργοι τὸ Μεσαίωνα, μὲ τοὺς χοντροὺς πέτρινους τοίχους, ποὺ πολλὲς φορὲς δὲν ἦταν ἐπιχρισμένοι οὔτε ἐσωτερικά, ὅταν λιγότευε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας τύλιγε σιγά, σιγά ὅλα ἓνα γύρω, γίνονταν πῖο ἄρειοι καὶ καταθλιπτικοί. "Ὅσο κι' ἂν στὰ μεγάλα τζάκια ἔκαιγαν λαμπερὲς φωτιὲς κι' ὅσο κι' ἂν οἱ πυρσοί, θαλμένοι στὴ σειρὰ στὶς θῆκες τους, προσπαθοῦσαν νὰ ζεστάνουν τὴν κρύα, ἀπὸ κάθε ἀποψη, ἀτμόσφαιρα, τὸ ἐσωτερικὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων χώρων τίποτε δὲν παρουσίαζε ἀπ' τὴ «ζεστασιά» ἐνὸς σπιτιοῦ. Εἶχαν μονάχα μιὰ κρύα ἐπιβλητικότητα κι' ὁ ἄρχοντας τοῦ Μεσαίωνα ἀναζήτησε τὸν τρόπο ποὺ κάπως θὰ τὴν ἀπάλυνε. Καὶ βρῆκε πῶς οἱ ψυχροὶ τοῖχοι ἔπρεπε νὰ σκεπάζονται μὲ ὑφαντὰ καὶ ὠραῖες παραστάσεις.

Οἱ Κεθεδρικοὶ Ναοὶ καὶ τὰ Μοναστήρια ἀναζητοῦσαν τὸ ἴδιο, μὰ τούτων ὁ σκοπὸς ἦταν περισσότερο γιὰ νὰ διακοσμῇσουν τοὺς ἱεροὺς χώρους κατὰ τὶς γιορταστικὲς μέρες.

Δὲν θὰ σταθοῦμε τόσο στὴν πορεία τοῦ ὑφαντοῦ τοῖχου, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸν 11ο αἰῶνα καὶ ἀκολουθεῖ μιὰ πορεία ἐξελικτικὴ ἀπὸ ἀποψη καὶ τεχνικῆς καὶ σχεδίου⁹. Φτάνομε στὰ μισὰ τοῦ 14ου αἰῶνα ἀπ' ὅπου ξεκινάει ἡ μ ε γ ἀ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 42 καὶ τέλος.

9. Σύντομα θὰ πούμε πῶς ἡ τεχνικὴ τῶν «ταπισερὶ» εἶναι ἴδια μὲ τὰ γνωστὰ «Κοπτιὰ». Κόπτες ἦταν οἱ πρωτοχριστιανοὶ - μονοφυσῖτες, γηγενεῖς τῆς Αἰγύπτου, ποὺ διακρίνονταν καὶ γιὰ τὴν τέχνη τους στὴν κεραμικὴ, τὴ μεταλλουργία καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀκόμα. Στὸ νὰ διασωθῶν ἀρκετὰ δείγματα τῆς ὑφαντικῆς τους, δύο παράγοντες βοήθησαν: Πρῶτα ἡ ἐπικράτηση τῶν Ρωμαίων στὴν Αἴγυπτο, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνα π.Χ., ποὺ σὰν συνέπεια εἶχε τὴ βαθειὰ ἀλλαγὴ στὰ παλιὰ Αἰγυπτιακὰ ἔθιμα. Καταργήθηκε λ.χ. ἡ περίπλοκη ταρίχευση τῶν νεκρῶν καὶ τὸ σφιχτὸ τύλιγμά τους μὲ τίς λινὲς ταινίες. Ἐθῶσαν πῖα τοὺς νεκροὺς ντυμένους μὲ πλοῦσια φορέματα, διακοσμημένα μὲ γαλόνια κεντητὰ ὑφαντὰ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ νεκροῦ τὸ σκέπαζαν μὲ τετράγωνα ὑφαντὰ - κεντητὰ. Στοὺς τοίχους τῶν τάφων βρέθηκαν καὶ μῦντες κεντητὲς καὶ μαξιλάρια. Ὁ ἄλλος λόγος τῆς διάσωσης των ἦταν τὸ ξηρὸ κλίμα τῆς Αἰγύπτου. Σὰν ὑλικά μεταχειρίζονταν τὸ λινάρι καὶ τὸ μαλλί. Τὸ λινάρι γιὰ στημόνι καὶ τὸ μαλλί γιὰ ὑφάδι. Ἡ ὑφανση ἦταν τόσο πυκνὴ καὶ λεπτὴ ποὺ τὸ στημόνι καλύπτονταν τελείως. Θέματα ἦσαν τὰ ψάρια, νεράϊδες, νερανιεῖς μορφὲς μὲ ἀρχαϊκὲς κομμώσεις, ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ σκηνὲς Διονυσιακῆς μὲ φαῖνους, μουσικοὺς καὶ χορευτὲς. Δείγματα ὅλα τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὑφαντὰ αὐτὰ βρίσκει κανένας σὲ Μουσεῖα ξένα, ὅπως καὶ στὰ διὰ μας Βυζαντινὸ, Μπενάκη, ἀλλὰ καὶ σὲ ἰδιωτικὲς συλλογές.

Τὴν τεχνικὴ αὐτὴ ἀκολούθησε καὶ ἡ «ταπισερὶ» τῶν μετέπειτα χρόνων καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἀναγέννησης, ἀλλὰ καὶ ἡ σημερινὴ ἀκόμα.

Μιὰ ἄλλη ὀνομασία τῶν ταπισερὶ εἶναι «Γκομπλέν». Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ

λ η τέχνη της Ευρώπης. Ἡ χώρα πού ἔχει τὸ προβάδισμα εἶναι ἡ θόρεια καὶ κεντρικὴ Γαλλία καθὼς καὶ ἡ Φλάνδρα. Τὸ Παρίσι, τὸ Ἀρράς, τὸ Τουρναὶ καὶ οἱ Βρυξέλλες κρατοῦν τὰ σκήπτρα γιὰ αἰῶνες. Βασιλιάδες καὶ Δούκες καὶ ἄλλοι τιτλοῦχοι συναγωνίζονται μεταξύ τους μὲ πάθος ποῖός θὰ ἐξασφαλίσαι τοὺς γνωστότερους σχεδιαστὲς καὶ τοὺς καλλίτερους καλλιτεχνικοὺς διευθυντές. Ἐχοντας δύναμη καὶ πλοῦτο στὰ χέρια τους, στρατολογοῦσαν ὅτι καλλίτερο ὑπῆρχε σὲ ἀνθρώπινο ὕλικὸ καὶ ὅ,τι καλλίτερο σὲ ὑφαντικὸ ὕλικό.

Ὁ Δούκας τοῦ Ἀνζοῦ ἀναθέτει στὸ Νικολά Μπατάιγ νὰ ὑφάνει τὴν ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ πού σχεδίασε ὁ ζωγράφος Ζάν ντε Μποντέλφ. Ἀναζητώντας ὁ ζωγράφος τὴν ἔμπνευσή του ἀπὸ τὰ διάφορα χειρόγραφα πού ὑπῆρχαν σὲ Βιβλιοθήκες καὶ Συλλογές, σχεδίασε μιὰ κολοσσιαία ὑφαντικὴ ἐξιστόρηση μὲ ὅλους τοὺς δύσκολους συμβολισμούς της ὅπως εἶναι ἡ «Ἀποκάλυψη». Τὴν ἀποτελοῦσαν ἑπτὰ κομμάτια καὶ τὸ σύνολο σὲ μᾶκρος ἦταν 500 μέτρα! Σήμερα σώζονται τὰ 77 μ. στὸ Μουσεῖο ὑφαντῶν τῆς Ἀνζέρ¹⁰.

Οἱ τοῖχοι τῶν παλατιῶν καὶ πύργων δὲν εἶναι πιά γυμνοί. Ὁ Ἑρρίκος ὁ 8ος τῆς Ἀγγλίας ἦταν μανιώδης συλλέκτης. Εἶχε μαζέψει 2.000 κομμάτια καὶ στόλιζαν ὅλους τοὺς πύργους καὶ παλάτια του. Ἄν τύχει κι' ὁ ἐπισκέπτης βρεθεῖ σ' ἓνα ἀπ' αὐτά, ὅπως εἶναι τὸ HUMPTON COURT — λίγα χλμ. ἔξω ἀπὸ τὸ Λονδῖνο — κι' ἂν τύχει ἐκεῖνὴ τὴν ὥρα νὰ κατεβαίνει ὁ ἥλιος πρὸς τὴ δύση του, τὸ φιλτραρισμένο ἀπὸ τὰ πολύχρωμα «βιτρώ» φῶς του, δίνει μιὰν ἄλλη ὄψη στὴν ὑφαντὴν ἱστορία τῶν τοίχων. Δάση καὶ νεράιδες καὶ φαῦνοι, πολεμικὲς μάχες ἱστορικὲς καὶ μεγάλες, κυνήγια καὶ συμπόσια, περιχυμένα ἀπὸ τὸ γλυκὸ φῶς, ζωντανεύουν καὶ σὲ βγάζουν ἀπὸ τὸ παρόν. Μόνο τὸ κουδούνι τοῦ φύλακα σὲ φέρνει στὴν πραγματικότητα καὶ λυπᾶσαι γιατί πρέπει νὰ τραθήξεις πρὸς τὴν ἔξοδο.

Τὴν παλιά ἐποχὴ πού οὔτε ἐφημερίδες ὑπῆρχαν, οὔτε βέβαια καὶ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, οἱ ἄρχοντες τῶν Κρατῶν πού δοξάζονταν εἴτε σὲ πολέμους,

ὄνομα τῆς οἰκογένειας Γκομπλέν πού ἦναι μακρινὸς πρόγονός της, ὁ Φιλίπερ Γκομπλέν, ἦταν βαφέας καὶ εἶχε τὸ ἐργαστήρι του κοντὰ στὸ μικρὸ ποταμὸ Μπιέβο. Ἐλέγαν πὼς στὸ νερὸ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ὀφείλονταν ἡ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία πού εἶχαν τὰ βαμμένα μαλλιά καὶ μετάξια τοῦ βαφείου του. Ἐκατὸν πενήντα χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὸν Φιλίπερ, οἱ ἀπόγονοί του εἶναι ἤδη γνωστοὶ σὰν ἄριστοι ὑφαντές. Ἡ φήμη τους εἶχε τόσο πολὺ ἐξαπλωθεῖ ὥστε καὶ μόνο τὸ ὄνομα Γκομπλέν δῆλωνε τὰ καλὰ ὑφαντά, ὥσπου ἔμεινε ἀργότερα σὰν ὀνομασία ὅλων, γενικὰ, τῶν ὑφαντῶν τοίχων, ἀνεξάρτητα ποιᾶς ἐποχῆς, τίνος σχεδιαστὴ καὶ τίνος ἐργαστηρίου.

Λανθασμένα, τὰ σημερινὰ κορίτσια, πού κεντοῦν μὲ μικροβελονὰ σὲ λεπτὰ ὑφάσματα σίτας μικρὰ καθράκια καὶ ἄλλα μικροαντιζείμενα, τὰ ὀνομάζουν Γκομπλέν. Οὔτε βέβαια κι' αὐτὰ τὰ κακόγουστα ζωγραφισμένα σὲ λινάσσα, γιὰ νὰ κεντηθοῦν ὕστερα, καὶ πού κυκλοφοροῦν ἄφθονα στὴν ἀγορά, ἔχουν καμιά σχέση μὲ τὴν καθατὸ τέχνη τῶν Γκομπλέν.

10. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1974 στὸ Μητροπολιτικὸ Μουσεῖο τῆς Ν. Ὑόρκης ἐγίνε ἐκθεσὴ ὑφαντῶν τοῦ 14ου ἔως τοῦ 16ου αἰῶνα. Εἶχαν σταλεῖ 97 κομμάτια, τὸ χαρακτηριστικὸν τερα εἰγώματα τῆς μεγάλης αὐτῆς τέχνης. Χρειάστηκε μιὰ πολὺμηνη συνεργασία τοῦ Μουσείου τῆς Ν. Ὑόρκης καὶ τοῦ Λούβρου τοῦ Παρισιῦ γιὰ νὰ γίνε αὐτὴ ἡ συγκέντρωση καὶ στὴ συνέχεια ἡ Ἐκθεσὴ, πού κράτησε τέσσερις μῆνες καὶ συγκέντρωσε πολλὰς χιλιάδες ἐπισκεπτῶν. Ἀνάμεσα στὰ ἔργα πού στάλθηκαν, σὰν τὰ πιὸ φημισμένα, ἦταν ἡ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ καὶ ἄλλα ἀπὸ διάφορα Μουσεία. Ἡ ὅλη ἐκθεσὴ ἀπλωνόταν σὲ 40 αἰθουσες.

είτε από άλλα γεγονότα, ήθελαν όλα αυτά ν' άπαθανατιστούν. Οί ζωγράφοι έφκισαν τούς πίνακές τους, και τίς μακρυές τοιχογραφίες τους, οί ραψωδοί τά έπη τους και οί τροβαδοϋροι τά τραγούδια τους. Οί ύφαντές, με τη συνεργασία τών ζωγράφων, έπρεπε κι' αυτοί νά παραδώσουν στην ιστορία τά κλέη τών άφεντάδων τους. "Ετσι, ή μάχη τής Ροζβίκης όπου ό Κάρολος ό 6ος τής Γαλλίας νικάει τούς ξεσηκωμένους Φλαμανδούς (1382) «ιστορήθηκε» από τόν άργαλειό του Μισέλ Μπερνάρ στο 'Αρράς. "Ηταν ένα γιγαντιαίο ύφαντό (285 μέτρα), όχι μονάχα δύσκολο νά τó κρεμοϋν αλλά και νά τó σηκώνουν άκόμα. Κάποτε άποφασίζουν νά τó κόψουν σέ τρία κομμάτια. "Υστερα τά τρία σέ άλλα δύο τó κατέβη. Τέλος τó 1536 άναφέρεται, γιά τελευταία φορά, σέ κάποιους καταλόγους άπογραφής, σάν «παλαιό και τρύπιο».

"Όλα αυτά τά κολοσσιαία έργα πού σκέπαζαν άπ' άκρη σ' άκρη τούς τοίχους, πολλές φορές μεταφέρονταν σέ μιá καινούργια κατοικία. 'Ακόμα και σέ στρατιωτικές έκστρατείες στόλιζαν τίς σκηνές τών πολέμαρχων. Γιά νά διευκολύνουν τά κρέμασμα και τó ξεκρέμασμα, στους τοίχους ήταν μόνιμα τοποθετημένοι ειδικοί γάντζοι.

"Όσα ύφαντά παρoυσιάζουν μάχες ιστορικές — π.χ. τή μάχη μεταξύ Καίσαρα και Πομπηίου στα Φάραλα τής Θεσσαλίας ή τή διάβαση του Ρουβίκωνα από τόν Καίσαρα κλπ. — είναι έργα απίθανης φαντασίας και έκτέλεσης. Τό μάτι του θεατή ζαλίζεται από τó πλήθος τών προσώπων, τίς πολεμικές φορεσιές, τά όπλα, τά άλογα, τó φυσικό γύρω περιβάλλον, όλα πλαισιωμένα από όλόκληρα κείμενα με τά γράμματα σέ γοτθική γραφή, τόσο καλλιγραφικά σάν νά τά έγραψαν με πέννα και όχι νά τά ύφαναν. 'Η διάβαση του Ρουβίκωνα χρονολογείται γύρω στα 1465—1470. Βρίσκεται στο Μουσείο τής Βέρνης.

Με τήν είσοδο του 16ου αιώνα — έποχή τής 'Αναγέννησης — σ' όλες τίς χώρες πού είχαν όνομαστά ύφαντήρια, άρχισε μιá έντονη τάση άλλαγής και δημιουργία νέου ρυθμού. Δέν ήταν άσχετη από τήν άλλαγή στην άλλη μεγάλη τέχνη, τή ζωγραφική. 'Ο Ραφαήλ — κι' όσοι άκολούθησαν τή Σχολή του — σχεδιάζουν θαυμάσια έργα, ειδικά γιά τά ύφαντά πού παραγγέλουν Πάπαι και Βασιλιάδες. 'Η θρησκευτική μεταρρύθμιση, πού προκαλεί διωγμούς και ταλαιπωρίες, άναγκάζει πολλούς τεχνίτες - ύφαντές ν' αλλάζουν χώρες και είναι καλόδεχτοι από βασιλιάδες και πρίγκηπες. "Ετσι δημιουργοϋνται κέντρα στην 'Ιταλία, τή Β. Γερμανία και τή Δανία.

'Ο Πάπας Λέων ό 10ος παραγγέλλει στο Ραφαήλ δέκα σχέδια με θέματα έμπνευσμένα από τίς πράξεις τών 'Αποστόλων. Δημιουργοϋνται έτσι άλλα δέκα άριστουργήματα στα εργαστήρια τών Βρυξελλών πού τά κρεμοϋν στην Καπέλα Σιετίνια τίς μέρες τών Χριστουγέννων. Τά σχέδια έρίσκονται στο Μουσείο Βικτωρίας και 'Αλβέρτου στο Λονδίνο και τά καθαυτό ύφαντά στο Βατικανό, ταλαιπωρημένα όμως από τó χρόνο πάρα πολύ.

Είναι εύκολο νά καταλάβουμε πώς τέτοια έργα, σχεδιασμένα από μεγάλους ζωγράφους κι' έκτελεσμένα σέ φημισμένα εργαστήρια, είχαν σάν έπακόλουθο τó μεγάλο κόστος. 'Ακόμα και ό χρόνος τής έκτέλεσης ήταν μακρύς. "Ετσι ή δημιουργία και τó έμπόριο τέτοιων πολύτιμων ειδών πέφτει στα χέρια μεγάλων έμπόρων πού κρατοϋν τó μονοπώλιο. 'Αλλά και τοϋτοι πάλι, γιά νά στηρίζονται οίκονομικά, συνεργάζονται με τίς μεγάλες Τράπεζες.

Περί τó τέλος του 16ου αιώνα, οί Μέντικοι δημιουργοϋν τή δική τους Φλω-

ρεντινή ταπητουργία με Φλαμανδούς τεχνίτες στην άρχή. Τους πληρώνουν πλούσια κι' εκείνοι έχουν την υποχρέωση να διδάσκουν την τέχνη, δωρεάν, σ' νεαροσ μαθητευόμενους. Είκοσι τέσσερα εργαστήρια στήθηκαν κι' όταν οι Φλωρεντιανοί τεχνίτες τελειοποιήθηκαν, οι Ίταλοι ζωγράφοι τής εποχής ανέλαβαν τὰ σχέδια.

Ο Φραγκίσκος ο Α΄ τής Γαλλίας δημιουργεί ύφαντήρια για λογαριασμό του Παλατιού και στήνει τὰ εργαστήρια μέσα στο Φονταινεμπλώ.

Στις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα κυριαρχεί η μεγάλη τέχνη του Φλαμανδού ζωγράφου Ροϋμπενς. Δουλεύει για τή Μαρία των Μεδίκων, για τὸ Φίλιππο τὸν 4ο τής Ισπανίας, τὸν Κάρολο τὸν 1ο τής Ἀγγλίας και δὲν ἀρνείται τὰ σχέδιά του για ὑφαντά. Ἀδιαφορεῖ ὅμως για τίς τεχνικὲς δυσκολίες πὺ παρρυσιάζει ἡ μεταφορὰ ἐνὸς ζωγραφικοῦ ἔργου στὸν ἀργαλειὸ και ζωγραφίζει ὅπως αὐτὸς θέλει. Οἱ ὑφαντὲς ὅμως ξεπερνοῦν τίς δυσκολίες κι' ἔτσι τὰ παλάτια στολίζονται με καινούργια ὑφαντικὰ ἀριστουργήματα. Στρατιὰ δλόκληρη ἀπὸ σχεδιαστὲς και ὑφαντὲς δημιουργοῦν ἔργα μνημειώδη ὅπως εἶναι ἡ «Καταστροφή τής Ἀήττητης Ἀρμάδας», ἡ «Ἱστορία τής Τροίας», ἡ «Ἱστορία τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου» και ἄλλα.

ΗΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ «ΓΚΟΜΠΛΕΝ» ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Ο Ἑρρίκος ο 4ος τής Γαλλίας ἤθελε πραγματικὰ ν' ἀνορθώσει, ἀπὸ κάθε ἄποψη, τή Γαλλία. Ο οἰκονομικὸς τομέας τὸν ἀπασχολοῦσε πολὺ και εἶχε τή σωστὴ σκέψη πὺς, χωρὶς τὴν ἐξωτερική και ἐσωτερική εἰρήνη, κανένα πρόγραμμα δὲν μπορούσε νὰ πραγματοποιηθεῖ. Χωρὶς τὸ θέσπισμα τής Νάντης (1598) πὺ παραχωροῦσε τὸ δικαίωμα τής ἐλεύθερης σκέψης και ἐξάσκησης τὼν θρησκευτικὼν δογμάτων, ὁ Ἑρρίκος ο 4ος δὲν θὰ μπορούσε νὰ ζητήσει τή βοήθεια και συνεργασία ἱκανὼν ἀνθρώπων πὺ ἀνῆκαν τόσο στοὺς καθολικοὺς ὅσο και στοὺς διαμαρτυρόμενους. Ἐξυπνος και διορατικὸς ἔδωσε μεγάλη προσοχή και στὸν κλάδο τὼν ὑφαντὼν. Βάζοντας σὰν στόχο νὰ πάρει τὰ σκήπτρα τής ὑφαντικής ἡ Γαλλία, διευκολύνει με κάθε τρόπο τή δημιουργία ἐργαστηρίων και στοὺς καλοὺς τεχνίτες δίνει ἀμοιβὲς μεγάλες και προνόμια ἀπίθανα.

Ἀκόμα και τίτλους εὐγενείας. Κατὰ τή βασιλεία του ὑφάνθηκαν και τότε ἔργα μεγάλα. Ὅταν τὸν διαδέχτηκε, σὰν ἀντιβασίλισσα, ἡ γυναίκα του Μαρία τὼν Μεδίκων, κολακεῦοντάς την οἱ μεγάλοι σχεδιαστὲς ὑφαντὼν σχεδιάζουν και ὑφαίνουν μιὰ σειρά ἀπὸ τή ζωὴ τής Ἀρτεμισίας, γυναίκας τοῦ Μωυσῶλου, πὺ, κατὰ τοὺς κριτικοὺς τής εποχής, ἀλληγορικά, ἦταν ἡ ζωὴ τής ἴδιας τής Μαρίας τὼν Μεδίκων.

Ἐγγονὸς τής Μαρίας τὼν Μεδίκων και τοῦ Ἑρρίκου τοῦ 4ου ἦταν ὁ Λουδοβίκος ο 14ος, ὁ γνωστὸς και σὰν «Βασιλιάς Ἡλίου». Εἶχε τὴν τύχη, στὴν ἐποχή του, ἡ Γαλλία νὰ περιλαμβάνει σ' ὅλους τοὺς κλάδους τὼν Γραμμάτων και τής Τέχνης ὀνόματα μεγάλα: Μολιέρου, Ρακίνας, Λαφονταίν, Μποαλώ, Μποσσυέ, Λα Μπριγιέρ, Λα Ροσφουκώ, Μανσάρτ, Ζιραντὸν, Λε Μπρέν κλπ. κλπ. Ο Λουδοβίκος 14ος στάθηκε ἱκανὸς νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λαμπροὺς ἀστερισμοὺς και τὸ μὲν θέατρο, ἡ ποίηση και φιλοσοφία πλουτίστηκαν με ἔργα πὺ κατατάχτηκαν στὰ κλασσικά, οἱ δὲ τέχνες ἔδωσαν τὸ φημισμένο παλάτι τὼν Βερσαλλιὼν πὺ εἶναι ἡ συνισταμένη τής ἀρχιτεκτονικής, τής γλυπτικής και ζωγραφικής, με συμπλήρωμα τὰ θαυμάσια ἔπιπλα, τὰ ὑφαντά, τὰ ἀσημικά και τὰ κρύσταλλα καί, τέλος, τὸ θαῦμα τὼν κήπων. Με ὑπεύθυνο στὰ οἰκονομικά τὸν Κολμπέρ, ξεοδεῖ ἀλύπητα, γιατί ἡ φιλοδοξία του και ἡ ἀγάπη τοῦ «ῥαίου» ἦταν ἀχόρταγη.

Ὁ Λουδοβίκος ἀγοράζει τὸν Οἶκο Γκομπλὲν καὶ συγκεντρώνει σ' αὐτὸν ὅλα τὰ διάσπαρτα στὸ Παρίσι ὑφαντήρια καὶ ἀφοῦ χτίζει καινούργια κτίρια, τὰ ἐγκαθιστᾷ μὲ τὸν τίτλο «Βασιλικά Ἑργαστήρια τῶν ἐπίπλων τῆς Αὐλῆς». Ἡ λέξη «ἐπίπλων» δὲν εἶναι ἄστοχη, γιατί στὰ ἴδια ἐργαστήρια δούλευαν καὶ οἱ ἀριστοὶ ξυλουργοί, οἱ χρυσοχοί, οἱ μωσαϊκοὶ καὶ γενικὰ ὅλες οἱ εἰδικότητες ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ στολίσουν τὰ παλάτια του. Τὰ ἐργαστήρια τὰ διηύθυνε ὁ γνωστὸς ζωγράφος Κάρολος Λεμπρέν. Σύμφωνα μὲ δικά του σχέδια ἔγιναν πολλὰ ἱστορικά ἔργα, μὰ ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἀπασχόλησε ἐπὶ δέκα χρόνια ἦταν ἡ «Ἱστορία τοῦ Βασιλιᾶ» ποὺ παραγγέλθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Λουδοβίκο καὶ εἶναι τὰ ἔργα καὶ οἱ θρίαμβοί του. Ὁ Κολμπέρ, ἐκτὸς ἀπὸ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἦταν καὶ γνώστης καλὸς κάθε τι ποὺ ἀφοροῦσε τὶς τέχνες. Ἔτσι, τὰ χρώματα γι' αὐτὸ τὸ ἔργο τὰ διάλεξε ὁ ἴδιος, ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ἀρμονία μεταξὺ τους, ἀλλὰ γιατί εἶχαν ἀποδειχθεῖ ἀνεξίτηλα. Ὁ Λεμπρέν πέθανε πρὶν τελειώσει ἡ ὕφανση. Οἱ ὕφαντὲς σταμάτησαν γιὰ πέντε χρόνια τὴ δουλειά τους ὄχι γιατί πέθανε ὁ Λεμπρέν, γιατί ἄλλος τὸν ἀντικατέστησε, ἀλλὰ γιατί οἱ τρομερὲς δαπάνες τοῦ Λουδοβίκου κόντευαν νὰ τινάξουν τὰ βασιλικά ταμεῖα στὸν ἀέρα. «Ὅλα αὐτὰ τὰ ὕφαντὰ χρησιμοποιοῦσαν μεταξύ καὶ χρυσοκλωστή.

Μὲ τὴν ἑναρξὴ τοῦ 18ου αἰῶνα ἄρχισαν νὰ ξαναλειτουργοῦν τὰ ἐργαστήρια Γκολμπέν καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὡς τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση οἱ τάπητες τῶν τοίχων πέρασαν ἀπὸ καινούργιους σχεδιαστὲς, καινούργιες Σχολὲς καὶ νέα Κέντρα ὕφαντικὰ ποὺ ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν τοῦ Μπωβαὶ καὶ στὴ βόρεια Γαλλία τῆς Βαλανσιέν. Παρ' ὅλη τὴν ἀναταραχὴ ποὺ ἔφερε ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση, τὰ ἐργαστήρια Γκολμπέν καὶ τοῦ Μπωβαὶ κατὰφεραν νὰ ἐπιβιώσουν. Τὸ μῖσος κατὰ τῆς μοναρχίας δὲν ἀφήκε ἀπ' ἐξω οὔτε καὶ τὰ ὕφαντὰ. Ὅσα παρουσίαζαν ἐμβλήματα καὶ σκηνὲς φεουδαρχικὲς κἀκαν. Ἦταν ἔτσι καὶ μιὰ εὐκαιρία νὰ πάρουν τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι ποὺ περιεῖχαν. Ὅσο κι' ἂν μιὰ τόσο μεγάλῃς ἱστορικῆς σημασίας ἐπανάσταση ἔπαιξε τὸν εὐεργετικὸ τῆς ρόλο, ἦταν ἀναπόφευκτο τὸ «καθαρθήριο πῦρ» τῆς — οὐσιαστικὰ καὶ μεταφορικὰ — νὰ παρασύρει καὶ ἔργα τέχνης, γιατί θύμιζαν τὸ δεσποτικὸ καθεστῶς. Ἀνάμεσά τους καὶ σειρὲς ὁλόκληρες ἀπὸ ἀριστουργηματικὰ ὕφαντὰ.

Ὅταν στοὺς καινούργιους κυβερνῶντες ἦρθαν ψυχραιμότερες σκέψεις, ἀποφάσισαν νὰ μὴν ἀφήσουν αὐτὴ τὴν περίφημη καὶ τόσο προσοδοφόρα τέχνη νὰ σθῆσει. Τὰ ὕφαντήρια ξανάρχισαν δουλειά. Θέματα σχεδίων διαλέγονται στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα. Ὑστερα δίνουν ἐντολὴ στοὺς σχεδιαστὲς νὰ ἐμπνευστοῦν ἀπὸ τὶς ἡρωικὲς πράξεις τῆς Ἐπανάστασης καί, τελικά, ὅταν ὁ Ναπολέων ἀπὸ Γλακωβίνος γίνεται Αὐτοκράτορας, μιμεῖται τὸ Λουδοβίκο 14ο καὶ παραγγέλλει ἔργα μὲ θέματα τῆ «Μάχῃ τοῦ Ἀκουστερλιτς», τῆ «Διάβαση τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου», τὴν «Ὑποδοχὴ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Στρατοῦ» κατὰ τὴ στέψη του, τὴν «Παράδοση τῶν κλειδιῶν τῆς Βιέννης» κλπ. Μὲ τὴν παλιννόρθωση τῶν Βουρβόνων, ἡ πρώτη παραγγελία ποὺ δίνεται εἶναι τὰ πορτραῖτα τοῦ Λουδοβίκου 16ου καὶ τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας.

Βλέπομε ἔτσι πῶς τὰ ἱστοριοπολιτικὰ γεγονότα, πάντα ἐπηρέαζαν τὴν τέχνη, ἀπὸ τὴν πιὸ ὑψηλὴ ὡς τὴν πιὸ ταπεινὴ.

Κατὰ τὴν Τρίτη Δημοκρατία ὕφαινεται «Ἡ Ἱστορία τῆς Ζὰν ντ' Ἀρκ» καὶ ἄλλα ποὺ καλύπτουν μεγάλα δημόσια κτίρια.

Μέσα στὸ κύλισμα τοῦ χρόνου καὶ τὶς φάσεις τῆς Ἱστορίας ἡ ὕφαντικὴ κάνει κι' αὐτὴ τὴ δική της διαδρομὴ.

Με την έναρξη του 20ου αιώνα η Γαλλία κρατάει πάντα τὰ σκήπτρα τῆς ὑφαντικῆς χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πὼς ἡ ἴδια ἡ τέχνη βρίσκεται στὶς παλιές τῆς δόξες. Ὑπάρχει μιὰ κάμψη. Ὁ Τζέφρου διευθύνει τὰ ὑφαντήρια Γκομπλὲν (1905—1926) καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνοίξει καινούργιους δρόμους. Μεσολάβησε ὁ μὴ ἓνας μεγάλος Παγκόσμιος Πόλεμος. Τὰ χαρὰκώματα δὲν στολίζονται μὲ ὑφαντά. Παραγγελίες δὲν γίνονται στὰ ἐργαστήρια καὶ οἱ πρὸ πολλοὶ ὑφαντὲς εἶναι στὸ μέτωπο. Τελειώνει κάποτε ὁ πόλεμος. Κάτι ἀλλιώτικο παρουσιάζουν πιά οἱ διάφορες φάσεις τῆς ζωῆς. Ἡ διαρρῦθμιση τῶν ἐσωτερικῶν χώρων τῶν σπιτιῶν ἀλλάζει. Τὰ ἀπέραντα σαλόνια μικραίνουν. Οἱ τοῖχοι σκεπάζονται μὲ τυπωμένο χρωματιστὸ χαρτί. Καὶ νὰ μιὰ καινούργια κοινωνικὴ τάξη, οἱ νεό-πλουτοὶ! Ἀναφαίνονται καὶ κάποιοι καινούργιοι ἀγοραστές καὶ μάλιστα πολυ-ἀριθμοὶ. Εἶναι οἱ Ἀμερικανοί, ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς Εὐ-ρώπης. Τὸ δολλάριο εἶναι ὁ ἄρχοντας τῶν νομισμάτων, ἀλλὰ ἡ «κακογουστία τῶν Ἀμερικανῶν» ξεστρατίζει τοὺς καλοὺς ὑφαντὲς τῆς Ὠμπυσὸν ἀπὸ τὴν κα-λὴ δουλειά. Φτιάχνουν ὅ,τι νᾶναι. Ὅποτε ἔρχεται τὸ «κράχ» τοῦ 1928 κι' ὅλα σταματοῦν. Τὰ ἐργαστήρια τοῦ Μπωβαί καὶ τῆς Ὠμπυσὸν σχεδὸν νεκρώνονται. Προσπαθοῦν κάτι νὰ κάνουν — ὅπως ὑφαντὰ γιὰ ἐπιπλα — ἀλλὰ οὐσιαστικὰ φυ-τοζωοῦν.

Φτάνομε στὸ μεσοπόλεμο καὶ τότε ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ Ζὰν Λυρσά. Παρ' ὅλο ποὺ ξεκίνησε σὰν ζωγράφος, τὸ εἰδικὸ σχέδιο γιὰ ὑφανση τὸν ἀπορρόφησε, σὲ σημειὸ ποὺ ἔλεγε πὼς αὐτὸ καὶ μόνο εἶναι τέχνη! Στὴν Ὠμπυσὸν ὁ Ταμπάρ — ποὺ διαδέχεται τὸ οἰκογενειακὸ ἐργαστήρι ἱδρυμένο τὸ 1636 — πιστεύει στὴ δυνατότητα νὰ ξαναζωντανέψει τὸν ἀργαλειὸ καὶ νὰ βοη-θῇ τοὺς ἀνεργούς ὑφαντὲς. Τὴν αἰσιοδοξία του τὴ στηρίζει περισσότερο στὴν πίστιν του στὸ Λυρσά καὶ τὴν τέχνη του κι' ἀρχίζουν μιὰ στενὴ συνεργασία.

Ἀποφασίζουν νὰ ξεκινήσουν στὴν ἀρχή, ξαναγυρνώντας στὴν πρωτόγονη ἀπλότητα. Περιορίζουν τὶς ἀποχρώσεις σὲ σαράντα τέσσερις. Τὸν Λυρσά τὸν ἐνθουσιάζει, σὰν ὑλικό, τὸ μαλλί. Τὸ βρίσκει ζωντανὸ καὶ ζεστό. Σχεδιάζει ἀ-κούραστα μέσα στὸ ἐργαστήρι τοῦ Ταμπάρ, γιὰ τὸ ρυθμικὸς κρότος τῶν ἀρ-γαλειῶν τὸν ἐμπνέει. Οἱ ὑφαντὲς εἶναι οἱ φίλοι του. Τὸν ἐνδιαφέρει ἡ ζωὴ τους· οἱ χαρές τους καὶ οἱ λύπες τους. Ἕνας ἄρρωστος καὶ ἀνεργὸς ὑφαντὴς εἶναι ἡ μεγάλη του ἔγνοια. Προπαγανδίζει τὴν ἰδέα τῆς ὑφαντικῆς μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις. Γράφει, δίνει διαλέξεις, ἀνεβοκατεβαίνει Ὑπουργεῖα.

Ἡ καινούργια ἀρχιτεκτονικὴ τὸν βοηθάει γιὰ τὴν προσφέρει ἐπιφάνειες τοί-χων μεγάλες — ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς ποὺ κυριαρχοῦν τὰ παράθυρα. Αὐτὲς οἱ ἐσωτερικὲς ἐπιφάνειες πρέπει νὰ ζωντανέψουν. «Οἱ τοῖχοι», ἔλεγε, «εἶναι ὅπως-δῆποτε μιὰ φυλακὴ. Ἕνα μεγάλο ὑφαντὸ δημιουργεῖ ὀρίζοντα».

Οἱ συμπτώσεις τῆς ζωῆς ἔπαιξαν τὸ ρόλο τους στὸ νὰ τὸν σμπρώξουν στὴ δημιουργίαν ἔργων γιὰ ὑφανση. Μὲ τὸν πρῶτο Παγκόσμιον Πόλεμον τραυματίζε-ται καὶ ταυτόχρονα ἀρρωσταίνει ἀπὸ τύφο. Στὸ διάστημα τῆς ἀνάρρωσης, ἡ μητέρα του, ποὺ ἦταν δασκάλα ἀκουαρέλλας, τοῦ προτείνει νὰ περνᾷ τὴν ὥρα του κεντώντας κάποιο σχέδιο σὲ μετρητό. Ἀπὸ τὸ κίνημα αὐτὸ ξεκινᾷ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ ὑφαντά.

Μετὰ τὸν πόλεμον ἀρχίζει νὰ γίνεται γνωστὸς ἀνὰ τὸν κόσμον μὲ τὸν Ματίς, τὸν Πικάσο, τὸ Μπράκ καὶ τοὺς ἄλλους. Ταξιδεύει πολὺ. Κάποτε ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν κεραμικὴ, ἀλλὰ κι' αὐτὴ τὴν τέχνην τὴ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ φτιάξει τερά-στια «πανῶ» ποὺ καλύπτουν τοίχους.

Καὶ ἦρθε ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Ἀπὸ ἓνα ἐρειπωμένο Πύργο τοῦ 11οῦ αἰῶνα, βορεινὰ τοῦ Σαὶν Συρέ, ἀκούγεται, καθαρὴ καὶ σταθερὴ, μιὰ ἀνδρική

φωνή που στέλνει στους κατεχόμενους Γάλλους μηνύματα αντίστασιακά. Είναι η φωνή του Λυρσά. Αργότερα, μετά τον πόλεμο, αγοράζει αυτό το έρειπιο, το φτιάχνει κάπως και απλώνει στους μεγάλους χώρους τα έργαστήριά του.

«Η ζωή είναι ωραία», λέγει, «και την αγαπώ». Και αυτή του την αγάπη τη δείχνει στα έργα του. Από τον πύργο του, που δεσπόζει ένος καταπράσινου και ωραίου τοπίου, έμπνέεται τα ζωηρά χρώματα, τα λουλούδια, τις μεγάλες πεταλούδες. Σ' αυτό το τοπίο που κάποια μέρα της εβδομάδας οι αγρότες της περιοχής απλώνουν και πουλάνε τα προϊόντα τους, απλώνει και ο Λυρσά — αν είναι καλή μέρα — τα δικά του προϊόντα που είναι τα μεγάλα έργα του, για να δει αν άρresουν στο Γαλλικό λαό. Οι γείτονες αγρότες είναι φίλοι του και μ' αυτούς τρώγει και τσουγκρίζει το ποτηράκι του στις τοπικές ταβέρνες. Σαν θέλει να ξεκουραστεί θα ζητήσει την παρέα του παπουτσή Νοέλ, του ξυλουργού Φρεσκαλίν και του Κασσανιάρντ του περιβολάρη. «Νά φκιάξεις ένα ύφαντο» του είπε κάποτε ο Κασσανιάρντ, «που να είναι η ζωή του κόσμου!».

Έτσι γεννήθηκε «το τραγούδι του Κόσμου». Έργο μεγάλο, τιτανικό, σαν τα μεγάλα έργα του Μεσαίωνα. «Το τραγούδι του Κόσμου» είναι η άτομική ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ του Λυρσά που δέν έκφράζει τίποτε άλλο παρά την έμπιστοσύνη στη ζωή, τη χαρά της ζωής και την πάλη ενάντια στο κακό. Την άτομική βόμβα την παρουσιάζει σαν ένα φοβερό πουλί που με τ' απλωμένα φτερά του πάνω από την πόλη, τους ανθρώπους και τη Φύση, τους άπειλει. «Τη φρίκη» την παρουσιάζει με το σκελετωμένο άνθρωπο της Χιροσίμα και τον «Άνθρωπο στη δόξα της ειρήνης» μ' έναν άνθρωπο που τον στολίζουν αστέρια φωτεινά, ήλιοι, πουλιά και λουλούδια. Το όλο έργο έχει μήκος 115 μέτρα και το σύνολο 500 τετραγωνικά. Το δούλεψε αρκετά χρόνια. Ξυπνούσε άξημέρωτα κι' άρχιζε τη δουλειά. Οι φίλοι του άργότες σήκωναν τα μάτια τους ψηλά προς τον πύργο κι' αντίκρυζαν τα φωτισμένα παράθυρα. «Άτιμε Λυρσά», έλεγαν, «και πάλι πριν από μās άρχισες δουλειά».

Αυτός ήταν ο Λυρσά ο ζωγράφος, ο πολεμιστής, ο αντίστασιακός που και στη ζωή και στο έργο του μάχονταν την έπιβολή του καλού πάνω στο κακό, που ζωγράφιζε, για να ύφανθούν, ήλιους λαμπερούς και κοκκόρια ζωηρά που διαλαλούσαν τη νίκη της φωτεινής μέρας πάνω στη σκοτεινή νύχτα. Οι Λουδοβίκοι κι' ο Ναπολέοντας και οι άλλοι τρανοί των περασμένων εποχών, άπαθανάτιζαν τις δόξες και τις κατακτήσεις τους. Ο Λυρσά ύμνούσε το μεγάλο δώρο που λέγεται ζ ω ή και που πρέπει να τη στηρίζει μόνο η ε ί ρ ή ν η¹¹.

Τη μέρα που πέθανε (6 Γενάρη 1966) η Ώμπυσόν ήταν σκεπασμένη ως κάτω μ' ένα γκρίζο σύννεφο κι' έβρεχε σιγανά. Ήταν σαν να θρηνούσε το θάνατο του ανθρώπου που μπόρεσε να ζωντανέψει ξανά και κινήσει τους άργαλειούς της, που από το Μεσαίωνα είχαν γνωρίσει δόξες και κόντεψαν, με τους πολέμους και τα άλλα δεινά, να σταματήσουν η έστω να φυτοζωούν. Στους όρθιους η έπίπεδους άργαλειούς τεντώθηκαν ξανά τα στημόνια και τα επιδέξια δάχτυλα τα ξεχώριζαν για να περάσει η σαίτα με το χρωματιστό μαλλί. Οι γρήγορες κινήσεις τους θύμιζαν παίξιμο άρπας κι' άς μην ακούγονταν ήχοι. Πάντα ένα τραγούδι έβγαине με άρμονία χρωμάτων και σχεδίων. Έτσι έγιηκε «Το τραγούδι του Κόσμου» και η «Λευτεριά» που ύφάνθηκε τον καιρό της κατοχής.

Πολλοί φοβήθηκαν πως με το θάνατό του θα σήμαινε και το τέλος της δημιουργίας των ύφαντών. Όμως ο ίδιος ο Λυρσά είχε προετοιμάσει τη διαδο-

11. Ο Λυρσά έπισκέφτηκε την Ελλάδα δυο φορές, το 1923 η 25 και το 1928.

χή. "Ετσι, πρὶν πεθάνει, ἐνθάρρυνε τὸν Ταμπάρ νὰ βγάλει ἀπὸ τὰ ὑφαντήριά του ἔργα τοῦ Τὸμ Ρομπέρ, τοῦ Τουρλιέρ, τοῦ "Ελληνα Μάριου Πράσινου καὶ ἄλλων. Ὁ Πράσινος σχεδιάζει γιὰ τὸν ἀργαλεῖο ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, θέματα δηλ. ποὺ πολλὰ ἀνάγονται στὴν ἱστορία καὶ ἡ παρουσίαι τους, τελευταῖα, σὲ ἐκθεσὶ στὴν Ὠμπυσὸν, ἀποτέλεσε καλλιτεχνικὸ γεγονός γιὰ τὴ Γαλλία.

Τὸ τόσο γνωστὸ ἔργο τοῦ Πικάσσο «Γκουέρνικα», ἔγινε μιὰ τεράστια «ταπισερὶ» καὶ ὅα τοποθετηθεῖ σὲ περίοπτη θέσθ τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τῶν Ἦνωμ. Ἐθνῶν. Αὐτὸ πληροφορηθήκαμε, τώρα τελευταῖα, ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες. Ἡ «ταπισερὶ» ἔγινε μὲ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ἴδιου τοῦ Πικάσσο. Τὸ ἔργο δώρισε στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἡ χήρα τοῦ Νέλσον Ροκφέλλερ. "Ενα ἀκόμα σύγχρονο πολεμικὸ γεγονὸς ποὺ κρίθηκε ἄξιο ν' ἀπαθανατίσει κι' ὁ ἀργαλεῖος.

Οἱ ζωγράφοι ὅλων τῶν ἐποχῶν ἔπαιζαν τὸ ρόλο τους στὰ θέματα καὶ παραστάσεις τῶν ὑφαντῶν. Ἡ περίοδος Λυρσὰ στὴ σύγχρονη ἐποχὴ μας, ἐπηρέασε τὴν ἐκφραση ἄλλων ζωγράφων ποὺ θέλησαν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ θέματα γιὰ ὕφανση. Γρήγορα ὅμως βρῆκαν τὸ δικὸ τους δρόμο. Φτασμένοι καὶ πασίγνωστοι ζωγράφοι, ὅπως ὁ Ματίς, ὁ Μπράκ, ὁ Κοκτώ, ὁ Λαπικ κι' ἀκόμα κι' ὁ ἀρχιτέκτονας Λεκορμπιζιέ, ἀσχολήθηκαν ἐπίσης μὲ σχέδια ὑφαντῶν.

Σ' ὅλες τὶς χῶρες, τόσο στὴν Εὐρώπῃ ὅσο καὶ στὴν Ἀμερικὴ, τὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ Βαλκάνια, πολλὰ ὀνόματα ζωγράφων - ὑφαντῶν ἀναφέρονται. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἶναι ὁ Μάριος Πράσινος, ὅπως εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω, ποὺ ζεῖ ὅμως στὴ Γαλλία, ὁ Σπύρος Βασιλείου, ὁ Γιάννης Τσαρούχης, ὁ Μόραλης, ὁ Γκίκας, ἡ Ἄννα Παπαδημητρίου ποὺ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ὑφάντρα καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἐκθέσεις τῆς εἶδαμε, κατὰ καιροὺς, σὲ αἶθουσες τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Τάκης Κατσουλίδης ποὺ ἕνα δικὸ του ἔργο μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία ὑφάνθηκε γιὰ τὴν Ἑλληνο Καναδικὴ Τράπεζα τοῦ Μόντρεαλ ἀπὸ τὸν Ἔθν. Ὁργανισμὸ Χειροτεχνίας, ὁ Φαῖτάκης ποὺ διδάσκει καὶ διευθύνει τὴν Ὑφαντικὴ Σχολὴ τοῦ Ὁργανισμοῦ Πρόνοιας, ἡ Σοφία Κανὰ ποὺ σχεδιάζει, θάφει μὲ φυσικὰ χρώματα καὶ ὑφαίνει στὴν Κρήτη, ἡ Ἡπειρώτισσα Βάσω Πεκλάρη ποὺ ἄρχισε τὴν ἐκπαίδευσή της ἀπὸ τὸ «Ἑλληνικὸ Σπίτι» τῆς Ἀγγελ. Χατζημιχάλη γιὰ νὰ περάσει ὕστερα ἀπὸ τὴν Ὠμπυσὸν καὶ νὰ καταλήξει στὸ Μιλάνο ὅπου τώρα ζεῖ κι' ὅπου ἔχει πάρει τὸ πτυχίον τῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὁ Θόδωρος Πάντος ποὺ κάνει σχέδια γιὰ ταπισερὶ κεντητές, ἡ Γιούλη Μαμαλάκη ποὺ σχεδιάζει καὶ κεντάει ταπισερὶ καὶ ἄλλοι.

"Ολοὶ οἱ πιὸ πάνω, ποὺ ἔτυχε νὰ δοῦμε ἔργα τους, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς σχεδίασαν καὶ ὕφαναν γεγονότα ἱστορικά, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι τούτῃ τῇ στιγμῇ τὸ θέμα μας. Τοὺς ἀναφέρουμε γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ κάποια ἐνημέρωση μὲ τὴν τάση ποὺ ὑπάρχει στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο σήμερα.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ὑφαντὰ ἥς Ἄννας Παπαδημητρίου, κρατοῦμε στὴ μνήμη μας ὀλοζώντανα τὰ θέματά της πού, ἀδίσταχτα, μπορούμε νὰ ποῦμε «Ἑλλάδα». Χωρὶς σαφὴ εἰκονικὴ παράσταση, ἔδινε ὥστόσο σαφέστατα τὸ φῶς τῆς, τὸ χρώμα, τὸν ξερὸ τῆς θράχο, τὴν ἀτμόσφαιρα. Μὲ λίγα χρώματα καὶ μὲ μιὰ τέλεια ὕφανση, ἔβγαине ἡ θάλασσα, τὸ κῦμα, τὸ δελφίνι, ἡ κατσίκα στὸ ράχο, οἱ Δελφοί, ὅλα φωτισμένα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ ἥλιο.

Ἡ Ἄννα Παπαδημητρίου σπούδασε ζωγραφικὴ κοντὰ στὸ Γιάννη Μόραλη καὶ τὸν Π. Τέση καὶ ὕφαντικὴ στὸ μεγάλο κέντρο τῶν ταπισερὶ, τὴν Ὠμπυσὸν. Δύο μεγάλα ἔργα τῆς διακοσμοῦν τοὺς τοίχους τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδας στὸ Μόντρεαλ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο στὴν Ν. Ὑόρκη. Εἶχαμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰ δοῦμε στὶς αἶθουσες τοῦ EOMMEX πρὶν σταλοῦν ἔξω.

Σήμερα παρουσιάζει ἕνα ἄλλο εἶδος δουλειᾶς, τὸ «φυτευτὸ». Δὲν εἶναι

καθαυτό ὕφανση, μὰ ἐπάνω σ' ἓνα εἰδικὸ ὕφασμα, ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ σὰν στημόνι, δένει μάλλινες κλωστές, ἄλλες πιὸ θαθεῖα κι' ἄλλες πιὸ ἔξω. Ἐτσι δημιουργεῖ ἐπιφάνειες. Μὲ τὰ σχήματα ποὺ δίνει καὶ τὰ χρώματα, πότε τὰ ὀνομάζει «πετρώματα», πότε «Αἰγαῖο», «χαρταετός» κλπ.

Ὁ Φαῖτᾶκης μᾶς δίνει ἓναν Ἐρωτόκριτο καὶ Ἀρετοῦσα μὲ Βυζαντινὴ ἐπίδραση, ἀλλὰ λαϊκὴ ἀπεικόνιση (πουλιὰ ζευγαρωμένα, φεγγάρι, κονταρομαχία) καὶ στίχους στὴ μέση ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἔπος.

Ἡ Σοφία Κανᾶ δίνει σκηνὲς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἡ Μαρσλάκη κεντάει τὴν καθημερινὴ ζωὴ μὰ καὶ κάποιες παραμυθένιες ὄνειροφантаσιές.

Ὁ Ἐρωτόκριτος καὶ ἡ Ἀρετοῦσα χρησιμοποιοῦντο σὰν θέμα κι' ἀπὸ δυὸ παλιὲς Γιαννιώτισσες, τὴν Ἀσπασία Τσουκανέλη καὶ τὴν ἀδελφὴ τῆς Βαζακίδου. Ἀγνωστος ποιὸς ἔκανε τὸ σχέδιο. Τὸ πιθανότερο εἶναι πὼς θὰ τὸ πῆραν ἀπὸ κάποιο περιοδικὸ ἐργοχείρων τῆς ἐποχῆς¹². Ἐδῶ παρουσιάζεται ἡ Ἀρετοῦσα φυλακισμένη κι' ὁ Ἐρωτόκριτος ἀπ' ἔξω νὰ κρυφομιλοῦν στὸ σιδερόφραχτο παραθύρι. Ἐνας σπασμένος σπόνδυλος ἀπὸ ἀρχαϊκὴ κολόνα πεσμένος στὴ γῆ, δένει τίς δυὸ ἐποχές.

Καὶ τὸν Ἀλῆ Πασιᾶ, ποὺ κοιμόταν στὰ γόνατα τῆς Κυρᾶ Βασιλικῆς, κέντησε ἡ Γιαννιώτισσα Καλλιόπη Κίγκου, ὅπως καὶ τὸ Βενιζέλο. Ἄλλου, κι' ὄχι στὰ Γιάννινα, εἶδαμε τὸν Πλαστήρα, Γονατᾶ καὶ Φωκᾶ — τοὺς τρεῖς τῆς Ἐπανάστασης μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ — τὸ Μάρκο Μπότσαρη κι' ἄλλες, ἂν καλὰ θυμούμαστε, ἱστορικὲς μορφές μὰ ὄχι ἱστορικὰ γεγονότα. Ἐνα γεγονός ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ὅπως εἶναι ὁ γάμος, ναί, ἱστορήθηκε περίτεχνα ἀπὸ παλιὲς Γιαννιώτισσες (18ος αἰώνας) καὶ δείγμα τοῦ θρίσκεται στὸ Μουσεῖο τῆς Ἑλλ. Λαϊκῆς Τέχνης Ἀθηνῶν. Εἶναι τόσο πλούσιο σὰν σχέδιο — νύφη - γονεῖς - γαμπρὸς ἔφιππος - δέντρα - λουλούδια — καὶ τόσο δύσκολο σὰν βελονιά, ποὺ θὰ τὸ λέγαμε ἔργο μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς.

Τοῦτον ὅμως τὸν ἐντελῶς τελευταῖο καιρὸ, ἔρχεται μιὰ γυναίκα χωριοῦ τῆς Κρήτης, ἡ Εὐτέρπη Βαλίνη καὶ μὲ τελαροκέντημα στὴ μηχανή, μᾶς δίνει καὶ τὸ καθαυτό ἱστορικὸ γεγονός. Πρόσφατο σχετικὰ κι' ἀπὸ τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ γιὰ τὸν τόπο μας: εἶναι ἡ μάχη τῆς Κρήτης! Μ' ἓνα σχέδιο ἀπλοϊκὸ δίνει τὴν Κρητικὴ γῆ, τοὺς ἐπιδρομεῖς ἀλεξιπτωτιστές, τοὺς Κρήτες καὶ τίς Κρητικὲς νὰ ὑπερασπίζονται τὸν τόπο τους. Σὰν σχέδιο θυμίζει Θεόφιλο. Ἐνα ἄλλο ἱστορικὸ θέμα, μὲ συμβολικὸ τρόπο δοσμένο, εἶναι ἡ Ἐνωση τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου. Ὅλα τῆς τὰ κεντήματα ἔχουν μὲν ἀπλοϊκὸ σχέδιο, μὰ ζωντανό, παραστατικὸ. (Κυνηγὸς Κρητικὸς, αἶγαγρος, πλύσιμο ρούχων κλπ.).

Ἐκεῖνο ποὺ κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση εἶναι ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων, ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀποδοθεῖ μὲ κέντημα μηχανῆς.

Κλείνοντας τὸ θέμα, ἐπαναλαμβάνουμε πὼς ἡ Τέχνη, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχή, ἀκολουθεῖ κι' ἓναν ἄλλο δρόμο. Ἡ ὕφαντικὴ σήμερα, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ, δέ δίνει, πολλὰς φορὲς, σαφὲς τὸ εἰκονικὸ θέμα, οὔτε ἀκόμα καὶ τὸ συνηθισμένο γραμμικὸ γεωμετρικὸ.

Ἐτυχε νὰ δοῦμε στὴν Ἀμερικὴ καὶ συγκεκριμένα στὸ SEATTLE, ἔργα τῆς Νάνσυ Χέμινγουεϊ ποὺ τὰ ὀνόμαζε μὲν ταπισερί, μὰ ποὺ δὲν εἶχαν περάσει κἂν ἀπὸ ἀργαλειό! Ἦταν συνδυασμὸς ἀπὸ ὕφασμα ποὺ ἐπάνω του ἐφαρμόζει κομμάτια ἀπὸ ἄλλα ὕφασματα, σὲ σχήματα ἀκαθόριστα ἢ καὶ καθορι-

12. Ἀπὸ τὰ ἴδια ἴσως περιοδικὰ εἶδαμε σὲ Ἀθηναῖκό σπίτι ἓνα θαυμάσιο Οἰδίποδα καὶ Ἀντιγόνη καὶ ἄλλου τίς ἐννέα Μοῦσες.

σμένα (δέντρα ή κοχύλια) συμπλήρωμα κεντητές βελονιές ή νήματα μάλλινα και το σύνολο μπορεί να το ονομάσει «Κύμα», ή «Φωλιά», ή «Βόρειο Σέλας» κλπ. Με τέτοιου είδους έργα που δεν είναι άνεικονικά ή χρωματικές συνθέσεις αλλά «όράματα», ό θεατής θα πρέπει να βρεί το κλειδί της έρμηνείας τους. "Αν το έπιτύχει, ίσως τότε βρεί την αισθητική ικανοποίηση. Το αν όλα αυτά άρέσουν ή όχι ή αν άντέξουν στο χρόνο, είναι άλλο θέμα. Το μόνο, ίσως, που θα μπορούσε να είπωθεί είναι πως με την καινούργια αρχιτεκτονική, τη νέα γραμμή στα έπιπλα, τα μονόχρωμα χαλιά στα πατώματα, το νέο τρόπο φωτισμού ακόμα κλπ. το ύφαντο τοίχου με το μοντέρνο σχέδιο είναι το συμπλήρωμα.

Δεν θα μπορούσαμε να πούμε πως ό σημερινός άνθρωπος έχασε τις ικανότητες και το μεράκι των παλαιότερων ανθρώπων που έφκιαχναν τ' άριστουργήματα της έποχής των Λουδοβίκων. Είναι ζήτημα παιδείας και εξάσκησης, πρώτα και κύρια, και δεύτερο, επίδραση περιβάλλοντος.

"Ενα δείγμα από της ικανότητας και του σημερινού ανθρώπου, μάς το έδωσαν κάποιοι Κινέζοι και Κινέζες που έργα τους, σε κέντημα, είδαμε πριν δυό χρόνια στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου 'Αθηνών. Θα νόμιζε κανένας πως σε τούτη την έποχή των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των δορυφόρων, ή παραδοσιακή άσιατική ύπομνη που έφκιαχνε τ' άριστουργήματα της λεπτοδουλειάς, είτε σε κέντημα ήταν αυτό, είτε σκάλισμα σε έλεφαντοκόκκαλο, θα είχε έπηραστεί από την ταχύτητα και δεν θα ξόδευε μήνες και μήνες για λεπτοδουλειές, χωρίς άμεση ώφελιμότητα αλλά μόνο και μόνο για την απόλαυση των ματιών. Και όμως' ό,τι είδαμε, έπιβεβαιώνει την άποψη πως ό άνθρωπος όταν έχει μεράκι, με τα δυό του χέρια και μόνο και την ώραία του φαντασία, ξεπερνάει τα όρια του δυνατού.

Και οι σημερινοί Κινέζοι και Κινέζες κεντούν άριστουργηματικά πεόνιες, παγώνια, δράκους, κύματα και πεταλούδες. Μάς δίνουν και το μήνυμα του καιρού τους και του σημερινού κοινωνικού τους συστήματος. «Βρήκαμε όρυχείο», όνεμάζουν ένα έργο τους ή «'Υπαίθριο Σχολείο», ή «'Επιστημονικές μελέτες», ή «Τό παιδί της Κομούνας» και άλλα πολλά.

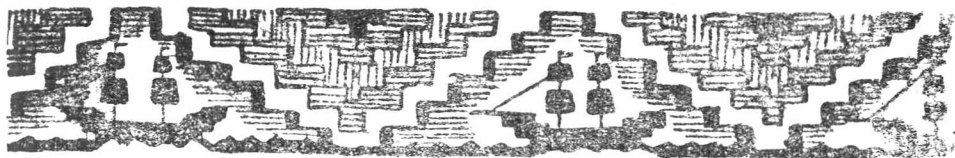
Κι' αν το δίπλευρο κέντημα των ψαριών και το δίπλευρο της πεόνιας (με καθρέφτη έδειχναν και την άλλη πλευρά, που δεν ξεχώριζε από την όρθια) σάς άφήνει κατ'άπληκτους με την τελειότητά του, άλλο τόσο και οι σκηνές της σημερινής τους ζωής (διύλιστήρια, Σχολεία κλπ.) έχουν μιá τελειότητα εικόνας και κεντήματος. Κατά κάποιο τρόπο είναι ή ιστορία ή σημερινή του τόπου τους.

Ό άνθρωπος ένοιωσε την ανάγκη να έκφραστεί καλλιτεχνικά από τότε που στήθηκε όρθιος στα δυό του πόδια κι' ανακάλυψε το μεγάλο προσόν του χεριού του. Ό αντίχειρας που άντικρύζει τ' άλλα δάχτυλα ήταν το θείο δώρο. Χρησιμοποίησε τα χέρια του για να δώσει άπλά σχήματα και μορφές, στην αρχή, σε όσα σιγά, σιγά, σαν «σκεπτόμενος» γεννιόνταν στον έγκέφαλό του. "Όλα άκούθησαν την εξέλιξη. Οι βραχογραφίες του 'Αλταμίρ, των δικών μας του "Ε-βρου και άλλων σπηλαίων, μπορεί να ήταν μηνύματα για άλλους ανθρώπους —κυνηγούς ή και ξόρκια. Το περίγραμμα όμως και ή κίνηση των ζώων δείχνουν κιόλας μιá κάποια καλλιτεχνική έκφραση.

Την ανάγκη αυτής της καλλιτεχνικής έκφρασης ένοιωσε κι' ό τζομπάνος, που το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του το ζούσε ανάμεσα στα ζώα του, χαμένος στην έρημιά των βουνών και των κάμπων και σκάλισε περίτεχνα τη γκλίτσα του και τη ρόκα της τζομπάνισας.

"Αν, κατά καιρούς, μέσα άπ' αυτά τα κεντήματα και ύφαντά, πέρασαν και γεγονότα ιστορικά, ως τα δεχτούμε σαν κάποια στοιχεία πληροφόρησης.

I. ΜΑΥΡΟΜΜΑΘΗ

ΟΙ ΥΔΡΟΜΥΛΟΙ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄν μποροῦσε κανένας νὰ χαρακτηρίσει τοὺς Ὑδρόμυλους καὶ τοὺς ἀργαλειοὺς Βιομηχανίες, τότε, ἡ Πυρσόγιαννη ἦταν μέχρι τὸ 1940—1945 τὸ περισσότερο ἀνεπτυγμένο βιομηχανικὰ χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσας.

Ἀπὸ τὸν περασμένο αἰώνα, κατὰ καιροὺς καὶ μέχρι τὸν πόλεμο 1940, ἡ Πυρσόγιαννη διατηροῦσε περίπου δέκα Ὑδρόμυλους καὶ δεκάδες ἀργαλιοὺς σὲ κάθε σχεδὸν σπίτι ποὺ ὕφαινε τὰ μάλλινα ροῦχα καὶ κλινοστρωμένες, φλοκάτες, ἐλέντζες, σαῖσματα ἀπὸ τραγόμαλλο, κάππες, δίμητα καὶ ἄλλα.

Οἱ Μῦλοι λειτουργοῦσαν, ἄλλοι τὸ χειμῶνα κοντὰ στὸ χωριό, μὲ νερὸ ἀπὸ τοὺς πλησιέστερους χεῖμαρρους (λάκους) καὶ ἄλλοι τὸ καλοκαίρι, ὅταν πιὰ στέρεβαν οἱ λάκοι ἀπὸ νερό, δούλευαν οἱ καλοκαιρινοί, ποὺ ἦταν στὰ ποτάμια Σαραντάπορο καὶ Βουρμπιανίτικο.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλεσμα τῶν σιτηρῶν ποὺ εἶχαν σὰν κύριο ἔργο, ἐπεξεργάζονταν καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματα τῶν ἀργαλιῶν, ὅπως γράφομε παραπάνω, στὰ Μαντάνια καὶ τῇ Δριστέλᾳ, χρησιμοποιοῦντας τὸ ἴδιο νερό, ποὺ εἶχε χωριστὴ κἀναλη, ἀπὸ ἐκείνη ποὺ κινοῦσε τὴ φτερωτὴ τῆς μυλόπετρας.

Σήμερα, ὄχι μόνον δὲν θρίσκεται κανένας Μῦλος σὲ λειτουργία, ἀλλὰ, κοντεύουν νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ τὰ ἐλάχιστα ἴχνη ποὺ ὑπάρχουν.

Γιὰ τὴν ἱστορία καὶ μόνον, ἀναφέρω ὅτι στὴν Πυρσόγιαννη λειτούργησαν κατὰ καιροὺς οἱ ἐξῆς Ὑδρόμυλοι: Καλοκαιριάτικοι Μῦλοι ποὺ ἔπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ Βουρμπιανίτικο ποτάμι, ἦταν, στὸ Βαρακάλο, ὁ Σουρλέϊκος, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Σελτσιωτικό Μῦλο καὶ ὁ Σγολομπάδικος στοὺς Μύλους ποὺ εἶχε καὶ Δριστέλᾳ. Αὐτοὶ ποὺ ἔπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ Σαραντάπορο, ἦταν ὁ Παπαλαμπρέϊκος στὸ εἰκόνισμα τὸ μικρὸ ἀπὸ κάτω, κοντὰ στὸ Μπροζέλικο (τώρα δὲν φαίνεται οὔτε σημάδι) καὶ ὁ Τζιαμπολολέϊκος κάτω ἀπὸ τὸ εἰκόνισμα τὸ μεγάλο, στὸν Κρεπιανίνο κοντὰ στοῦ Ζάννα τὸ χωράφι.

Χειμωνιάτικοι Μῦλοι, ἦταν ὁ Μῦλος τῆς Σιάνιστας τοῦ Παπαγιώργη, ὁ Μῦλος τοῦ Τζούμα ποὺ ἦταν ἰδιοκτησία Πουρτσιάδικη, ὁ Χατζέϊκος ὁ Μῦλος στῇ Γκάλινα, καθὼς καὶ ὁ Μῦλος τοῦ Μήτρου Σγολόμπη, ἐπίσης στῇ Γκάλινα.

Καὶ οἱ τέσσερες αὐτοὶ Μῦλοι κινοῦνταν μὲ τὸ ἴδιο νερό, ποὺ ἔπεφτε ἀλληλοδιαδοχικὰ ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο. Ἀπ' αὐτοὺς, ὁ τελευταῖος Μῦλος τοῦ Μήτρου Σγολόμπη εἶχε Δριστέλᾳ.

Γνωστοὶ μυλωνάδες ποὺ ἐργάστηκαν σ' αὐτοὺς τοὺς Μύλους, εἶναι: Ὁ Μήτρος Σγολόμπης, ὁ Νικόλας Τζιαμπολῶλης, ὁ Γιώργος Ράγιος, ὁ Μήτσος Τσέμπας, ὁ Τόλης Παπαγιώργης, ὁ Ρίζος Μπέτσας, ὁ Βασίλης Στύλος καὶ τελευταῖα ἐπὶ κατοχῆς (1941—45) ὁ Ἀποστόλης Σγολόμπης καὶ ὁ Βασίλης Γκάσιος (Μακρῆς).

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Μῦλοι εἶχαν ἁλέσματα μόνον ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη, γιατί τὸ χωριὸ ἦταν μεγάλο καὶ μόνον σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις ἔρχονταν ἀλέ-

σματα από άλλα κοντινά χωριά, Βούρμπιανή, Ἀμάραντο, δσάκις οἱ Μῦλοι τοὺς ἦταν χαλασμένοι ἢ ἔμειναν ἀπὸ νερό.

Τὰ γεννήματα ποὺ ἄλεθαν οἱ Μῦλοι, τὰ προμηθεύονταν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ καρθάνια ποὺ ἔρχονταν καθημερινῶς τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ Θεσσαλία μὲ ἀγωγιάτες ἀπὸ τὸ Ντέντσικο (Ἰετομηλίτσα).

Τέτοιοι ἀγωγιάτες ἦταν μεταξὺ τῶν ἄλλων οἱ γνωστότεροι, Καράτζιος, Καρανίκας, Καρκαλέτσιος κ.ἄ.

Συνήθως στὴν Πυρσάγιανη, ἔφερναν οἱ ἀγωγιάτες μόνο σιτάρι καὶ ἐλάχιστο καλαμπόκι, γιατί ὁ κόσμος προτιμοῦσε μόνο τὸ σιτάρι.

Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπέκταση τῶν συγκοινωνιῶν, τὰ καρθάνια ἐξαφανίστηκαν καὶ μαζί μὲ αὐτὰ ἐξαφανίστηκαν καὶ οἱ ὑδρόμυλοι ποὺ μὲ τοὺς ἀργαλειούς, γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀποτελοῦσαν τὶς βιομηχανίες γιὰ τὰ ἄγωνα καὶ ἀπομονωμένα χωριά μας.

ΚΑΤΩ ΣΤΑ ΔΑΣΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ

Κάτω στὰ Δασιά Πλατάνια, στὴν Κρυόβρυση
 Διαμαντούλα μ', στὴν Κρυόβρυση.
 Κάθονταν δυὸ παλληκάρια καὶ μιὰ λυγερή,
 Διαμαντούλα μ' καὶ μιὰ λυγερή.
 Κάθονταν καὶ τρώγαν καὶ πίναν καὶ τὴν ξέταζαν
 Διαμαντούλα μ' καὶ τὴν ξέταζαν
 Διαμαντούλα μ' τὴν εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη
 Διαμαντούλα μ' τέτοια κίτρινη.
 Μήνι ὁ ἴσκιος σὲ γε πατάει, μήν' τὸ φάντασμα,
 Διαμαντούλα μ' μὴ τὸ φάντασμα.
 Μήδ' ὁ ἴσκιος μὲ πατάει, μὴ τὸ φάντασμα.
 Διαμαντούλα μ' μὴ τὸ φάντασμα.
 Μὲ πατάει τὸ παλληκάρι, τὰ μεσάνυχτα,
 Διαμαντούλα μ' τὰ μεσάνυχτα.

(Δημοτικὸ)

ΛΑΜΠΡΟΥ Α. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ

Στὸ βιβλίο μου «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ Τόμος Β΄» ἔκδοσης 1982, Ἰωάννινα καὶ στίς σελίδες 117—125, ἔχω καταχωρήσει λέξεις τοῦ τοπικοῦ παραδοσιακοῦ λεξιλογίου Κομποτίου ἄ γ ρ α φ ε ς σ' ἑλληνικά καὶ ξένα λεξικά. Συνεχίζοντας τὴν καταγραφή καὶ τὴ συσχέτισή τους μὲ λέξεις γραμμένες σὲ λεξικά τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἔχω νὰ παρουσιάσω καὶ τὴ συνημμένη συλλογή, τὴν ὁποία μὲ μεγάλη μου χαρὰ χαρίζω στὴν ἀγαπητὴ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» σὰν συνέχεια τῆς συλλογῆς τοῦ βιβλίου μου, ποὺ παραπάνω ἀναφέρω. Ἡ καταχώρηση στὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» μιᾶς σειρᾶς λέξεων τοῦ λεξιλογίου Κομποτίου μὲ τίτλο «Ξενογύριστες» δὲν ἐπέτρεψε τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου μου «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ Τος Β΄» ἔκδ. 1982, ἀπὸ πρόβλεψη νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἡ δημοσίευση τῶν ὑπόλοιπων ξενικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄγραφων λέξεων τοῦ βιβλίου, ποὺ ἀναφέρω παραπάνω.

Ἐχω τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ λεξιλόγιο Κομποτίου μὲ τίς «Ξενογύριστες» καὶ τίς «ἄγραφες» λέξεις, πλάϊ στὸ λεξιλόγιο τοῦ Μετσόβου, τῆς Θίσβης τῶν Θηβῶν, τῆς Ἐπτανήσου, τῆς Κρήτης κλπ., ἀποτελεῖ ἱστορικὴ πηγὴ τῆς ἐθνολογικῆς ἔρευνας τῶν γηγενῶν, τῶν ἐπὶλυδῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ γενικὰ τῆς ἐθνικῆς μας καταγωγῆς.

Τὰ λεξιλόγια τοῦ Μετσόβου καὶ τῆς Θίσβης τῶν Θηβῶν εἶναι πλουσιότερα τοῦ λεξιλογίου Κομποτίου σὲ «Ξενογύριστες» λέξεις γιὰ ἱστορικοὺς λόγους ἐθνικῆς σημασίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ λεξιλόγιο τῶν «ἀγράφων» λέξεων, καλὰ «δουλεμένο», ἐξεληγνίζει, βλέπω, τοὺς Ἕλληνες!

Ἐλπίζοντας ὅτι κάτι σημαντικὸ προσφέρω μὲ τὴν ἔρευνά μου, ἐργάζομαι μὲ εὐχαρίστηση.

Κομπότι 14-2-1985

ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ (ἄ γ ρ α φ ε ς)

ἄξφος: δυσκολοφάγωτο (φαρμάκι κι ἄξφο τὸ ψωμί του), ρ. ἄγω — ὄξομαι. ἄστε ντού: ἔτσι θέλω, ἀπὸ τὸ στέγω — ἄστεκτος: ἀφόρητος, ἀβάστακτος.

βιογιάν: ξέφραγο — ἐλευθερο.

βούζωμα: ἀνυπακοή (βουζῶνω, ἀρχ. ἰζάνω: κατακαθίζω).

γαζέπ': βροχή μεγάλη.

γκρίνζιαλος: ἐριστικός (γκρί... γκρί...: συχνομάλωμα).

γομίδα: σούπα κοκκινιστὴ (μὲ λάχανα ἢ ἐντόσθια σφαγίου).

ζαγκάνισμα: ταρακούνημα (ἀπὸ τὸ χειροκέντημα ζάγκ... ζάγκ...).

κανταρέλλα: στὴ σειρά ἓνα ἓνα πρᾶγμα ἢ ζῶο.

καεῖωμα: ἀφάνισμα (ἀπὸ τὸ εἶπα καὶ κᾶν).

κασάρι: ἐργαλεῖο καθαρίσματος βάτων ἢ χόρτων (ἀπὸ τὸ καθαίρω: καθαρίζω).

κότημᾶ: τόλμημα (ἀπὸ τὸ κοτάω = τολμῶ).

κολλιάντζα: ἐξάντληση ἀπὸ ἀρρώστεια (ρ. κολλῶ).

κουπά: κατ' εὐθείαν (ρ. κόπτω), «πάει γύρα, γύρισε, πάει κουπά κόλλησε»

λακνιά: κοπάδι (ἀπὸ τὴ λάκκα), «μιὰ λακνιά ἄλογα — μιὰ λακνιά παιδιά».

λακριντί: ψιλοκουβέντα.

- λιμπά: αρχίδια (ἀπὸ τὸ λιμπίζομαι).
 λιούγκρισμα: δυσκολόβλεμμα (ἀπὸ τὸ ἥλιος γκριζός).
 μάγκανος: ξυλοπιεστήριω λιναριού (ρ. μαγκώνω).
 μαγκλάβισμα: με κλάματα βύζαγμα.
 μακαβάς: χοντρόχαρτο σὰν ξυλοσάνιδο.
 μπλιόρι: ἐνὸς ἔτους ἀρνοκάτσικα (κοντὰ στὴν ὠριμότητα).
 μπουνοβιά: πρωϊμιά σιτηρῶν (ὅπως μπὸν - ὄρα: πρωϊ, ἔτσι μπὸν - βιό: πρῶ-
 ἴμο)
 ξιντόρκεμα: ἀνυπακοή (σὰν Τοῦρκος).
 ὀρμήνεια: συμβουλή (ἀπὸ τὸ ρῆμα ὀρμαίνω — ὄρμηνα: στρέφω κατὰ νοῦν).
 ὀρμωμα: καθοδήγηση κοπαδιοῦ (ἀπὸ τὸ ρ. ὀρμάω: παρομῶ, παροτρύνω).
 οὔριό: ριγιά, κρυάδα (ρ. ριγῶ).
 πίκκος: μαλλιά προβάτου με πηχτὴ λέρα (ρ. πήζω).
 πουνάρι: τοῖφα μαλλιῶν προβάτου (ἀπὸ τὸ πόκος = μαλλιά προβάτου).
 πρόγκισμα: λέταγμα πουλιοῦ ἢ ξαφνικὴ φυγὴ ζώου (ἀπὸ τὸ θόρυβο προρ...).
 ρίμμα καὶ ριμμένο: ἄχρηστο ἀποβολῆς, ἀπόρριμμα.
 βούγκισμα: ροχαλητὸ κοιμισμένου (ρ. ρέγκω: ροχαλίζω καὶ ρόχος κυμάτων).
 ρουνιά: ροὴ σταλαγματιᾶς σὲ ἐπιφάνεια (ἀπὸ τὸ ροῦς: ροή).
 σιαπατερός: ἀνισόρροπος (ἀπὸ τὸ ρ. συμπατῶ: καταπατάω ὅπου).
 σάταλα — πάταλα: ἀσήμαντα, ἀδύνατα, ἄπραγα, κωμικὰ (πάτελλο: κωμικό).
 σεῖα: ἀπομάκρυνση βίαια, «τὸν πῆραν σεῖα» (σεῖα: ἐδίωξα).
 σμπόρισμα: ἀστεῖο.
 σέϊ: πρᾶγμα.
 ταλαγάνι: ἀραιοῦφραντο (ἀπὸ τὸ τέλειο καὶ ἄγανο σιταριοῦ).
 τσάρκος: φράγμα νεογέννητων κατσικιῶν ἢ ἀρνιῶν (ἄρκυς: δίχτυ).
 τσαρπάλι: ἄγκιστρο (ἀπὸ τὸ ἀρπάγη: γάντζος — τσιγκέλι).
 τσιατούρι: πρόχειρο καλυβοστέγαστρο.
 τσιβάνι: κομμάτι πῆλινου ἀγγείου (ἀπὸ τὸ ρ. συμβάλλω: βάλλω ὁμοῦ πρᾶ-
 γματα).
 τσιλγκρός: ἀδύνατος (ἀπὸ τὸ λυγρός: κακοπαθημένος, γερασμένος).
 τφάν: ραγδαία βροχὴ (ἀπὸ τὸ τυφών).
 φάκλα: ζέστη ἀποπνικτικὴ φλόγας (ἀπὸ τὸ φάω: λάμπω, φλογίζω).
 φλέσυρο: ἐλαφρὸ βότσαλο, ξηρὸ φύλλο (ἀπὸ τὰ ρήματα φλέω καὶ σύρω).
 φλισιούρι: πληθώρα (ἀπὸ τὸ ρ. φλέω: ἔχω ἄφθονα ὑλικά).
 χαλκατσιούκα: ὑπόστεγο, μονόπλατη (ἴσως ἀπὸ τὸ τσιούκα: κορυφή).
 χόβι: φορὰ, «ἀπὸ πρῶτο χόβι».

ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ

μπόρτσι: χρέος.

ΙΤΑΛΙΚΕΣ

- λάστρα: ὑαλοπίνακας, τζάμι (LASTRA).
 λατάνισμα: γαλακτισμὸς ἀρνοκάτσικου (LATE).
 μολαῖμκος: φρόνιμος, ἥσυχος (MOLLIARE).
 μούτος: ἄφωνος (MUTO).
 ρέλλα: ξάπλωμα καταγῆς (RE - LA - BOR λατιν.: κατακλίνομαι).

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ

- ἀμπούριασμα: ἀποπνικτικὸς καπνὸς (BORU: καπνοδόχος).
 ἀραλίκι: εὐκαιρία (ARALIK).
 γκεσέμι: τράγος ἀρχηγὸς κοπαδιοῦ (KOSEM).

ΠΕΤΡΟΥ ΣΚΟΥΤΕΛΑ

“Ο ΣΚΑΛΟΣ,,

Τὸ ὄρεινὸ χωριό, πού ἦταν ἀποκοιμημένο καὶ στερημένο ἀπὸ πολλὰ ἀγαθὰ τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπιστήμης μέχρι τῆ λήξης τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, ζοῦσε σ' ἓνα κλειστό, δικό του κοσμικὸ περιβάλλον, μ' ἐκδηλώσεις καὶ ἀσχολίες τῶν κατοίκων προσαρμοσμένες στὸ ρυθμὸ τῆς χωριάτικης ζωῆς.

Ἔιχε, δηλαδή, τίς θρησκευτικὲς, κοινωνικὲς καὶ λαϊκὲς ἐκδηλώσεις (γάμοι, πανηγύρια) καὶ τίς ἀγροτικὲς σκηνὲς πού ξετυλίγονταν στὶς ἐξοχὲς καὶ σ' ὅλες τίς ἐποχὲς, ὅπως: ἡ σπορά, ὁ σκάλος, ὁ θέρος, τὸ ἀλώνισμα, τὸ μάζεμα τῶν καλαμποκιῶν, τὰ ξεφλουδίσματα, τὸ ξεχιόνισμα τῶν σπιτιῶν κ.ἄ.

Ἐδῶ, ἀναφέρομαι σὲ μιὰ ἀπὸ τίς παραπάνω ἀσχολίες, τὸ σκάλο.

Σκαλίζω, θὰ πεῖ ἀνασκάδω τὸ σκαμμένο - ὀργωμένο χῶμα. Σκαλίζω τίς καλαμποκιές, σημαίνει ἀνασκάδω τὸ χῶμα γύρω ἀπ' τὴν καλαμιὰ - καλαμποκιὰ (πρὶν ἀκόμα ξεχωρίσει ὁ καρπὸς) καὶ περιβάλλω μ' αὐτὸ τὴ ρίζα.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἡ καλαμποκιὰ ἐνισχύεται καὶ ἀντέχει στοὺς ἀέρηδες, στὶς βροχὲς καὶ στὰ ποτίσματα πού θ' ἀκολουθήσουν στὸν ὑπόλοιπο χρόνο ἀνάπτυξης καὶ ὀρίμανσης τοῦ καρποῦ.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ, τύχαινε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ σκάλου. Ἀπὸ μπονώρα, θυμᾶμαι ὅλα τὰ δρομᾶκια, ἀτραποὶ καὶ γιδόστρατες, ὁδηγοῦσαν ἀνθρώπινες μάζες στὴν πολύχρωμη καὶ ἀδρὴ βουνήσια ἀνοιξη!

Ἄντρες, γυναῖκες μὲ μωρὰ στὶς σαρμανίτσες, ἀγόρια καὶ κορίτσια μὲ τσάπες, τσαπιδὰ καὶ σκαλιστήρια στὸν ὦμο, τὴν πλάτη ἢ στὸ μουλᾶρι, τραβοῦσαν γιὰ τίς σπαρμένες χωραφίες, μὲ τὰ «μανάρια»¹ ἀπὸ κοντά.

Σὲ λίγο, γινόταν ἓνα τρανὸ ἀγροτικὸ πανηγύρι!

Ἀρχίζε ὁ σκάλος μ' ὄρεξη καὶ μὲ σβελλάδα, μὲ γέλια, τραγούδια καὶ μὲ πειραχτὰ καλαμπούρια.

Τ' ἀγριόχορτα καὶ τ' ἀγκάθια, πού ἔχαν φυτρώσει, ἐν τῇ μεταξῷ, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς καλαμποκιές καὶ τίς φασουλιές, ξεριζώνονταν καὶ πετιῶνταν στοὺς ὄχτους τοῦ χωραφιοῦ. Ἐκεῖ, θὰ ξεραίνονταν ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ θὰ χρησίμευαν γιὰ χειμωνιάτικη τροφή τῶν μεγάλων ζώων. Τὰ μανάρια, μακροσχοινισμένα μέχρι πού νὰ μὴ φτάνουν στὸ σπαρτό, ἔβδωσαν τὴν ἀμαλαϊά² ἢ στὶς «παραβολές» τοῦ χωραφιοῦ, ἀλλάζοντας θέση. Τὰ πιταρίκια (γιατὶ ἦταν ὅλο το οἰκογενειακὸ ἀστέρι στὸ χωράφι), μὲ τὴ διτσέλα θὰ φέραν τὸ κρύο νερὸ ἀπὸ κάποια κοντινὴ ἢ μακρινὴ βρύση γιὰ τὸ κολατσεῖ τῆς ἐργατιᾶς, πού θὰ γεύονταν στὸ δροσερὸ ἴσκιό καποιᾶς καρχιάς.

Ἡ ἐργατιά σὲ κάθε χωράφι χωριζόταν σὲ «γκροῦπ» (ὀμάδες) καὶ παίρναν ἀπόνια «ἔργο» καὶ τὸ βγάζαν στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς λωρίδας τοῦ χωραφιοῦ. Ἔτσι γίνονταν καὶ συναγωνισμὸς στὴν ἀπόδοση τῆς δουλειᾶς.

Ἄν τύχαινε καὶ θρισκόσουν σὲ κάποιο χωράφι - ἀγνάτι ἢ σὲ κάποιο «καρσί», ἀπολαμβάναν ἓνα ὀμορφο θέαμα: Ὅλη ἡ ἀγροτιά σκυμμένη πάνω στὴ γῆ, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, στὰ διάσπαρτα χωράφια, μὲ ἴδρω καὶ μὲ χῶμα νὰ δουλεύει γιὰ τὸ ψωμί.

Τὰ τραγούδια καὶ τὰ τσαπίσματα, τὰ βελάσματα καὶ τὰ κουδουνίσματα, τὰ γέλια

1. Οἰκόσιτα μικρὰ ζῶα.

2. Ἀπειράχτο (μετὰ τὴν συγκομιδὴ) χωράφι.

και τὰ παιδικὰ φάλτσα, γέμιζαν καὶ θέρμαιναν τὴ φιλτραρισμένη ἐξοχικὴ ἀτμόσφαιρα· σοῦ θέλγαν τὴν ψυχὴν καὶ σ' ἀνεβάζαν σὲ «πιδὸ ψηλὰ πετάγματα»!

Κι ἦταν ἡ πιδὸ ἁμορφὴ ἐποχὴ μὲ πλούσια χορτάρια καὶ κάθε λογῆς λουλούδια, μὲ νερὰ καθάρια καὶ γλυκὰ ποὺ νὰ πίνεις καὶ νὰ μὴ χορταίνεις.

Τραγοῦδια, ποὺ λέγονταν στὸ σκάλο καὶ ταίριαζαν καὶ στὸ λιοπύρι, ἦταν σὰν τὰ παρακάτω ἀντιπροσωπευτικὰ ποὺ «πήγαιναν» καὶ μὲ τὸ ἔργο:

«Ἦλιε μ' γιατί ἄργησε νὰ βγεῖς
κι ἄργεῖς νὰ βασιλέψεις;
Σὲ καταργιέτ' ἡ ἐργατιά
κι οἱ μεροδουλεντάδες...»

«Βρυσούλα μὲ τὸ κρύο νερὸ
μὲ τὴν ἰτιά μπροστά σου
τίποτε δὲ σοῦ ζήλεψα
μόν' τὴ γειτόνισσά σου.
Πό' χει τὸν ἄσπρο τὸ λαιμὸ
τὸ μάγουλό της μῆλο.
Ἦρθα, βρυσούλα, γιὰ νερὸ
στὴν ἐργατιά νὰ πάω...»

Μὲ τὸ γέριμα ἡλίου, σχόλαγαν ἀπ' τὴ δουλειὰ καὶ κάνοντας τὸ σταυρὸ τους — ὅπως καὶ στὴν ἀρχὴ — λέγαν: «Πάει κι αὐτὴ ἡ μέρα· αὔριο πάλι πρῶτα ὁ Θεός». Ἄν καὶ τὴν ἄλλη μέρα θὰ συνέχιζαν τὸ ἔργο στὸ ἴδιο χωράφι, κρύβαν τὰ ἐργατικά ἐργαλεῖα μέσα στὸ χῶμα ἢ σὲ κάποιο τουφόδεντρο, γιὰ νὰ μὴν τὰ κουβαλᾶνε στὸ χωριό.

Κι ὁ μαζικὸς γυρισμός, ἀποτελοῦσε κι αὐτὸς μιὰ γραφικότητα. Ὅλες οἱ στράτες γιομάτες ἀπὸ παρδαλὲς κι ἐτερόκλητες μάζες. Γυναῖκες ζαλιγκωμένες μὲ χορτάρια ἢ καυσόξυλα, μουλάρια φορτωμένα μ' ἔλα τὰ σέϊα ποὺ ἔχαν στὸ χωράφι, τὰ βόδια μὲ τὸν ἄργό τους ρυθμὸ καὶ τ' ἀρνοκάτσικα χοροπηδώντας στοὺς δρόμους μὲ τὰ παιγνιδίσματα τοῦ παιδόκοσμου, ἀποτελοῦσαν μιὰ ἁμορφὴ εἰκόνα. Καὶ τὸ ἥσυχο χωριὸ ξαναγέμιζε ἀπὸ ζωές!

Καὶ τὰ γράφω ἔλα αὐτὰ (ποὺ κι ἄλλα θὰ μπορούσε νὰ γραφοῦν), γιατί δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω τὴ διοπάλῃ μου ἀπ' τὴν πρώτη μου νιότη στὸ χωριό, ἀλλὰ καὶ τὴν ψωμοκούλουρα στὴ γάστρα καὶ τὴν πυρομάδα στὴ θράκα! Γιατί, τὸ χωριὸ τότε, μπορεῖ νὰ ἔχει κόπους καὶ μόχθους μεγάλους καὶ μικρὲς ὕλικες ἀπολαυές, ἀλλ' ὁ κόσμος ζοῦσε μὲ γαλήνιες ψυχικὲς διαθέσεις, μ' ἀποκρυσταλλωμένες ιδέες κι αὐστηροὺς κανόνες στὴν παράδοση καὶ μ' ἀνεπτυγμένο αἶσθημα ἀλληλεγγύης καὶ συγγένειας.

Ἦ ἡρεμία ἦταν κανόνας τῆς ζωῆς!

Σήμερα, ποὺ ζοῦμε στίς πολυάνθρωπες πόλεις καὶ ξένες χώρες, μπορεῖ ν' ἀποχτήσαμε καὶ ν' ἀπολαβαῖνουμε πολλὰ καὶ ποικίλα ἀγαθὰ, ὅλοι μας, ὅμως, πασχίζουμε νὰ γυρίσουμε κοντὰ στὴ φύση! Μακριὰ ἀπὸ μπλάβα καὶ μουντὰ σύννεφα τῶν καυσαερίων.

Θυμόμαστε πόσο εὐχαριστημένοι ἦταν οἱ παπποῦδες μας, ὅταν ἔπιναν ἓνα κύπελλο δροσερὸ νερὸ ἀπ' τὴ στάμνα ἢ τὴ «βιτσέλα», ποὺ ἔχαν κρεμάσει σὲ κάποιο δέντρο τῆς αὐλῆς. .

Ε. Ν. ΠΛΑΤΗ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟ

1

Ἄλιμονο ἂν ἡ πολιτεία μας ἀποφάσισε μιὰ πνευματικὴ μεταρρύθμιση σὰν τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ μονοτονικοῦ — σὰν τὴν ἀποκοπὴ ἐπομένως μιᾶς μακροαίωνης ἐθνικῆς ρίζας μας — κινημένη ἀπὸ σκέψεις πρακτικιστικές, δηλαδὴ γιὰ χάρι μόνον τῆς πρακτικῆς χρησιμότητος τοῦ μονοτονικοῦ (ἢ ὅποια, ἃς σημειωθεῖ, εἶναι γενικὰ — ὅπως ἐπιφυλάσσομαι νὰ δείξω σὲ ἄλλο κείμενό μου — π ο λ ὺ μ ι κ ρ ῆ, καὶ στὸν ἐκπαιδευτικὸ εἰδικὰ τομέα ἀντιρροπεῖται ἀπὸ τὴν ἀπώλεια σημαντικῶν πλεονεκτημάτων τοῦ πολυτονικοῦ). Γι' αὐτὸν τὸ λόγο οἱ φιλόλογοι μονοτονιστές μας — στὸν τομέα τους ἄλλωστε ἐμφανίστηκε, τουλάχιστο στὸν αἰῶνα μας, ἡ μονοτονιστικὴ κίνησις καὶ ἀπὸ δῶ προπαγανδίστηκε ὕστερα παντοῦ — προσπάθησαν νὰ ὁπλίσουν τὴν ἰδέα τους καὶ μὲ ἐπιχειρηματολογία θεμελιωμένη στὴν ἐπιστήμην τῆς εἰδικότητάς τους, φιλογολική. Τῇ διατύπωσαν ὅμως, τουλάχιστο στὰ περισσότερα καὶ ἀποτελεσματικότερα κείμενα, μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε μέσα στὴν κοινὴ συνείδησις ἔλαβε τὴν ἐξῆς μορφή: «Ἐφόσον οἱ Ἕλληνες τῶν κλασικῶν χρόνων (δηλαδὴ ἕως καὶ τὸν Δ' αἰῶνα π.Χ.) ἔγραφαν χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα καὶ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἀποτελοῦν μεταγενέστερη ἐπινόησις, δικαιοῦμαστε νὰ τὰ ἀπαλείψουμε ἀπὸ τὴν ὀρθογραφία μας».

Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ — πρόκειται οὐσιαστικὰ γιὰ ἓνα ἐπιχείρημα — ἔχει μεγάλῃ προπαγανδιστικὴ ἀποτελεσματικότητά· γιατί καθησυχάζει στὸν Ἕλληνα τὴν ἐθνικὴν του συνείδησις, τὸ μόνον ἐμπόδιο γιὰ νὰ δεχθεῖ μὲ ἀνοιχτὴ ἀγκάλη τὴν εὐκολία. Στὰ ἐπόμενα θὰ δείξω ὅτι τὸ ἔτσι διατυπωμένο αὐτὸ ἐπιχείρημα κατὰ τὸ ἓνα πέμπτο του εἶναι ψευδεπιστημονικόν, ἀποτελεῖ ψ ε ὕ δ ο ς· καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπο μέρος του εἶναι τυπικὰ μόνον ἐπιστημονικόν, ἀλλ' οὐσιαστικὰ μὴ ἐπιστημονικόν, ἢ ἀκριβέστερα ἀπροβληματίστο φιλογολικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνιστόρητο, ἐπειδὴ:

α) παραβλέπει στρουθοκαμηλικὰ τὴν ὅλη κατάστασις τῆς γραφῆς στὴν κλασικὴ Ἑλλάδα καὶ προβάλλει μόνον ἓναν τύπο, καὶ β) ἀντιπαρέχεται τὸ δεδομένον ὅτι ἄλλο νόημα εἶχε ἡ ἔ λ λ ε ι ψ η αὐτοῦ τοῦ τύπου στοὺς κλασικοὺς Ἕλληνες καὶ ἄλλο νόημα ἔχει ἡ π α ρ α λ ε ι ψ η τ ο υ σ' ἐμᾶς. Ἐπίσης θὰ δείξω, μὲ παράθεσις λίγων ἀλλὰ ἀρκετὰ ἀποκαλυπτικῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ κείμενα κορυφαίων μονοτονιστῶν — πού, ἃς σημειωθεῖ, ἂν ἐπιμένει κανεὶς, δὲν θ' ἀρνηθῶ νὰ τ' αὐξήσω — ὅτι γιὰ τὴν ἀπροβληματίστη καὶ γενικὰ ἀπλοϊκὴ αὐτὴ φιλογολικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος ἀπὸ τὴν κοινὴ συνείδησις ἡ εἰδύνη βαρύνει τὸ μονοτονιστικὸν κίνημα, τὸ ὅποιο — δικαιοῦμαι νὰ συμπεράνω — διείδε ὅτι χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀποκοίμησις τῆς ἐθνικῆς συνείδησις δὲν θὰ μπορούσε νὰ εὐδωθεῖ καὶ νὰ κατισχύσει.

Οἱ φιλόλογοι μονοτονιστές μας συνηθίζουν νὰ δίνουν τὴν ἱστορικὴν κατάστασις, πού ἀποτελεῖ τὸ ὑπόβαθρον τοῦ πιδὸ πάνω ἐπιχειρήματος, μὲ ὑπερβάλλουσα συνοπτικότητά καὶ γενικὰ ἐνισχύοντες τὴν ἀπλοϊκότητα τῆς κοινῆς ἀντίληψης γιὰ τὸ θέμα. Θὰ πρᾶξω τὸ ἀντίθετο: Θὰ ἐκθέσω τὴν τότε κατάστασις καὶ τὸ ὅλο ζήτημα ἀπὸ φιλογολικὴν ἄποψιν μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ μὲ ὅση διεξοδικότητά ἐπιτρέπει ἡ πάντως ὄχι μικρὴ ἔκτασις τοῦ κειμένου μου τούτου. Ἐπιδιώξῃ μου εἶναι νὰ ἐνημερώσω φιλογολικὰ τὴν ἀναγκαίαν ἔκτασις τὸν μὴ εἰδικευμένο ἀναγνώστη,

ώστε να βρεθεί σε θέση ν' αποφασίσει, θεωρώντας από τη φιλολογική σκοπιά με επισημονική αντικειμενικότητα. Το πρόβλημα είναι εθνικό, επομένως την επιστήμη της ελληνικής γλώσσας και της ελληνικής γραφής οφείλουμε να συμβουλευθούμε, πρώτη και βασική, για τη λύση του.

2

Ἡ ἀρχαιοελληνική γραφή — ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε μ' ἐξεικτικές τροποποιήσεις ἡ δική μας — δὲν ἀποκλείεται νὰ πρωτοχορησιμοποιήθηκε ἤδη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα π.Χ., πάντως ἱκανοποιητικὴ διάδοσις δὲν φαίνεται νὰ ἔλαβε πρὶν ἀπὸ τὸν Θ' ἢ μᾶλλον τὸν Η' αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τότε καὶ ἕως τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνα π.Χ. — δηλαδὴ κατὰ τοὺς αἰῶνες τῆς ἀνόδου καὶ ἀκμῆς τοῦ κλασικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ — διέφερε σημαντικὰ ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχὴ, καὶ ἐπιπλέον εἶχε γενικὰ μεγάλες ἀτέλειες. Δὲν κάνω λόγο γιὰ τὴν ἐκτεταμένη ποικιλία τῶν διαφορῶν καὶ περιορίζομαι (ἀλλὰ μὲ ἄκραν ἐξαπλούστευση) στὶς κυριότερες ἀτέλειες. Τὰ γράμματα ἦσαν κεφαλαῖα. Ἡ γραφή πήγαινε εἴτε ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ εἴτε «βουστροφηδόν» (δηλαδὴ στὴν πρώτη σειρὰ πήγαινε πρὸς τ' ἀριστερὰ, στὴ δευτέρῃ πρὸς τὰ δεξιὰ κ.ο.κ.), ὥσπου τέλος ἐπικράτησε σχεδὸν παντοῦ ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ κατεύθυνσις. Τόνοι δὲν ὑπῆρχαν, οὔτε ψιλή, οὔτε ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή, κορωνίδα. Σπανιότατα χρησιμοποιούνταν σημεῖα στίξης, πρωτόγονα. Δὲν ἀφήνονταν ἀνάμεσα στὶς λέξεις κενά, ὥστε νὰ ξεχωρίζουν ἀνετα ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη. Σὲ μερικὲς περιοχὲς χρησιμοποιούνταν καὶ τὰ γράμματα βαῦ (ἢ δίγαμμα) καὶ κόππα. Παντοῦ ὅπου ὑπῆρχε στὴν προφορὰ τὸ δασὺ πνεῦμα (δηλαδὴ σὲ ὅλες τὶς περιοχὲς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Αἰολίδα καὶ τὴν Ἰωνία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴ Λέσβο, τὴν Ἠλεία τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν κεντρικὴ Κρήτη — σ' αὐτὲς χάθηκε νωρὶς) τὸ ἔγραφαν μὲ τὸ σημεῖο Η (ποὺ τὸ πῆραν κατόπιν καὶ τὸ διατήρησαν οἱ Λατίνοι). Γιὰ πολλοὺς φθόγγους σὲ λιγότερες ἢ περισσότερες περιοχὲς δὲν ὑπῆρχαν ἰδιαίτερα γράμματα· ἔτσι, χρησιμοποιοῦσαν τὸ Ε καὶ γιὰ τὸ ἦτα (ποὺ ἦταν κατὰ σὰν μακρὸ ε), τὸ Ο καὶ γιὰ τὸ ὦμεγα (ποὺ ἦταν σὰν μακρὸ ο), καὶ ἔγραφαν τὰ φὶ καὶ χὶ ὡς ΠΗ καὶ ΚΗ, τὸ θῆτα ὡς Θ ἢ ΘΗ, τὸ ζῆτα ὡς ΣΔ, τὰ ξὶ καὶ ψὶ ὡς ΚΣ καὶ ΠΣ (εἴτε μὲ ἄλλο οὐρανικὸ ἢ χειλικὸ σύμφωνο, ἀντιστοίχως, ὡς πρῶτο γράμμα).

Αὐτὰ ὡς τὸ 403/402 π.Χ. Τότε ὁ σημαντικὸς πολιτικὸς Ἀρχίνος ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ υἱοθέτησαν τὸ ἰωνικὸ ἀλφάβητο, ποὺ ἦταν τὸ τελευταῖο ἀπ' ὅλα. Δὲν ἄργησαν νὰ τὸ δεχθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἔτσι ὥστε ἤδη μέσα στὸν Δ' αἰῶνα π.Χ. ἔγινε λίγο-πολὺ τὸ κοινὸ ἀλφάβητο ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς διαλεκτικὰς διαφορὰς. Αὐτοῦ τοῦ ἀλφαβήτου τὰ γράμματα — ὀνομάζεται «εὐκλείδειο», ἀπὸ τὸν Εὐκλείδη, ἐπώνυμο ἀρχοντα τῆς Ἀθήνας τὸ 403/402 — ἔχει ἔκτοτε διατηρήσει ὁ Ἑλληνισμὸς ἕως σήμερον.

Στὸ νέο ἀλφάβητο δὲν περιελήφθησαν τὰ βαῦ καὶ κόππα, ὀριστικοποιήθηκε ἡ γραφή τῶν διπλῶν συμφῶνων ὡς Ζ, Ξ, Ψ, τῶν δασέων ὡς Θ, Φ, Χ, τοῦ Ω (μὲ τὸ ὁποῖο ταυτίστηκε τὸ μακρὸ ο), περιορίστηκε τὸ Ε στὸ βραχὺ ε, καὶ γιὰ τὸ ἦτα (μὲ τὸ ὁποῖο ταυτίστηκε τὸ μακρὸ ε) χρησιμοποιήθηκε τὸ ἕως τότε σημεῖο τοῦ δασέος πνεύματος, τὸ Η. Πῶς λοιπὸν θὰ σημειῶναν τὸ τελευταῖο; Ἐλάβαν τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ Η καὶ ἐπινόησαν ἓνα πρόσθετο σύμβολο, τὸ Η' (ἀπ' ὅπου προῆλθε ἡ δασεία). Κατὰ τὰ ἄλλα, οἱ προϋπάρχουσες ἀτέλειες διατηρήθηκαν: Οἱ τόνοι δὲν σημειώνονταν, ἡ γραφή ἔμεινε κεφααιογράμματι, κενὰ μεταξὺ τῶν λέξεων δὲν ἀφήνονταν, τὰ σημεῖα τῆς στίξης χρησιμοποιούνταν σπάνια καὶ ἦσαν ἀτελέστατα, ψιλή, ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή, κορωνίδα δὲν ὑπῆρχαν.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὰς — τί γινόταν στὰ

χειρόγραφα δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε — τὸ νέο σύμβολο τοῦ δασέος δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρξε ἐπινόηση Ἀττική, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κάτω Ἰταλίας· σ' αὐτῶν τὶς ἐπιγραφὰς ἔχει θροεθεῖ. Ὁ Γ. Ι. Κουρμούλης («Ἑγκυκλοπαιδεία Π. Δρανδάκη», τ. «Ἑλλάς», σ. 141) προσθέτει ὅτι τὸ νέο σύμβολο βρέθηκε καὶ σὲ «νομίσματα ἴδη ἀπὸ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος, κατὰ τινες δὲ νεωτέρους φιλολόγους ἦτο γνωστὸν ἴδη εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη». Οἱ Ἀθηναῖοι πάντως δὲν τὸ χρησιμοποίησαν — τουλάχιστο στὶς ἐπιγραφὰς. Ὅχι πὼς εἶχε ἀτονήσει σ' αὐτοὺς ἡ προφορὰ τοῦ δασέος πνεύματος· ἀντίθετα, τὴ διατήρησαν ἐπὶ περισσότερους παρὰ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες αἰῶνες — γι' αὐτὸ καὶ ἀποκαλοῦνταν «δασυνταί» ἢ «δασυντικοί». Ὅμως τὸ ἰωνικὸ ἀλφάβητο ἦταν σὲ πλατεῖα χρῆση στὴν Ἀττική, ἰδίως ἀνάμεσα στοὺς ἐμπορευομένους καὶ τοὺς συγγραφεῖς, ἀρκετὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἐισθένειά του. Ἔτσι, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μάθει νὰ παραλείπουν τὸ πνεῦμα στὴ γραφὴ, καὶ ὥς τὸ ἐπρόφεραν ἀπαρέγκλιτα. Ὅταν λοιπὸν χρειάστηκε νὰ ἐπινοηθεῖ, καὶ ἀργότερα ἐπινοήθηκε, τὸ νέο σύμβολο, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνέμειναν στὴν ἀτέλεια (στὶς ἐπιγραφὰς τουλάχιστο) ἀντὶ νὰ δεχθοῦν τὴν καινοτομία.

Μὲ αὐτὸ τὸ ἀλφάβητο ἔγραψαν τὰ ἔργα τοὺς οἱ συγγραφεῖς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ κάτω. Οἱ προηγούμενοι τὰ ἔγραψαν στὴν οἰκεία καθένας ποικιλία τοῦ παλαιότερου ἀλφάβητου, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀττικοὺς τοῦ Ε' αἰῶνα πού, ἂν ὄχι ὅλοι, τουλάχιστον οἱ νεότεροι τὰ ἔγραψαν, ὅπως φαίνεται, στὸ ἰωνικὸ ἀλφάβητο.

Ὅπως βλέπει κανεῖς, τὸ παλαιὸ ἀλφάβητο εἶχε, ἰδίως σὲ μερικὲς ποικιλίες του, πολλὰς ἀτέλειες, καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἀρκετὲς — τὶς ἀνέφερα πρὶν ἀπὸ λίγο — διατηρήθηκαν καὶ στὸ εὐκλείδειο ἀλφάβητο. Ἀπὸ τοῦτες οἱ βασικότερες εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἰδιαίτερα σημεῖα γιὰ τὸν τονισμὸ καὶ ὅτι, ἂν εἶχε πράγματι ἡ προφορὰ «ψιλὸν πνεῦμα» — θὰ ἔρθω στὸ πρόβλημα αὐτὸ πῶς κάτω —, δὲν ὑπῆρχε οὔτε γιὰ τοῦτο ἰδιαιτέρου σημεῖο. Σὲ ὅσες πάλι ἐπιγραφὰς ἢ χειρόγραφα παραλείπονταν τὸ νέο σημεῖο τοῦ δασέος πνεύματος (καὶ ὥς πρὸς τὶς ἐπιγραφὰς τουλάχιστον αὐτὸ γινόταν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κάτω Ἰταλία), τὸ νέο ἀλφάβητο δὲν ἀποτελοῦσε ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτὴ βελτίωση ἀλλὰ χειροτέρευση τοῦ παλαιοῦ.

Γιὰ νὰ φέρω ἐλάχιστα, ἄκρως ἀπλουστευμένα παραδείγματα: Μὲ τὸ παλαιὸ ἀλφάβητο τὸ ΗΟΡΑ ἦταν ἡ γραφὴ τοῦ ὄ ρ α καὶ τοῦ ὦ ρ α, τὸ ΕΛΘΕ ἡ γραφὴ τοῦ ἐ λ θ ἐ, τοῦ ἐ λ θ ἐ, καὶ τοῦ ἦ λ θ ε. Μὲ τὸ εὐκλείδειο ἀλφάβητο τὸ F H (ἢ H) ἦταν ἡ γραφὴ τῶν ἦ καὶ ἡ (ἢ καὶ τῶν ἦ καὶ ἦ), τὸ H H N (ἢ H N) ἡ γραφὴ τοῦ ἦ ν (ἢ καὶ τῶν ἦ ν καὶ ἦ ν). Ἡ γραφὴ λοιπὸν παρουσίαζε ἀδυναμίες πού ἔκαναν τὴν ἀνάγνωση ἀβέβαιη κάθε τόσο. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ γαλλικὴ γραφὴ εἶχε ἀνάλογες ἀδυναμίες μ' ἐκείνες τῆς ἑλληνικῆς τῶν κλασικῶν χρόνων, τῆς παλαιότερης καὶ τῆς εὐκλείδειας: ὁ Γάλλος θὰ ἔγραφε EBEN, FNETR, LER, καὶ θὰ ὄφειλε νὰ διαβάζει ébène, fenêtr, l' air ἢ l' ère ἢ leur ἢ l' heure.

3

Ἡ αἰτία αὐτῶν τῶν ἀτελειῶν τῆς κλασικῆς γραφῆς βρίσκεται στὸ δεδομένο ὅτι δὲν εἶχε ἀκόμη παρουσιασθεῖ σὲ σημαντικὴ ἔκταση ἡ ἀνάγκη μιᾶς σχετικῆς τελειότητος. Ἡ χρῆση τῆς γραφῆς ἦταν ἀκόμη πολὺ περιορισμένη, οἱ περισσότεροι ἀρκοῦνταν στὸν προφορικὸ λόγον ἢ στὴν ἀκρόαση εἰδικῶν ἀναγνωστῶν, ἀπαγγελτῶν, αἰδιδῶν, οἱ ὁποῖοι προτοῦ νὰ ἐκφωνήσουν ἓνα ἀναγεγραμμένο σὲ μάρμαρον ἢ σὲ πᾶντο κείμενον, ἔκαναν ἐπιμελημένη προετοιμασία, ὥστε πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ τὸ ἐννοήσουν ὀρθά. Καὶ στὰ «σχολεῖα» τὰ παιδιὰ ἀσκοῦνταν στὴν ἀνάγνωση καὶ ἐπανανάγνωση ἐνὸς κειμένου πού, καθὼς μάλιστα στὶς περισσότερες πε-

οριπτώσεις τὸ ἀπαγγέλλαν ἢ τὸ τραγουδοῦσαν, δὲν ἀργοῦσαν νὰ τὸ ἀποστηθίσουν. Ἔτσι, ἂν ἀφαιρέσουμε τοὺς κατὰ περίπτωσιν εἰδικοὺς χορηγούς πατέρων, λίγοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἀγόραζαν καὶ εἶχαν στὴν κατοχὴ τους βιβλία, οἱ φιλαναγνώστες ποὺ συγκροτοῦσαν ἀτομικὴ βιβλιοθήκη. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, τόσο αὐτοὶ ὅσο καὶ οἱ συγγραφεῖς, καθὼς καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς, ἀναγκάζονταν ν' ἀποδεχθοῦν τὴν ὑφιστάμενη κατάσταση μὲ ὅλες τὶς ἀτέλειές της. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ σκεφθῇ κανεὶς, καὶ μάλιστα νὰ ἐπιχειρήσει, νὰ βελτιώσει μιὰ κατάσταση χωρὶς νὰ ὑπάρχει γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ βελτίωση.

Ἀλλάξε ὅμως τὸ πράγμα μὲ τὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο τῆς Ἱστορίας μας. Γιατὶ τώρα ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν ἀπέραντη ἔκτασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ «κοινὴ» γλῶσσα, τῆς ἀττικῆς διαλέκτου βαθμιαία ἐξεῖλεξεν, ἡ ὁποία ἀπλουστεύοντας ἰσοπεδώνει βαθμιαία ὄχι μόνο τοὺς γραμματικοὺς τύπους ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερο, καὶ τὸν φωνητικὸ πλοῦτο τῆς προφορᾶς. Οἱ παλαιᾶς διαλέκτοι, ἡ ἰωνικὴ, ἡ αἰολικὴ, ἡ δωρικὴ, ἡ ἀρχαία ἀττικὴ, ἀργεσθίνουν. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μιλεῖ τὴ ζωντανὴ γλῶσσα διαβάσει τώρα σ' ἓνα ποίημα τῆς Σαπφῶς ΚΑΛΟΙ καὶ κάνει τὸ λάθος νὰ προφέρει κα λ ο ῖ (σύμφωνα δηλαδὴ μὲ τὴν ἀττικὴ καὶ τὴν κοινὴ), ἐνῶ ἡ ὀρθὴ προφορὰ εἶναι (κατὰ τὴν αἰολικὴν διάλεκτον) κα λ ο ι. Ἔτσι, ὅλη ἡ ἀρχαία ποίηση, ἡ ἐπικὴ, ἡ λυρική, ἡ δραματικὴ (προπάντων τῶν χορικῶν), κινδυνεύει τώρα νὰ πάθῃ ανεπανόρθωτες παραμορφώσεις, ἀκρωτηριάσεις καὶ ἄλλες φθορὰς στὸν τύπον καὶ στὴν προφορὰ τῶν λέξεων καὶ μαζί στὸ μέτρο τῶν στίχων, ἐπομένως καὶ στὴν εἰδικὴ μουσικότητά τῆς ἀπαγγελίας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ. Ἀνάλογες φθορὰς κινδυνεύουν νὰ πάθουν καὶ τὰ κείμενα τοῦ πεζοῦ λόγου, τὰ ἰωνικά, τὰ δωρικά, τ' ἀρχαία ἀττικά. Ἀλλὰ καὶ τὰ ποιητικὰ καὶ πεζὰ κείμενα τῆς ἀττικῆς διαλέκτου τοῦ Δ' αἰῶνα κινδυνεύουν, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ, ὅπως εἶπα, ὡς «κοινὴ» βαθμιαία φτωχαίνει τυπολογικὰ καὶ φωνητικὰ. Ἄν λοιπὸν ἦταν ἀπολύτως ἀνεπίτρεπτον νὰ παραφθαρεῖ στὸ στόμα τῶν ἀναγνωστῶν, τελικὰ ἐπομένως καὶ στὸ χέρι τῶν ἀντιγραφέων, ὁ λόγος τῶν ἀθάντων ποιητικῶν καὶ πεζῶν κειμένων τῶν κλασικῶν χρόνων, ἡ ἀνάγκη μιᾶς τελειοποιήσεως τῆς κλασικῆς γραφῆς ποὺ θὰ περιόριζε κατὰ τὸ πρακτικὰ δυνατό τοὺς κινδύνους τῆς παραφθορᾶς ἦταν ἤδη ἐπιτακτικὴ.

Ἡ ἐπιτακτικότητα αὐτὴ ἔγινε ἐντονότερη, ἐπεὶ τώρα δὲν ἀρκοῦσε ἡ εἰδικὴ τάξις ἐπαγγελματιῶν τῆς ἀνάγνωσις, τῆς ἀπαγγελίας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴ δίψαν μελέτης τῶν κλασικῶν κειμένων. Τώρα πιά ὁ δημόσιος βίος ἔχει περιορισθῇ, ἐνῶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος ἔχει λάβει μεγάλες διαστάσεις καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ κλασικὰ κείμενα ἔχει γίνῃ αἴτημα κάθε ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ σχηματίσει μιὰ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη βιβλιοθήκην στὸ σπίτι του γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἢ νὰ μελετᾷ μέσα στίς ἰδρυμένες ἤδη μεγάλες δημόσιες βιβλιοθήκας. Ὅλοι αὐτοὶ ζητοῦν τώρα βιβλία ὅπου νὰ εἶναι γραμμένα στὴν αὐθεντικὴ μορφή τοῦ λόγου τους τὰ κλασικὰ ἔργα καὶ ποὺ ἡ γραφὴ τους νὰ ἔχει τὴν στοιχειωδῶς ἀναγκαίαν πληρότητα τοῦ συμβολισμοῦ ὥστε μὲ σχετικὴ ἄνεση καὶ χωρὶς ἀβεβαιότητες νὰ ἀναγινώσκονται κατὰ τὸ δυνατό ὁρθά.

4

Τὴ διπλὴ αὐτὴ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἱκανοποίησαν, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ πρακτικὰ δυνατοῦ, οἱ λόγιοι ἐκεῖνοι τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν κέντρων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ποὺ, λάτρεις οἱ ἴδιοι τῆς κλασικῆς γραμματείας μας, ἀφιέρωσα μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ ἀφοσίωση τὴ ζωὴ τους στὴ διάσωση τῶν ἀθάντων κειμένων, στὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέα τοῦ καθενὸς τῶν καὶ στὸν ἐπιστημονικὸ σχολιασμό. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ — ποὺ εὐστοχα αὐτονομάστηκαν φ ι λ ο λ ο γ ο ι — καὶ εἶναι οἱ ἰδρυτὲς τῆς φιλο-

λογικῆς ἐπιστήμης — πρόσφεραν ἀνυπολόγιστην ὑπηρεσίαν στὸν Ἑλληνισμό καὶ δι' αὐτοῦ στὸν οἰκουμενικὸ πολιτισμό. Χωρὶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄξιους συνεχιστὲς τοὺς κατὰ τοὺς ἐπόμενους ἔως τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης αἰῶνες, τὰ ἀρχαιοελληνικά κείμενα δὲν θὰ εἶχαν ἐκπαιδεύσει τὸν ἐλληνιστικὸν, τὸν ἐλληνορωμαϊκὸ (ποὺ ἀναφορικά μετὰ τὰ ἔργα τοῦ λόγου πρέπει μᾶλλον νὰ λέγεται στὴν Ἀνατολὴ ὑστεροελληνιστικὸς), τὸν βυζαντινὸ καὶ τὸν μεσαιωνικὸ μας κόσμον, ἀλλὰ θὰ εἶχαν ὅλα παραφθαρῇ, τὰ περισσότερα χαθεῖ καὶ λιγιστὰ διατηρηθεῖ ὥς οἰκτρὰ ἀπομεινάρια. Ἀσφαλῶς, κατὰ τέτοιο συνέβη τελικά, μετὰ τὴν ἰσλαμικὴ κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὕστερα μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους καὶ τοὺς Τούρκους· εἶχαν ὅμως ἤδη περάσει μία καὶ δύο χιλιετίες περίπου ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἐξᾴκλον ἡ παραφθορὰ εἶχε πλέον ἀποφρευχθεῖ ὀριστικά, ὥστε τὸ κακὸ περιορίστηκε στὴν ἀπώλεια ἐνὸς σημαντικοῦ μέρους μόνο ἀπὸ τὸν κλασικὸν θησαυρό. Ἔτσι, μπόρεσε νὰ συνεχισθεῖ ἡ ἐλληνικὴ παιδεία στὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον καὶ στὸν Νέον Ἑλληνισμό.

Τὴ βάση πάνω στὴν ὁποία θεμελίωσαν οἱ φιλόλογοι τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, μετὰ πρωτοπορίαν τοὺς Ἀλεξανδρινούς, τὴν τεράστια ἐργασία τοὺς γιὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν κλασικῶν κειμένων καὶ τὴν ἀποκατάστασίν τοὺς στὴν αὐθεντικὴν τοὺς μορφήν, καὶ γιὰ τὴν διάδοσίν τοὺς ὕστερα μετὰ αὐτὴ τὴ μορφή σὲ ὅλον τὸν ἐλληνιστικὸν κόσμον μέσω ἐγκυρίων ἀντιγράφων, τὴ βάση λοιπὸν αὐτὴ ἀποτελέσκει ἡ ἄρση τῶν σπουδαιότερων ἀτελειῶν ποὺ παρουσίαζε ἀκόμη ἡ κλασικὴ γραφὴ — ὄχι φυσικὰ ἐκείνη τῶν παλαιότερων αἰώνων ἀλλὰ ἡ βελτιωμένη ἤδη τοῦ Δ' αἰῶνα π.Χ., ἡ εὐκλείδεια: Ἐμπεδώθηκαν καὶ τελειοποιήθηκαν καὶ συμπληρώθηκαν τὰ σημεῖα τῆς στίξης, ἐπινοήθηκαν ἡ ἀπόστροφος, ἡ ὑποδιαστολή, ἡ κορωνίδα, ἐμπεδώθηκε ἡ δασεία μετὰ παρᾶλληλη μάλιστα ἀπλοποίηση τοῦ συμβόλου της καὶ τῆς γραφῆς του στὴ λέξιν (ἀντὶ νὰ προηγεῖται, γράφτηκε πάνω ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ γράμμα) καί, τὸ πιὸ σημαντικό, ἐπινοήθηκαν οἱ τρεῖς τόνοι καθὼς καὶ ἡ ψιλὴ. Σ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνες δὲν ὑπῆρχε τυπογραφία οὔτε γενικὴ ἐκπαίδευση. Ἐντούτοις οἱ μεταρρυθμίσεις αὗτες, ποὺ ξεκίνησαν κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ Γ' αἰῶνα π.Χ. ἀπὸ τὰ περιώνυμα κέντρα κλασικῆς παιδείας τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, πᾶν' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, — ἰδιαίτερα οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα, ἡ ἀπόστροφος, ἡ ὑποδιαστολή, καθὼς καὶ ἡ συστηματοποίηση τῆς στίξης ἀποδίδονται θάσιμα στὸν Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον (257—180 π.Χ.) — ἐφαρμόστηκαν σχετικὰ γρήγορα στὰ κλασικὰ κείμενα, τῶν ἄλλων διαλέκτων πρῶτα, ὄχι ἀργότερα καὶ στ' ἀρχαῖα ἀττικά (τοῦ Ε' αἰῶνα), δὲν ἄργησαν νὰ περάσουν καὶ στὰ νεοαττικά τοῦ Δ' αἰῶνα, κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ στὰ κείμενα τῶν μεταγενέστερων συγγραφέων — ποὺ ἄλλωστε οἱ ἴδιοι ἔτσι τὰ ἔγραφαν, δεδομένου ὅτι λίγο-πολὺ ἀτίκτιζαν καὶ πάντως ὅλοι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀττικισμοῦ. Ἦταν ἡ γραφὴ τῶν λογίων καὶ τῶν μετὰ κλασικὴν παιδείαν συγγραφέων, ἡ γραφὴ ἐπομένως καὶ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς κλασικῆς καὶ τῆς λόγιας μεταγενέστερης γραμματείας. Ἡ πρώτη κατηγορία τὴ μεταχειριζόταν προφανῶς καὶ στὰ ἰδιωτικά της κείμενα, ἡ δευτέρη ἔτσι καὶ ἔτσι, οἱ ὑπόλοιποι συνέχισαν στὴν ἀρχὴ τὴν παράδοσιν τῆς ἅτονης καὶ ἀπνευματίστης γραφῆς, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ ἄρχισαν νὰ τὴ μιμοῦνται — κάνοντας φυσικὰ λάθη ὅπου ἡ νέα προφορὰ (βλ. παρ. 5) τοὺς παραπλανοῦσε ἢ τοὺς ἄφηνε ἀκαθοδήγητους. Ὡσπου, μετὰ τὸ κύλισμα τῶν αἰώνων, ἡ γραφὴ αὐτὴ ἀπέκτησε διάδοσιν στὰ εὐρύτερα στρώματα τῶν ἐγγράμματων, καὶ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν κλασικῶν σπουδῶν στὸ Βυζάντιον (Θ' αἰῶνας) καθιερώθηκε καὶ ἐπίσημα. Τότε καθιερώθηκε καὶ ἡ μικρογράμματη γραφὴ — πολὺ πιὸ εὐχρηστὴ στὸ γράψιμο, ἀπὸ τὴ μεγαλογράμματη — καὶ ἔγιναν κανόνες τὰ διαχωριστικά τῶν λέξεων κενά. Οἱ μεταρρυθμίσεις αὗτες χρειάστηκαν ἕνα - δύο αἰῶνες γιὰ νὰ κατισχύσουν παντοῦ.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ προφορὰ εἶχε πολλές φωνητικὲς διαφορὰς ἀπὸ τὴ διάδοχό της (δηλαδή τελικὰ ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ προφορὰ), διαφορὰς τόσο στὰ σύμφωνα (π.χ. τὸ β προφερόταν σὰν b — καὶ ὄχι παντοῦ ἴδια) ὅσο καὶ στὰ φωνήεντα (π.χ. τὸ η προφερόταν κάπως σὰν ε μακρὸ). Εἶχε ἐπίσης ποικιλία φωνηέντων (α, ε, η, ι, υ, ο, ω), ἐπιτεινόμενη μάλιστα ἀπὸ τὶς ἑνδεκα διφθόγγους (αι, ε, αυ κλπ.), ἐνῶ ἡ δική μας ἔχει πέντε φωνήεντα (α, ε, ι, ο, ου) καὶ πολ- λίγους καὶ λίγο χρησιμοποιούμενους διφθόγγους (οί, ιά, ιε κλπ.). Ἐξάλλου εἶχε σὲ πολλές λέξεις διττὰ σύμφωνα (. χ. -λλ-). Σὲ πολλές πάλι λέξεις ποὺ ἀρχίζαν ἀπὸ φωνήεν, ἀσφαλῶς καὶ σὲ ὅσες ἀρχίζαν ἀπὸ ρ-, μαζί μὲ τὸν ἀρχικὸ φθόγγο συνηχοῦσε μιὰ παχεῖα πνοή, τὸ «δασὺ πνεῦμα»: ἴσως μάλιστα καὶ στὶς ὑπόλοιπες λέξεις μὲ ἀρχικὸ φθόγγο φωνήεν συνηχοῦσε μὲ τὸ φωνήεν αὐτὸ μιὰ πνοή, αὐτὴ ὅμως λεπτή. Ἐνα «φιλὸν πνεῦμα». Τέλος, ὑπῆρχε ἡ ποικίλη ἐναλλαγὴ βραχυχρόνων καὶ μακροχρόνων συλλαβῶν μὲς στὴ λέξη, καθὼς καὶ ἡ, μὲς στὴ λέξη ἐπίσης, ποικίλη διακύμανση τῆς φωνῆς, μεταβολὴ δηλαδή τοῦ ὕψους της. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτο, περιορίζομαι σὲ δύο παραδείγματα: Στὴ λέξη ἄ θ υ μ ο ς ἡ παραλήγουσα διαρκοῦσε κατὰ τὴν προφορὰ ἐπὶ διπλάσιο περίπου χρόνῳ ἀπ' ὅ,τι ἡ προπαραλήγουσα καὶ ἡ λήγουσα — ἐπὶ δύο λοιπόν, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ ἔτσι, χρόνους —, ἐνῶ στὴ λέξη ἄ θ υ μ ὦ διαρκοῦσε ἐπὶ δύο χρόνους καὶ ἡ λήγουσα. Περνῶ στὸν τονισμό: Ἐμεῖς ἔχουμε δ υ ν α μ ι κ ὸ τονισμό. Ἀντίθετα, οἱ Ἀρχαῖοι εἶχαν μ ο υ σ ι κ ὸ τονισμό, ἡ φωνὴ δηλαδή ἄλλαζε ὕψος, γινόταν ὑψηλότερη ἢ βαθύτερη, ἀνεβοκατέβαινε τὴν ἡχητικὴ κλίμακα μέσα στὴ λέξη περνώντας ἀπὸ συλλαβὴ σὲ συλλαβή. Γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ, ἔστω καὶ ἀπλουστεύοντας, σαφέστερα: Σὲ μιὰ συλλαβὴ κάθε λέξης ἡ φωνὴ γινόταν ὑψηλότερη, ἐνῶ στὶς ὑπόλοιπες συλλαβὲς ἦταν πῶς θαθεῖα: ἔαν π.χ. στὴν ἀνοδικὴ κλίμακα ντό, ρέ, μί, φά, σὸλ ἡ φωνὴ τῆς ὑψηλότερης συλλαβῆς ὑποθέσουμε πὼς ἦταν περὶ τοῦ στοῦ σὸλ (π.χ. τῆς συλλαβῆς -πλί- τῆς λέξης ὁ π λ ί τ η ς), στὶς ὑπόλοιπες συλλαβὲς (στοῦ ὀ- καὶ στοῦ -της) ἡ φωνὴ ἦταν περὶ τοῦ στοῦ ντό. Ἄν τώρα ἡ ὑψηλόφωνη συλλαβὴ συνέβαινε νὰ εἶναι ἡ λήγουσα τῆς λέξης καὶ ὁ λόγος νὰ μὴ σταματᾷ γιὰ λίγο ἐκεῖ (ὅπως σταματᾷ ὁ λόγος ἐκεῖ ὅπου, κατὰ τὴ γραπτὴ του διατύπωση, σημειώνουμε στίξη) ἀλλὰ νὰ συνεχίζεται ὁμαλά, τότε ἡ φωνὴ δὲν ἀνέβαινε (κατὰ τὸ παράδειγμά μας) στοῦ σὸλ, οὔτε ἔμενε στοῦ ντό τῶν ἄλλων συλλαβῶν, ἀλλὰ ἔφτανε σὲ μιὰν ἐνδιάμεση νότα, ὥς ποῦμε περίπου στοῦ μί: ἔτσι, στὴ φράση «Χαιρεφῶν ἦν ὀπλίτης ἀγαθός.» οἱ συλλαβὲς -πλί- καὶ -θός ἀκούονταν στὴ νότα σὸλ, ἐνῶ στὴ φράση «ἀγαθὸς ὀπλίτης ἦν Χαιρεφῶν» ἡ -πλί- ἦταν στοῦ σὸλ, ἀλλὰ ἡ -θός ἦταν στοῦ μί. Ἄν πάλι ἡ ὑψηλόφωνη συλλαβὴ εἶχε μακρὸ φωνήεν ἢ μακρὰ δίφθογγο, σὲ πολλές λέξεις ἡ φωνή, ἀντὶ νὰ διατηρεῖται κατ' ἀμφοτέρους τοὺς χρόνους τοῦ μακροῦ στοῦ σὸλ τοῦ παραδείγματός μας (ὅπως π.χ. στὴ λέξη κ ή π ο υ ς), ἀνέβαινε κατὰ τὸν πρῶτο χρόνῳ στοῦ σὸλ, ἀλλὰ κατὰ τὸν δεύτερο κατέβαινε στοῦ μί (ἔτσι π.χ. στὴ λέξη κ ή π ο ι). Ὡστε στὸν κλασικὸ λόγο ἡ φωνή, προφέροντας τὶς συλλαβὲς μέσα στὴ λέξη, διακυμαινόταν (κατὰ τὸ παράδειγμά μας) στὰ ντό καὶ σὸλ, ἢ στὰ ντό καὶ μί, σὲ ἀρκετὲς μάλιστα περιπτώσεις ὑψηλόφωνου μακροῦ ἀνεβοκατέβαινε μέσα στὴ συλλαβὴ αὐτὴ στὰ σὸλ-μί.

Ἐπρόκειτο λοιπὸν γιὰ μιὰ προφορὰ, μιὰν ὁμιλίαν φωνητικὰ πλουσιότατη ἐν γένει καὶ μὲ μουσικότητα, ἰδιαίτερα, τόσο διαφοροποιημένη ὥστε σὲ πολὺ λίγες γλώσσες ἀπαντᾷται κάτι ἀνάλογο. Τὴ μουσικότητα μάλιστα αὐτὴ θὰ τὴν ἀγνοῦσαμε καὶ θὰ θαρροῦσαμε τὸν κλασικὸ λόγο τόσο φτωχὸ μουσικὰ ὅσο ὑπῆρξε ὁ λατινικὸς — τοῦ ὁποῖου ὁ τόνος ἦταν δυναμικὸς —, ἂν δὲν εἶχαν διασώσει σημειογραφικὰ τὸ χάρισμά του αὐτὸ οἱ Ἀλεξανδριοὶ φιλόλογοι καὶ οἱ διάδοχοί τους ὥς τὶς ἡμέρες μας.

Αυτή ὅλη ἡ ἐκπληκτικὴ μουσικὴ διακύμανση καὶ ὁ ἄλλος φωνητικὸς πλοῦτος τοῦ κλασικοῦ λόγου μας ἄρχισε νὰ περιορίζεται ἤδη ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς χρόνους ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους — φυσικὸ αὐτὸ μὲς στοὺς μικτοὺς πληθυσμοὺς τῶν ἐλληνιστικῶν μεγαλοπόλεων —, ἡ ἰσοπέδωσις ἐπιτάθηκε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες μ.Χ. καὶ πάντως κατὰ τὸν Δ' ἢ τὸ πολὺ τὸν Ε' αἰῶνα μ.Χ. ἡ κλασικὴ προφορὰ εἶχε χαθεῖ σχεδὸν ὁλόκληρη παντοῦ καὶ εἶχε δώσει τῇ θέσει τῆς σ' ἐκείνῃ πού μὲ μικρὲς ἀλλοιώσεις ἔχει γίνει σήμερα ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ: Οἱ δίφθογγοι δηλαδὴ ἔγιναν ἄλλες ἀπλὰ φωνήεντα (π.χ. τὸ οἱ ἔγινε ι), ἄλλες φωνήεντα καὶ σύμφωνα (ἔτσι, τὸ αὐ ἔγινε αβ ἢ αφ), τὰ φωνήεντα λιγότεριαν στὰ δικὰ μας πέντε, τὰ διττὰ σύμφωνα ἔγιναν μονά, ἡ διάφορὰ στὴ διάρκειαν τῶν συλλαβῶν (μακρόχρονοις - βραχύχρονοις) ἔλειψε, ἡ δασεία ἔλειψε, ἐπίσης ἡ ψιλὴ (ἂν εἶχε ὑπάρξει), τὸ μουσικὸ τέλος ἀνεβοκατέβασμα τῆς φωνῆς ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἓνα δυνάμωμά τῆς (κυρίως) σ' ἐκείνῃ τῇ συλλαβῇ πού πρώτα προφερόταν πρὸ ὑψηλόφωνα ἀπὸ τίς ὑπόλοιπες.

Ἄν οἱ διάφορες ποικιλίαι τῆς παλαιᾶς κλασικῆς γραφῆς εἶχαν διασώσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ φωνητικοῦ πλούτου τῆς κλασικῆς γλώσσας, ἂν ἡ εὐκλείδεια γραφὴ ἐξασφάλισε τὰ ἦτα καὶ ὠμέγα κλπ. (ἀλλὰ ἔβαλε καὶ σὲ κίνδυνον τὸ δασὺ πνεῦμα), οἱ Ἀλεξανδρινοὶ φιλόλογοι, μαζί μὲ τίς ἄλλες ἀνυπολόγιστης ἀξίας ὑπηρεσίες τοὺς γιὰ τὴν προστασίαν τῆς κλασικῆς μας γραμματείας ἀπὸ τὴν εἰσβάλλουσα πανταχόθεν ρηθὴρὰ καὶ διαφθορὰ, διέσωσαν (μέσα στὰ πλαίσια πάντα τοῦ πρακτικὰ δυνατοῦ) καὶ τὴν ἐξαισία μουσικότητα τοῦ ἀρχαίου λόγου, καὶ ἀκόμη — ἂν ὅντως εἶχε φωνητικὸ ἀντίκρισμα ἡ «ψιλὴ» — διέσωσαν καὶ τὴ συνηχητικὴ αὐτῇ τῶν περισσότερων ἀρχικῶν φωνηέντων πνοή, ἐνῶ παράλληλα κατασφάλισαν τὴν ἄλλη συνηχητικὴ πνοή, τὴ «δασείαν». Τὴ μουσικότητα τὴ διέσωσαν εἰσάγοντας τοὺς τρεῖς τόνους (τὴν ὀξεῖαν, τὴ βαρεῖαν καὶ τὴν περισπωμένην) καὶ διαφοροποιώντας ἔτσι σημειογραφικὰ τίς συλλαβὰς σὲ ἄτονες, ὀξύτονες, βαρύτονες καὶ περισπώμενες: στίς ἄτονες ἡ φωνὴ παρέμενε — κατὰ τὸ προηγούμενον παράδειγμα — περίπου στὸ ντό, ἐνῶ στίς ὀξύτονες ἀνέβαινε περίπου στὸ σόλ, στίς βαρύτονες ἀνέβαινε περίπου στὸ μί, καὶ στίς περισπώμενες ἀνέβαινε στὸ σόλ καὶ παρενθὺς κατέβαινε στὸ μὶ περίπου. (Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀρκοῦμαι σὲ μιὰ παραπομπή: W. S. Stanford, «The Sound of Greek: Studies in the Greek Theory and Practice of Euphony», University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1967, σσ. 157—160).

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν τόνων εἶχε, σὲ πολλὰς λέξεις, καὶ ἓνα συμπληρωματικὸ ἀγαθὸ ἀποτέλεσμα: ἡ τεθειμένη δηλαδὴ σ' αὐτὰς τίς λέξεις ὀξεῖα ἢ περισπωμένη ἦταν παράλληλα καὶ τὸ βέβαιον σημάδι γιὰ τὴ μακρότητα ἢ βραχύτητα τοῦ δίχρονου φωνήεντος τῆς τονισμένης συλλαβῆς. Διαβάζοντας λοιπὸν σ' ἓνα κλασικὸ κείμενον ὁ ἐλληνιστικὸς ἀναγνώστης «πατρίδος» καὶ «νησίδος», καταλάβαινε ἀπὸ τοὺς τόνους ὅτι τὸ πρῶτον πρέπει νὰ προφερθεῖ σ' ἓναν μόνον χρόνον, τὸ δεύτερον σὲ δύο.

Ἔρχομαι στὴν ψιλὴ. Κατὰ τὴν παλαιότερη φιλολογικὴ δοξασία, μὲ τὸ σύμβολο αὐτὸ σημειωνόταν μιὰ ἰδιότυπη λεπτὴ πνοή, ἓνα «ψιλὸν πνεῦμα», πού συνηχοῦσε μὲ ὅσα ἀρχικὰ φωνήεντα δὲν εἶχαν συνηχητικὴν τὴν παχεῖαν πνοή, τὸ «δασὺ πνεῦμα». Παραθέτω ἀπὸ τὸν Γεώργιον Ν. Χατζιδάκι: «Ὅτι ἡ ψιλὴ δὲν σημαίνει κυρίως ὅτι ἐλλείπει ἡ δασεία ἀλλὰ φ θ ό γ γ ο ν ἰδιαίτερον, ἀνομολογοῦσι σήμερον οἱ ἄριστοι τῶν φωνολόγων ἰδοὺ π.χ. τί γράφει ὁ ὑπάτος τῶν Γερμανῶν φωνολόγων Ed. Sievers ἐν «Φωνητικῇ» σελ. 110: «Ἡ γλωττίς εἶναι κατὰ πάντα αὐτῇς τὰ μέρη κεκλεισμένη, ὥστε ἡ φωνὴ τότε μόνον δύναται νὰ ἡχῇ, ὅταν τὸ κεκλεισμένον τοῦτο διαρρηχθῇ δι' ἰδιαίτερον ὠθισμοῦ, Ἐνταῦθα προηγείται τοῦ ἀληθοῦς φωνήεντος φθόγγου ἰδιότροπὸς τις φθόγγος... Οὗτος δὲ ὁ

ἀκαριαῖος φθόγγος ἀντιστοιχεῖ ἀναντιλέκτως τῷ aleph τῶν σημιτικῶν γλώσσῶν (Ἀραβ. hamze), πιθανῶς δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ τῇ ψιλῇ τῶν Ἑλλήνων» («Ἀκαδεμικὰ Ἀναγνώσματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν Γραμματικὴν», Α', ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία», 1924² [1902]).

Σήμερα ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίθετη δοξασία, ὅτι δηλαδή ἡ ψιλὴ ἦταν ἀποκλειστικὰ ἓνα σημεῖο διαχωριστικὸ ἀπλῶς τῶν λέξεων ποὺ ἄρχιζαν ἀπὸ μὴ δασυνόμενου φωνῆν. Ὡστόσο παραμένει ἡ ἀπορία πῶς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ φιλόλογοι δὲν χρησιμοποίησαν αὐτὸ τὸ σημεῖο — ἂν τὸ εἶχαν ὄντως πρὸς διαχωρισμὸν τῶν λέξεων — καὶ πάνω ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ σύμφωνα καὶ γιατί τὸ κατέταξαν στὸ γένος τῶν πνευμάτων καὶ τὸ ἀποκάλεσαν εἰδικότερα ψιλὸ πνεῦμα, ἐνῶ τὸ φυσικὸ καὶ λογικὸ θὰ ἦταν νὰ τὸ εἶχαν κατατάξει στὸ γένος τῶν σημείων τῆς στίξης ἢ σὲ κάτι τέτοιο. Ἐξάλλου, φωνητικὰ φαινόμενα σὰν τῆς «ψιλῆς» πνοῆς παρουσιάζονται καὶ σὲ ἄλλες γλώσσες.

Μὲ τοῦτα δὲν ἐπιχειρῶ νὰ ἐπαναφέρω σὲ ἰσχὺ — δὲν εἶμαι εἰδικὸς — τὴν παλαιότερη φιλολογικὴ δοξασία γιὰ τὴ φωνητικὴ σημασίαν τῆς ψιλῆς. Λέγω μόνον — ἀλλὰ κατηγορηματικὰ — ὅτι καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα σήμερα φιλολογικὴ ἄποψη δὲν ἀποτελεῖ κάτι ἰσχυρότερον ἀπὸ μιὰ δοξασία· γιατί στηρίζεται σὲ ἀνεπαρκέστατα δεδομένα, ἢ μᾶλλον σὲ ὑποθέσεις. Καὶ ὑπενθυμίζοντας ὅτι στὴν ἐπιστῆμην οἱ δοξασίες ἔρχονται καὶ παρέρχονται, θέτω ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ τί σημείωνε ἡ ψιλὴ, ἡ φιλολογικὴ ἐπιστῆμη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει ἐρωτηριατικὸν στὴ συνείδησίν της, ὅτι ὀφείλει δηλαδή νὰ τηρεῖ στάση ἄκρως ἐπιφυλακτικὴ. Ἡ μᾶλλον δὲν τὸ «ὀφείλει» ἀλλὰ τὸ «τηρεῖ» ὄντως — ὅπως αὐτὸ τεκμηριώνεται στὴν καθολικὴ σχεδὸν χρησιμοποίησιν τῆς ψιλῆς μέσα στὶς φιλολογικὰς ἐκδόσεις ὅλου τοῦ κόσμου.

Γυρίζω στὸ θέμα μου. Μὲ τὴν ἀλεξανδρινὴν γραφὴν ἐξασφαλίστηκε ἡ ὁρθὴ προφορὰ τῶν κλασικῶν κειμένων· ὅχι ἐξ ὁλοκλήρου — τέλεια γραφὴ δὲν ὑπάρχει, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἦταν πρακτικὴ — ἀλλὰ σὲ πολὺ μεγάλη ἔκταση, σὲ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι μὲ τὴν προηγούμενη. Ἰδιαίτερα, τὸ μουσικὸ στρώμα τῆς προφορᾶς, ἡ βραχύχρονη ἢ μακρόχρονη διάρκειαν συλλαβῶν ὅπως σὲ λέξεις τῆς κατηγορίας τῶν: «πατριδός» καὶ «νησιδός», ἀλλὰ καὶ ἄλλων κατηγοριῶν, ἴσως ἀκόμη καὶ τὸ φωνητικὸ στρώμα τοῦ συνηχητικοῦ «ψιλοῦ πνεύματος» διασώθηκαν ἀποκλειστικὰ μὲ τὶς ρηξικέλευθες σχετικὰς ἐπινοήσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν φιλόλογων. Ἀλλὰ καὶ τὸ φωνητικὸ στρώμα τοῦ συνηχητικοῦ «δασέος πνεύματος» διασώθηκε οὐσιαστικὰ χάρις αὐτοῦς, δεδομένου ὅτι τὸ σχετικὸ σημεῖο σπάνια χρησιμοποιοῦνταν μὲ τὴν γραφὴν τοῦ Δ' αἰῶνα καὶ ἦταν ἐξάλλου δύσχρηστο — ἐνῶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἀπλοποίησαν, ὅπως εἶπα, καὶ τὸ ἴδιο καὶ τὴν γραφὴν του στὴ λέξη. Εἶναι ἀγκαίνιος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ἐραστῶν τῆς ἀρχαίας μας γραμματείας, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν φιλόλογων, πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἰδρυτὰς καὶ οἰκοδόμους τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης καὶ γιὰ τὸ ὅλο ἔργο τους γενικὰ καὶ εἰδικὰ γι' αὐτὰς τὶς σωτήριες ἐπινοήσεις τους. Γι' αὐτό, αἰσθάνεται ὀδυνηρὴ κατάπληξη κανεὶς μὲ μερικὸν μονοτονιστὴν, φιλόλογον μάλιστα, ποὺ ὁ φανατισμὸς τους ὑπὲρ τοῦ μονοτονικοῦ τοῦς παρασύρει νὰ ἐκφράζονται, δημοκοπώντας — γιατί ἀπευθύνονται σὲ μὴ εἰδικούς — περιφρονητικὰ γιὰ τὶς ἐπινοήσεις τῶν πατέρων τῆς ἐπιστήμης τους.

Ἡ διάσωση τῆς κλασικῆς προφορᾶς μὲ τὴν ἀλεξανδρινὴν καὶ γενικότερα τὴν ἑλληνιστικὴν γραφὴν ὑπῆρξε κατ' ἀνθρώπον πλήρης, ἐνόσω διασώζονταν στὸν προφορικὸν λόγον, καὶ μπορούσε νὰ τ' ἀκούσει κανεὶς, τὰ στοιχεῖα της — ἔστω καὶ ὄχι

ὅλα συγκεντρωμένα σὲ μιὰ περιοχή, ἀλλὰ μερικά ἐδῶ (π.χ. στὴν Ἀττική, ὡς ἕνα βαθμὸ καὶ στοὺς ἀπ' αὐτὴν μετανάστες λ.χ. στὴν Ἀντιόχεια, ἡ δασεία ἀλλὰ καὶ γενικά ἡ νεοαττικὴ προφορὰ), μερικά ἐκεῖ (π.χ. γιὰ τοὺς στίχους τῆς Σαπφῶς σὲ χωριὰ τῆς Λέσβου) κ.ο.κ. Μὲ βάση λοιπὸν τὰ κλασικὰ κείμενα ὅπως τὰ εἶχαν γράφει οἱ ἑλληνιστικοὶ φιλόλογοι, μποροῦσαν εἰδικοί δάσκαλοι ν' ἀποδίδουν τὴν κλασικὴ προφορὰ κατὰ τὶς διαλεκτικὲς ποικιλίες καὶ μάλιστα κατὰ τὴ νεοαττικὴ διάλεκτο καὶ νὰ τὴ διδάσκουν λιγότερο ἢ περισσότερο ἀποτελεσματικὰ στὴν καλλιεργημένη τάξη τοῦ τεράστιου ἑλληνιστικοῦ χώρου. Τοῦτο ἕως καὶ τὸν Δ' αἰῶνα μ.Χ. τὸ πολὺ καὶ ἐνῶ οἱ πληθυσμοί, στοὺς ὁποίους διατηροῦνταν λίγο-πολὺ τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς κλασικῆς προφορᾶς, λιγότευαν γεωμετρικά, ἰδίως κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Χριστὸ αἰῶνες. Τὸν Ε' αἰῶνα μ.Χ. εἶχε πιά ὁριστικοποιηθεῖ ἡ ἰσοπέδωση τῶν πιδ σημαντικῶν φωνητικῶν διαφορῶν τῆς κλασικῆς γλώσσας· ἐξαπλουστεύοντας σὲ πολλά, ἀναφέρω: τὴ βράχυνση τῶν μακρῶν, τὴν ἀντικατάστασιν τῶν τριῶν μουσικῶν τόνων μὲ ἕναν τόνον δυναμικό, τὴν ἐξαφάνισιν τῆς δασείας καθὼς καὶ (ἂν εἶχε ὑπάρξει) τῆς ψιλῆς, τὴν ἐξομοίωση τῶν πολλῶν ε, τῶν πολλῶν ο, τῶν πολλῶν ι (τὸ υ μόνον διατηρήθηκε ὡς τὸν Ι' αἰῶνα μ.Χ. περίπου), τὴν ἐξομοίωση πολλῶν διφθόγγων πρὸς ἀντίστοιχα φωνήεντα, τὴν ἀλλοίωση τοῦ -υ τῶν ὑπόλοιπων διφθόγγων σὲ -β ἢ -φ — γιὰ νὰ μὴν κἀνω λόγο καὶ γιὰ τὴν ἀλλοίωση τοῦ β ἀπὸ περίπου b στὸ σημερινὸ β, τοῦ δ ἀπὸ περίπου d στὸ σημερινὸ δ, κλπ. Μετὰ λοιπὸν τὴν ἐκτεταμένην αὐτὴ φωνητικὴν ἰσοπέδωση καὶ ἀλλοίωση, ἡ ἀπὸ τοὺς ἑλληνιστικοὺς φιλόλογους γραφὴ τῶν κλασικῶν κειμένων διατηρήθηκε οὐσιαστικὰ ἄθικτη (μόνο πού ἔγινε κατὰ τοὺς αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου πιὸ εὐχρηστὴ — μὲ τὰ μικρὰ γράμματα κυρίως καὶ τὰ μεταξὺ τῶν λέξεων κενά)· ὅμως ἔπαψε πλέον νὰ ἔχει ὡς πρὸς ἀρκετὰ σύμβολά της φωνητικὴν σημασίαν (τ' ἀναφέρω ἐξαπλουστευτικά: η, ω, υ, δίφθογγοι, δασεία, ψιλὴ), ἐνῶ γιὰ μερικά ἄλλα (ὅπως: τόνοι, θ, γ, δ) ἀπέκτησε φωνητικὴν σημασίαν διαφορετικὴν ἀπὸ τὴν παλαιάν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπὸ τοὺς ἑλληνιστικοὺς φιλόλογους γραφὴ τῶν κλασικῶν κειμένων, καὶ εἰδικότερα τῶν νεοαττικῶν, ἐφαρμόστηκε — ἐνδεχομένως μὲ ὀλίγες, στοιχειωδῶς ἀναγκαῖες τροποποιήσεις — ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα μ.Χ. ἰδίως καὶ σὲ ὅλα τὰ μετέπειτα ἑλληνικά κείμενα, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γενικὰ γραφὴ ἔκτοτε ἔπαψε ὡς πρὸς πολλὰ σύμβολά της νὰ ἔχει φωνητικὴν ἀξίαν — ἐξ ὁλοκλήρου ὡς πρὸς ἐκεῖνα πού ἔχασαν τὴ φωνητικὴν σημασίαν τους, ἐν μέρει ὡς πρὸς ἐκεῖνα πού τὴν ἀλλοίωσαν — ἢ, μὲ γενικότερη διατύπωση, ὅτι ἔπαψε νὰ εἶναι φωνητικὴ, καὶ ἀπέκτησε ἱστορικὴν ἀξίαν, ἔγινε ἱστορικὴ.

Τοῦτο ἔχει — θέλω νὰ πῶ: εἶχε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει — ἄλλη σημασία γιὰ τὰ κλασικά κείμενα καὶ γιὰ ὅσα μεταγενέστερα συντάχθηκαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ προφέρονται κατὰ τὸ δυνατό ὅπως τὰ κλασικά (μπορεῖ, νομίζω, ν' ἀναφερθεῖ ὡς παράδειγμα ὁ ἀττικιστὴς Λουκιανὸς) καὶ ἄλλη σημασία γιὰ τὰ ὑπόλοιπα μεταγενέστερα κείμενα (τὰ ὑστεροελληνιστικά, τὰ βυζαντινά, τὰ μεσαιωνικά καὶ τὰ νέα ἑλληνικά — τῆς ἀρχαΐζουσας, τῆς καθαρεύουσας, τῆς πανελληνίας δημοτικῆς καὶ τῶν διαλέκτων της, τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς ὁποίας μικτῆς), δηλαδὴ γιὰ τὰ ἑλληνικά κείμενα πού συντάχθηκαν μὲ τὴν αὐτονόητη ἐπίγνωση ὅτι θ' ἀναγινώσκονται μὲ τὴ νέα προφορὰ (τὴ διάδοχο τῆς κλασικῆς). Γιὰ διευκόλυνση, ἀποκαλῶ τῆς πρώτης κατηγορίας τὰ κείμενα ἀ ρ χ α ι ο π ρ ό φ ε ρ τ α, τῆς δευτέρας ν ε ο π ρ ό φ ε ρ τ α.

Ἀρχίζω μὲ τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα. Ἀπὸ πιὸ πρῖν, ἀλλὰ ὁριστικά καὶ γενικά, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα μ.Χ. κι ὕστερα, εἶναι μόνον κατὰ τὴν ἀξίωσιν

ἀρχαιοπρόφερτα. Στὴν πράξει, τὸ κάθε ἔθνος πὺν τὰ μελετᾶ ἀναγινώσκει τὴν ἑλληνιστικὴν γραφὴν τοὺς κατὰ τὶς φωνητικὰς δυνατότητες τῆς γλώσσας του· ἔτσι, οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Νεοῦ Ἕλληνες τὰ ἀναγινώσκουσι μὲ αὐτὸ πὺν ἀποκάλεσα νέα προφορὰ, οἱ μεσαιωνικοὶ Λατινίζοντες κατὰ τὶς δυνατότητες ἀσφαλῶς τῆς λατινίζουσας γλώσσας τοὺς — π.χ. τὸ θ ἄ σ ι ς ὡς basis (ἀν ὁρθὰ εἰκάσω) —, οἱ νεότεροι Εὐρωπαῖοι κατὰ τὴν ἀγγλικήν, τὴ γαλλικὴν, τὴ γερμανικὴν κλπ. διαφοροποίησιν τῆς λεγόμενης ἑρασματικῆς προφορᾶς, κ.ο.κ.

Ἄν ὥστόσο ἡ ἑλληνιστικὴ γραφὴ ἔπαυε ὁριστικὰ νὰ ἔχει γιὰ τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα φωνητικὴ ἀξία, ἐξακολούθησε ὁμως νὰ ἔχει ὑψιστὴ ὀπτικὴ σημασία: τὴ σημασία δηλαδὴ φωνητικῶν διαφορῶν πὺν δὲν μπορούμε νὰ τὶς ἀκούσουμε (ἔκτος κατὰ κάποια προσέγγισιν καὶ μὲ εἰδικὴ ἄσκησιν), πὺν ὁμως βλέποντας τὰ σχετικὰ σύμβολα τῆς γραφῆς ἐννοοῦμε τὸ νόημά τοὺς καὶ ἔτσι καταλαβαίνουμε τὸ κείμενον, ἀν μάλιστα τοῦτο εἶναι ποιητικόν, καταλαβαίνουμε, ὅχι βέβαια μὲ τὴν ἀκοή ἀλλὰ μὲ τὸ νοῦ, καὶ τὸ μέτρο του καὶ τὴν ὅλην του φωνητικότητα, ἐνδεχομένως μπορούμε καὶ ν' ἀποκαταστήσουμε φιλολογικὰ μερικὰς φθορὰς του. Ἄν δηλαδὴ ἀντὶ νὰ εἶχε διατηρηθεῖ ἡ ἑλληνιστικὴ γραφὴ, εἶχαν ἀρχίσει νὰ γράφουν τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα κατὰ τὴν νέα προφορὰ, θὰ ἔγραφαν ἰ ἰ καὶ θὰ ἔπρεπε ὁ ἀναγνώστης, κάθε φθορὰ πὺν θὰ συναντοῦσε αὐτὴ τὴ γραμμένη λέξιν, νὰ σπάζει τὸ κεφάλιν του γιὰ νὰ λύει τὸ γρίφον ποῖόν σημαίνει ἀπὸ αὐτὰ πὺν οἱ συγγραφεῖς τῶν πρόφεραν καὶ οἱ ἑλληνιστικοὶ φιλόλογοι εἶχαν (τελειοποιώντας τὶς προηγούμενες γραφαὺς) πιστὰ ἀποδώσει γράφοντας: οἴη, οἴοι (οἴος), οἴη, οἴοι (οἴος), οἴει (οἴομαι), ἴει (ἴημι), εἴη (εἴμι), ἦει, ἦη, ἴοι (εἴμι), ὕει, ὕη, ὕοι (ῥω), (ῥως καὶ ἄλλα). Τὸ διάβασμα ἔτσι τῶν ἀρχαιοπρόφερων κειμένων θὰ γινόταν ἐπίπονον σὰν μιὰ συνεχὴς ἀποκρυπτογράφηση καὶ οἱ παραφθορὰς τοῦ ἀρχαιοπρόφερου λόγου δὲν θὰ εἶχαν μετρημόν.

Ἐπομένως γιὰ τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα ἡ ἑλληνιστικὴ γραφὴ τοὺς (ὅπως μάλιστα ἀποκρυσταλλώθηκε συστηματικὰ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἔγινε πῶς εὐχρηστὴ μὲ τὰ μικρὰ γράμματα καὶ πῶς εὐανάγνωστὴ μὲ τὰ μεταξὺ τῶν λέξεων κενὰ) εἶναι πολυτιμότερη, ἔχει, ἀκριβέστερα, ὑψιστὴ ἐπιστημονικὴ (φιλολογικὴ) ἀξία. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἔχει γίνεῖ ἔκτοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δεκτὴ σὲ οἰκουμένην διάστασιν (οἱ ἀπόπειρες ὀλιγιστότατων φιλόλογων γιὰ κάποιες τροποποιήσεις τῆς ἀποτελοῦν περιθωριακὰ curiosas) καὶ σύμφωνα μὲ τὴν γραφὴν αὐτὴ ἐκδίδονται τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα σὲ ὅλον τὸν κόσμον, μάλιστα ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐκδοτικούς οἴκους γιὰ τὰ κείμενα αὐτὰ Teubner, Budé, Oxford, Loeb. Ἄς υποθέσουμε — ἀπλοποιῶ χωρὶς ν' ἀλλοιώνω τὴν οὐσίαν — ὅτι ἀνακαλύπτουμε κάποια μέρα τὸ χειρόγραφον τοῦ Ὀμήρου καὶ αὐτὸ εἶναι γραμμένον στὸ ἰωνικὸ ἀλφάβητον. Φυσικὰ, δὲν θὰ ἔχει — πιθανότατα — καθόλου στίξιν, καὶ πάντως δὲν θὰ ἔχει τόνους, πνεύματα, ὑποδιαστολὰς, ἀποστρόφους, κορωνίδες, οὔτε ἀνάμεσα στίς λέξεις κενὰ, θὰ εἶναι κεφαλαιογράμματο, ὁμως θὰ ἔχει ἦτα καὶ ὦμέγα. Τὸ χειρόγραφον θὰ τὸ φυλάξουμε σὰν ἱερὸν κειμήλιον, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἐκδίδουμε τὰ δημορικὰ ἔπη κατὰ τὴν γραφὴν πὺν τὰ ἐκδίδουμε καὶ τώρα — οὐσιαστικὰ δηλαδὴ τὴν ἑλληνιστικὴν γραφὴν, ὅπως αὐτὴ ἔγινε πῶς εὐχρηστὴ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς. Καὶ ἂν υποθέσουμε ὅτι ὁρίζουμε τὸ χειρόγραφον πὺν χρησιμοποιοῦνταν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν στὴν Ἀθῆναν καὶ ὅτι αὐτὸ ἦταν γραμμένον στὴν ἀρχαία ἄττικὴν γραφὴν (μὲ τὴν δασείαν τῆς λοιπῆς, ἀλλὰ χωρὶς ψιλὴν, οὔτε τόνους, οὔτε ἦτα, οὔτε ὦμέγα —, ἔκτος σὲ λίγες λέξεις —, οὔτε διπλὰ σύμφωνα, οὔτε φῖ, χῖ κλπ.), θὰ τὸ φυλάξουμε καὶ αὐτὸ σὰν κειμήλιον, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ υἱοθετήσουμε στίς δημορικὰς ἐκδόσεις μας. Τὸ ἴδιον θὰ κάνουμε μ' ἓνα ἄττικόν χειρόγραφον τῶν δημορικῶν ἐπῶν τοῦ Δ' αἰῶνα — καὶ ἂς ἔχει αὐτὸ ἦτα, ὦμέγα, φῖ, χῖ, διπλὰ, ἴσως καὶ δασείαν, ὅχι ὁμως τόνους οὔτε ψιλὴν. Τόσο ἀπαραίτητες μᾶς εἶναι οἱ ἀλεξανδρινὲς ἐπινοή-

σεις (ἀκόμα καὶ ἡ ψυλὴ λόγῳ ἀμφιβολῶν), τόσο ἀναπόσπαστες ἀπὸ τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα, τόσο συννυφασμένες μαζί τους. Γιατὶ δὲ ν περιλαμβάνουν κατὰ πού ἀνῆκε στοὺς Ἀλεξανδρινούς, ἀλλὰ περιλαμβάνουν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ λόγου τῶν ἀρχαιοπρόφερτων κειμένων τὰ ὅποια εἶχαν παραλείφθῃ στὶς προηγούμενες, ἀτελέστερες μορφές τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς, μολονότι ὑπῆρχαν καὶ ἔπαιζαν σπουδαιότατο ρόλο σ' αὐτόν.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση — πού δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων — πῶς πρέπει νὰ χαρακτηριθεῖ ἡ πράξη τῶν μονοτονιστῶν ἐκείνων φιλόλογων (στὸν ὄρο περιλαμβάνω, γιὰ εὐκολία, καὶ τοὺς λιγοστοὺς ἀτονιστές), οἱ ὅποιοι παραθέτοντας ἀρχαιοπρόφερτα χωρία, παραλείπουν τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους ἢ ἐπιθέτουν τὸ μοναδικὸ σύμβολο τοῦ δυναμικοῦ τόνου τῆς νέας προφορᾶς; Ἐγὼ τουλάχιστο τὴ χαρακτηρίζω ἀνοσιούργημα καὶ τὴν ἀποδίδω σὲ ἔσχατη τύφλωσιν μονοτονιστικοῦ φανατισμοῦ. Γιατὶ ἰδοὺ, ἂς ἐπιχειρήσουν νὰ πείσουν τοὺς μεγάλους ἐκδοτικούς οἴκους πού μνημόνευσα πρὶν — νὰ πείσουν δηλαδὴ τοὺς διεθνοὺς κύρους φιλόλογους πού συγκροτοῦν τὴν φυχή καὶ τὸ νοῦ τῶν οἰκῶν αὐτῶν — ν' ἀρχίσουν νὰ ἐκδίδουν τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα μονοτονικά (ἢ ἀτονικά). Καὶ ἂς δημοσιεύσουν σὲ διεθνοὺς κύρους φιλογολογικὸ περιοδικὸ τὰ ἐπιχειρήματά τους. Ἄς προβοῦν μάλιστα οἱ ἴδιοι σ' ἔκδοσιν μὲ ἀξιώσεις διεθνοὺς κύρους ἐνὸς ἀρχαιοπρόφερτου κειμένου κατὰ τὸ σύστημά τους. Δὲν τὸ κάνουν. Γιατὶ ξέρουν ὅτι τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα ἀνήκουν στὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἂν ἐμεῖς ἀποφασίσαιμε ν' ἀσυνδοτήσουμε πάνω τους, ἔχει ὅμως ἡ ἀνθρωπότητα φύλακες πού γρηγοροῦν καὶ πού θὰ μᾶς ποῦν γεμάτοι περιφρόνησι: «Κάτω τὰ βέβηλα χέρια σας. Τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα ἀνήκουν στοὺς ἄξιους θεράποντές τους: "Τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καὶ μᾶλλον Ἑλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας"» (Ἰσοκράτης).

8

Δὲν προχωρῶ περισσότερο στὴν ἄθλια αὐτὴ συμπεριφορὰ λίγων ἀλλὰ μὲ θέσεις — κλειδιά μονοτονιστῶν ἀπέναντι στὸν ἐθνικὸ καὶ οἰκουμενικὸ θησαυρὸ πού εἶναι τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα, καὶ περὶ τὴ σημασία πού ἔχει γιὰ τὰ νεοπρόφερτα — ὅπως τ' ἀποκάλεσα — κείμενα (τὰ ὑστεροελληνιστικὰ λίγο-πολύ, τὰ βυζαντινὰ, τὰ μεσαιωνικὰ καὶ τὰ νεοελληνικὰ) ἢ — μὲ λιγοστές, στοιχειωδῶς ἀναγκαῖες ἀπλοποιήσεις — ἐφαρμογὴ τῆς γραφῆς κατὰ τὴν ὁποία γράφουμε τ' ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα: δηλαδὴ μιᾶς γραφῆς πού ὡς πρὸς τοὺς τόνους, τὰ πνεύματα, τὶς κλασικὲς διφθόγγους, τὰ πολλὰ ι καὶ ο κλπ. δὲν ἔχει φωνητικὴ ἀλλὰ ἱστορικὴ ἀξία. Πρόκειται γιὰ τὴ λεγόμενη ἱ σ τ ο ρ ι κ ῆ ὁ ρ θ ο γ ρ α φ ῖ α.

Ἐρωτᾶται: ἔχει ἡ γραφὴ αὐτὴ ὡς πρὸς τὰ σύμβολα αὐτὰ ὀπτικὴ σημασία; Ἀσφαλῶς ἔχει, καὶ μεγάλη. Ἀλλ' ὡς πῶς θὰ ξεχωρίζαν, ἀκόμη καὶ στὴ δημοτικὴ, τὰ: «οἱ καλοὶ» καὶ «ἡ καλή», «λύνεται» καὶ «λύνετε», «κὺς» καὶ «ὀς», «ἄρματα» καὶ «ἄρματα», «πῶς» καὶ «πῶς», «ἄρος» καὶ «ἄρος»; Φυσικά, οἱ ὑτέρμαχοι τῆς λεγόμενης φωνητικῆς γραφῆς κάποιον εἰδικὸ συμβολισμό θὰ ἐπιστήσουν — εἰσάγοντας ἔτσι στὴ γραφὴ μιὰ στοιχειώδη ὁρθογραφία —, ὥστε νὰ μὴ ἀναγκασώμαστε νὰ λύνουμε γρίφους διαβάζοντας, ἀλλὰ νὰ βλέπουμε διαφορετικὰ γραμμένα τὰ ὁμόηχα.

Ὅστόσο, δὲν προχωρῶ στὸ θέμα τῆς φωνητικῆς ὁρθογραφίας, πού θὰ μὲ ἀπασχολήσει σὲ ἄλλο κείμενο. Ἀρκοῦμαι νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι πολλοὶ μονοτονι-

στές έχουν για τελική επιδίωξη την εισαγωγή στην ελληνική γλώσσα μιᾶς γραφῆς φωνητικῆς (μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἢ μᾶλλον μὲ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο)· καὶ ἂν δὲν τὸ διακηρύσσουν ἀπὸ τώρα, εἶναι ἐπειδὴ κάνουν πολιτικὴ σαλαμιού — μιὰ πολιτικὴ τόσο πονηρὴ στὴν τακτικὴ ὅσο καὶ ἐθνικὰ ἀφελέστατη (ὅπως ἀφελεῖς εἶναι ὅλοι οἱ ἰδεόπαρτοι τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, πού τὸ μόνο πού ἐπιτελοῦν εἶναι ν' ἀνοίγουν τὸ δρόμο στοὺς λύκους τῶν ἐνστίκτων). Ἔτσι, περιορίζομαι στὴν μόνη σήμερα προβαλλόμενη ἀπὸ τοὺς μονοτονιστὲς ἄποψη (εἴτε εἰλικρινὰ εἴτε ὡς προσωπεῖο), στὴν ἄποψη δηλαδὴ ἐκείνων τῶν μονοτονιστῶν πού δέχονται ὅτι πρέπει νὰ διατηρήσουμε τὴν ἱστορικὴ μας ὀρθογραφία (μὲ τὶς τριανταφυλλίδειες φυσικά ἀπλοποιήσεις στὰ κείμενα πού ἔχουν ὡς βάση τὴ δημοτικὴ), ἀλλὰ ν' ἀπαλείψουμε ἀπὸ αὐτὴ (σὲ ποιά τάχα ἀπὸ τὰ νεοπροφύερα κείμενα;) τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα. Ἐρωτᾶται: ν' ἀπαλείψουμε τὰ σύμβολα αὐτὰ μὲ ποῖο ἐπιστημονικὸ δικαίωμα; Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου μου διατύπωσα τὴν ἀπάντησιν πού δίνει σήμερα ἡ κοινὴ συνείδησις ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν θεωρητικῶν μονοτονιστικῶν κειμένων καὶ τοῦ ὅλου τῶν πνεύματος· τὴν ἐπαναλαμβάνω οὐσιαστικά: «Μὲ τὸ δικαίωμα πού παίρνομε ἀπὸ τὸ δεδομένο ὅτι τὰ σύμβολα αὐτὰ δὲν ὑπῆρχαν στὴ γραφὴ τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων».

Εἶναι καιρὸς νὰ ἐκφρασθῶ μὲ σαφήνεια πάνω στὸ μονοτονιστικὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα: Βέβαια, θὰ ἦταν χτυπητὸ ψ ἑ μ α νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς ὅτι στὴν κλασικὴ γραφὴ δὲν ὑπῆρχε τὸ σύμβολο τῆς δασείας. Μερικοὶ μονοτονιστὲς ἔχουν ἀφήσει σὲ κείμενά τους νὰ ἐννοηθεῖ καὶ αὐτό, οἱ περισσότεροι ὅμως τὸ ἔχουν παρασιωπήσει ἢ παρακάμψει ἐπιδέξια. Θὰ παραθέσω ἐδῶ τρία κείμενα φιλολόγων μονοτονιστῶν ἀναγνωρισμένης ἐπιστημονικῆς ἀξίας, κι ἂν ἐπιμένει κανεὶς μπορῶ νὰ παραθέσω καὶ ἄλλα (τὸ πρῶτο καὶ τὸ τρίτο εἶναι μονοτονικά):

«Χρόνια τώρα πολλοὶ ἄνθρωποι παλεύαμε καὶ ὑποστηρίζαμε τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τῶν πνευμάτων καὶ τῶν πολλῶν τόνων, τῶν ἄχρηστων αὐτῶν σημαδιῶν πού μᾶς κληροδότησαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοί» (Λίνος Ν. Πολίτης, «Ἡ Καθημερινή», 7-2-1982). Ὡστε, σύμφωνα μὲ τὸ χωρίο αὐτὸ (πού δὲν διορθώνεται ὁ ἰσχυρισμὸς του στὴ συνέχεια τοῦ ἄρθρου) τὰ πνεύματα καὶ οἱ πολλοὶ τόνοι — δηλαδὴ οἱ τόνοι ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν — εἶναι τὰ ἄχρηστα σημάδια πού κληρονομήσαμε ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς γραμματικούς. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι ὡς πρὸς τὴ δασεία ψ ε ὕ δ ο ς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τόσο παλαιὰ κληρονομία μας ὅσο καὶ τὰ α, β, γ κλπ.

Ἰδού τώρα μιὰ χτυπητὴ παρασιώπησις. Ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης ἔχει ἐπανειλημμένα ἐπιχειρηματολογήσει διεξοδικὰ ὑπὲρ τῆς εισαγωγῆς τοῦ μονοτονικοῦ — ἄλλο ἂν ὑπάρχει ἓνα ἰσχυρὸ τεκμήριο ὅτι στὸ τέλος τῆς ζωῆς του μεταστράφηκε στὸ τονικὸ σύστημα τῆς Γραμματικῆς του. Μὲ τ' ἄλλα του ἐπιχειρήματα θ' ἀσχοληθῶ σὲ ἄλλο κείμενό μου. Τὸν Ἰανουάριον 1939 λοιπὸν στέλνει αὐτὸς καὶ ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του «Ἐπιτροπὴ τῆς σχολικῆς Γραμματικῆς» (Τριανταφυλλίδης, Κ. Καρθαῖος, Θρ. Σταύρου, Ἀχ. Τζάρτζανος — διαφώνησε ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὁ Β. Φάβης) ἐκτεταμένο Ὑπόμνημα στὸν τότε Πρωθυπουργὸ καὶ Ὑπουργὸ Ἐθνικῆς Παιδείας Ἰ. Μεταξᾶ καὶ ζητεῖ «νὰ ρυθμιστῇ σήμερα ἡ νεοελληνικὴ ὀρθογραφία χωρὶς τὰ πνεύματα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν τριῶν τονικῶν σημαδιῶν, τὴν ὀξείαν, τὴν περισπωμένην καὶ τὴ βαρεῖαν». Ἀνάμεσα στὰ ἐπιχειρήματα ὑπάρχει καὶ τοῦτο: «Οἱ ἄ ρ χ α ῖ ο ι Ἐ λ λ η ν ε ς δὲν μεταχειρίζονταν τονικά σημάδια ὅταν ἔγραφαν. Αὐτὰ καθιερώθηκαν ἀργότερα καὶ ἡ χρῆσις τους γενικεύθηκε μόνον στὸν 9ο αἰῶνα μ.Χ.». Στοιχειώδης ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία ἐπέβαλλε, ἂν ὄχι καὶ ἄλλα, πάντως νὰ γίνῃ ἀναφορὰ στὴ δασείαν καὶ στὴν ἀπαρagnώριστη παρουσία της μέσα στὴ γραφὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ

σ' αὐτὸ τὸ χωρίο καὶ σ' ὁλόκληρο τὸ Ὑπόμνημα παρασιωπήθηκε. Ἐπιβαρυντικό εἶναι ὅτι ἀπευθυνόταν σὲ ἄνθρωπο μὴ εἰδικό. Τὸ κείμενο τοῦ Ὑπομνήματος πρωτοδημοσίευσε ὁ Τριανταφυλλίδης τὸ 1948· στὸ τέλος παρέθεσε τώρα σὲ ὑποσημείωση τὸ κείμενο Ὑπομνήματος τῆς «Ἐταιρείας τῶν λογοτεχνῶν» πρὸς τὸν ἴδιο παραλήπτη (Δεκέμβριος 1938) ὑπὲρ τοῦ μονοτονικοῦ. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς χωρίο: «Ὁ τονισμός, οἱ περισπωμένες, οἱ βαρεῖες, καὶ οἱ δασεῖς, ἐφεύρεση τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν ποὺ μόνο κατὰ τὸν 9ο μετὰ Χριστὸ αἰῶνα ἐφαρμόστηκε στὴ γραφόμενη ἐλληνική, ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστος στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα». Ὁ Τριανταφυλλίδης γνωρίζει ὅτι ὡς πρὸς τὴ δασεία τὸ χωρίο εἶναι ἐσφαλμένο. Ἀλλὰ ἐνῶ τὸ χρησιμοποιεῖ πρὸς ἐνίσχυση τῆς ιδέας του, δὲν κάνει, ἐπιστήμονας εἰδικὸς αὐτός, τὴν παραμικρὴ διορθωτικὴ παρατήρηση. (Τὰ παραθέματα εἶναι ἀπὸ τὰ «Απαντα Μαθέσθαι Τριανταφυλλίδη», Ζ', Θεσσαλονίκη, 1965, Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Ἰνστιτοῦτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν (Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), σσ. 364—366). Δὲν μπορῶ τώρα νὰ κάνω γενικὸ ἔλεγχον, ἀλλ' ἡ ἐντύπωσή μου εἶναι ὅτι σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ κείμενά του ὁ Τριανταφυλλίδης ἔχει τηρήσει ἀπέναντι στὸ δεδομένο τῆς ὑπαρξῆς τῆς δασείας στὴν κλασικὴ γραφὴ τέτοια στάση.

Τὴν «ἐπιδέξια παράκαμψη» τοῦ δεδομένου αὐτοῦ θὰ τὴν εἰκονογραφήσω παραθέτοντας ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Ἑμμανουὴλ Κριαρᾶ: «Ἡ τονικὴ μεταρρύθμιση» (δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ τῆς ΟΛΜΕ «Λόγος καὶ Πράξις», τεύχ. 8, Ἀνοιξη 1979, σσ. 19—29). Θὰ παραθέσω ὁλόκληρο τὸ ἀναφερόμενο στὴ φιλολογικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος ἀπόσπασμα — ἐφιστῶ τὴν προσοχὴ στὴν ἀπλοϊκότητα τῆς ἱστορικῆς ἔκθεσης — καὶ θὰ ὑπογραμμίσω τὶς φράσεις ὅπου γίνεται ἡ παράκαμψη: «Γιὰ τοὺς ἐλάχιστους ἀσφαλῶς, ποὺ δὲν εἶναι ἐννεωρῶμενοι στὰ ἱστορικά τοῦ τονισμοῦ στὴ γλώσσα μας, ἴσως χρειάζεται νὰ πῶ τοῦτο: ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς δὲ χρησιμοποιοῦσαν τονισμόν σημεῖα. Οἱ τόνοι λοιπὸν δὲν ἔχουν κλασικὲς περιγαμινές. Ἦξεραν οἱ ἀρχαῖοι πῶς θὰ προσφέρουν τὴν κάθε λέξη — πράγμα ποὺ τοὺς τὸ εἶχε διδάξει ἡ φύσις: ποιά δηλ. φωνήεντα ἔπρεπε νὰ προσφερθοῦν μακρὰ καὶ ποιά βραχέα· ποιά μὲ παράτασι τῆς φωνῆς καὶ ποιά χωρὶς αὐτὴ τὴν παράτασι. Τὸ ἴδιο ὅπως ἐμεῖς ξέρομε πῶς θὰ προσφέρουμε τὸ θ καὶ τὸ δ, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸ προσφέρουν λ.χ. οἱ Γάλλοι, γιατί αὐτοὶ δὲν ἔχουν τέτοιους φθόγγους στὴ γλώσσα τους. Ὅταν λοιπὸν μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων χάθηκε τὸ ξεχώρισμα ἀνάμεσα στὸ μακρὸ καὶ τὸ βραχὺ φωνήεν, στὰ χρόνια δηλ. τῶν Ἀλεξανδρινῶν, οἱ γραμματικοὶ τῆς ἐποχῆς σοφίστηκαν τὰ σημάδια ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν γιὰ νὰ μὴ πορρέουν νὰ διδάξουν σχετικὰ μὲ τὴ γλώσσα ὅσα νόμιζαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ξέρουν οἱ μαθητὲς τους. Διὰ φ ο ρ ε τ ι κ ῆ εἶ ν α ι ἡ π ε ρ ῖ π τ ω σ η τ ῶ ν π ν ε υ μ ᾶ τ ω ν, π ο ὺ ν κ ι α ὐ τ ᾶ ὁ μ ω ς χ ρ η σ ι μ ο π ο ι ῆ θ η κ α ν τ ὅ τ ε γ ι ᾶ δι δ α κ τ ι κ ο ὺ ς σ κ ο π ο ὺ ς· σ κ ο π ο ὺ ς ποὺ γιὰ τοὺς μεταγενέστερους δὲν εἶχαν ἰδιαίτερη ἢ δὲν εἶχαν καθόλου σημασία. Καὶ χρειάστηκε νὰ περάσουν ἀρκετοὶ αἰῶνες ἕως ὅτου ἐκεῖ κατὰ τὸν ἑνὰτο βυζαντινὸ αἰῶνα νὰ βροῦν γενικὴ καθιέρωση τὰ τονικά αὐτὰ σύμβολα». Ἐκθέτει λοιπὸν ὁ κ. Κριαρᾶς γιὰ ποῖο λόγο ἐπινοήθηκαν οἱ τόνοι (ἄλλο ἂν ἢ ἔκθεσις του σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο δὲν εἶναι ἀπλοϊκὴ ἀλλὰ εἶναι ἀντιεπιστημονικὸτατη. Ἐπειδὴ βέβαια δὲν ἐπινοήθηκαν οἱ τόνοι γιὰ νὰ ξεχωρίζουν τὰ μακρὰ ἀπὸ τὰ βραχέα)· ὅταν ὥστόσο περνᾷ στὰ πνεύματα, δηλώνει μὲν ὅτι «διαφορετικὴ εἶναι ἡ περίπτωσή» τους, ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐκθέσει, ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, τὴ διαφορετικότητά αὐτή, περνᾷ στὸ εἶδος τῶν σκοπῶν γιὰ τοὺς ὁποίους χρησιμοποιήθηκαν.

Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς τρεῖς γενικὰ τρόπους ἐπιτυγχάνοταν τὸ ἐπιδιωκόμενο ἀποτέλεσμα: ἡ δημιουργία σὲ πλατιά στρώματα τῶν διανοομένων μας τῆς ιδέας ὅτι τὸ φιλολογικὸ μονοτονιστικὸ ἐπιχείρημα ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ πέντε σύμβολα (τοὺς

τρεις τόνους και τα δύο πνεύματα) — ενώ στην πραγματικότητα δεν ισχύει καθόλου για το ένα από αυτά, τη δασεία. Ο κ. Γ. Μπαμπινιώτης βροντοφώνησε, πριν εφαρμοσθεί το μονοτονικό, αυτή την αλήθεια (βλ. «Η Καθημερινή», 24—1—82 και 10—2—82), αλλά — όσο ξέρω — ήταν σαν ν' απευθύνθηκε σε κουφούς. Παραθέτω από το πρώτο άρθρο του: «Η δήλωση της δασείας στην ορθογραφία των λέξεων της ελληνικής έχει το ίδιο βάρος και τα ίδια δικαιώματα που έχουν όλα τα άλλα γράμματα της ιστορικής ορθογραφίας μας. Όπως δεν γράφω "Ελ η ν α ς" με ένα λ ή "Ελ λ ι ν α ς" με ι, άλλο τόσο — έστω κι αν αυτό ξενίζει κάπως τον μη ειδικό — δεν μπορώ να γράψω "Ελ λ η ν α ς" χωρίς δασεία. Είναι κι αυτή τημήμα αναπόσπαστο της ιστορικής ορθογραφίας της γλώσσας μας, που σημαίνει πως συνδέεται άμεσα — όπως και όσο τα δύο λ ή το η του "Ελ λ η ν α ς" — με την ορθογραφική φυσιογνωμία της λέξεως, με την ιστορία της και κυρίως με ένα πολύπλευρο σύστημα σχέσεων εντός — προκειμένου για τη γλώσσα μας — και εκτός της 'Ελληνικής».

Το μοναδικό λοιπόν φιλολογικό επιχείρημα υπέρ του μονοτονικού αποτελεί ως προς τη δασεία επιστημονικοφανή παραπλάνηση. Και επειδή ή ευθύνη για την παραπλάνηση αυτή της κοινής συνείδησης βαρύνει αποκλειστικά τους μονοτονιστές — αυτοί έδίδαξαν έτσι —, άρα έχουμε έδω ένα τεκμήριο της κακής πίστης των φιλόλογων μονοτονιστών ως προς την πλευράν αυτή του ζητήματος. "Αν πράγματι νοιάζονταν για τους 'Αρχαίους και τις «κλασικές περγαμινές» των συμβόλων — κατά την κοινή έκφραση του κ. Κριαρά —, έπρεπε να είχαν σεβασθεί τη δασεία.

'Αφήνω την ψιλή — οι φιλόλογοι μονοτονιστές μας ήσαν, άνεκαθεν μάλιστα, βέβαιοι ότι δεν συμβόλιζε κανένα στοιχείο της κλασικής προφοράς (!!!) — και έρχομαι να έλέγξω τη φιλολογική συνείδησή τους στο θέμα των τόνων. Όπως έξεθεσα πιο πάνω, πράγματι δεν υπάρχουν στην ελληνική γραφή τόνοι πριν από το δεύτερο μισό του Ι' αιώνα π.Χ. Σημαίνει όμως αυτό ότι οι τόνοι δεν έχουν «κλασικές περγαμινές»; "Αν οι μονοτονιστές μας ήσαν κειτούνκειτο — αν π.χ. έγραψαν ο Β α σ ί λ η ι ς, ο Γ λ η γ ό ρ ι ς (Χατζιδάκις) —, θα σεβόμουν την σφεγνή τους τυπολατρεία. Όμως κειτούνκειτο δεν είναι, ώστε το ζήτημα πρέπει να εξετασθεί ουσιαστικά. Έρωτώ: Τί κραταιότερη «κλασική περγαμινή», τί πανηγυρικότερο πιστοποιητικό κλασικής ιθαγένειας μπορεί ουσιαστικά να υπάρξει από το δεδομένο ότι από την αυγή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας καθ' όλη τη διάρκεια των κλασικών χρόνων έως βαθιά στους ελληνιστικούς και ύστεροελληνιστικούς χρόνους οι τόνοι υπήρχαν στην προφορά των ελληνικών λέξεων, ή τονική διαποίκιση χαρακτήριζε τον ελληνικό λόγο στη διαδοχή όλων των λέξεων; 'Αναιδέως, δεν σημειώνονταν οι τόνοι στών κλασικών χρόνων τη γραφή; τούτο ήταν όμως μιά ατέλειά της, μιά από τις πολλές και μεγάλες σημειογραφικές ατέλειες που είχε, που θα μπορούσε άριστα να μὴν τις είχε, και που πάντως γι' αυτήν ακριβώς την ατία οι μεγάλοι έραστές του κλασικού λόγου, οι άφιερωμένοι στη διακονία του, οι όντως φιλό-λογοι 'Αλεξανδρινοί μερίμνησαν και τις ήσαν μ' εϋστοχες έπινοήσεις, μεταξὺ των άλλων και με την έπινόηση των τριών τονικών σημείων, και δημιουργήσαν έτσι τη δυνατότητα να γράφεται πληρέστερα, ακριβέστερα, πιστότερα στην προφορά του, με μιά λέξη: επιστημονικότερα, ό κλασικός λόγος, ό λόγος των κλασικών κειμένων.

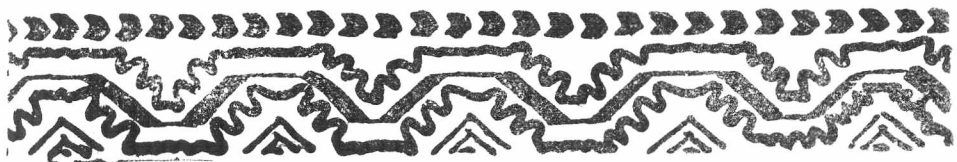
"Αν τα σημεία αυτά έχουν έκτοτε γίνει δεκτά και υιοθετηθεί σε όλη τη χρονική και χωρική έκταση του κόσμου της κλασικής παιδείας, είναι επειδή δ ε ν α ν ή κ ο υ ν σ τ ο υ ς ελληνιστικούς χρόνους παρά μόνο κατά τον τύπο, κατά την τιμή της έπινόησης, κατά την εκπλήρωση ακόμη του χρέους του κλασικού φιλο-

λόγου πρὸς τὸν κλασικὸ λόγον, ἐνῶ οὐσιαστικὰ ἀνήκουστος τοὺς κλασικοὺς χρόνους, στὸν κλασικὸ λόγον — στὸν ὁποῖο προφερόταν ἐκεῖνο πού μὲ τὰ σημεῖα αὐτὰ καταγράφηκε —, ὅπως τοὺς κλασικοὺς χρόνους, στὸν κλασικὸ λόγον ἀνήκουν καὶ τὰ η καὶ ψ κλπ. (κι ἂς μὴν εἶχαν οἱ περισσότεροί Ἕλληνες αὐτὰ τὰ γράμματα στὸ ἀλφάβητό τους πρὶν ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα π.Χ.), ὅπως ἀκόμη ἐδῶ οὐσιαστικὰ ἀνήκουν καὶ τὰ σημεῖα τῆς στίξης (πρωτόγωνα καὶ σπανιότατα τότε) καὶ ἡ ἀπόστροφος, ἡ ὑποδιαστολή, ἡ κορωνίδα, ἀλλὰ — γιατί ὄχι; — καὶ τὰ ἐνδιάμεσα κενὰ καὶ ἡ μικρογράμματη γραφή (κι ἂς εἶναι τὰ τελευταῖα βυζαντινὴ ἐπινόηση). Θέλει κανεὶς ἀπόδειξη; Ἄς κοιτάξει τὶς ἐκδόσεις τῶν κειμένων τοῦ κλασικοῦ λόγου. Εἶναι ἐπειδὴ μὲ τὶς διαδοχικὰς αὐτὰς τελειοποιήσεις τῆς γραφῆς τοῦ κλασικοῦ λόγου, μὲ τὶς ἄρσεις τῶν κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους ἀτελειῶν τῆς, δὲν ἀλλοιώθηκε, δὲν φτώχυνε, δὲν ἐπιπεδώθηκε ὁ κλασικὸς λόγος, ἀλλ' ἀντίθετα ξεπέρασε τὴ σημειογραφικὴ ἐπιπέδωση, ὑπὸ τὴν ὁποία ἐμφανιζόταν στὴν κλασικὴ σημειογραφία, καὶ ἀναδείχθηκε σημειογραφικὰ σὲ ὅλο του τὸν φωνητικὸ πλοῦτο — ὁ ὁποῖος ἔτσι διασώθηκε, μὲ τὸν μόνο φυσικὰ δυνατὸ τρόπο, τὸν ἐπιστημονικὰ ὑπερπολύτιμο τρόπο τῆς γραφῆς.

Γιὰ νὰ τὸ διατυπώσω χτυπητά: Ὁ κλασικὸς λόγος βρίσκεται στ' ἀρχαῖα καὶ στὰ λοιπὰ ἀρχαιοπρόφερτα κείμενα ὅπως αὐτὰ εἶναι γραμμένα μέσα στὶς διεθνοὺς μάλιστα κύρους ἐκδόσεις των. Ὅσο στὶς ἐκδόσεις αὐτὰς ὁ κλασικὸς λόγος τυπώνεται μὲ η καὶ ω καὶ υἱ καὶ η καὶ τόνους καὶ πνεύματα, τὰ σημεῖα αὐτὰ ἀνήκουν ἐσωτερικὰ στὴ γραφὴ τοῦ κλασικοῦ λόγου, ἐπομένως ἀνήκουστος ἐσωτερικὰ τῆς γρῆς καὶ στὴν ἱστορικὴ τῆς διακρίσινος μας γραφῆς, τῆς γραφῆς τῶν νεοελληνικῶν καὶ τῶν λοιπῶν νεοπρόφερτων κειμένων. Ἐφόσον οἱ φιλόλογοι μονοτονιστὲς μας δηλώνουν τὸ σεβασμὸ τους στὴν ἱστορικὴ μας ὀρθογραφία — ποιοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὲ εἰλικρίνεια καὶ ποιοὶ ἀπὸ πολιτικὴν σαλαμιού, ἄλλο ζήτημα —, ὀφείλουν νὰ τὴ σεβασθοῦν σὲ ὅλες τὶς πλευρὰς τῆς: στὰ πολλὰ ι καὶ ο, στὶς ἀρχαῖες διφθόγγους, στὰ διττὰ σύμφωνα, τοὺς τόνους, στὰ πνεύματα. Ὅπως π.χ. στὶς λέξεις αἷμα, ὤμους, συλλήψεις σέβονται τὰ αἱ, ω, ου, υ, λλ, η, εἰ, ἔτσι ὀφείλουν νὰ σεβασθοῦν καὶ τὰ *, ", '.

Καὶ οἱ τριανταφυλλίδειες ἀπλοποιήσεις; Αὐτὰς — οἱ τόσο εὐαίσθητα καὶ σοφὰ σταθμισμένες — εἶναι λεπτομερειακὰς καὶ ἀφοροῦν σχεδὸν ὅλες κάποιες καταλήξεις τῆς δημοτικῆς (ὄχι τῆς καθαρεύουσας) ἀναγκαῖες γιὰ τὴ γραμματικὴ τῆς ὀργάνωση (μετατρέπον π.χ. κάποια -η σὲ -ει, κάποια -ω- σὲ -ο-, κάποιες περισπωμένες σὲ ὀξεῖες). Ἄλλο αὐτὸ καὶ ἄλλο ν' ἀποκόψεις ἓνα ὀλόκληρο στρῶμα σημειογραφικὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ γραφὴ μας, ἀπὸ τὴν κατὰ βάση ἐνιαία ὀπτικὴ εἰκόνα — αὐτὸ θὰ πεῖ ἱστορικὴ ὀρθογραφία — πού ἕως τώρα παρουσίαζε καὶ ὀφείλει νὰ ἐξακολουθήσει νὰ παρουσιάζει ὁ ἑλληνικὸς γραπτὸς λόγος σὲ ὅλα τὰ κείμενά του, τὰ κλασικά, τὰ ἑλληνιστικά, τὰ βυζαντινά, τὰ μεσαιωνικά, τὰ νεοελληνικά (ὅλων τῶν γλωσσικῶν ποικιλιῶν). Ἡ ἀποκοπὴ αὐτὴ εἶναι ἓνα εὐνούχισμα τῆς γραφῆς μας, πού τῆς ἐξασθενίζει τὴν ἐθνικὴ αὐτοσυνείδηση — ἀρχίζει νὰ σκέφτεται: «τί μᾶς ἐνδιαφέρει πῶς ἔγραφαν οἱ Ἀρχαῖοι; γιατί νὰ μὴν ἀπλοποιήσουμε καὶ τὰ διττὰ σύμφωνα; γιατί νὰ μὴν καταργήσουμε καὶ τὶς ἀρχαῖες διφθόγγους; τί μᾶς χρειάζονται τὰ πολλὰ ι καὶ ο καὶ ε;» — καὶ μὲ τοῦτο τῆς μειώνει τὸ δυναμισμό καὶ τῆς ὑποσκάπτει τὴν αὐτοάμυνα. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι νὰ μὴν ἀργήσει νὰ παραδοθεῖ στὴν ἀνιστόρητη καὶ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας ἀφελέστατα καταστρεπτικὴ φωνητικὴ ὀρθογραφία καὶ στὸ λατινικόν, τέλος, ἀλφάβητο — γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἔτσι στὸ ἀκέραιο ἢ ἐπιδίωξη τῶν μονοτονιστῶν μας ἐκείνων πού ἀσχοῦν τώρα πολιτικὴν σαλαμιού. Τί θὰ σημαίνει ὅμως αὐτό, θὰ τὸ ἐκθέσω σὲ ἄλλο μου κείμενο.

Ἡ Γραμματικὴ Τριανταφυλλίδη εἶναι μόνο γιὰ τὴ δημοτικὴ — τὸ δηλώνει καὶ στὸν τίτλο της. Ὡστόσο τὸ μονοτονικό, μόλις ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται, κατάλαβε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ χωρὶς νὰ ἐπεκταθεῖ. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐνιαία καὶ στὴν κάθε της ἱστορικὴ φάση εἶναι γεμάτη ἀπὸ λέξεις τῶν προηγούμενων φάσεων. Πῶς λοιπὸν νὰ περιχαρακώσεις τὸ μονοτονικὸ τῆς δημοτικῆς μας καὶ νὰ ὑποσχεθεῖς: «Δὲν θίγω τὴν προγενέστερη γραμματεία μας· ὅμως στὴ δημοτικὴ γραμματεία, ὅπως κάνω τὶς τριανταφυλλίδειες ἀπλοποιήσεις, ἔτσι κάνω καὶ μιὰ ριζικὴ σ' ἓναν τομέα ἀπλοποίηση, καταργῶ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα.»; Δὲν μπορεῖς. Καὶ γι' αὐτὸ ἀπλώνεσαι. Αὐτὸ εἶναι ὁ ἐγγενὴς ἰ μ π ε ρ ι α λ ι - σ μ ὸ ς τοῦ μονοτονικοῦ, ἡ παθολογικὴ του ἀδηφαγία. Τὸ εἶδαμε ἤδη ν' ἀρπάζει ὅλα τὰ νεοελληνικά κείμενα, ἀδιάφορο ἂν ἀνήκουν στὴ δημοτικὴ ἢ στὴν καθαρρεύουσα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἄρχισε ἤδη — «χωρὶς αἰδῶ», ἀλλὰ καὶ χωρὶς παρησία, στὰ μουλωχτά — νὰ «ἐπιθέτῃ βάρβαρον χεῖρα» στὰ κλασικά κείμενα. Τί νόημα ἔχουν αὐτὰ καὶ κατὰ ποῦ μᾶς σέρουν χωρὶς νὰ τὸ καταβαίνουμε. Θὰ τὸ ἐκθέσω σὲ ἄλλο μου κείμενο.

Γ. Δ. ΔΕΠΟΥ

ΤΟ ΤΡΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΛΑ·Ι·ΜΠΝΙΤΣ

‘Ο Λάϊμπνιτς, ὁ περίφημος γερμανὸς φιλόσοφος τοῦ τέλους τοῦ 17ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνα, προσπαθώντας ν’ ἀποδείξει, ὅτι ὁ Κόσμος εἶναι κατασκευάσμα τέλειο, χρησιμοποίησε στοὺς συλλογισμοὺς του τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ. ‘Ο Κόσμος εἶναι ἀδύνατο νάναί ἀτελὴς κι’ ἐλαττωματικός, ἔλεγε, ἀφοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ. Φτιάχνοντας τὸν Κόσμο, ὁ Θεὸς, θάπρεπε νὰ ξέρει τί φτιάχνει, μιὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ παρὰ σὰν παντογνώστης. ‘Επίσης φτιάχνοντας τὸν Κόσμο, μπορούσε νὰ καταφέρει ὁ,τιδήποτε μέσα σ’ αὐτόν, μιὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ παρὰ σὰν παντοδύναμος. Φτιάχνοντας, τέλος, τὸν Κόσμο, τὸν ἔφτιαχνε εὐχάριστο, ὑπέροχο, ὄμορφο, θαυμάσιο. Μιὰ καί, σὰν πανάγαθος, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ θέλει τὸ καλὸ. Κι’ ἔτσι ὁ κόσμος εἶναι ὅπωςδήποτε τέλειος. Οἱ τρεῖς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ (ἀγαθός, δυνατός, σοφός) ἐγγυῶνται γι’ αὐτό. Μέχρι ἐδῶ καλά. ‘Ο συλλογισμὸς εἶναι ἀδιάσπαστος.

“Ἀς ἀντιστρέψουμε ὅμως τώρα, τὸ τρίλλημα: “Ἀς ξεκινήσουμε πρῶτα ἀπ’ τὴν ἐκτίμηση τῆς ποιότητας τοῦ Κόσμου κι’ ὕστερα ἂς πᾶμε στὸ Θεό. Τί διαπιστώνουμε. “Ὅτι ὁ Κόσμος δὲν εἶναι, μὲ κανένα τρόπο, τέλειος. Εἶναι ἀντίθετα, σὲ ἴσο τουλάχιστο βαθμὸ, ἄσκημος, κακός, ἀσυμπλήρωτος, μάταιος. Καὶ χωρὶς φανερὸ σκοπὸ. ‘Υπάρχουνε λοιμοί, λιμοί, καταποντισμοί, σεισμοί, θύελλες, τρικυμίες, πλημμύρες, ξηρασίες. ‘Ατομικές, ὁμαδικές, ταξικές κι’ ἔθνικες συγκρούσεις. ‘Υπερόπλα, ἐξάντληση τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν πηγῶν ἐνέργειας, ὑπερπληθυσμός. Πόνοι, ἀσθένειες, ἀναπηρίες, κακοσυνταίριασμα στὰ σερνικοθήλυκα, χωρισμὸς φύλων, σφάλματα, στενοχώριες, καταδιώξεις καὶ φόβοι (φανταστικοὶ καὶ πραγματικοί). Κι’ ἀπὸ πάνω, μιὰ ἔτοιμη καταδίκη σὲ θάνατο, γιὰ τὸν καθένα μας, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση βγαλμένη μόλις γεννηθήκαμε. Μοιάζοντας ἔτσι ὅλοι, σὰν τ’ ἄρνιά. Ποὺ θὰ πᾶνε ὅπωςδήποτε ἀπὸ μαχαίρι! (“Ἄν ἐξ’ ἄλλου ὁ Κόσμος ἦταν πραγματικὰ τέλειος, οἱ ἄνθρωποι, οὐδέποτε θὰ ὄνειρευόνταν ἐπίγειο, ἢ ἐπουράνιο παράδεισο, ἀφοῦ αὐτοὺς θάτανε βίωμα καθημερινό). Πέρα ἀπὸ τοῦτα κανένας δὲν ξέρει τί ἀκριβῶς ἤρθαμε νὰ κάνουμε ἐδῶ κάτω. (‘Ὅποτε καὶ μιλάμε γιὰ «ὑπαρξιακὴ ἀγωνία»...). Κι’ ὅλα αὐτὰ φαίνεται πὼς δὲν θὰ τελειώσουν μιὰ μέρα. ἄλλὰ θὰ συνεχίζουν πάντοτε. “Ἔστω καὶ μὲ ἀνανεωμένες μορφές, ἢ ἀλλάζοντας πεδίο ἐφαρμογῆς. (Π.χ. οἱ ἐπίγειοι πόλεμοι μπορεῖ νὰ γίνουμε κάποτε «πόλεμοι τῶν ἄστρων»). Τί βγαίνει ἀπὸ δῶ; Μετὰ δηλαδὴ τὴν ἀντιστροφή τοῦ περίφημου τριλήματος ποὺ ἐπιχειρήσαμε; “Ὅτι ἓνα ὄν «πανάγαθο» καὶ «παντοδύναμο» μαζί, ὅσο καὶ «πάνσοφο», εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει. Γιατὶ τότε, τὸ δημιουργημά του, ὁ Κόσμος, θάταν ἐπίσης ἀδύνατο νάχει αὐτὴ τὴν κακὴ λειτουργία κι αὐτὴ τὴν ἀντιφατικὴ δομὴ. Δὲν μπορεῖ δηλαδή, νάχουμε ἀπ’ τὴ μιὰ τὸν Κόσμο χάλια κι ἀπ’ τὴν ἄλλη τὸν Θεὸ καλὸ. “Ἄν ὁ Κόσμος εἶναι ἀνάμιχτος (καλόκακος) κι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνάμιχτος (καλόκακος κι αὐτός). Κι ἂν ὁ Θεὸς εἶναι μπερδεμένος κι ὁ Κόσμος εἶναι ἐπίσης τέτοιος. Τὸ

πραγμα είναι απλό: Θεός και Κόσμος είναι ο ένας καθρέφτης του άλλου. Στην τοποθέτηση αυτή ο Λάϊμπνιτς έχει όπωσδήποτε δίκιο.

Καλὸ θὰ εἶναι ὅμως, στὸ σημεῖο αὐτό, προλαβαίνοντας μιὰ ἐνδεχομένη ἀντίρρηση τῶν αἰώνιων λεπτολόγων, νὰ προσθέσουμε ἀφ' ἑαυτοῦ μας, ὅτι ὁ Λάϊμπνιτς δὲ μιλάει ἀκριβῶς γιὰ «τελειότητα» τοῦ Σύμπαντος. Ἡ διάκριση ὅμως αὐτή, μεταξὺ περιορισμένης τυχὸν δυνατότητας γιὰ τὴν τελειότητα καὶ ἀπόλυτης δυνατότητας πρὸς αὐτήν, δὲν μπορεῖ νὰ προϋπάρχει τῆς ὑπαρξῆς. Ὄντας ἐξ ἄλλου ἀστείον ἐμπόδιο στὸ δρόμο ἐνὸς πάνσοφου, παντοδύναμου καὶ πανάγαθου μαζί, ὄντος. Γι' αὐτὸ καλύτερα εἶναι νὰ παραλείπεται ἡ ἀκριβὴς διατύπωση τῷ Λάϊμπνιτς («ὄχι Γιάννης, ἀλλὰ Γιαννάκης») πὺν μόνον μπερδεμα μπορεῖ νὰ προκαλέσει, χωρὶς σοβαρὸ ἀποτέλεσμα στὴν οὐσία τοῦ προβλήματος, πὺν βάζει τὸ τρίλλημα.

Πρέπει ἐπομένως νὰ καταλήξουμε στὴν «ἀνυπαρξία» Θεοῦ; Ἀσφαλῶς ναί, ἀλλοίμονο ἂν τοῦ ἀποδώσουμε τὶς ἀνθρώπινες ιδιότητες τοῦ «ἀγαθοῦ», τοῦ «σοφοῦ», τοῦ «δυνατοῦ». Ὁ ἀρχαῖος Ξενοφάνης μάλιστα, ἔλεγε κάτι ἀνάλογο. Ἀναφερόμενος στοὺς ἀνθρωπόμορφους θεοὺς τῆς ἐποχῆς του, ἰσχυριζόταν ὅτι, ἂν τ' ἄλλα εἶχανε κι' αὐτὰ θεοὺς, θὰ τοὺς ἔδιναν ἀλογίσια μορφή. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο κι ἐμεῖς σήμερα τὸν προσαρμόζουμε ἀνεπίτρεπτα τὸ Θεὸ (ἀπὸ τὴ φυσικὴ σ' ἐμᾶς ἀνθρωποκεντρικότητα) πρὸς τὶς ὁρέξεις καὶ τὶς ἀνάγκες μας — γιὰ εὐτυχία κι' ἀνάπαυση. Ὅπως ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος προσομοίαζε τὸ Θεό του μὲ τὸ σῶμα του, ἔτσι κι' ὁ νεώτερος ἄνθρωπος τὸν συνταιριάζει μὲ τὶς ἐπιθυμίες καὶ ιδιότητες τῆς καρδιάς του. Καὶ τὸν ἀποκαλεῖ σοφός, δυνατό, ἀγαθός. Φαίνεται λοιπὸν πῶς, ἡ λέξη Θεός, παριστάνει κατὰ βάθος ἓνα νόημα ἔξω ἀπὸ κάθε εἰδικώτερο προσδιορισμό. Πὺν βγαίνει ἔξω ἀπ' ὅλα τὰ μέτρα. Πὺν τὸ περιεχόμενό του εἶναι ἄρρητο. Ὅτι κάθε περιγραφή, μὲ τὴν ἀνθρώπινη γλῶσσα μας, περιέχει σφάλμα. Κι' ὅτι μόνον μὲ τὴν προϋπόθεση αὐτὴ (τῆς μὴ ἀπόδοσης κατηγορημάτων στὴ φύση του) μπορεῖ Αὐτὸς νὰ ἐδραιωθεῖ στὴ νόησή μας: «Οὐ χρησιμοποιοῖς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἐπὶ ματαίῳ»...

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΠΑΝΟΔΟΣ - ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Αύγουστιάτικα μεσάνυχτα,
Τὸ ρολοῖ τῆς πλατείας στὶς δώδεκα.
Ἡ καρδιά μου σὲ ὥρα μηδέν.
Ἕτοιμη νὰ χωρέσει ὅλων
τῶν λατρευτικῶν ἀστερισμῶν τὰ μηνύματα.
Δώδεκα χτύποι στὴ μετώπῃ τοῦ χρόνου.
Στροβιλιόστηκα στὸν κύκλο τῶν ὥρῶν.
Διέτρεξα πορεία ἀστραπῆς
καὶ σφηνώθηκα στὸν ἀριθμὸ
τῆς ὥρας τῆς μεσιτῆς π' ἀναμετράει
μὲ σπουδὴ τωρινὰ καὶ περασμένα.
Ἀκριβοζυγιασμένα σταθμικὰ ἐφτασφράγιστα.
Τοῦ τόπου μου καὶ τῆς καρδιᾶς μου.
Ἐνῶ οἱ δείχτες συνεχίζουν τὸν
κύκλο τους ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἓνα.
Χτύπο το χτύπο, βῆμα τὸ βῆμα
πάνω στὸν παλμικὸ ρυθμὸ τῆς θρυλικῆς
τῆς πανέμορφης Πολιτείας
μὲ τὸν γαλάζιο καθρέφτη στὸ χέρι.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΟ ΠΕΤΡΑΛΩΝΟ

Ἀπ' τὴ ματωμένη Χιλὴ κουβαλήσαμε χῶμα
συναγμένο κάτω ἀπ' τὴ σιωπὴ τοῦ φεγγαριοῦ.
Ἀπ' τίς ἀκροποταμιεὺς τοῦ Γάγγη κουβαλήσαμε νερὸ
σὲ πῆλινο ἀμφορέα δουλεμένο ἀπὸ χέρι ἀρχαίου τεχνίτη.
Ἀπ' τὰ ποροφάραγγα τοῦ Καυκάσου κουβαλήσαμε λιθάρια
ποῦ ἀπ' τὴ σχισιμάδα τους στάζουν τὰ βογγητὰ κάποιου Θεοῦ,
ὅπως τὸ λάδι τοῦ χρόνου στήν ἀνοιχτὴ πληγὴ μας.
Κι ἀπάνω στὸ ξάγναντο ποῦ μυρίζει τὸ θυμάρι
κι ἡ προκαδούρα ἐκείνων ποῦ δὲν προσκύνησαν,
ἀνάμεσα ἀπ' τὰ μάρμαρα μὲ τὴν ὀδυνηρὴ μαρτυρία
καὶ τὴν γκριζὰ καλοσύνη μιᾶς γέρικης ἐλιδᾶς,
ἀλῶνι στρογγυλὸ καὶ μέγα καλυθώσαμε.

Κι ὕστερα, πίσω ἀπ' τὰ σιδερένια βλέφαρα τῆς ἱστορίας,
παραγγέλουμε στ' ἀδέρφια μας μὲ τὸν Ἄη Γιώργη
ποῦ βγῆκε ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ μας τὸ εἰκονοστάσι
σπιρουνίζοντας τὴν ἄσπρη ἀπόφασή μας:
«Ἐι, Τσιτσάγια, μὲ τὴν κίτρινη ἀνάσα
ποῦ σφίγγεται στοὺς κόμπους τοῦ ζαχαροκάλαμου,

— Ξι, Λιούντα, χαραυγούλα στο παράθυρο,
 πού τὸ τραγούδι σου κρεμάστηκε γαρύφαλο στὸ στήθος τῆς γῆς,
 — Ξι, Φεντά, με τα πέτρινα παπούτσια
 καὶ τὸν ἴσκιο τῆς θηλιάς πάνω ἀπ' τὰ χνάρια σου
 ἀπιθώστε τὴν ἔγνοια τὴν πολύκρουνη στ' ἀπόγωνο,
 ὅπως κρεμάει τὴ φόρμα του ὁ ἐργάτης στὸ καρφὶ τοῦ τοίχου
 καὶ στή φασουλόδεργα ἢ συκιὰ τὸ γινωμένο χαμογέλιο τῆς.
 Στὴν πατρίδα μας γεννήθηκε ὁ Ξένος Δίας
 κι οἱ αὐλές μας μοιάζουν μὲ τὰ μάτια τῆς χωριατοπούλας
 καὶ τὴν ὑπόσχεση τῆς ἀνθισμένης κερασιάς.
 Κοπιάστε στὸ πετράλωνα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ ἡλίου.
 Κοπιάστε στὸ πετράλωνα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ ἴσκιου.
 Ὅλα μὲ θέρμη τὰ φροντίσαμε:
 Καρφώσαμε τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι στὸ στίγερα,
 σκορπίσαμε ὁλόγυρα τὰ χερόβολα,
 ταιριάσαμε τ' ἄλογα τὰ καλοταϊσμένα.

Κοπιάστε ν' ἁλωνίσουμε τὸ στάρι
 γιὰ τὰ παιδιὰ μὲ τὰ φθινοπωρινὰ μάτια
 καὶ τὰ πουλιὰ μὲ τ' ἀνεμόδροχο παράπονό τους.
 Κοπιάστε ν' ἁλωνίσουμε τὸ στάρι τῶν ἀνθρώπων
 καὶ νὰ κυλήσει ὁ ἴδρωτας στὰ μάγουλα τῆς μέρας,
 ὅπως κατηφορίζουν τὰ ρυάκια τὰ χιονόλυτα
 στίς δεκαπεντασύλλαβες πλαγιές τῶν Ἀγραφῶν.

Κι ὅταν σχολάσουμε τ' ἁλώνισμα,
 τραγούδια τῆς αγάπης νὰ ξομπλιάσουμε
 καὶ τοὺς πόθους μας νὰ κλείσουμε σὲ δώδεκα δίπλες
 πιασμένοι χέρι τὸ χέρι, ταμμένοι βλέμια τὸ βλέμμα.
 Θὰ μᾶς κερνοῦν καὶ κόκκινο κρασί
 σὲ ἀσημικὰ γιαννιώτικα τρεῖς ὁμορφες κοπέλες.
 Ἡ Μυρτὼ ἀπ' τὴ Μύρινα μὲ τὴν ἀνατολὴ στὸ πρόσωπό της,
 ἡ Ἑλένη ἀπ' τὴ Ρούμελη μὲ τὰ λάβαρα διπλωμένα
 κάτω ἀπ' τὴν περηφάνια τῆς,
 ἡ Ἑλισσὼ ἀπ' τὴν Κρήτη πού μὲ τὸ φυλλοκάρδι
 ἀπαλοκρούει τίς φλέβες τῆς στὴ λύρα τοῦ κορμιοῦ της.

Καὶ στὴ στερνὴ τὴ ρουφηξιά θὰ ξεριζώσουμε τὴν καρδιά μας
 καὶ θὰ τὴ λιχνίσουμε νὰ σκορπιστεῖ στ' ἀκροῦρανα.
 Κι ὅπως ὁ ἀγέρας θὰ φυσάει,
 τῆς χαρᾶς τὸ γυροφούστανο θ' ἀντισηκώσει,
 γιὰ νὰ λάμψουν τὰ περιγιάλια τοῦ κόσμου».

ΜΑΝΘΟΣ ΣΚΑΡΓΙΩΤΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

(δοκίμια)

I

ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΑΛΛΑΞΑΝΕ

Έποχή μεγάλων καινοτομιών και απομυθοποίησης ή εποχή μας. Η μυθική εποχή και οι καθησυχαστικές «καταφάνειες» έχουν πιά πάρει το δρόμο του τέλους τους. Η ανθρώπινη ιστορία των καιρών μας προχωρεί με συγκλονισμούς και με θήματα γίγαντα. Και όλοένα κάποιος άδριστος κίνδυνος που άπειλοῦσε τὸ μέλλον τοῦ κόσμου άλλαξε μορφή και σκοπούς.

Υπάρχει τώρα πιά ή άνασκειυή τοῦ μύθου, με μιὰ ένδεχόμενη καταστροφή τῆς ανθρωπότητας, από πυρηνικό δλοκαῦτωμα. Η ανθρώπινη θέληση παίζει μετὰ άπ' αὐτή τήν άπειλή, πρωταρχικό ρόλο στῆ διαμόρφωση τῆς νέας ιστορικῆς εξέλιξης τοῦ κόσμου.

Και είναι παρήγορο, που καμιά «κοσμική» ἄρδην καταστροφή δέν σημειώθηκε, παρὰ τίς δυσόιωνες προβλέψεις, τίς μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κάποιων μελλοντιστῶν και «νεοπροφητῶν». Και νά ή ζωή κυλάει στὸ εὐρύτερο οίκουμενικό της φάσμα μονότονη, αδιάφορη και μουντή, χωρίς νά λείπει ή περιαγωγή τῆς ψυχῆς (ψυχαγωγία) στοὺς τόπους τῆς «αῦθεντικότητας» τῆς τρυφῆς και τοῦ σκεδασιμού.

Ὡστόσο, οἱ κασσανδρισμοί και οἱ συναυλίες με τοὺς άνέμιους δέν ἔπαυσαν, νά ήχουν με τοὺς προαιώνιους γόους και κοπετοὺς. Παντὸς εἶδους φιλόσοφοι και διανοητὲς παρουσιάζουν ὅλο και πὸς περίτεχνα τοὺς «νέους διδλικούς καταποντισμοὺς» που ὑπὸ μορφήν «άλλαγῆς» και μηνυμάτων, πράγματι ἐπιτελοῦνται.

Τὸ νέο βασίλειο τῆς Δύσης καταφθάνει, αν ὁ εὐρωπαῖος ανθρωπος τήν ὕστατη στιγμή μέσα σ' ενα κόσμιο χαώδη και χωρίς λογική δέν πάρει τίς τελεσίδικες αποφάσεις του νά φτιάξει τὸν έαυτό του, μιὰ και εἶναι καταδικασμένος νά εἶναι ἐλεύθερος. Στὸ μεταξύ εἶναι αλήθεια πως: Τὰ σημάδια τῆς φθορᾶς πληθαίνουν. Τὰ νοσηρὰ συμπτώματα τῆς κρίσης τοῦ πολιτισμοῦ πολλαπλασιάζονται. Οἱ μεγάλοι «μῦθοι» ὅσοι άπέμειναν δουλιάζουν, καταποντίζονται ὁλοσχερῶς.

Τὰ έσωτερικά ὑποστηλώματα τοῦ ανθρωπου καταρρέουν. Η τέχνη - οἶστρος έρωτικῶς καταντάει «σιδερόβεργα» τοῦ Ἀπολλυναίρ. Τὸ εἰκονοκλαστικό μένος τῶν κατ' ἐπάγγελμα επαναστατῶν μεγαλώνει και παίρνει πρωτόφαντες διαστάσεις βίας, τρόμου και φόνου. Σύμπασα ή οίκουμενή πυρπολεῖται από παράξενες συγκινήσεις. Οἱ ἔφτασφράγιστες πόρτες τῆς φύσης ανοίγουν. Τὰ άπόλυτα μέτρα τῆς νευνώνειας κριτικῆς αναιροῦνται και ή εύκλειδεια Γεωμετρία ανατρέπεται, από τίς άρχές τοῦ αἵώνα, άπ' τὸ Λομπατζέφσκι και τὸν Ρίμαν' και από τοὺς νεώτερους έρευνητὲς μεταφέρεται στῆ Γεωμετρία τοῦ οὐρανοῦ.

Ο υνετιρμισμός σμικρύνεται γιά νά χωρέσει στοῦ μικρόκοσμου τῆ σφαῖρα. Ο θρόνος τοῦ «Θεοῦ» ἄδειασε από τήν συγκαιρινή θεωρία τῆς άπροσδιοριστίας. Τὸ φυσικό σύμπαν γίνεται άσυνεχές. Η γνώση πέφτει στὰ δίχτυα τῆς αβεβαιότητας και τῆς άμφιβολίας. Τὸ περίτεχνο γίνεται άπλὸ και τὸ σύνθετο ἄμετρο. Παρατή-

ρηση και παρατηρητής ταυτίζονται. Τὸ μέτρο δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ μετρούμενο. Τὰ πάντα στέκουν μ' ἀμήχανο δέος μπρὸς στὸ ἀπρόσμενο μᾶς νέας συγχλονιστικῆς κάλυψης ἢ ἀποκάλυψης.

Μέσα στὸ κοινωνικὸ σῶμα οἱ πατριαρχικὲς τελετουργίες ξεφτίζουν καὶ χάνονται. Ἡ ἀστική φαμίλια, ὡς παραδοσιακὸ καθεστῶς, πέφτει στὰ αἰμοσταγῇ νύχια τοῦ ἀδιόρθωτου καὶ λυσσαλέου Φρούδιου. Ὁ νέος ἄνθρωπος ἀρνεῖται νὰ κλειστεῖ στὰ σχήματα, πού τὸν ἐμποδίζουν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἑαυτό του. Τὸ πνεῦμα του καταφεύγει τώρα στὸ ὅποιο ἀπείκασμα τέχνης πού εἶναι παράλογη καὶ μὲ ἀτελέσφορη λειτουργικότητα.

Τὸ αἰῶνιο, ἐπίσης, κῦρος τῶν πολιτικῶν θεσμῶν ἔπεσε στὴν ἀνυποληψία, κλονίστηκεν ἀνεπανόρθωτα μὲ τὴν συνταραχτικὴ σὲ βάθος «οἰκονομικὴ ἀνάλυση» τοῦ Μαρξισμού. Τὰ μυστικὰ προστάγματα τῆς «ἀναιώνιας» μεταφυσικῆς ἀκυρώθηκαν. Οἱ ἀπέθανοντες μουσικὲς συμφωνίες πήρανε μορφή θανάτου σύμφωνη μὲ τὴν σύγχρονη ἀξιοπρέπεια.

Ὁ λόγος ὁ τόσο ἐναρμόνιος ἄλλοτε ὡς ποίηση καὶ μελωδία ξαναγύρισε στὴν κραυγή. Ἡ κραυγὴ κατόπιν πέθανε στὴ σιωπῇ. Κι ὅπου ἀπόμεινε ἤχος, δὲν εἶναι παρὰ ἀνεμόδαρτα ῥήματα, ἀπόγνωσης καὶ μοναξιάς.

Οἱ θεοτικὲς πυρκαγιὲς πού νομίζαμε κάποτε πῶς καταύγαζαν τὰ χὰν ἔσθωσαν παντελῶς καὶ μᾶς ἔμειναν κάποιες στάχτες στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς κάτω ἀπ' τὴν αἰώνια σιωπῇ τοῦ νυχτωμένου μας οὐρανοῦ.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἡ ἔκταση καὶ τὸ βάθος τῆς ἀλλαγῆς, πού προκλήθηκε στὸ φυσικὸ σύμπαν, φέρνει τὸν τρόπο καὶ τὴν ἔκταση. Οἱ αἰσθήσεις ξυπνοῦν ὕστερα ἀπὸ τὸν ὕπνο χιλιάδων αἰώνων. Ἀταφα πτώματα γέμισαν οἱ δρόμοι τῆς οἰκουμένης.

Καὶ οἱ ἀνῶριμοι ἐξακολουθοῦν νὰ λένε. . . πῶς δὲν συμβαίνει, μὴδὲ συντελεῖται τίποτα! Μόνο πού φορὲς συνειδητοποιοῦν, κάτι ἀπ' τὴν ἀπώλεια τῆς «Μεγάλης Μνήμης» καὶ μὲ θρήνο καὶ δάκρυ λέν τὸ ἄσιμα μονάχοι τῆς πικρῆς τους ματαιιότητος ἀπάνω στὸν ἴδιο τους τὸν τάφο.

Στὸ μεταξὺ ὁ πλατωνοθεοκρατικὸς αὐταρχισμὸς τους ὅσο πάει καὶ συντρίβεται καὶ πέφτει στὴ θαθεῖα λησιμονία, μετὰ ἰδίως ἀπὸ τὴν δόμβα τῆς Χιροσίμα! ἐνῶ ἀναθρῶσκε ἡ παντελὴς ἔρνηση τῆς θεοκρατικῆς παράδοσης, μὲ τὴν δολοφονία τῆς ὑποκρισίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παράλληλη ἄνοδο τοῦ σύγχρονου ἀναρχισμοῦ.

Ἡ παραδοσιακὴ κουλτούρα ρευστοποιεῖται καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὸ ἀνορθόλογο βάθος τοῦ «δαμονίου» — καθὼς τὸ ὀνομάζει — τῆς εὐμετάβολης ἐποχῆς μας. Κι ὁ κόσμος γυρνᾷ ἀπ' τὴν ἀνάποδη γιὰ νὰ τὸν δοῦν οἱ ἄνθρωποι σωστά.

Ὡστε, λοιπόν, τί εἶναι αὐτό, πού συνεχῶς μισὸν αἰῶνα τώρα καὶ πλέον μᾶς ἀλλάσσει ριζικὰ καὶ ἀκατάπαυστα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ἀσυνεῖδητα καὶ συνειδητά; Εἶναι προοίμιο ἀναπότρεπτου χάους. Ἡ μήπως ἀνοίγεται, ὁ ἀπὸ αἰῶνες κλειστός δρόμος πρὸς τὴν ἀνανέωση καὶ τὴν ὀριμότητα πρὸς ἓνα νέο μῦθο ὑγιέστερο, σωστότερο καὶ πιὸ σιμὰ στὴν ἀλήθεια τοῦ πνεύματος τῶν παράξενων καιρῶν μας;

Στὸ μεταξὺ ἡ κρίση τῆς ἀνάπτυξης συνεχίζεται. Αὐτὸ εἶναι ἓνα δεδομένο. Ἡ χώρα μας ἔχει ὑποστῇ τίς συνέπειες αὐτῆς τῆς κρίσης. Βλέπει ὁ κόσμος νάναι, μέσα στὴν ὅλη σχετικότητα τῆς ἱστορικῆς γνώσης, ἄστατος καὶ σὲ διαρκῇ ροή. Ἐρεῖ πῶς ἡ ροικότητα καὶ τὸ ἄστατο εἶναι σύνδρομα τῆς ἀλλαγῆς.

Λοιπόν, ποιοὶ καὶ πῶς θὰ σταματήσουν τὸν γιγαντισμὸ τῶν πόλεων; Πῶς ἡ φθίνουσα ἐπαρχία θὰ πάφει ν' ἀδειάζει ἀπὸ τὴν συνεχιζόμενη «ἀστική» μετανάστευση; Νὰ οἱ τουριστικὲς ὁρδὲς μᾶς κατακλύζουν καὶ μᾶς ἀγοράζουν τὴ γῆ μας! Μᾶς εὐτελίζουν. Ἀθροίζουμε τίς μέρες μας καὶ δὲν βρίσκουμε ἐκεῖνο πού μᾶς ἀνήκει. Ἐχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωση τῆς θαθεῖας συνειδητοποίησης τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μοίρας μας κι ἀπ' αὐτὸ πού λέμε ἐθνικὴ ταυτότητα, ἐναρμονισμένη μὲ τὴν ἔννοια τοῦ οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀδερφοσύνης τῶν λαῶν!

Ἄλλοιῳς, καὶ δίχως αὐτὰ τὰ πολύτιμα πολιτιστικά στοιχεῖα, πὺ θ' ἀκουμπήσουμε μετὰ ἀπὸ ἓνα τέτοιο κατακλυσμὸ νέων μορφῶν καὶ μηνυμάτων;

Πρώτη προσπάθεια ἀκόμη τῆς παιδείας μας, πὺ πρέπει νὰναι παιδεῖα θαθέων συναισθήσεων, θ' ἀποβλέπει στὴν ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ. Στόχοι: Ἡ ἀνήλεη ἀναπαράσταση τοῦ πελινικοῦ μηχανισμοῦ καὶ οἱ συνέπειες. Ὁ εἰρωνικός ἀποφενაკισμὸς τῆς πατριωτικῆς ἰδεολογίας — ὅπως ἐπὶ ἓνα αἰῶνα διδάσκονταν στὰ σχολεῖα μας. Καὶ τέλος ὁ ἐνστερνισμὸς τῆς λυρικῆς νοσταλγικῆς ἀνάκλησης γιὰ μιὰ εἰδυλιακὴ - εἰρηνικὴ ζωὴ, στὴ γενέθλιο γῆ, πὺ ἐγκαταλείψαμε.

Καμιά κοσμικὴ καταστροφή δὲν συντελεῖται μηδὲ σημειώνεται, ἂν υπερβοῦμε τὸ μοιρολατρικὰ ριζικὸ κακὸ τοῦ θανάτου.

Ἡ ζωὴ τότες μπορεῖ νὰ κυλᾷ ἤρεμη, στοχαστικὴ καὶ ἀδιάφορη, δίχως νὰ φοβόμαστε τὴν ὀργὴν τῶν νεκρῶν, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ποιητὴς καὶ τῶν δράχων τ' ἀγάλλματα. Ὁ ἰδρὼς καὶ ὁ πόνος μποροῦν νὰ ἐπισημαίνουν τὸ ἀνυπερέβατο δρᾶμα τῆς υπάρξεως. Ὁ ἀφιλόξενος κόσμος καὶ ἀσύμμετρος τότες γίνεται φίλιος καὶ ἀγαπημένος, ὁ πόνος καλὸς καὶ ὁ ἰδρὼς δρόσος.

Ἡ γῆ καὶ στὴ φυσικὴ τῆς κατάσταση μπορεῖ νὰ γίνεῖ οἰκήσιμη καὶ ν' ἀποδέχεται φιλόφρονα αὐτοὺς πὺ τὴν ἐγκατέλειψαν ἀπερίσκεπτα καὶ ἀπάρεσκα.

Ἡ κρίση τότε σὲ ὅποιο χρόνο καὶ χῶρο
περγὰ ἀνώδυνα καὶ εἰρηνικά
καὶ ἡ συνείδηση γυρεῖ ἐλευθερία!

II

ΤΟ ΣΚΑΚΙ ΤΟΥ ΠΕΠΡΩΜΕΝΟΥ

Ὁ κόσμος πὺ ἀγνοεῖται εἶναι ἀνύπαρκτος! Μιλᾶμε γιὰ τὸ παράξενο, πὺ ἀμφισβητοῦμε καὶ πὺ τὸ θέλησε ἡ ποίηση, νὰ τὸ προσεταιριστεῖ καὶ νὰ τὸ ρίξει στὸ αἷμα τῆς. Γιατὶ ἡ ποίηση, μπορεῖ καὶ εἶναι τῶν ἄδυστων φθογγῶν ἡ ἐνσάρκωση καὶ γύρη ἀστρική στὸ ἀέναο, ἐρωτευμένο, μαζί τῆς, σύμπαν.

Ὡστόσο οἱ ποιητὲς δὲν ἔχουν πάντα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνοῦν σωστὰ μετὸς φίλους τους - ἀνθρώπους, ἰδία, ὅταν ἀπουσιάζει ἀπὸ ἀνάμεσά τους ἡ λεπτὴ καὶ ἀδρότατη εὐαισθησία τῆς ψυχῆς. Τὸ πρῶτο πὺ τοὺς φέρνει αὐτὴ τὴν ἀνάσχεση, στὴ βαθύτερή τους προσέγγιση, εἶναι ἡ γλώσσα ἡ καλύτερα τὸ μὶσφωμα τῆς γλώσσας. Ἔτσι τὸν ποιητικὸ τους κόσμο τὸν θεωροῦμε ἀνύπαρκτο, δίχως τὴν πρόκληση τῆς ἀρμιόδιας συγκίνησης.

Ὅταν τὸ σκάκι τοῦ πεπρωμένου, ἔρθει βολικά στοὺς ποιητὲς καὶ κερδίσουν, παίρνουν τὸ εἰσιτήριο γιὰ τῶν ἰδεῶν τὴν πόλη καὶ ἀλώνοντας τὰ «παράλογα τείχη» τῆς κατακτοῦν πᾶ τὴν ὑστεροφημία.

Πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦνε βαθιὰ καὶ ἀπροσμέτρητα θερμὰ τὴν πνευματικὴ μοναξιά τους. Θέλω νὰ πῶ ὅτι ζοῦνε σιμὰ στὴν ποίηση, πὺ εἶναι ἡ πιὸ σκληρὴ μοναξιά! Εἶναι ἀκόμη σιωπηλοί; Μιλᾶνε μιὰ δύσκολη γλώσσα: ἑλληνικά ἢ τσέχικα... καὶ περιμένουν τὸ θάνατο! Μετὰ ἀπ' αὐτὸν ὁ «ἀνύπαρκτος» κόσμος τους παίρνει μιὰ νέα διάσταση. Γίνεται γνωστός. Ἡ ἀπουσία τῆς ἀνοργάνωτης ἐπικοινωνίας ἀφευατῆς ὁργανώνεται... Ἡ δυσκολία τῆς γλώσσας ξεπερνιέται, ἔτσι καὶ ἡ τύχη ἔρχεται εὐνοϊκή!

Τὰ τσέχικα — γίνονται ἀμέσως ἐπιδάτες καὶ μπαίνουν σὲ μιὰ ἀπὸ «τίς μεγάλες γλώσσες» τῶν «διεθνῶν» ἀμαξοστοιχιῶν, καθὼς: τὰ γαλλικά, τὰ ἀγγλικά, τὰ γερμανικά, τὰ ρούσικα... Τὸ μήνυμα τοῦ τυχεροῦ ποιητῆ γίνεται παγκόσμιο κι ἔτσι ἔχει πᾶ τὸ ἀναφαίρετο, τρανὸ δικαίωμα νὰ λέει: «Ἄ ἓνας συγγραφέας σιωπᾷ, ψεύδεται...».

Ὁ χρόνος εὖ νοεῖ μὲ τὸν τρόπο του, μιὰ καὶ ἔρποντας σμιλεῖ τις ἀμείλικτες μεταμορφώσεις τοῦ ποιητῆ· πού μέσα σὲ μισὸ αἰῶνα ὑπομονῆς καὶ στέρησης βγαίνουν ξαφνικά ἀπ' τὴν ἀφάνεια... Ὁμιλῶ γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ Γιαροσλάβ Σέϊφερτ (ἄλλοι προφέρουν Ζάϊφερτ), ἄγνωστου ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα του ποιητῆ, πού νοσηλευόμενος σὲ νοσοκομεῖο τῆς Πράγας πληροφορεῖται «ἀπρόπτως» πῶς ἐστέφθηκε νομιπελίστ...

Τὸ διεθνὲς κοινό, τότες, κατανοεῖ μὲ διαφέρον τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς κόσμου «ἀνὺ-πάρκτου»; πὺ ἀν ξέχναγε ἢ τὸν ξεχνοῦσαν ὁλοσχερῶς θὰ πέθαινε ἀπὸ ὑπερβολή.

Καὶ διαπιστώνουν οἱ πολλοί, πόσο, πλείστες φορές, ἡ πλατεῖα ἀναγνώριση εἶναι θέμα τύχης καὶ προβολῆς ἀπὸ σκοπιμότητα — συνήθως πολιτικὴ — γιὰ νὰ κατακτήσει κανεὶς μιὰ διεθνῇ διάκριση καὶ συγκεκριμένα τὸ βραβεῖο Νόμπελ - λογοτεχνίας.

Μὰ σὲ κάθε περίπτωση Νομιπελίστα, δὲν ξέρεις τί νὰ πεῖς γιὰτι ἔχουν βραβευθεῖ ἀσημαντότητες καὶ ἔχουν ἀγνοηθεῖ κολοσσοί. Οἱ ἐντυπωσιακές, αἰφνίδιες καὶ κάποτε ἀνυποψίαστες ἢ καὶ ὑποκριτικὲς ἐπιλογές τῆς σουηδικῆς Ἀκαδημίας, ὁλοένα ρίχνουν τὸ κύρος τῆς. Γιὰτι τίς πιὸ πολλές φορές πράγματι οἱ ἐπιλογές αὐτές, ὡς τώρα τουλάχιστον, ὑπῆρξαν ἰδιόρρυθμες καὶ ἀτυχεῖς καὶ ἐπανειλημμένα θεωρήθηκαν μεγαλόσχημες ὕδρες πρὸς τὸ ἀληθινὰ ἀντικειμενικό, σὲ παγκόσμια κλίμακα, κριτικὸ πνεῦμα.

Πῶς, λοιπόν, νὰ καθιερωθεῖ μιὰ «μεγαλοφυΐα»; Ὡ, μπορεῖ καὶ χωρὶς τὴν «εὐτελῆ» — ὅσο μεγάλη καὶ νᾶναι — διάκριση. Μπορεῖ ὅταν εἶναι ἀληθινὸς καὶ γνήσιος ποιητὴς ἓνας ποιητής, πὺ ὑπερνίκησε τὴν φθορά, τὰ σύνορα, τὸν ἀφανισμό, κι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἀδυσώπητο ζυγὸ τοῦ χρόνου καὶ χάρη, σ' αὐτὴ τῇ σύμπτωση, νὰ χαίρεται τὴν ἀπλετη καὶ ἀπόλυτη διάρκειά του.

Ὡστόσο, ἡ γνησιότητα καὶ ἡ ἀλήθεια πάντοτε σχεδὸν δὲν εἶναι ἐμφανῆ πράγματα. Χρειάζεται ὅπωςδήποτε τὸ ἀπαραίτητο χρονικὸ διάστημα. Καὶ στὴ χειρότερη περίπτωση νὰ συνηγοροῦν καὶ τὰ εὐνοϊκὰ καὶ εὐμενῆ συνδρομα: τὰ λάθη, οἱ κατωστερήσεις, ἡ δύσκολη καὶ ἀδιάδοτη γλώσσα, καὶ οἱ λησιμότητες, πὺ γιὰ τοὺς «γνήσιους» ποιητὲς εἶναι καλές· γιὰτι εἶναι ὠραῖο νὰ ξεχνάς, ἀλλὰ εἶναι ἐξίσου ὠραῖο νὰ λυτρώνεσαι μέσα στὶς ἀπειρες γοητευτικὲς πιθανότητες τῆς ἀνάμνησης.

Τέλος πάντων κάτω ἀπ' αὐτές τίς προϋποθέσεις μπορεῖ νὰ ῥθει ἡ ἀναγνώριση. Κι ἴσως ἀρκεῖ αὐτὴ καὶ δίχως «διάκριση Νόμπελ» ἀναγνώριση - καταξίωση μέσα στὸ «φάσμα» τῆς μεγαλοσύνης πὺ τὴν καθιστᾷ ἔγκυρη τὸ ταλέντο καὶ ἡ πνευματικὴ του ἀκτινοβολία καὶ ἀληθινότητα. Ἔτσι, δὲν εἶναι νομιπελίστες ὁ Μπρέχτ, ἡ Γούλφ (προτιμήθηκε αὐτῇ τῇ Πέρλ Μπάκ), ὁ Προύστ, ὁ Μαυλῶ, ὁ Πάουντ, ὁ Βαλερύ, ὁ Ρίλκε, ὁ Καζαντζάκης, ὁ Σικελιανός, ὁ Λόρκα, ὁ Φερνάντο, ὁ Καβάφης, ὁ Ὀντεν... Καὶ προτιμήθηκαν: ὁ Ἑσσε καὶ ὁ Σολτσενίτσεν (ἡδὴ ἔχει ξεχαστεῖ), ὁ Ἑρέντια καὶ ὁ Σέγκρεβιτς, ὁ Πέρς καὶ ὁ Τσῶρτσιλ, ὁ Ταγκὼρ καὶ ὁ Κίπλινγκ, ὁ Μᾶν καὶ ὁ Ἴβο Ἀντρις — αὐτὸς ὁ τελευταῖος Γιουγκοσλαβὸς δίκαια...

Λοιπόν, ἀπὸ φιλολογικὴ κριτικὴ σχεδὸν μηδέν, μὲ προτίμηση βράβευσης μετριότητων. Τὸ νόμπελ λογοτεχνίας ἀπονέμεται ὕστερα ἀπὸ καλοκουρδισμένη γραφειοκρατία μὲ στόχο σκοπιμότητες, πὺ ἐξυπηρετοῦν τὴν πολιτικὴ, τὴν συνάδουσα μὲ τίς ἰδεολογίες τῶν ἀκριτων αὐθεντιῶν τῆς Στοκχόλμης.

Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτά, μπαίνουν πολλές φορές καὶ οἱ ἀπίθανες βραβεύσεις, πὺ συνοδεύονται ἀπὸ παγκόσμια κατάπληξη. Ὡπως συνῆλθε περίσου μὲ τὸν Σάϊφερτ, πὺ ὑποσχέλισε, ἔτσι τὸ θέλαν οἱ μυστηριώδεις ἀποφάσεις τῆς σουηδικῆς Ἀκαδημίας, τοὺς διεθνῶς γνωστὸς Τσεχοσλοβάκους συναδέλφους του: Τὸν Μίλαν Κουντέρα καὶ τὸν Βάκλαβ Χάβελ.

Δὲν ξέρεις σ' αὐτές τίς περιπτώσεις τί μπορεῖ νὰ βγάλει τὸ σκάκι τοῦ πεπρωμένου· αὐτὸ πὺ ἐπαίξε ὁ Τσέχος Ζάϊφερτ, στοὺς ἐξώστες τῶν καφενείων. Τὰ ἄγνω-

στα έργα παίζονται συνήθως στη μαύρη σκακιέρα του πεπρωμένου. Τα τετράγωνα αυτά είναι αδιάβαστα πάνω σ' αυτή τη σκακιέρα των μαξιλαριών του ύπνου, με το «καφέ» και τις σκιές — άσπρα και μαύρα βιβλία...

Ο Γιαρουσλάβ Ζάϊφερτ θυμάται από το 1920 ακόμα (κρατιέται από την «ένδοξη» γενιά των υπερρεαλιστών του γραφικού μεσοπολέμου) τον ιππόδρομο του Λονδάν. Έπαιξε εκεί την ποιητική του τύχη. Είταν απελπισμένος, γιά την κυρότητα των αλόγων. Δεν πήγαιναν αυτά πιά πέρα από τα δάκτυλά του. Άγαπούσε τα έρωτικά δάκτυλα και δεν είχε περιθώρια νά ψαύσει μακρύτερα την όμορφη! Η ποίησή του είταν ύψηλή, άλλ' ωστόσο δακτυλογραφημένη, έγκλωβισμένη μέσα σ' ένα άσπρ οχαρτί. Έγραφε με χέρι έρωτικό τσέχικα και προσπαθούσε νά εξακριβώσει: Τί στ' αλήθεια σκέπτονταν οι γυναίκες... «Οι μικρές σκέψεις τους, σου διαφεύγουν, έλεγε, όπως ακριβώς τα μικρά πουλιά, έλάχιστα έγγίζουν την ανθρώπινη φωνή... όταν τα νύχια τους γαντζώνουν τα τηλεφωνικά σύρματα».

Έγραφε, μονάχα στη γλώσσα του, μόνο τσέχικα με το χέρι όπως είπα έρωτικό, τρεμάμενο. Και παρακολουθούσε άρρωστος αυτός — τί άλλο μπορούσε νά κάνει — την σκακιέρα του πεπρωμένου του. Τα νύχια του είχαν πάρει το χρώμα της πρώιμης άνοιξης και των λουλουδιών. Και ή ζωή του, ή άρρωστη, είχε την απόσταση από χείλια σέ χείλια κι άπ' ένα φιλί, αύριο τó πρώτ — απόσταση κι άπ' τόν «άπαγορευμένο» συμπολίτη του Πάβελ Κόχουτ με τα «Όράματα της Άγίας Κλάρας» και την πρωταγωνίστρια στο πεζογράφημά του, γυναίκα του κυρία Γελένα!

— Σε τί μου χρησίμευαν οι Πύργοι μου και τα πiónια μου; Ρωτούσε...

Έ, πώς, τού χρησίμευαν. Γιατί δεν είταν ένας ποιητής πού μπορούσε νά θυμάται και νά γράφει καθώς ο Ρίτσος, ούτε ένας ποιητής πού μιλούσε γιά τó μέλλον όπως ο Μαγιακόφσκυ. αλλά ένας ποιητής πού σκέφτονταν, πού έπινούσε.

Όμως, ή τύχη του δούλεψε. Δούλεψε μέσα στην αυταπάτη και την άλλοτρίωση. Και σ' αυτού τού είδους την άλλοτρίωση ένας ποιητής δεν μπορεί ν' αντιπαραθέσει τίποτα περισσότερο από την ίδια την ποίηση!

Κι ο γέρο Γιαρουσλάβ εξακολουθεί, κάθε καλοκαίρι, νά γράφει στους έξωστες τών καφενείων ποίηση. Ποίηση έρμητική και άπρόσιτη, θυσιζόμενη στις παραξενιές της ίδιας της μοναξιάς, της μελαγχολίας, της μανίας, τού χιοδμορ, τού αλλόκοτου, της είρωνείας, τού μυστηρίου τού παραληρήματος... Κι όλα αυτά νά συνθέτουν τó σκληρό μύθο, πού φτιάχτηκε ποτέ, με θέμα την ανθρώπινη συνείδηση και πολύ περισσότερο την ανθρώπινη έπιθυμία. Μιά ποίηση τέλος, με όλο τó παιγνίδι τού έρωτα και τού θανάτου, πού μέσα από τó ένοχο ήμίφως της συνείδησης, σαν με «ραδιοφωνικά κύματα» ζωντανεύεται ξανά ο μεσοπόλεμος, μ' όλη την μυστική διασύνδεση τού ανυπολόγιστης άπήχησης κινήματος τών υπερρεαλιστών πού έπηρέασε βαθύτατα όλες τις λογοτεχνίες της Εύρώπης.

Ο Γιαρουσλάβ Σέϊφερτ εξακολούθησε και θά εξακολουθήσει μέχρι πού ο θάνατος, καθώς λέει, θ' άνοίξει την πόρτα του με μιá κλωτσιά και θά μπει... νά γράφει ποίηση, διαβάζοντας τó πεπρωμένο του πάνω στην σκακιέρα της πολύμορφης υπερρεαλιστικής της τέχνης. «Maximes et reflexions morales» και ό,τι ήθελε προκύψει. Και προέκυψε: Νόμπελ!

Τό πεπρωμένο έχει σκακικά
αίνίγματα, καθώς ο κόσμος,
πού ο άνθρωπος, πάσχιζε
άλλοτε νά τόν γνωρίσει
και νά τόν έρμηνέψει
και τώρα νά τόν αλλάξει!

ΑΓΑΠΗ

Μοῦ εἶπες τὸ τραγούδι σου τὴν ὥρα ποῦ ὁ ἄνεμος
εἶχε διπλώσει τὶς φτεροῦγες του ἀνάμεσα στὰ κυπαρισσόμηνια,
ὅταν πάνω στὰ κοιλίδια τῆς ἐρημικῆς ἀκρογιαλιᾶς
μῆτε σὰν ἓνας αἰθέριος κοιμώμενου παιδιοῦ ἀνασασμός
δὲν ἀκουγόταν ἡ φωνὴ τῆς ἀναπαυόμενης θάλασσας,
ὅταν μὴδὲ τὸ ἀνάκουστο ζουζούνισμα τῆς μέλισσας
δὲν τάραζε τὶς ὠχρὲς μορφὲς τῶν ἀγίων στ' ἄσπρα ξωκλήσια...

Μοῦ εἶπες τὸ τραγούδι σου τὴν ὥρα ποῦ ἡ πλήμμυρα τοῦ πάθους
εἶχε στὸ ξέφρενό της ἀνάδεμα συνεπάρει τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια
καὶ τὸ ἐρωτηματικὸ τοῦ πολέμου κυλοῦσε, καυτὸ σὰν λάβα,
στὶς φλέβες τῶν ἐφήθων,
ὅταν στὶς πολιτεῖες μὲ τὶς λεηλατημένες κερασιᾶς
οἱ ἐρημωμένοι δρόμοι — ὅπως οἱ ἀγορεύσεις τῶν ρητόρων —
δὲν ὁδηγοῦσαν πουθενά,
ὅταν, ὡς σαλιγκάρια τ' ἀπόβροχο, κινοῦσαν οἱ τραυματιοφορεῖς
νὰ συνάξουν μετὰ τὴν μάχη τὰ κουφάρια τῶν παλικάριων...

Μοῦ εἶπες τὸ τραγούδι σου τὴν ὥρα ποῦ ἡ ψυχὴ μου
εἶχε ξεντυθῇ τὴν πανοπλία τῆς προσευχῆς
καὶ ἀναρριγοῦσε σὰν φύλλο στὸ ἀγέρι,
ὅταν τὶς παιδικές μου ὀλβιες μνημεις εἶχαν μεταλλάξει σὲ στάχτη,
καθὼς τὰ φτερά τῆς πεταλουδίτσας ποῦ γυροφέρνει στὴ λάμπα,
οἱ λιτανεῖες τοῦ "Αουσιτς μὲ τὴν ἐφτασφράγιστη θεβαιότητα τοῦ θανάτου,
ὅταν μέσα στὴν ἁμαρτωλὴ παρουσία τῶν πραγμάτων
ἀφουγκραζόμουν μὲ ἀγωνία τὰ πύρινα βήματα τοῦ Θεοῦ νὰ μὲ πλησιάζουν,
καθὼς «ἐν τῷ Παραδείσῳ τὸ δειλινὸν ὃ τε 'Αδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ».

Τότε μοῦ εἶπες τὸ τραγούδι σου, 'Α γ ά π η...

Ν. Β. ΤΥΠΑΛΛΟΣ

ΑΘΕΤΗΣΕΙΣ

Ζεῖστε μὲ σύνεση μᾶς εἶπαν κι' οἱ παράδεισοι δικοὶ σας εἶναι.
Ζεῖστε μὲ ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση κι' ὁ οὐρανὸς
γιότη γιὰ σᾶς θὰ κάμει.

Ζεῖστε σὰν κόσμιοι κι' εὐπρεπεῖς μὲ τρόπους ὠραίους
καὶ μὲ σέβας στοὺς ἀπάνω καὶ λουλούδια
ὁ τόπος θὰ γεμίσει.

Καὶ καμαρώναμε ἐμεῖς γιὰ τὴν ὁδὸν τὴν μακαρίαν ποῦ πορευόμασταν.
Μὰ ὅταν κάποτε λογαριασμὸ ζητήσαμε,
εἰς ἡλικίαν πλέον προβεθκυῖαν

Κι' ὅταν τοὺς τείναμε τὶς ἀδειες ἀποσκευές
καὶ τὰ ἐρείπια τοὺς ἐδείξαμε:

«Δικὸ σας θέμα, Κύριοι!» ἀποκρίθηκαν!...

Γ. ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ

ΤΑΣΟΥ Δ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ΚΟΥΚΛΑ

(διήγημα)

Μιά ώρα περπατούσαμε εκείνο το παγωμένο πρωινό του Δεκέμβρη με τη μάνα μου. Αυτή μπροστά με μιά φλοκάτη ζαλωμένη και μιά τσιάντα στην πλάτη με τρόφιμα κι εγώ, κρατώντας έναν κόκορα ζωντανό στο χέρι, έτρεχα από πίσω για να την προφτάσω.

Σηκωθήκαμε νωρίς για να προλάβουμε το αυτοκίνητο που θα περνούσε από το διπλανό χωριό, για να πάμε στην πόλη. Ήταν ή πρώτη φορά που θα έβλεπα αυτοκίνητο και φυσικά ή πρώτη φορά που θα πήγαινα στην πόλη κι απ' τή μεγάλη χαρά ούτε που καταλάβαινα το νερόχινο που έπεφτε άφθονο στα ξυλιασμένα μου μάγουλα. Τήν ακολουθούσα άμύλητος κι αυτή κάποτε κάποτε γυρνούσε να με δει αν πήγαινα πίσω της.

Τό αυτοκίνητο όσο που το προλάβαμε. Ήταν ένα σαραβαλιασμένο φορτηγό που ο οδηγός του το θρήκε εγκαταλειμμένο κατά την οπισθοχώρηση, κάπου κοντά στα έλληνοαλβανικά σύνορα. Γύριζε τότε από το μέτωπο και το 'φερε στο χωριό του. Μετά την απελευθέρωση κατάφερε να τοβάλει σε δρομολόγιο στα γύρω χωριά με την πόλη και να το κάνει νόμιμο δικό του, γιατί είχε χάσει στον πόλεμο δυο μουλάρια.

Με ανέβασε γρήγορα ή μάνα μου στην καρότσα, ξεζαλώθηκε τή φλοκάτη, άνέθηκε κι αυτή και καθήσαμε επάνω της, δίπλα δίπλα για να ζεσταίνει ο ένας τόν άλλον. Ήταν γεμάτη ή καρότσα από κόσμο που πήγαινε για διάφορες δουλειές στην πόλη. Εύτυχως που ή βροχή είχε σταματήσει, γιατί το αυτοκίνητο δεν είχε μουσαμά από πάνω.

Τρόμαξα σάν ξεκίνησε, από το μούγκρισμα της μηχανής του και γαντζώθηκα στην άγκαλιά της μάνας μου. Δεν άργησε να με πάρει ο ύπνος. "Αν και ήθελα να δώ τόπο άγνωστο, το τράνταγμα το φοβερό του φορτηγού, δεν μ' άφηνε τά βλέφαρα άνοιχτά. "Ημouνα κι άυπνος από το προηγούμενο θράδυ γιατί κάθε τόσο σηκώνόμουνα από το στρώμα για να δώ αν ξημέρωσε. Είχα και το φόβο μήπως ή μάνα δεν με πάρει μαζί της. "Ηθελα όπωσδήποτε να πάω στην πόλη, γιατί εκτός που θα 'έλεπα για πρώτη φορά αυτοκίνητο, εκτός που θα 'έλεπα την πόλη και τόσα άλλα που είχα άκούσει ότι υπήρχαν σ' αυτή, ήθελα να πάω περισσότερο να δώ τόν πατέρα μου που τόν έχασα ξαφνικά πριν από ένα χρόνο ακριβώς.

...Είχε πάει από το πρωί, εκείνη την ήμέρα, πέρα στα πλάγια να βοσκήσει τά πρόβατα. Πήγαινα κι εγώ πάντα μαζί του, αλλά εκείνο το πρωινό άργησε να βγει το ψωμί απ' τή γάστρα. "Ετσι παρέμεινα μέχρι που να το θγάλει ή μάνα μου και κατά το μεσημεράκι, άφου μου έτοίμασε το σακούλι με το ζεστό ψωμί και το τυρί κι ένα παγούρι νερό, έφυγα κι εγώ να πάω κοντά του. Να φωνάξω συνέχεια, μου έλεγε ή μάνα μου, πατέρα ω πατέρα, μέχρι να φτάσω, γιατί μέσα στις άσφάνες που θα περπατούσα, όσο φαίνονταν το κεφάλι μου και υπήρχε κίνδυνος να μου ρίξει κανένας κυνηγός νομίζοντάς με για λαγό! "Ημouνα μόλις τεσσάρων χρονών!

Δεν ήθελε πολύ για να βασισίλει ο ήλιος πέρα στα βουνά της Θεσπρωτίας, όταν

ήρθαν κοντά μας δυο πανύψηλοι γενειοφόροι με όπλα στήν πλάτη και πιστόλια στή μέση. Τρόμαξα σάν τούς είδα και χώθηκα στά πόδια του πατέρα μου. Του είπαν ν' αφήσει τὸ κοπάδι σὲ μένα και νὰ τούς ακολουθήσει. Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τούς εἶπε, πῶς μπορούσε ἓνα μαζούμι νὰ πάει στοῦ χειμάδι μόνο του τὰ πρόβατα. Τούς παρακάλεσε νὰ πᾶνε μαζί ὡς τὸ χωριό, νὰ μ' ἄφηνε ἐμένα στοῦ σπίτι και τὰ πρόβατα στοῦ χειμάδι κι ὕστερα ἄς τὸν πηγαιναν ἐκεῖ ποῦ ἤθελαν. Δέχτηκαν. Ὁ ἓνας ἦταν πολὺ γνωστός τοῦ πατέρα μου. Πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρό, περνώντας ἀπὸ τὸ χωριό μας με τὴν οἰκογένειά του, νύχτωσε και καθόταν στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ, μὴ γνωρίζοντας κανέναν. Τούς εἶδε ὁ πατέρας και τούς ἔφερε ὅλους στοῦ σπίτι μας. Κοιμήθηκαν μαζί μας και τὸ πρωὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸν προορισμό τους.

Ἔτσι κάθισαν λίγο, κόψανε και λαθραῖο κι ἀνάψανε τσιγάρο. Τούς ρώτησε γιατί πράγμα τὸν ἤθελε ὁ ἀρχηγός τους.

— Ἰπάρχουν πολλὲς κατηγορίες σὲ θάρος σου, τοῦ εἶπαν Κι ἂν ἀποδειχτοῦν ἀληθινές, ἔχε γειὰ κακὴνέε κόσμους.

Ἀντέδρασε Εἶναι φεύτικες, τούς εἶπε. Ὅπλο δὲν πῆρα ποτέ. Σὲ τί μπορούν νὰ με κατηγορήσουν; Κι ἂν μπῆκα στήν ὀργάνωση, αὐτὸ τὸ ἄκανα γιὰ τὴν πατρίδα. Γιὰ τίποτε ἄλλο. Πολέμησα γι' αὐτὴν στοῦ βορειοηπειρώτικα βουνὰ και κανέναν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ διαμφισθετήσῃ αὐτό. Ἦρθαν και μοῦ εἶπαν νὰ πάρω ξανὰ ὄπλο γιὰ νὰ διώξουμε τούς κατακτητές, μὰ ποῦ ν' ἄφηνα πέντε μαζούμια, μᾶνα, πεθερά, γυναικα. Νὰ βοηθήσω ἀλλιώς. Δὲν ἔφεραν ἀντίρρηση. Ἔτσι κι ἔκανα. Τί τὸ κακὸ βρίσκετε σ' αὐτό; Ἦρθε κι ὁ ἀρχηγός σας κάποτε στοῦ σπίτι μου, ὅταν ἀκόμα ἦταν οἱ Γερμανοὶ ἐδῶ. Εἶχε μαζί του κι ἓναν ἄγγλο ἀξιωματικὸν σαμποτέρ. Πήγαμε και οἱ τρεῖς στὴ γέφυρα. Ἐγὼ τούς ἔδειξα τὸ μονοπάτι ποῦ θὰ μᾶς πῆγαινε ἀσφαλέστερα. Μὲ κίνδυνο ὥρὲς τῆς ζωῆς μας γιατί τὴ φύλαγαν οἱ Ἰταλοὶ. Πλησίασε ὁ Ἀγγλος και τὴν ἀνατίναξε. Πῶς μπορεῖ λοιπὸν νὰ πιστεῦει σὲ συκοφαντίες; Εἶμαι ἐντιμος οἰκογενειάρχης και τὸ ξέρει.

Τοῦ εἶπαν ὅτι διαταγὲς ἐκτελοῦσαν. Ὅμως στήν περίπτωσιν αὐτὴ ὑπῆρχε μάρτυρας.

— Καὶ μάλιστα, τοῦ εἶπαν, μάρτυρας ποῦ θεβαιώνει ὅτι ἔβαλες νάρκη στοῦ δημόσιου δρόμου με ἀποτελεσμα νὰ χαθοῦν τόσα παλληκάρια.

Δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ποιὸς ἦταν ὁ μάρτυρας. Πιὸ πέρα, πηγαινόντας πρὸς τὸ χωριό, θρήκαμε στοῦ δρόμου νὰ μᾶς περιμένει ἓνας ἄλλος ὀπλοφόρος. Τὸν ἤξερα κι ἐγὼ. Καὶ τί εἰρωνεία! Ἦταν ὁ ἀνθρωπος ποῦ κάποτε ὁ ἴδιος ὁ πατέρας μου τοῦ ἔσωσε τὴ ζωή! Εἶχε θιάσει μιὰ παντρεμένη γυναίκα. Τὸν ἐπιασαν οἱ ὀπλοφόροι τῆς ὀργάνωσης ποῦ ἀνῆκε ὁ πατέρας. Ἦθελαν νὰ τὸν ξεκάνουν γιατί εἶχε κι ἄλλα προηγούμενα. Ἐτρεξαν τότε τὰ παιδιὰ του στοῦν πατέρα μου κι ἔπесαν στοῦ πόδια. Τὸν παρακάλεσαν κλαίγοντας νὰ πάει νὰ τὸν σώσει. Τὰ λυπήθηκε και πῆγε. Ἦξερε τί κάθαρμα ἦταν μιὰ λυπόταν τὰ παιδιὰ του. Ἐδωσε πῆρε, κατάρφερε και τὸν ἄφησαν. — Αἰντε ὥρὲ, τοῦ εἶπαν, θὰ τὸν ἀφήσουμε γιὰ χάρη σου, νὰ ζήσει, μὰ ἓνα πράγμα νὰ ξέρεις: αὐτὸς θὰ σοῦ φάει μιὰ μέρα τὸ κεφάλι σου!

Και δὲν εἶχαν ἄδικο. Σὰν ἦρθαν στοῦ πράγματα οἱ δικοὶ του, δὲν τὸν ἄφηνε σὲ χλωρὸ κλαρί. Μὰ τούτῃ τὴν κατηγορία δὲν τὴ σήκωνε. Ἦταν πολὺ βαριά και μόνο ἀνθρωποι σάν κι αὐτὸν θὰ μπορούσαν νὰ τὴν ξεστομίσουν. Τὸν μισοῦσε τὸν πατέρα, τὸν ζήλευε γιατί ἂν κι εἶχε πολλὰ στόματα νὰ θρέφει, ἦταν νοικοκύρης, ὁ πρῶτος τοῦ χωριοῦ.

Κατάλαβε ὅτι θὰ εἶχε ἄσχημα μπλεξίματα. Καὶ πῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ τούς ξεφύγει! Σὰν φτάσαμε στοῦ σπίτι τούς εἶπε νὰ πάει ἀπὸ μέσα νὰ πάρει τὸ πανωφόρι του. Κάθισαν και οἱ τρεῖς στήν ἐξώπορτα και περίμεναν. Ἡ μᾶνα μου με τὴν γιαγιά και τίς μεγαλύτερες ἀδερφές ἔβαλαν τὰ κλάματα σάν ἀκουσαν τὰ κακὰ μαντάτα και

τὴν ἀπόφασή του νὰ τοὺς ξεφύγει. Τοὺς εἶπε ψύχραιμα, νὰ μὴ φοβοῦνται, δὲν θὰ τὸν πιάσουν. Εἶχε κι ὅλας νυχτώσει καὶ τὸ σκοτάδι θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ μὴ γίνεи ἀντιληπτός. Θὰ πηδῶσε ἀπὸ τὴ μάντρα τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ καὶ θὰ τραβοῦσε κατὰ τὸ λάκκο. Ἀπὸ κεῖ θὰ ἔφυγε γιὰ τὴν πόλη κι ὕστερα γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅπου νὰ περνοῦσε ἢ μπόρα. Μᾶς φίλησε ὅλους, πῆρε τὸ πανωφόρι κι ἔφυγε.

Μὰ δὲν πέρασαν δυὸ λεπτά κι ἓνας πυροβολισμὸς ἀκούστηκε. Πεταχτήκαμε ὅλοι ἔξω μὲ γοερά κλάματα καὶ μοιρολόγια καὶ τραβήξαμε ἴσια κατὰ τὸ ἱκνωμα ποῦ μόλις διακρίνονταν κάτω ἀπὸ τὴ μάντρα. Ἐκεῖνος ὑποπετεύθηκε φαίνεται τὴν ἀπόφαση τοῦ πατέρα, ἄφησε τοὺς ἄλλους στὴν ἐξώπορτα κι ἔπιασε τὸ πίσω μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Ἔτσι μὲ τὸ πῆδημα ποῦ ἔκανε, ἀμέσως πυροβόλησε. Ἕνα παρατεταμένο σαρκαστικὸ γέλιο βγήκε ἀπ' τὰ χεῖλη του καὶ ἀνακατώθηκε μὲ τὰ δικά μας κλάματα. Μὰ τί ἐκπληξή! Ὁ σωρὸς ποῦ φαινόταν στὸ σκοτάδι, δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ πανωφόρι! Τὸ ἀντελήφθηκε ὁμως γρήγορα καὶ βλαστημώντας ἔκανε τὸν κατήφορο. Ὡ Θεέ μου, ἐκεῖ ποῦ εἶπαμε ὅτι τοὺς ξέφυγε, μετὰ ἀπὸ λίγο, ὁ ἄλλος ποῦ ἦταν κατὰ πολὺ νεώτερός του καὶ πολὺ χεροδύναμος, τὸν ἔσερνε σὰν κανένα τσουβάλι πρὸς τὰ κεῖ ποῦ ἦταν οἱ ἄλλοι.

Τὸν πῆραν ὅλη τὴ νύχτα καὶ φύγανε. Ποῦ πῆγαν δὲν μάθαμε. Τὸν ξεγράψαμε. Ὅμως σὰν πέρασε ἓνας χρόνος, ἦρθαν καὶ μᾶς εἶπαν κάτι συγγενεῖς μας ἀπ' ἓνα ἄλλο χωριὸ ὅτι ζεῖ καὶ τὸν ἔχουν στὶς φυλακές. Εἶναι τὸς καλά! Νὰ πᾶμε, μᾶς εἶπαν νὰ τὸν δοῦμε καὶ νὰ τοῦ πᾶμε καὶ μιὰ φλοκάτη, γιατί κρῶνε...

Μετὰ ἀπὸ δυὸ ὥρες φτάσαμε στὴν πόλη. Τότε ξύπνησα κι ἐγώ. Κατεβήκαμε ἀπ' τὴν καρότσα, δώσαμε στὸν ὀδηγὸ τὸν κόκορα — αὐτὸ ἦταν τὸ εἰσιτήριό μας! — πῆρε παραμιάσκαλα ἡ μάνα μου τὴ φλοκάτη, ἐγὼ τὸ σακούλι καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὶς φυλακὲς στὸν Ἀγ. Κοσμά.

Τὰ ἔχασα σὰν εἶδα τόσο πολὺ κόσμο στοὺς δρόμους τῆς πόλης. Ἄλλοι πῆγαιναν πρὸς τὰ κάτω ἄλλοι πρὸς τὰ πάνω, σὰν μερμύγκια. Δρόμοι ἀτέλειωτοι, σοῦστες ποῦ τίς ἔσερναν ἄλογα, καρότσια ποῦ τὰ ἴσπρωχναν οἱ χαμάληδες, λίγα αὐτοκίνητα καὶ πολλοὶπραμιατευτάδες. Μὲ κράταγε σφιχτὰ ἀπὸ τὸ χέρι μὴ μὲ χάσει μέσα στὴν κομποχალασιά τῆς μεγάλης. Τὰ ἔβλεπα ὅλα αὐτὰ μὰ δὲν ἄνοιγα τὸ στόμα μου νὰ τὴ ρωτήσω. Ἡ ἀγωνία μου νὰ δῶ τὸν πατέρα κορυφώνονταν σὰν μοῦ ἔλεγε κάθε τόσο πὼς λίγο ἀκόμα καὶ φτάσαμε, λίγο ἀκόμα καὶ φτάσαμε. Σ' ἓνα σοκάκι ποῦ στρίψαμε ἦταν ἓνας μικροπωλητὴς μὲ τὸ καροτσάκι του καὶ φώναζε: ἐλάτε κόσμε νὰ πάρете ἀπὸ τὸ μπάριμπα Κώστα ζεστὲς τυρόπιττες, ἐλάτε νὰ πάρете φρέσκα κουλούρια καὶ διάρες. Ἐλάτε νὰ πάρете κούκλες ζαχαρένιες, ἐλάτε πρὶν σκολάσουν. Κάτι ἄλάνια τοῦ δρόμου τὸν καροῖδευαν φωνάζοντας: πάρτε κόσμι ἀπ' τὸν μπάριμπα Κώστα νὰ πᾶτε στὸ Χατζηκώστα (νοσοκομεῖο τῆς πόλης).

Κοντοστάθηκα. Νὰ σοῦ πάρω μιὰ διάρα, μοῦ εἶπε ἡ μάνα μου.

Ὅχι, τῆς εἶπα. Δὲν θέλω διάρα. Μιὰ κούκλα ζαχαρένια νὰ μοῦ πάρεις.

Κούκλα ζαχαρένια πρώτη φορὰ ἔβλεπα. Ἐφτιαχναν οἱ ἀδερφές μου κούκλες ἀπὸ κουρέλια κι ἀπὸ φύλλα κουτσουπιᾶς. Ἐγὼ τίς χαλοῦσα κι αὐτὲς μὲ μάλωναν. Δὲν μὲ δέρναν ὁμως γιατί μ' ἀγαποῦσαν πολὺ. Ὅταν μάλιστα μᾶς πῆραν τὸν πατέρα, ἤμουν ὁ μόνος ἀρσενικὸς στὸ σπιτί καὶ μὲ πρόσεχαν.

Μοῦ πῆρε τὴν κούκλα ἡ μάνα κι ἐγὼ τὴν περιεργαζόμουν ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴ ζελατίνα. Τὴν κοίταζα ἀπὸ δῶ τὴν κοίταζα ἀπὸ κεῖ μοῦ φαίνονταν παράξενη. Ἦταν ἴσια μὲ τὴν παλάμη τῆς μάνας μου. Εἶχε κεφάλι, πόδια, χέρια, μάτια καὶ μοῦ φαίνονταν πὼς με κοιτοῦσε καὶ μοῦ χαμογελοῦσε.

— Δώσε τὴν νὰ σ' τὴν ἀνοίξω νὰ τὴ φᾶς, μοῦ εἶπε.

— Ὅχι, τῆς εἶπα, δὲν θὰ τὴ φάω. Θὰ τὴν πᾶμε στὸν πατέρα! Ἐσκυψε καὶ μὲ φίλησε κι ἓνα δάκρυ κύλησε ἀπ' τὰ μάτια της πάνω στὰ δικά μου μάγουλα.

Κρατώντας τώρα την κούκλα στα χέρια, ένοιωθα απέραντη χαρά που θα πήγαινα στον πατέρα μου ένα τόσο ωραίο δώρο. Κι όλο ρωτούσα τώρα τη μάνα πότε θα φτάσουμε. Κοίταξα και την κούκλα και μου φαίνονταν πώς μου χαμογελούσε πιό πολύ. Και πάλι την ξαναρωτούσα αν θέλαμε πολύ ακόμα για να φτάσουμε.

— "Οχι βλαστάρι μου, μου αποκρίνονταν αυτή, νά, στο παραπάνω σοκκάκι είναι, φτάσαμε. Πράγματι, λίγο πιό πάνω ένα τεράστιο χτίριο ύψώνονταν μπροστά μας. — Νά έδω είναι ο πατέρας σου μου είπε και ή φωνή της χάθηκε μέσα στο στεγνωμένο στόμα της.

Μας άφησε ο σκοπός και προχωρήσαμε απ' τη στενή έξωπορτα σ' ένα μακρύ θεοσκότεινο διάδρομο. Άφησε κάτω τη φλοκάτη, μ' έβαλε να καθήσω πάνω της κι αυτή προχώρησε ακόμα πέρα και ρώτησε κάποιον αν θα μπορούσαμε να τον δούμε. Σε λίγο γύρισε. Έγώ δέν έβγαζα μιλιά. Απέναντί μας, μόλις δυό τρία μέτρα, ήταν ένα παραθυράκι με σιδεριές. — Νά από κει θα δούμε τον πατέρα σου, μου είπε. "Όπου ν' αποτελείώσει το λόγο της, βλέπουμε ένα κεφάλι πίσω απ' τις σιδεριές. "Ω Θεέ μου, αντι να τρέξω προς το παραθυράκι και να του μιλήσω, τον κοίταξα και δέν έκανα βήμα. Μου φάνηκε αλλιώτικος, δέν τον γνώρισα.

— "Ο πατέρας σου βλαστάρι μου είναι, δέν τον θυμάσαι; Ζύγωσα μουδιασμένα, με σήκωσε ή μάνα κι αυτός μου άρπαξε τα χεράκια μου και τα φιλούσε συνέχεια. Τότε συνήλθα κι εγώ. Θυμήθηκα την κούκλα. — "Η κούκλα μάνα, ή κούκλα μου, να πάρω την κούκλα μου, την άφησα πάνω στη φλοκάτη. Κι άμέσως πήδηξα απ' την άγκαλιά της, έτρεξα στη φλοκάτη, την πήρα και γαντζώθηκα στον τοίχο για να τη δώσω. Κι εκεί που άνασηκώθηκα με τη βοήθεια της μάνας, ξαφνικά, έρχεται ένας φύλακας και μου την άρπάξει. Έβαλα τα κλάματα. — Θέλω την κούκλα μου, δώσε μου την κούκλα, γιατί μου την πήρες; Μά αυτός ψυχρός, άμίλητος, δέν έδωσε σημασία στα παρακάλια μου. Την άνοιξε, την έκανε μικρά κομματάκια στις παλάμες του, την έτριβε, σαν κάτι να 'θελε να βρει' και μετά μου την έδωσε. Την πέταξα κάτω και κυλίστηκα κι εγώ στο πάτωμα και χτυπιόμουνα. — Γιατί μου την κοιμάτιασες, του φώναξα, τώρα τί κούκλα να δώσω στον πατέρα μου. Γιατί μου τη χάλασες, γιατί;...

Μαύρισα από το κλάμα. "Η μάνα προσπαθοüse να με σηκώσει στην άγκαλιά της κι εγώ κλωτσιόμουνα και ούρλιαζα. Μετά, θές από το κλάμα, θές από την εξάντληση, θές απ' τη στεναχώρια, απ' την πείνα, απ' όλα μαζί, άποκοιμήθηκα στην άγκαλιά της. "Όταν ξύπνησα θρισκόμασταν μέσα σ' ένα χάνι. "Η μάνα μου είχε άπλώσει πάνω στο τραπέζι ένα μαντήλι με ψωμί και τυρί κι έτρωγε. Έμένα μου είχε άγοράσει ένα κουλούρι με σουσάμι κι ένα πορτοκάλι...

Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε. Έγώ με τις άδερφές μου λέγαμε στον πατέρα συχνά να μάς πει περισσότερα για κείνη τη θλιβερή ιστορία. Και πάντα τέλειωνε με τούτα τα λόγια: Δέ βαριέστε παιδιά μου, έτσι ήταν εκείνα τα χρόνια. Μπερδεμένα χρόνια. Οί άνθρωποι είχαν άγριέψει πολύ. Δέν ξέραν τί κάναν. "Ασχημοί καιροί. Νά μη ξανάρθουν μονάχα. Νά μην ξανάρθουν ποτέ. Ξεχάστε τους.

Κι άλήθεια τούς ξεχάσαμε. "Όμως εκείνο το κομματάσια της ζαχαρένιας κούκλας μου, αν πω πώς το ξέχασα, θα 'ναι ψέμμα.

ΝΙΚΟΛΑΕ ΤΣΑΤΣΟΜΙΡ*

ΑΧΙΛΛΕΑΣ

Μέ μέγα πάθος ἐμφυχώνει καὶ μ' ὀρμή
 Τὴν ἰδέα - σκῆπτρο καὶ σωτηρία
 Μὲ αὐτὴν τὴν πονηρὴ μορφή
 Καὶ τοῦ Νέστορα τὴ σοφία.
 Καὶ ἀφροῦ ἡ ἐλπίδα σιγὰ - σιγὰ
 Πρὸς ἑλληνικὰ περιγιάλια κυλᾷ,
 Μὲ τὸ ἄλφα στὸν ἄνθρωπο, τ' ἀλφάβητο τότε
 Κτυπᾷ μὲ τὸ ὠμέγα τὴ μοίρα πότε - πότε.

ΚΑΠΟΙΟΣ ΓΥΡΕΥΕ...

Κάποιος γύρευε
 Τὰ μυστήρια, τ' ἀθάνατα μυστήρια
 Κρυμμένα πίσω ἀπ' τὶς κουρτίνες.
 Οἱ πέτρινοι τοῖχοι
 Πιὸ γρήγορα, πιὸ εὐκόλα διαπερνοῦνται...
 Κάποιος ψιθύριζε
 Κοιτώντας ὁδυνηρὰ τὸν ἴσχιό του
 Ἐμποδισμένο ἀπ' τὶς βαριές ζαρωματιές.

* Δόκιμος λογιτέχνης, λόγιος, συγγραφέας, νομικὸς καὶ καθηγητὴς Πανεπιστημίου, ὁ Νικολάε Τσατσομίρ (NICOLAE TATOMIR) γεννήθηκε τὸ 1914. Ντεμπούταρε τὸ 1933 σὲ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ ὁ ἀξιόλογος κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας, ἀκαδημαϊκὸς Τζερότζε Καλινέσκου (GEORGE CALINESCU) ἐγκωμαστικά μιλᾷ γιὰ τὸν νεαρὸ ποιητὴ μὲ κάθε εὐκαιρία.

Ἔχει δημοσιεύσει πάνω ἀπὸ 15 τόμους ποιημάτων καὶ πεζογραφίας. Μερικοὺς τίτλους: «Ἕνας ἄνθρωπος στὸ ἀκροατήριό», 1961, «Τὸ μυστήριό ἀρχιπέλαγος», 1967, «Μέλος», 1970, «Τὸ πῆλινο βιβλίό μου», 1971, «Ὁρφικὲς ἐλλείψεις», 1977, «Ποιήματα», 1974, «Λευκοὶ κύνες», 1983. Ἡ ποίησή του ἔχει βραβευτεῖ στὴν πατρίδα του καὶ εἶναι γνωστὴ στὴ Ρουμανία καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Διακρονοῦμε τὴν ἱκανότητα τοῦ Ν. Τσατσομίρ νὰ παρουσιάζει τὰ καίρια σημεῖα συνολικῶν καὶ πολὺπλευρῶν καταστάσεων μὲ λίγες εἵστοχες εἰκόνες. Ἡ ποίησή του εἶναι συνδυασμός, ἀλληλοβεβαίωση, ἀλληλοαναίρεση, ὁμοίων ἢ διαφορετικῶν μεταξὺ τους καταστάσεων. Δοκιμασμένος τεχνίτης τοῦ λόγου, παραμένει σεμνὸς καὶ ἀθόρυβος.

Ὁ Ν. Τσατσομίρ, ποὺ ὑπηρετεῖ μὲ συνέπεια τὴ σύγχρονη ρουμανικὴ ποίηση καὶ τῆς ἔχει χαρίσει μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀξιόλογες σελίδες τῆς, καλλιεργεῖ ἕνα πλούσιο καὶ λαγαρὸ ἀνάβουμα τέχνης μέσα σὲ τούτους τοὺς τόσο δύσκολους καὶ ἀνελέητους καιροὺς μας, τόσο σκληροὺς γιὰ κάθε πνευματικὸ μόχθο.

Ρεαλιστὴς στὴν ἔκφρασή του, μὲ ἀγρυπνὴ τὴν συνειδήν του, ἡ φωνὴ του εἶναι ἀναγκαία. Ἡ ποίησή του εἶναι βαθιὰ ἀνθρώπινη. Ἄλλωστε ἡ ἀγρύπνια εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Νικολάε Τσατσομίρ ζεῖ καὶ ὁ ἴδιος καὶ μέσω τῆς ποίησής του τὸ μεγάλο δρᾶμα τοῦ καιροῦ μας.

(Ὁ Ν. Τσ. εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ρουμανίας, διετέλεσε Κοσμητορὸς τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἰασίου, ἀσχολήθηκε μὲ προβλήματα τοῦ διεθνῆ δικαίου καὶ τῆς ἐγκληματολογίας στὴ λογοτεχνία. Κάποια προγονικὴ καταγωγή του ἔχει τὶς καταβολές του καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα...).

Ο ΑΣΠΡΟΣ ΚΥΚΝΟΣ

Έρωτῶ τὴ μοίρα. Τὸ ἄσπρο ἐρωτηματικὸ
Πλέει στὰ γαλανὰ κύματα πρὸς τὸ θάνατο.

ΑΡΧΑΙΟΣ ΧΟΡΟΣ

Οἱ λέξεις σιγοῦν - χρυσαιοῦ σιωπῇ
Κι' ὁ μοῖμος σὲ ἀπολίθωση πιά
Στὴν Ἐπίδαυρο ρίγη θανάτου περνοῦν.

Ἀνάσταση παντοῦ, ὅταν ὁ χορὸς ἀρχινᾷ
Σὰν τὸ Ζορμπᾶ τὸν Ἑλληνα νὰ χοροπηδᾷ
Μὲ τὸ μέλλον σύγχρονα νὰ διαλογᾷ.

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΑΥΤΟΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Παράξενη προαίσθηση: Στὸ σούρουπο
Μιὰ τρεμούλα περδεδων... Δόκτωρ Φάουστ
Περιμένει στὸ προαύλιο τοῦ αἵματος. Μάταια
ἔσωκλείνομαι στὸ μῦθο μου. Ὁ ξένος εἰσχωρεῖ
Μέσα ἀπ' τοὺς ἀτμούς τῶν θρύλων, παραμορφώνοντας
Τὴν ὄψη μου σ' ἓναν καθρέφτη. Μιὰ νεανικὴ μορφή
Ἀντανακλάται μέσα μου ἢ τὴ μοίρα μου
Προβάλλει στὸ κυρτό μου ὄνειρο;

Ἀκούω πῶς ὁ γείτονας μέσ' ἀπ' τοὺς τοίχους
ἽΠπογράφει μὲ αἷμα τὴν ἴδια συνθήκη.

Μετάφραση ἀπὸ τὰ ρουμάνικα:
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ANNAΣ ΑΧΜΑΤΟΒΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

Πῶς παγώνει ἀπόψε ἡ καρδιά μου.
Μὰ τὸ βῆμα τὸ νοιώθω σταθερό.
Στὸ δεξί μου τὸ χέρι περνᾶω
τὸ γάντι μου ἀπ' τ' ἀριστερό.

Καὶ οἱ σκάλες ἀτέλειωτες εἶναι
κι' ὅμως ξέρω πῶς ἦσανε τρεῖς.
Ὡ, σφεντάμι τοῦ φθινοπώρου
σὰν ἀδέρφια νοιώθουμε ἐμεῖς.

Μὲ ξεγέλασε ἡ μαύρη μου μοίρα
«καὶ νὰ ζήσω» — μοῦ λέει — «δὲν μπορῶ».
Τοῦ ἀπάντησα: «Καλό μου, καλό μου,
θὰ πεθάνω μαζί σου κι' ἐγώ,

τὸ τραγούδι μου αὐτὸ τὸ στεργὸ ἴναι...».
Καὶ στὸ σπίτι κλεφτὴ μιὰ ματιά.
Σκοτεινιά. Στὸ δωμάτιό του μόνο
φέγγουν κίτρινο φῶς τὰ κεριά.

(ἸΑπ' τὴ συλλογὴ «ΤΟ ΒΡΑΔΥ»)

Μετάφρ. ἀπ' τὰ ρωσικά: ΜΙΛΙΑ ΡΟΖΙΔΗ

Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΣΙΑΔΗΣ

Η ΑΛΥΠΗΤΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ*

(δοκίμιο)

ΜΕ ΠΕΛΕΚΙ ΑΣΤΡΑΠΟΜΟΡΦΟ...

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Δέν είναι μονάχα στὸν τομέα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνιολογίας, ποὺ ὁ ἄνθρωπος δοκίμασε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα καλύτερο μέλλον γι' αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιγόνους του. Βαυκαλισμένος ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἐπιτυχίες τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης του, σκέφθηκε πὼς εἶναι πιά σὲ θέση νὰ «διορθώσει» πράγματα καὶ καταστάσεις, ποὺ δὲν φαίνεται πὼς ἔγνηκαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πλάστη μὲ τὴ σφραγίδα τῆς τελειότητας. Ἔτσι βλέπουμε στὶς μέρες μας ἐπιστήμονες, ποὺ κατάφεραν νὰ ξεσκεπάσουν μερικoὺς ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς βιολογίας, νὰ θέλουν νὰ ἐπέμβουν στὸ ἔργο τῆς Δημιουργίας, γιὰ νὰ καλυτερέψουν τὴν «ἐλαττωματικὴ φύση» αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ φαντασιοπληξία, παρὰ γιὰ μιὰν ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα, ποὺ ἔρρεται σὲ πλήρη ἐξέλιξη, καὶ ποὺ οἱ ἔρευνές της δὲν ξέρουμε σὲ τί ἐκπλήξεις μποροῦν νὰ μᾶς ὁδηγήσουν.

Ἐδῶ καὶ διακόσια χρόνια ὁ ἴδιος ἄνθρωπος φαντάσθηκε, πὼς μὲ τὴν τελειοποίηση καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῆς μηχανῆς θὰ μπορούσε νὰ ξανακερδίσει τὸν χαμένο του Παράδεισο. Τουλάχιστο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν καταδίκη του νὰ κερδίζει τὸν ἐπιούσιό του μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ μετώπου του. Ἀλλὰ σήμερα πιά βλέπει καθαρὰ πῶς γελάστηκε. Κάνοντας κακὴ χρῆση τῆς μηχανῆς, προτάσσοντας τὰ ὀνικά του συμφέροντα στὰ πνευματικά, βλέπει νὰ τοῦ φεύγει ἀπὸ τὰ χέρια τὸ ἐργαλεῖο ποὺ προσόριζε γιὰ τὴν πρόδοό του καὶ νὰ γίνεται φοινικὸ ὄπλο. Βλέπει πὼς οἱ μηχανές του, ἀντὶ νὰ παράγουν ἔργο καὶ ἀγαθὰ, ξερνοῦν ὄλεθρο καὶ σπαραγμὸ. Καὶ βλέπει τὸν ἑαυτό του, νὰ ἔχει καταντήσῃ ἕνας ἄβουλος ὑπηρετῆς στοὺς μοχλοὺς καὶ τὰ κουμπιά τῶν κατασκευασμάτων του, καὶ νὰ πληρώνει μὲ τὴν εὐτυχία του τὴ μανία καταστροφῆς ποὺ κλείνουν στὰ φλογισμένα τους σπλάχνα.

Ἀλλὰ μήπως στάθηκε περισσότερο τυχερὸς στὴν προσπάθειά του νὰ δημιουργήσῃ μιὰ δικαιότερη πολιτεία; Ὅλες τὶς θυσίες ποὺ τοῦ ζήτησαν τὶς δέχτηκε, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἐργάζεται γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς καινούριας κοινωνίας, ὅπου ἡ ἀνάγκη θὰ εἶναι ἄγνωστη, ὅπου ἡ τυραννία τοῦ Κράτους θὰ ἔχει αὐτοκαταργηθεῖ, τὰ σύνορα θὰ ἐξαφανιστοῦν, ὅλοι θὰ ζοῦν ἴσοι κ' ἐλεύθεροι, καὶ ὁ κάθε πολίτης δὲν θὰ ἔχει παρὰ ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του γιὰ ν' ἀδράξει τὴν εὐτυχία του. Μιὰ κοινωνία ἰδανικὴ, προορισμένη νὰ γίνῃ πραγματικότητα κά ποτε, ὅταν θὰ ἔχουν ἐξαφανιστεῖ ὅλα τ' ἄλλα κοινωνικὰ συστήματα ποὺ τῆς φράζουν τὸ δρόμο.. Ξέρουμε, ὅμως, ὅτι σὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ, ἐκεῖ ὅπου γίνεται τὸ πείραμα τῆς μεγάλης αὐτῆς οὐτοπίας, τὸ πληρώνουν μὲ τὴν ἐλευθερία τους καὶ τὴν ἀξιοπρέπειά τους γενεὰς ταλαιπωρημένων ἀνθρώπων.

* Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ δοκιμῶν «Νέες Ἐποπτειές».

Ἰκανοποιημένος, θάλεγε, μέ τ' ἀποτελέσματα τῶν πειραματισμῶν του αὐτῶν, ὁ ἄνθρωπος θέλει τώρα νά πεῖ τὸ λόγο του καί σέ ζητήματα πού σχετίζονται μέ τίς «ἐπιστήμες τῆς ζωῆς», τή βιολογία, τή φυσιολογία, τήν ψυχολογία. Καί δέ συμβιβάζεται μονάχα μέ τή θεωρητική τους ἐξέταση, ὅπως τὰ χρόνια τοῦ Θεόγγη τοῦ Μεγαρέα καί τοῦ Πλάτωνος, πού πρῶτοι συλλάβανε τήν ἰδέα τῆς σεξουαλικῆς διαλογῆς καί τῆς εὐγονίας, παρὰ θέλει νά βρεῖ λύσεις σέ προβλήματα πού δημιουργήσε ὁ ἴδιος μέ τήν ἀσυλλόγιστη διάδοση τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ του, παραβιάζοντας νόμους καί φραγμούς πού ἔβαλε ἡ ἴδια ἡ Φύση στὸ ἔργο της. Λόγοι, πού κάθε μέρα γίνονται περισσότεροι, πείθουν τοὺς σύγχρονους ἱεροφάντες τῆς ἐπιστήμης, πῶς ἡ παρέμβασή τους στὰ μυστικά τῆς Βιολογίας καί ἀπαραίτητη γίνεται καί σωτήρια θὰ μπορούσε νά εἶναι.

Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Θεόγγη, ὥστόσο, καί τοῦ Πλάτωνος, ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν πλανήτη μας ἔχει ἀλλάξει ριζικά. Γιά πολλοὺς λόγους. Καί πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερπληθισμοῦ, πού στίς μέρες μας πῆρε πιά ὄψη δραματική. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ κλασικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί ὡς τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση τοῦ 18ου αἰώνα, χρειάστηκαν δυὸ χιλιάδες χρόνια γιὰ νά διπλασιασθεῖ ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς. Στὴν ἐποχὴ μας δὲν χρειάζεται οὔτε κἀν μισὸς αἰῶνας γιὰ ἓνα καινούριο διπλασιασμα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ ἀφάνταστες πρόοδοι τῆς τεχνολογίας καί τῆς ἐπιστήμης ἔχουν ἐπιβάλλει στὸν ἄνθρωπο ἓνα βιολογικὸ ρυθμὸ, πού οἱ μεγάλες μάξες δὲν μποροῦν νά παρακολουθήσουν, οὔτε καί νά προσαρμοστοῦν σ' αὐτόν. Τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἀνθρώπου στίς πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς ἀλλαγές γινόταν μέσα σὲ περισσότερες γενεές. Σήμερα, μιὰ καί ἡ αὐτὴ γενεὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νά προσαρμοστεῖ σὲ περισσότερες καινούριες καταστάσεις. Ἡ ἀδυναμία τῶν πολλῶν ν' ἀκολουθήσουν τοὺς ὀλίγους, πού θὰ βρίσκονται πάντοτε στὴν πρωτοπορία, εἶναι μοιραῖο νά παρατείνει καί στὸ μέλλον τὴν ἀνισότητα μεταξὺ τῶν ἀτόμων, — ἀνισότητα πού εἶναι ἡ αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἀστάθειας, τῶν ἐπαναστάσεων καί τῆς ἀναρχίας.

Ἐνας λοιπὸν ἀκόμα λόγος, καί ὄχι ὁ λιγότερο σημαντικὸς, γιὰ νά θεωρήσουν οἱ ἱεροφάντες τῆς ἐπιστήμης δικαιολογημένη τὴν ἀνάμιξή τους στοὺς νόμους τῆς βιολογίας, μέ ὁμολογημένο σκοπὸ μιὰ καλύτερη ρυθμισὴ τους, πού θὰ ὀδηγοῦσε στὴ βελτίωση τοῦ εἶδους...

Ἔτσι φτάσαμε στὰ πειράματα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης γιὰ τὴν ἀναγωγή, μέσα στὰ ὑπερεργαστήριά της, μιᾶς ἀκόμα παλιᾶς θεωρίας, τῆς εὐγονίας, σὲ ζωντανὴν πραγματικότητα.

Τ' ἀποκαρδιωτικά, ὅμως, ἀποτελέσματα, πού εἶχαν οἱ ἄλλες ἀπόπειρες τοῦ ἀνθρώπου νά ζωντανέψει παλιὲς οὐτοπίες, ἔκαμαν πολλοὺς ἐπιστήμονες ν' ἀμφισβάζουν γιὰ τὸν σκοπιμότητα καί τὸ ἀλάθευτο τῆς νέας αὐτῆς προσπάθειας, πού δὲν ἀφορᾷ πιά τὸν ἔξω κόσμο, παρὰ τὸ κορμὶ καί τὴν ψυχὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνάμεσα στίς ἄλλες ἐργασίες, πού ἀσχολήθηκαν μέ τὸ θέμα, ξεχωρίζουν οἱ μελέτες τῶν ἀδελφῶν Ἀλδους καί Ἰουλιανοῦ Huxley. Σπουδαῖοι βιολόγοι, ἀλλὰ καί συγγραφεῖς ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους τῆς ἐποχῆς μας, ἄφησαν τὴ φαντασία τους ἐλεύθερη νά δραματιστεῖ τὴν καινούριαν αὐτὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι ὅπως θὰ κατεβεῖ στὴ ζωὴ ἀπὸ τοὺς σωλῆνες τῶν ἐργαστηρίων. Πολλές ἀπὸ τίς προβλέψεις πού ὁ Ἀλδους Χώξλεϋ περιέγραψε τὸ 1931 στὸ βιβλίο του «Θαυμαστὸς καινούριος κόσμος», ἔχουν γίνει, σὲ λιγότερο ἀπὸ τριάντα χρόνια, ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα, ὅπως ὁμολογεῖ στὴν ἀναθεωρημένη περιγραφή τοῦ «Θαυμάσιου καινούριου κόσμου», πού μᾶς ἔδωσε τὸ 1958. Σ' αὐτὸ τὸ δεύτερο βιβλίο, ὁ χιουμοριστικὸς τόνος, πού ἐπικρατοῦσε στὸ πρῶτο, ἔχει ὀλότελα ἐκλείψει. Δὲν μπορεῖς πιά ν' ἀστειεύσεις καί νά σαρκάζεις, ὅταν διαπιστώνεις ὅτι σὲ τόσο βραχὺ διάστημα ἔχουν γίνει πραγματικότητες νέα

μακάθρια ιεροεξεταστικά συστήματα, τὸ πλῦσιμο τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ χημικὴ πειθὴ, ἡ ὑπνοπαίδευση — ἡ πὺδ ἀποτελεσματικὴ μέθοδος γιὰ τὴ διακόρευση τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπου — ὁ βιασμός τοῦ ὑποσυνείδητου. Δὲν εἶναι πὺδ φαντασίωση ἀλλὰ ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα ἡ χρῆση τεχνικῶν ὁρμονῶν γιὰ τὸν ἐπηρεασμὸ τῆς γενετήσιας ὁρμῆς, καὶ οἱ ἐγκεφαλικὲς ἐπεμβάσεις γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς ψυχικῆς προσωπικότητος. Καὶ δὲ φαίνεται νὰ εἶναι μακριὰ ἡ μέρα ποῦ οἱ πελάτισσες τῶν βιολόγων θὰ μποροῦν νὰ προμηθεύονται ἀπὸ τὰ κρατικὰ ψυγεῖα σωληνάρια μὲ τὶς ἐπιγραφές: πολιτικοί, στρατιωτικοί, διπλωμάτες, φιλόσοφοι, ποιητές, καλλιτέχνες...

Μιὰ καὶ μόνη γενεὰ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ της δυὸ ἀνακαλύψεις ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ὄλων τῶν ἐποχῶν: τὴν κατάκτηση τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας καὶ τὴν ἔξοδο τοῦ ἀνθρώπου στὸ Διάστημα. Ὡστόσο, τ' ἀποτελέσματα τῶν κοσμοϊστορικῶν αὐτῶν κατορθωμάτων θὰ ἔχουν, ὅπως φαίνεται, λιγότερο ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ πρόκειται νὰ ἔχουν οἱ ἀνακαλύψεις τῆς πὺδ τρομερῆς στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστήμης, τῆς Βιολογίας. Γιατί, ἐνὼ οἱ ἐπιδράσεις τῶν ἄλλων ἐκπληκτικῶν ἀνακαλύψεων περιορίζονται στὸν κόσμον τὸν ἐξωτερικόν, τὰ πειράματα τῆς Βιολογίας γίνονται πάνω στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐάντια σ' αὐτήν.

Σὲ τὶ ἀποτελέσματα μπορεῖ νὰ καταλήξει παρόμοια ἀποκοτιά, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ φαντασθοῦμε. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Χώξλεϋ καὶ ἄλλες μεγάλες διάνοιες τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως οἱ Ἄγγλοι H. G. Wells καὶ George Orwell — γιατί, ἄραγε, νὰ ξεχωρίζουν οἱ Ἄγγλοι; — καὶ ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Jean Rostand, κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Ἡ τρομερὴ ἐπιστήμη, ποῦ κρατᾷ στὸ χέρι της τὸ ἀλύπητο νυστέρι, προετοιμάζει γιὰ τὸν ἀνθρωπο ἓναν κόσμον «ἰδανικόν», ὅπου ἡ φυσικὴ του ἐλευθερία θὰ εἶναι ἔσως σεβαστὴ ἀκόμα, τὸ πνεῦμα του ὅμως καὶ ἡ ψυχὴ του θὰ ἔχουν διαμορφωθεῖ καὶ θὰ ἔχουν πάρει τὶς στροφές ποῦ οἱ μεγάλοι τῆς ἐπιστήμης ἱεροφάντες θὰ τοὺς ἔχουν προκαθορίσει. Ἐνας μεγάλος ἀγώνας περιμένει τοὺς κοινούς ἀνθρώπους τοῦ ἄμεσου μέλλοντος, ἓνας ἀπελπισιμένος ἀγώνας γιὰ νὰ διατηρήσουν ἀμαγάριστη τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τους καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἀναγνωρισθεῖ ἄλλο δικαίωμά τους ἀναφέρετο, τὸ habeas mentem.

Πῶς νὰ μὴ θυμηθεῖ λοιπὸν κανεὶς τὰ λόγια τοῦ μεγάλου Μπερντιάεφ; Γιὰ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ὁ πειρασμός νὰ κάνει τὶς οὐτοπίες του πραγματικότητα φαίνεται ἀκατανίκητος. Ἡ ζωὴ ἔχει πάρει τὸ δρόμο τῆς οὐτοπίας. Πῶς νὰ προλάβουμε τὸ κακόν; Σκοπὸς τῶν σοφῶν τοῦ μέλλοντος πρέπει νὰ εἶναι ἔσα ἔσα νὰ χαρίσουν καὶ πάλι στὸν ἀνθρωπο «μιὰ κοινωνία λιγότερο οὐτοπικὴ, λιγότερο τέλεια, περισσότερον ἀνθρώπινη...».

ΣΤΟ ΘΕΡΟΣ

Κι' ὁ θεριστὴς σκυφτὸς ἀπ' τὴν αὐγὴ
παλεύ' ἀκόμα στὸ 'λιοπῦρι
τοῦ μεσημεριοῦ.
Τὰ στάχυα ποῦ γελοῦν καὶ παίζουν
μὲ τ' ἀγέρη στὴ μουσικὴ τοῦ δρεπανιοῦ
(ὀλόκαρπα, πανύψηλα, ντυμένα ἡλιοφῶς)
στὴν ἀγκαλιὰ ρίχνει τῆς γῆς βουβὸς
καὶ μὲ χαμόγελο πικρό, στὸ πανηγύρι
τῆς λαμπρόχρυσης πηγῆς ζωῆς.

Κι' εἶναι σκληρὸς ὁ μόχθος, ἱερὸς
 ποὺ τοῦ κορμοῦ ἀποξεραίνει τοὺς χυμοὺς
 καὶ τῆς ψυχῆς τὰ πάθια
 καὶ τὴν ὀρμὴ νικάει τοῦ δρεπανιοῦ
 σὰν μοναχὸς ὁ θεριστὴς ἀπόμεινε
 μὲ μόνη συντροφιά ἓνα πουλί,
 ποὺ προσδοκᾷ δειλά, πιὸ πέρα
 στὴ σκιά ἓνα μικρὸ μερίδιο.

Καὶ ἡ ἀνασεμιὰ καυτὴ 'ναι καὶ βαρειά
 (θυμίαμα, ποὺ καίει τοῦ κορμιοῦ
 ὥσάν εὐχαριστῶ καὶ στ' οὐρανοῦ
 τὴν καλωσύνη)
 καὶ ρέει ὀλοέν καὶ πιὸ πολὺ
 θολός, χλιαρὸς ὁ ἴδρω
 στ' αὐλακωμένο πρόσωπο
 καὶ τὸ 'λιοφίλητο κορμί
 (ὡς αἷμα ποὺ σταλάζει στὴ δουλειά)
 ποὺ πίν' ἡ γῆς, ὁ θεριστὴς καὶ τὸ πουλί
 νὰ δροισιοῦν!

Καὶ πρὸς τὸ δεῖλι ἀνασηκώνει τὸ κορμί
 κι' ὀρθόστητος κι' ὠραίος ἀπ' τὸ μόχθο
 πέρα, πρὸς τὸ χωριὸ μ' ἀποθυμιὰ θωρεῖ
 τὸ χέρι ἀντήλιο·

Καὶ νά! χαμόγελο δροσιᾶς στὰ χεῖλη
 σὰν εἶδε λυγερή, ἀέρινη τὴν κοπελιά
 μὲ ρόδα στὴν ὀλάνοιχτ' ἀγκαλιὰ
 καὶ μὲ κρουστὰ τὰ γέλια καὶ χαρὲς
 νὰ παίζει, στέλνοντας φιλιὰ στὸν θεριστὴ
 χαιρετισμὸ στὸν ἥλιο.

Καὶ μὲ τὸ βύθισμα τ' ἄργὸ τοῦ ἡλιοῦ
 τὴν ὥρα τῆς πολύχρωμης δροσιᾶς
 καὶ μὲ τὸ πιὸ 'μορφο καὶ τελευταῖο
 ἀστάχυ πέφτει κι' ὁ θεριστὴς
 στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας γῆς
 κι' ἀποκοιμιέται ὡς βρέφος γαληνὰ
 καθὼς νανούρισμα — ἀπόπνοος τοῦ γέλιου —
 σὰν ὄνειρο γλυκό, ξαλάφρωμα στὸ μόχθο
 γαλήνη φέρνει στὴν ψυχὴ
 μέσ' τὴν οὐράνια τοῦ χωραφιοῦ σιγή.

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

(Θήβα 1945)

— 1 —

ΜΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ

Είχα νά σέ δῶ ἀπὸ τὴν Κατοχὴ
 ἀπὸ τῆς Κοκκινιάς τὸ μπλόκο
 καὶ δὲν περίμενα μιὰ Κυριακὴ
 μέσ' στὸ Περτοῦλι νὰ σέ δῶ ἀρματωμένο...
 Ἀργότερα σὲ κάποιο γήπεδο μαζί
 ξανά μιὰ Κυριακὴ δεσμώτες
 καὶ χρόνια ἑπτὰ ἀχώριστοι συντρόφοι
 στὸ ξερονήσι τοῦ Αἰόλου...
 Ὅσο πὺν ἄσπρισαν οἱ κρόταφοι
 καὶ χάσαμε τὰ δῶρα τῆς ζωῆς
 στὴν κουρασμένη προσμονὴ τοῦ ὄρθρου
 μιᾶς νέας Κυριακῆς.

— 2 —

ΣΤΙΓΜΕΣ

Τῆς μαγεμένης μουσικῆς
 ξανά οἱ νότες τοῦ Δεκέμβρη
 μέσα στὴ λίμνη ἀνοιχτὸ βιβλίο...
 Στὰ μακρινὰ μουράγια οἱ στιγμὲς
 κάποιας ἀγάπης ξεχασμένης
 κάποιου ρυθμοῦ παλιὸ μοτίβο...
 Στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα
 φωνὲς ἀπελπισμένων
 Ἑβραίων πὺν τραβοῦσαν στὸ Νταχάου...

— 3 —

ΚΑΠΟΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΟΥ ΦΛΕΒΑΡΗ

Εἶχε μείνει ξεχασμένο παρελθὸν
 δοῦδὸ τοπίο μακρυνῆς λατρείας
 ἀρχὴ καὶ τέλος, μιὰ φορὰ κι' ἔναν καιρό...
 κάπου ἀπ' τοῦ Δεσπότη τῇ σπηλιά¹
 ἄγνωρος ἀντίλαλος ταραῖζει τὴ γαλήνη
 «ἐσὺ φεγγαροπρόσωπη τοῦ ἥλιου θυγατέρα»².
 Ἦτανε τότε (ξεχασμένα χρόνια)
 ψυχὴ μέσ' στὰ σκοτάδια συνωμότης
 Μπαντίδος³ ἀρχηγὸς τοῦ πετροπόλεμου⁴
 μὲ δίκικο μαχαίρι στὸ ζωνάρι...
 καὶ τότε χάραμα θαρρῶ
 ἀκούστηκε ξανά μιὰ νότα πρὸς τὴ λίμνη
 «ἐσὺ φεγγαροπρόσωπη τοῦ ἥλιου θυγατέρα».

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

1. Ἡ σπηλιά τοῦ Διονυσίου Σκυλοσόφου στὰ Γιάννινα.
2. Γνωστὸ τραγοῦδι πὺν ἀκούγονταν ἀκόμη καὶ προπολεμικὰ στὰ Γιάννινα.
3. Πολίτης τῶν Γιαννινῶν δεύτερης κατηγορίας καὶ ὁργανωτὴς τῆς παλιᾶς ἀποκριᾶς.
4. Συνηθισμένο φαινόμενο στὰ παλιὰ Γιάννινα μεταξὺ χριστιανῶν καὶ Τρῦρκων ἀλλὰ καὶ χριστιανῶν κατὰ συνοικίες.

ΝΙΝΑΣ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ - ΝΑΧΜΙΑ

“ΔΩΡΕΑΙ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ,,

(διήγημα)

‘Η τοπική έφημερίδα, κάθε βδομάδα, ήταν πάνω στο γραφείο. Μιά θιαστική ματιά στ’ άγγελθήρια θανάτου. Στις δωρεές. Τ’ άλλα ήταν για τούς νεώτερους. ‘Εκείνους που είχαν πρόσφατες θύψεις από τη μικρή πόλη της καταγωγής. ‘Επίσκεψη στα νεκροταφεία, ματιές στ’ άγγελθήρια θανάτου, ήταν μόνο για κείνους που έλειπαν χρόνια. Κι’ αποστράγγιζαν τὰ παλιά τὰ χώματα με τις ρίζες τους.

“...διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἡ σεβαστὴ δέσποινα Ἀνέτα Κ. εἰς μνήμην τοῦ ἀποβιώσαντος συζύγου της, μᾶς ἀπέστειλε 10 χιλ. ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος. Διὰ τὸ τέμπλο τοῦ παρεκκλησίου τοῦ γηροκομείου μας, ἀντὶ στεφάνου, εἰς μνήμην τοῦ ἐπιστήθιου φίλου του Λεωνίδα Κ. μᾶς ἀπέστειλεν ὁ Γεώργιος Π., δύο χιλιάδες. Θερμῶς εὐχαριστοῦμε. ‘Η ἐνοριακὴ ἐπιτροπὴ”.

Μπιά, πέθανε ὁ κυρ Λεωνίδας, ὁ παλιὸς γείτονας. ‘Ωχό - χό... κι’ ἂν μπορούσε νὰ πεταχτεῖ στὸ σπῖτι του γιὰ μιὰ στιγμούλα. Θ’ ἄρπαζε τὴν κυρὰ Ἀννέτα, τὴ σεβαστὴ του δέσποινα, ἀπ’ τὸν κώτσο καὶ θὰ τὴν ἔφερνε κανὰ δυὸ φοῦρλες, ποῦδωσε τὶς ὥραιές δέκα χιλιαδοῦλες του “ὑπὲρ” ναοῦ. ‘Ο μακαρίτης, θεὸς σχωρέστον, ὅταν ἐρχόταν στὸ κέφι, ὅλο μὲ τὰ “ὑπὲρ” εἶχε νὰ κάνει. “...ἀκοῦς ἐκεῖ, διακόσια χρόνια ὅλο ἐκκλησιές καὶ ὑπὲρ, ὑπὲρ...” Ἄσε τὸν μπάρμπα Γιώργη, ποὺ τὰ κουτσόπιναν μαζί, κι’ ἔδωσε τὶς δυὸ χιλιάδες γιὰ τὸ τέμπλο... σώνει καὶ καλὰ νὰ τὸν κολάσει τὸ μακαρίτη κι’ ἐκεῖ, στὴν χλοερὰν γῆν, γιὰ τὸ “ὑπὲρ” καὶ τὴν ἐνοριακὴ ἐπιτροπὴ.

Μπρέ, μπρέ.... ἐμεῖς δὲ στείλαμε ποτὲ καμιὰ δωρεὰ “εἰς μνήμην” στὴν πόλη μας. Κι’ ἄς ἔχουμε θάψει τόσα ὄνειρα ἐκεῖ πέρα. ‘Εκτὸς ἀπὸ προγόνους, τωρινούς, φίλους, ἀγαπημένους.

Πρῶτα - πρῶτα τὴ μεγάλη νόνα. Γιὰ τὴ μνήμη της νὰ στείλουμε εἴκοσι κιλὰ σαλάμι Οὐγγαρίας στὸ γηροκομεῖο μας. Πρὶν πεθάνει, κανὰ ἑξάμηνο, ντούρα κι’ ὅλο πεθυμὲς, κάπου ἐκεῖ κοντὰ στὸν αἰῶνα, γύρευε “ἐκείνο τὸ μακρὺ”, ποὺ κρεμόταν πάνω ἀπ’ τὸ κρεβάτι της. Τῆς ἔφεραν οἱ σπιτικοὶ σαλάμια καὶ λουκά- νικα, σουτζούκια, ἀγγούρια, τίποτα. ‘Επέμενε γιὰ “κεῖνο τὸ μακρὺ”. Τελικὰ ἀρ- κέστηκε στὸ σαλάμι Οὐγγαρίας καὶ σὲ μιὰ μισοκαδιάρᾳ κρασί στὴν καθισιά. “Εἶται ἡ νόνα μας, θεὸς σχωρέστην, πέθανε μ’ ὅλα της τὰ καλά. Στὴν κηδεῖα της μάλιστα, οἱ δυὸ της ἐγγονές κρατοῦσαν τὰ παράσημά της, ποὺ ἦταν τὸ κοντογοῦνι της καὶ τὸ φεσάκι. Κι’ ὁ δισέγγονός της κρατοῦσε τὴν κουμπούρα τοῦ καπετὰν Ἀνέστη τοῦ πατέρα της. Μ’ αὐτὴ τὴν κουμπούρα, ἡ μεγάλη μας νόνα, ἀπέιλησε τοὺς τουρκαρβανητάδες ποὺ ἦρθαν νὰ τὴν κλέψουν γιὰ τὴν ὁ- μορφάδα της καὶ γιατί ἦταν καπετανοπούλα τῆς λευτεριάς. Γι’ αὐτὲς τὶς παλλη- καροσύνες ἡ νόνα μας, εἶχε τὸ προνόμιο νὰ διατάζει ὅλους τοὺς ἀπογόνους, ὅλους τοὺς γειτόνους καὶ νὰ τὰ κουτσοπίνει κάθε Κυριακὴ, μετὰ τὴ λειτουργία, μ’ ὅλους τοὺς παπάδες ποὺ πέρασαν ἀπ’ τὴν ἐνορία της.

Μαζί μὲ τὰ εἴκοσι κιλὰ σαλάμια τὰ δισέγγονα της, ἐμεῖς, προσθέσαμε καὶ δυὸ βαρέλια κρασί, ἀπ’ τὰ μεσαῖα, γιὰ τοὺς γερόντους. Γιὰ τὴ θειά μας τὴ με- γάλη. Τὴν πρωτοθυγατέρα τῆς νόνας, ποὺ ἔμεινε ἄτεκνη καὶ ντάντεψε καὶ σπούδασε ἀνήψια καὶ παρηνήψια εἰς μνήμην. Μιὰ τελλαρία μὲ μεγάλα τζάμια,

μπροστά στο πέλαγος. Μιά καρέκλα ψηλή κι' ένα φλυτζάνι καφέ νά πίνει στὸν Παράδεισο μαζί με τοὺς σέμπρους, ἔτσι ὅπως τοὺς καλωσόριζε, σὰν φέρνανε τὶς σοδεῖες ἀπ' τὰ χτήματά της. Δυὸ μυγδαλιές ἀνθισμένες καὶ μιὰ κουκουναριὰ μπροστά στὴν τελλαρία, ποὺ σίγουρα ἡ μεγάλη θεὴ θὰ τὶς βλέπει στοῦ Παράδεισου τὰ μέρη. Κι' ὅλ' αὐτὰ θὰ τὰ χαρίσουμε στὸ βρεφοκομεῖο. Γιατὶ ὅλο κατακεῖ θὰ τριγυρνάει ἡ ἀτεκνη μεγάλη μας θεῖσα, γιὰ νὰ κρατάει κανὰ παιδάκι στὴν ἀγκαλιά της. Νὰ τοῦ βουτήξει μιὰ κόρα ψωμί στὸ φλυτζάνι της. Νὰ τοῦ εἰπεῖ ὅλο θαυμασμό: Πῶ, πῶ, τί μεγάλα καφετιά μoustάκια ποὺ ἔβγαλες!

Γιὰ τὸ μπάρμπα Ντίνο. Τὸ νεγκόρο τῆς ἐκκλησίας.

“Ἐνα δίσκο σπερνὰ (κόλυθα) στολισμένον με κουφέτα ἀπὸ ἀσῆμι. Αὐτὰ τὰ κουφέτα νὰ προσφερθοῦν στὴν οἰκογένεια τῆς κυρὰ Γιαννούλας, στὴ συνοικία Μαρμαρόβρυση, νὰ πορέψει τὰ ὀρφανὰ της. Ὁ Μπάρμπα Ντίνος μᾶς φύλαγε πάντα κουφέτα ἀπὸ γάμους καὶ βαπτίσια. Καὶ ὅποιος ἀπὸ μᾶς ντρεπόταν νὰ κουτουλήσει μαζί με τ' ἄλλα παιδιὰ, τὴν ὥρα ποὺ ἔρεναν τὶς νύφες καὶ τοὺς γαμπροὺς με τὰ κουφέτα στὸ Ἡσαΐα χόρευε, ὁ μπάρμπα Ντίνος τόξερε. Κανένα παιδί, στὴν ἐποχὴ τοῦ μπάρμπα Ντίνου, ἀπὸ κείνα ποὺ εἶχαν τὸν τρόπο τοὺς οἱ γονεῖς τοὺς, δὲν ἦταν «μπουκωμένο» με τίποτα. Ὅλα εἶχαν τὴ γλύκα τοὺς. Καὶ προπάντων τὰ κουφέτα ποὺ τὰ μάζευαν μέσα ἀπὸ τὰ ράσα τοῦ παπᾶ, τὸ θυμιατὸ τοῦ μπάρμπα Ντίνου, τὰ τούλια τῆς νύφης, τὰ καινούρια παπούτσια τοῦ γαμπροῦ.

Καμιὰ φορὰ τὰ κουφέτα ἦταν καὶ ἀπὸ κηδεῖες. Τί πείραζε. Σάματις τάχαν ἀγγίξει οἱ πεθαμένοι; Κι' ἦταν μόνο γιὰ νέους ἐκεῖνα τὰ πικραμένα κουφέτα. Νέους κι' ἀνύπαντρους...

Ἀκόμα, γιὰ τὴ μνήμη τοῦ Μπάρμπα Ντίνου, θὰ στείλουμε ἓνα καλάθι λουλούδια στὴ γιορτὴ του, γιὰ τὸ γηροκομεῖο. Γιὰ τὴν αἰθουσα φαγητοῦ. Τὰ στέλνει ὁ μπάρμπα Ντίνος, θὰ γράψουμε. Γιατὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὰ λουλούδια. Κι' ὅταν τὸ νιόπαντρο ζευγάρι ἐρχόταν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐκκλησίαν, ὁ μπάρμπα Ντίνος πρόσφερε τὸν μοκιέ. Τὸ μπουκέττο. Καμωμένο ἀπὸ λουλούδια τοῦ κήπου μας. Τοῦ κήπου τῆς μεγάλης νόνας. Τῆς μεγάλης θεῖσας. Τῆς μάνας μας.

Εἰς μνήμην τῆς Χριστούλας. Τῆς ψυχοκόρης τῆς νόνας. Ἐκατὸ κιλὰ μακαρόνια. Εἴκοσι κιλὰ κιμά. Δυὸ τενεκέδες βούτυρο. Τέσσερα κεφάλια κεφαλοτύρι. Γιὰ τὸ ὀρφανοτροφεῖο τῆς πόλης μας. Μακαρονάδες εἰς μνήμην τῆς Χριστούλας. Π' ἀφήναμε σπουδὲς καὶ δουλειές, νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα. Νὰ μᾶς ὑποδεχτεῖ με τὶς φωνές της, π' ἀναστάτωναν τὴ γειτονία: «Καλῶστα μου, καλῶστα μου. Ἐτοιμὴ ἡ μακαρονάδα».

Ὅμως, σχετικὰ με τὸ ὀρφανοτροφεῖο καὶ τὰ ὀρφανὰ, οἱ κατ' ἔτος δωρεές εἰς μνήμην, θὰ εἶναι γιὰ παιδιὰ, ντυμένα ὅπως ὅλα τὰ παιδιὰ. Δίχως ἐκεῖνες τὶς ριγὲ ἀλατζαδένιες ποδιές τοῦ κατὰδίκου. Δίχως ἐκεῖνα τὰ χοντροπέδιλα τοῦ ἀπορριπτέου. Δίχως τὶς κυρίες με τὰ κουδουνιστὰ χρυσαφικὰ στὰ χέρια τῆς... εὐσπλαχνίας. Δίχως τὸν δίσκο τῆς ἐπαιτείας καὶ τῆς ἀναξιοπρέπειας. Ποὺ τὰ παιδιὰ, μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκηνικὸ, ἔμοιαζαν ὅλα μ' ἀλλοιθῶρα σπουργίτια.

Εἰς μνήμην τοῦ παπποῦ. Μαζὶ καὶ τοῦ ἀλόγου μας τοῦ Ντορῆ. Ἀπὸ μένα. Τὴ γῆ ὀλόκληρη. Με τὴν ταπεινὴ της ὁμορφάδα. Με τὴν ψηλὴ περηφάνεια τοῦ κυπαρισσιοῦ. Κι' ἓνα συρμάτινο στεφάνι ἀπ' τ' ἀμπάρι με τὸ στάρι. Ποῦ ἦταν μαζεμένη ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἀγροτικοῦ γιατροῦ. Ἀμοιβὴ πενήντα χρόνων. Κι' ἓνα σύγχρονο ἀκουστικὸ τῆς καρδιάς. Πλαί σ' ἐκεῖνο τὸ ξύλινο ποῦ θάφτηκε μαζί του. Μ' ἐκεῖνο ἀκουγε ὥς καὶ τὴν ἀνάσα τῆς γῆς. Τὶς φλούδες τῶν καρπουζιῶν ποὺ ἔσκαζαν. Τὰ κολοκύθια ποὺ τράνευαν. Τὶς πεῦκες ποὺ δάκρυζαν ρετσίνι. Τὴ μεγάλη πεύκα, σταυρὸ ὕψιστης τιμῆς, στὴν κορφή τοῦ τάφου του. Καὶ τὸ Ντορῆ, ἐκεῖ κοντά, στὴ σκιάδα, ποὺ κρεμόταν ὁ σοῦγλος. Ποὺ κρεμόταν ἡ δρο-

σιὰ τῆς γῆς. Σ' αὐτὴ τὴν γῆ ὅλη, ἓνα νοσοκομεῖο τῆς ἀγροτιάς. Νὰ γιαιτρεῦεται ἡ Πετρούλα. Ποὺ τὴν ἐπιαναν «ἀσπασμοί» καὶ πάσχιζες νὰ τὴν σώσεις, παπποῦ. Στὸ μικρὸ ἱατρεῖο σου. Ποὺ μύριζε καμφορὰ καὶ ρετσινόλαδο. Κι' ἐγὼ κρυφocύτταζα ἀπ' τὴν κουρτίνα τὴν Πετρούλα. Τώρα ὅμως, ποὺ πιά δὲν μπορεῖς νὰ σκαρφαλώσεις στὴν κορφή τῆς ἀγριοκακίας καὶ νὰ μὲ πιάσεις ποὺ στὸ 'κρυφα, θὰ στὸ ξομολογηθῶ. "Ἀκουσα τὴν Πετρούλα ποὺλεγε πῶς ὁ Σωτήρης τῆς Μαλάμως τὴν τρόμαξε καὶ πάθαινε τοὺς «ἀσπασμούς». Κάθε ποὺ πῆγαινε φαῖ στὸν πατέρα της στὸ χωράφι, ὁ Σωτήρης, ποὺ 'βοσκε παρέκει τὰ πρόβατα, τὴν παραφύλαγε. Καὶ τῆς ἔδειχνε λέει, τ' ἀπόκρυφά του. Κι' ἐκείνη κοίταζε κι' ἔπεφτε ξερή, λέει. Ντρεπόμουν νὰ στὸ πῶ. 'Εσὺ ὅμως κάτι κατάλαβες. Τῆς ἔδωσες δυὸ σκαμπίλια γερά γερά καὶ τῆς ζούλαγες τὴν κοιλιά. Κι' ἐκείνη βογγοῦσε. Καὶ γρύλιζε. Σὰν τὴ σκύλα τῆς Κωτσέλλος ποὺ γέννησε τὰ 6 κουταβάκια. Θυμᾶσαι; Καὶ μένα μοῦ τὰ 'δειξε τ' ἀχαμνά του ὁ Σωτήρης. Οὔτε «ἀσπασμοί» μὲ πιάσανε οὔτε τίποτα. "Ἀρπαξα μιὰ κοτρώνα ἀπ' τὸ χωράφι μας καὶ τοῦ τὴν τίναξα. "Ὅπου φύγει φύγει ὁ Σωτήρης. Μόλις μ' ἔβλεπε κρυβόταν στὰ πουρνάρια.

"Ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει ὅμως. Αὔριο θάρθει πάλι ἡ ἐφημερίδα. Κι' ἄλλες δωρεές «εἰς μνήμην» θὰ σκαλίσουνε μορφές σὲ τόπους τοιμεντένιους. 'Ἡ χλόη εἶναι ἀγορασμένη. "Ὅλα εἶναι ἀγορασμένα. Καὶ περνοῦν οἱ γενιές. Κι' ἔρχονται τὰ τελεῶματα. Αὐτὰ τὰ καλέσματα τοῦ ξάφνου. "Ἀκου. Στὸ γκαράζ ἀπέναντι φωνάζουν τὰ γκαραζόπαιδα. "Ελα... "Ελα... στόπ. Αὐτοκίνητα μπαίνουν, βγαίνουν. Τὰ κακόμοιρα τὰ σπαράγγια τοῦ μπαλκονιοῦ εἶναι κατασκονισμένα. 'Ἡ αὐλὴ ἀνήλιαγη. Μιὰ κορνίζα παράθυρου, ἐτοιμόρροπη, κρατάει ἀκόμα τ' ἀχνάρια ἀπὸ τ' ἀχαμνά χέρα τοῦ μεγάλου ἀδερφοῦ. Κρατάει λίγες σταγόνες αἷμα ἀπ' τὸ στόμα του. Τὸ «χαῖρε» στὴ ζωὴ γιὰ τὴ λευτεριά. Καὶ μιὰ διαμαντόπετρα, βγαλμένη ἀπ' τὸ δάχτυλο τῆς μάνας γιὰ ἓνα πιάτο κρεμμύδια. Γιὰ ἓνα κομμάτι κρέας. Γιὰ τὰ 26 χρόνια τῆς λεθεντιᾶς ποὺ σωρ'άστηκε. Τὸ ἀγαλμα τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔχει μνήμη. Τὸ ξεκαρβαλωμένο παράθυρο κι' ἡ αὐλὴ ἔχουν.

Δωρεὰ «εἰς μνήμην» καμὶα γιὰ σένα, ἀδελφέ. Εἶσαι πιὸ μεγάλος. Πιὸ ὁμορφος. Πιὸ ἅγιος ἀπ' ὅλα τοῦτα. Κι' εἶσαι. "Οχι, ἦσουν μὲ τοὺς γεννήτορες τώρα. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι μνήμη αὐθύπαρκτη. Δὲν εἶναι δωρεά...

ΑΝΤΕΛΑΣ ΠΟΠΕΣΚΟΥ

ΗΧΩ

Πιστεύει πιά κανεὶς σὲ λόγια;
Περήφανος καὶ κορδωμένος
ἔσπασε τὴ σιωπὴ ὁ ξυλοτρύπης
μυδραλιοβολώντας δέντρα γεμάτα φωλῆς.
Σὰν σύννεφο ξεσηκώθηκε τότε
πάνω στὸ δάσος πλήθος τρομαγμένα πουλιά
κι' ἦταν σὰν νάχαν σθήσει
τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.

'Απὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ κόσμου
Μονάχα ὁ κοῦκος
στομωμένος
ὁ κοῦκος ποὺ καμιά φορὰ δὲν κλωσσάει
ἀπάντησε σύντομα
Χτυπώντας τὸ ζωντανὸ δάσος
μὲ τοὺς κανονιοβολισμούς του.

'Απόδοση ἀπ' τὰ ρουμανικά: ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ΕΖΡΑ ΠΑΟΥΝΤ

ΙΜΕΡΡΩ

Ἡ ψυχὴ σου
 Χορτασμένη ἐκλεπτύνεται
 Ἀτθίδα.
 ὦ Ἀτθίδα
 Λαχταρῶ τὰ χεῖλη σου
 Λαχταρῶ τὰ μικρά σου στήθη
 Τὰ ἄτακτα, ποῦ ἓνα κοιτάει ἐδῶ καὶ τ' ἄλλο ἐκεῖ.

ΤΟ ΤΕ'Ι ΠΩΛΕΙΟ

Τὸ κορίτσι στὸ τειοπωλεῖο
 Δὲν εἶναι τόσο ὁμορφο ὅπως πρὶν,
 Ὁ Αὐγουστος τὴ μάρανε.
 Δὲν θὰ ἀνεβοκατεβαίνει πιά τις σκάλες τόσο πρόθυμα
 Ναί, θὰ γίνει κι αὐτὴ μεσόκοπη
 Καὶ ἡ λάμψη τῆς νιότης ποῦ σκόρπιζε τριγύρω μας
 Καθὼς σερβίριζε τὰ βουτήματά μας
 Δὲν θ' πλώνεται γύρω μας πιά.
 Θὰ γίνει κι αὐτὴ μεσόκοπη.

MEDITATIO*

Ὅταν μὲ προσοχὴ μελετῶ τις περίεργες συνήθειες τῶν σκύλων
 Ἀναγκάζομαι νὰ συμπεράνω
 Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ σημαντικότερο ἀπὸ τὰ ζῶα.
 Ὅταν μελετῶ τις περίεργες συνήθειες τοῦ ἀνθρώπου
 Ὁμολογῶ πῶς μεπερδεύομαι φίλε μου.

* (Λατ.) Σκέψη, μελέτη, περισυλλογή.

Η ΟΜΟΡΦΗ ΤΟΥΑΛΕΤΑ**

Μπλέ, μπλέ ἡ χλόη στὸ ποτάμι
 Καὶ οἱ ἱτιές σκέπασαν τὸν περικλειστο κῆπο.
 Καὶ μέσα, ἡ κυρία, στὴν ἀκμὴ τῆς νειότης της,
 Λευκὴ, λευκὸ τὸ πρόσωπο, διστάζει περνώντας τὴν πόρτα.
 Ἀδύναμη, ἀπλώνει μπροστὰ ξὺν ἀδύναμο χέρι

Ἦταν μιὰ πόρνη τὸν παλιὸ καιρό,
 Καὶ παντρεύτηκε ἓναν μεθύστακα
 Ποῦ τώρα βγαίνει μεθυμένος ἀπ' τὸ σπίτι
 Καὶ τὴν ἀφήνει πάντοτε ὀλομόναχη.

** Ἀποδίδεται στὸν Mei Shéng, 140 π.Χ.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

“Ολη την ώρα πού μιλούσαν για τή νέα ήθικη
Τὰ μάτια της με διερευνούσαν,
Κι όταν σηκώθηκα νά φύγω
Τὰ δάχτυλά της μοιάζαν με τήν ἐπιφάνεια
Μιάς γιαπωνέζικης χαρτοπετσέτας.

Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑ ΦΟΥΣΚΑΡΙΝΗ

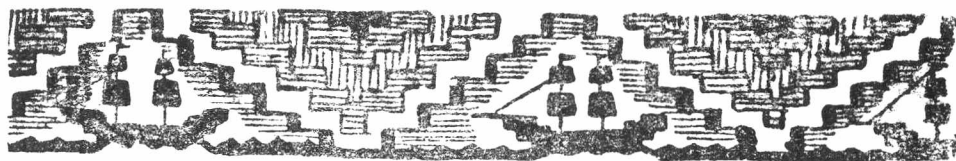
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

“Εσθήσαν τὰ φῶτα τοῦ θεάτρου
καί στή σκηνή ἀπόμεινε ἡ μοναξιά
ὅταν ἐκλείσαν οἱ αὐλαῖες ἀργά τὸν ὀρίζοντα.
Στις ἀδειανές θέσεις χειροκροτοῦσαν ἀκόμα
τὰ χρόνια πού χάθηκαν στυν ἄβυσσο
καθὼς φεύγουν οἱ μουσικοὶ νοερεῖς ἀναμνήσεις
πίσω ἀπ’ τὶς πόρτες τῶν τραίνων
μέσα στή σιωπὴ καὶ τοὺς ἴσκιους.

Ἀκούγεται τὸ σάλπισμα γιὰ τὴν πατρίδα
χθὲς δίκασαν τὸν Παπαγιώργη
ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν καὶ παρελάσεων
οἱ ὀρδὲς τῶν ψευδόρκων καὶ τῶν ληστῶν.
Στὰ κουρασμένα θήματα τῶν ἡρώων
πάντα φυτεύουν οἱ ποιητὲς ἓνα λουλούδι
γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν μεγάλη γέφυρα
πάνω ἀπ’ τὸ λαμπρὸ χάος τῆς ἱστορίας.

Σὲ μιὰ κοιλάδα γιομάτη πρωϊνὴ ὁμίχλη
ἡ φωνὴ τῆς πατρίδας καλεῖ τὰ παιδιά της
νὰ ξερριζώσουν τὰ τελευταῖα ἡλιοτρόπια
πού ἔζησαν ἀπ’ τὸν πόλεμο καὶ τὰ ἡχηρὰ ἐμβατήρια
ἀφήνοντας τὸν Μπελίνι χωρὶς λευκὸ ἄλογο
νὰ περιμένει μ’ ἓνα ρόδο στὸ χέρι.
Παρακαλῶ ἡσυχία στὴν ἔρημη σκηνὴ
θὰ παίξουν κουκλοθέατρο με ἀναμνήσεις.

“Εσθήσαν τὰ φῶτα τοῦ θεάτρου
κι’ ὁ κόσμος ἔφυγε ἀπ’ τὴν ἔξοδο κινδύνου
ἀκολουθώντας τοὺς μεταπράτες τῆς ἀγορᾶς.
Ὁ Μπελίνι χαιρετᾷ τὸν Μπετόβεν
ἔξω ἀπ’ τὴν ὑπαρκτὴ πολιτεία με τὰ φῶτα
ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι καλημερίζουν τὴ μηχανὴ
τὸ θέατρο με τὴν ἄδεια σκηνὴ αἰωρεῖται
τυλιγμένο σ’ ἓνα σύννεφο ἀπὸ ψευδαισθήσεις.

NETZATH ΤΟΣΟΥΝΕΡ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΛΕΙΨΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

(διήγημα)

ΕΙΣΟΔΟΣ*

Μάλιστα κύριε δικαστή. 'Εγώ είμαι που θέλω νά φτύσω κατάμουτρα όλους τους ανθρώπους* γιατί με τὸν ἐγωισμό που ἀνάπτυξαν ἀπὸ πολὺ πρὶν τὸ ἀξίζουν.

Τὶ εἶναι ἓνα φτύσιμο δικό μου στὸ πρόσωπο, μπροστὰ σὲ ὅσα μ' ἔκαναν ἐκείνοι νὰ ὑποφέρω...

'Ο ἔνοχος δὲν εἶμαι ἐγώ* αὐτοὶ εἶναι. Καὶ Θεὸς ἂν ὑπάρχει, ποὺ ἔβαλε μέσα τους μιὰ τέτοια ρίζα ἐγωισμοῦ, ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἔνοχος. Δὲν περίμενα, ἀπὸ ἓνα Δημιουργὸ που στηρίζαμε τόσες ἐλπίδες ἐπάνω του, νὰ πέσει σὲ τέτοια μικρότητα.

Μπορῶ ἄραγε νὰ συγχωρέσω τοὺς ἀνθρώπους, ἂν στὶς ἄδειες μας νύχτες ἡ αἰτία γιὰ τόσο κλάμα εἶναι αὐτὴ ἡ θεϊκὴ δύναμη;

Στ' ἀλήθεια τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ μιὰ ἐγώπαθη ἀγάπη, ἀπὸ μιὰ ἐγώπαθη σκέψη αὐτὸ που ὀνομάστηκε «ἀνθρωπιά»; Δὲν τὴ θυσίασαν οἱ ἄνθρωποι στὸ βωμὸ τοῦ ἐγωισμοῦ τους;

Ζητοῦσα τάχα πολλὰ; "Ἀνθρωπος ἦμουν καὶ τὸν ἄνθρωπο ἐνιωθα μέσα μου. Τὸ πρῶτο μου ἐγκλημα στάθηκε ἡ πίστη μου πὼς εἶχα κι ἐγώ μιὰ θέση ἀνάμεσά τους. Αὐτοὶ ὅμως εἶχαν θεσπίσει μιὰ τάξη βασισμένη πάνω στὰ θεμέλια τοῦ ἐγωισμοῦ. Μὲ ἀμετάβλητα μέτρα χάραξαν ὀριστικὰ μιὰ γραμμὴ που μὲ ἄφηνε ἀπ' ἔξω. 'Εγώ ἦμουν ὁ λειψὸς ἄνθρωπος. 'Εγώ ἦμουν ὁ σακάτης γι' αὐτοὺς. Δὲ μποροῦσα νὰ εἰσχωρήσω ἀνάμεσά τους, ἔπρεπε νὰ τοὺς βλέπω ἀπὸ τὸ περιθώριο. "Ἦμουν τὸ συντρίμι. Τὸ ἀντικείμενο τῆς κοροϊδίας τους καὶ τὸ ἀντικείμενο τοῦ οἴκτου τους σὰν ἔρριχναν τὴ ματιά τους θεριστικὴ πάνω μου.

'Εγὼ δὲν εἶχα δικαίωμα ν' ἀγαπηθῶ, οὔτε ν' ἀγαπήσω. 'Εγώ, τὸ θυμὰ τῆς κοροϊδίας τους, δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ γελάσω, δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ ζήσω τὴ ζωὴ μου, κύριε δικαστή.

Κατὰ βάση αὐτὸ που ὀνομάστηκε «τάξη» δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀταξία. 'Αλλὰ ἂν ὅλα αὐτὰ θεσπίστηκαν σὰν ἀμετάκλητη μοῖρα, τότε γιατί ὁ Θεὸς μᾶς γνώρισε τὸν ἑαυτὸ του σὰν δίκαιο κριτὴ; Καὶ αὐτὸ που προβάλλεται σὰν «ἄρετὴ» στοὺς αἰῶνες καὶ τόσο θερμὰ τὸ ἐνστερνίζονται οἱ ἄνθρωποι τί εἶναι; Αὐτὸς που θέσπισε τέτοιους κανόνες καὶ μὲ τὸ λεγόμενο «ἦθος» δημιούργησε τὴν πιὸ μεγάλη ἀνθρωπικότητα καὶ τὸ θέλησε ἔτσι — ἂν δὲν τὸ 'θελε θὰ ἀντιστέκονταν — δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν ἀνθρώπινο ἐγωισμό.

"Ενοχοὶ εἶναι αὐτοὶ καὶ μεγαλύτερος ἔνοχος ὁ Θεός. Ναὶ ὁ Θεὸς που τόσους ἀβάσταχτους πόνους μου χάρισε καὶ μοῦ ἀπαγόρευε τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιστέκομαι.

* 'Απὸ τὸ βιβλίο διηγημάτων «Σὲ ἀδιέξοδο» 'Εκδόσεις «DERINLIK», ἔκδοση 1η 1969, 2η 1980. Πόλη.

Αυτή ή «τάξη» τοῦ ἐγωισμοῦ ἀπεργάζεται τὴν ἀταξία. Κι ἐπειδὴ ἐσὺ εἶσαι ὁ ἀρχιπροστάτης της, εἶσαι κι ἐσὺ ἔνοχος κύριε δικαστὴ.

Τώρα θρίσκομαι μπροστά σου μὲ τὴν ἐπωνυμία «κατηγορούμενος». Σὲ λίγο μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ «ἔνοχος» θὰ προβεῖτε στὴ φυλάκισή μου. Καὶ θ' ἀλλάξει τί μαυτό; Μὲ τὸ νὰ μὲ κλείσετε σὲ τσιμεντένιους τοίχους, θὰ μ' ἀλλάξετε τίποτα; Φυλακισμένος δὲν ἦμουν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους;

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη μου δίκη αὐτή. Πολὺ πρὶν, ἀπὸ τότε ποὺ οἱ ἄνθρωποι σιωπηρὰ συμφωνώντας μὲ δίκασαν μὲ τὰ βλέμματά τους, καταδικάστηκα.

Πιστεύετε πὼς ἡ σιδερένια πόρτα τῆς φυλακῆς μου ποὺ θὰ κλείσετε πίσω μου, θὰ ἔναι βαρύτερη ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ μὲ καταδίκασαν «σακάτης»;

Θέλω νὰ ξέρετε πὼς αὐτὲς οἱ τρίχες ποὺ βλέπετε νὰ ὀρθώνονται σκληρὲς κι ἴσιες πάνω στὸ δέρμα μου, δὲν εἶναι ἀπὸ φόβο. Εἶναι τὰ πρῶτα ψύχραιμα ρίγη μιᾶς μεγάλης Ἀντίστασης. Κι αὐτὸς ὁ ἰδρώτας ποὺ ρεεὶ κρουνὸς στὸ κορμί μου δὲν ἔχει ἄλλη αἰτία τοῦ ἀπὸ τὰ βρώμικα βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πέφτουν πάνω μου καυτερὰ, κι ἔχουν τὸ θράσος νὰ λέν πὼς ὑπερασπίζονται δικαιώματα. Ἐδῶ ἀπὸ κάθε γωνιά ξεχύνεται μιὰ μυρουδιά ποὺ θρωμάει ἀνθρώπινη ἐγωπάθεια. Ἐσεῖς οἱ δημιουργοὶ της δὲν τὴν αἰσθάνεστε ἴσως, οὐτε τὸν ἐαυτὸ σας βλέπετε φταίχτη. Ἄν ξέρατε ὅμως πόση φρίκη προκαλεῖ...

Ἄν καθῆκον σας εἶναι νὰ εἴστε τὰ ὄργανα τῆς ἀταξίας, τότε σὰ χρέος σας ἔρχεται ἡ δική μου ποινὴ... Εἶναι βέβαιον πὼς ὅπου ὁ ἐγωισμὸς δὲν θεωρεῖται ἔγκλημα, ὅσοι δέχονται τὰ φοβερὰ πλῆγματά του καὶ τινάζουν ψηλὰ τὸ κεφάλι τους ν' ἀντισταθοῦν, σίγουρα θ' ἀπολαύσουν τὶς κολαστήριες ποινὲς σας. Ὅμως μὲ ὅποια σας ἐνέργεια, δὲ θὰ μπορέσετε ποτὲ νὰ σκεπάζετε τὸν ἐγωισμό σας.

Μάλιστα, ἐγὼ εἶμαι ποὺ θέλω νὰ φτύσω κατὰμουτρα τοὺς ἀνθρώπους. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅλων τῶν θρησκείων οἱ κανόνες κι ὅσοι νομίζουν πὼς μὲ τὴν ἀκράδαντη πίστη τους ἀνακάλυψαν τὶς πιδὲ μεγάλες ἀλήθειες καὶ θεωροῦν ἀρετὴ τους νὰ ρίχνουν βλέμματα οἴκτου στοὺς ἀνθρώπους ποὺ συντριψαν ἄνθρωποι καὶ Θεοί, αἵτιοι τῆς δημιουργίας τῆς ἀναπηρίας μου, μὲ τίποτα δὲ μποροῦν νὰ μὲ ἐνοχοποιήσουν.

Εἶμαι ἀθῶος.

Πὼς γεννιέται ἡ ἀρχὴ μιᾶς δυστυχίας ποὺ δὲ γνωρίζει τέλος; Ὅταν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸ πρόσχημα τῆς «ἀρετῆς» κάτω ἀπὸ τὸν οἶκτο τους ἔχουν κρύψει καλὰ τὸν ἐγωισμό τους. Τί πρόσφερε ἡ ἀνθρωπότητα στὸ λειψὸ ἄτομο; Τί τοῦ ἔμεινε; Ἡ ν' ἀναπαυεῖ στὴ μοῖρα του καὶ νὰ ξεγελάσει τὸν ἐαυτὸ του ἢ νὰ ριχτεῖ μὲ μεγαλύτερο ἐγωισμό ἀντιμέτωπος στοὺς ἀνθρώπους.

Πόσο ὅμως θὰ κρατήσῃ αὐτό; Κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πραγματικότητας οἱ μέρες τῆς συντριβῆς του εἶναι μετρημένες. Μόλις διαπιστώσῃ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀταξίας...

Ὁ λειψὸς ἄνθρωπος θρίσκει τώρα σὲ ἀδιέξοδο. Νομίζετε πὼς τοῦ ἔμεινε τρόπος νὰ ζήσει δίχως Ἀντίσταση;

Ἐ, λοιπόν, ἐγὼ σηκώνω τὸ κεφάλι καὶ ἀντιστέκομαι. Ὁ ἀγώνας μου σὲ μιὰ τέτοια ἀταξία θὰ εἶναι μάχη ἐναντίον τοῦ ἐγωισμοῦ ποὺ χωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὸν ἄνθρωπο.

Ὅποιος ἀντιστέκεται στὸν ἐγωισμό, κερδίζει τὴν ἀνθρωπιά του. Γιὰ μένα, μάχομαι σημαίνει ζῶ.

Καὶ ὅσο θὰ μάχομαι, θὰ ζῶ, κύριε δικαστὴ.

Πρεσβ. ΔΙΟΝ. Δ. ΤΑΤΣΗ

ΑΠΟΔΗΜΙΑ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

(όδοιπορικὸ)

Τὸ ὁδοιπορικὸ πὺν ἀκολουθεῖ δὲν ἔχει καμιά ἀξίωση. Δὲν ἀντέχει σὲ κριτικὴ. Εἶναι σημειώσεις ἀπὸ κάποιο προσκύνημα στὸ Ὑγιον (27 Αὐγ. - 1 Σεπτ. 1977). Προσωπικὲς. Πὺν ἔγιναν αἰτία, τὼρα πὺν τὶς καθαρογράφω, νὰ ξανασυγκινηθῶ. Ὑσως, παρὰ τὴ φτώχεια τους, νὰ γλυκάνουν καὶ κάποιον ἄλλο πὺν θὰ εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ τὶς παρακολουθήσει. Μὲ παρακίνησε καὶ ὁ παρακάτω λόγος τοῦ Κόντογλου νὰ τὶς δημοσιεύσω:

«Ἡ ψυχὴ μου ἔχει μιὰ
περίεργη ἰδιοτροπία
νὰ θέλῃ νὰ μοιράζεται
μὲ ἄλλους τὶς συγκινήσεις».

Πιστεύω ὅτι τὸ κείμενο, ἀπόσπασμα ἀπὸ κάποιο σημειωματάριο πὺν κρατῶ, εἶναι ἀπλὲς γραμμὲς ἑνὸς κληρικοῦ «πεπραμένου ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν» καὶ ἔτσι πρέπει νὰ διαβαστοῦν.

* * *

Τὸν Ὑγιον τοῦ 1969 πῆγα γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Ὑγιον Ὑγιον. Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1977 πραγματοποιήσα τὴν ἑβδομὴ ἐπίσκεψη. Καὶ μέχρι σήμερα συνεχίζω τὴν παράδοση. Ὑπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπισκέψεις ἔχω πάντα τὴν ἴδια ἐμπειρία: δίψα, δίψα, δίψα. Ὑσο αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκέψεων, τόσο ἡ δίψα μὲ καίει. Ὑδῶ ἀνατρέπεται «τὴς φύσεως ἡ τάξις». Τὸ νερὸ δὲ σβῆνει τὴ φλόγα. Πίνεις καὶ διαψᾶς. «Δίψα Θεοῦ».

Ὑταν λέω Ὑγιον Ὑγιον ἐννοῶ περισσότερο τοὺς μοναχοὺς. Τοὺς ἔνσαρκους ἀγγέλους. Λιγότερο τὰ κειμήλια, τὰ οἰκοδομήματα, τὴ φύση του. Ὑννοῶ τὸ ἔμψυχο Ὑγιον Ὑγιον πὺν συγκινεῖ βαθιὰ τὴν καρδιά μου: Τῶν μοναχῶν τὴν ἀσκητικότητα, τὴν ἀπλότητα, τὴν δοθόδοξη μαχητικότητα, τὴν ἀμεριμνία καὶ κατάνυξή τους, τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία τους, τὸν μεταθανάτιο στοχασμὸ τους, τὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ τους καὶ τὸ ἀσταμάτητο κομποσχοίνι τους. Ὑλα αὐτὰ δὲν θὰ μπορέσω νὰ τὰ σημειώσω. Ὑ λόγος μου εἶναι ξερόζ, ἄτονος, ἀστόλιστος καὶ ἄτεχνος. Μολοντοῦτο δὲν χάνω τὴν ἐλπίδα.

* * *

Στὴν Ὑδρανόπολη ἀποχαιρετᾶμε τὸν κόσμο. Ὑπ' ἑδῶ θὰ μποῦμε στὸ καίκι γιὰ τὴ Δάφνη. Ὑναγκαστικά ὅμως περιμένουμε κάμποση ὥρα. Σὲ τοῦτο τὸ χωριὸ δὲν μπορῶ νὰ μείνω. Μὲ πιάνει ἀνησυχία. Ὑνυπομονῶ νὰ πάρω τὰ μάτια μου. Ὑ θάλασσα πὺν λούζει τὰ πόδια τοῦ χωριοῦ προσελκύει πολλοὺς τουρίστες. Καὶ ὅπου τὸ «πτῶμα» ἐκεῖ τὰ «κοράκια». Ὑντρες μὲ κοντὰ παντελόνια, σὰν σχολιαρόπαιδα.

Γυναῖκες ἀκάλυπτες, δίχως αἰδῶ. Παροξυσμός πνεύματος. Ἄν δὲν μπορέσεις νὰ κλείσεις τὰ μάτια σου, ἄνοιξε ἓνα βιβλίο. Τὸ καλύτερο φυσικὰ εἶναι νὰ ἀνταμώσεις κάποιο ἁγιορεῖτη πὺ θὰ περιμένει ἐκεῖ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ. Ἡ συζήτηση μαζί του εἶναι τὸ καλύτερο ἀντίδοτο. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ταξίδι μὲ τὸ καΐκι. Θυμᾶμαι κάποτε πὺ ἔτυχε νὰ ταξιδεύει καὶ ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Σταυρονικήτα π. Βασίλειος, τρύγησα τὸ καλύτερο σταφύλι. Γιατὶ κάθε ἁγιορεῖτης μοναχὸς ἔχει ἀποθησαυρισμένους μέσα του καρποὺς ἀπὸ τὸ «Περὶ βίῃ τῆς Παναγίας», πὺ προδύμα τοὺς προσφέρει. Ἄλλὰ δὲν τοὺς ζητοῦν ὅλοι. Μερικοὶ μάλιστα, πὺ ἔχουν «ζηλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν», αὐτογνωμόνως, ἀναλαμβάνουν τὸ ἔργο τοῦ δραγάτη, ἔστω καὶ γιὰ λίγες μέρες. Ὅμως τὸ Ὅρος εἶναι, ὑπὸ πνευματικῇ ἔννοια, ξέφραγο ἀμπέλι. Ἀπλώνεις τὰ χέρια καὶ παίρνεις καρποὺς. Καὶ ἔχει ὅλες τὶς ἐποχὰς ὠριμασμένους καρποὺς.

* * *

Τὸ καΐκι πλέει γιὰ τὴ Δάφνη. Κόσμος πολὺς. Κληρικοὶ, μοναχοί, λαϊκοί. Οἱ περισσότεροι γιὰ τὴν πανήγυρι τῶν Ἰβήρων. Αὔριο μὲ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο εἶναι Δεκαπενταύγουστος. Διασχίζουμε τὴ θάλασσα μὲ ἥλιο καυτερό. Ὁ νοὺς μου φτερουγίζει. Τρέχει μπροστὰ σὲ κείνους τοὺς μοναχοὺς πὺ σκοπεῖω νὰ ἐπισκεφτῶ. Γυρίζει πίσω στὸ παρελθόν. Τότε, πὺ σπουδαστὴς ἀκόμα, λαχταροῦσε ἡ ψυχὴ μου νὰ ἀπολαύσει τοὺς πνευματικὺς λόγους τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων. Τότε πὺ καθὼς ἀντίκρουζα τὰ ἀθρόα καὶ μοναστήρια καὶ τὶς ἀετοφωλιὰς τῶν ἐρημιτῶν ἡ κατάνυξη ἁπλωνε καὶ ριγοῦσα.

Μετὰ ἀπὸ δύο ὥρες φθάσαμε στὴ Δάφνη, «τὸ πρῶτον ἐπίνειον τοῦ Ἁγίου Ὁρους». Ἡ Δάφνη εἶναι ὁ χῶρος ὅπὺ καθρεπτίζει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς Μοναστικῆς κοινωνίας, πὺ δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγγέλους. Εἶναι ἐπομένως ἡ ὑλιστικωτέρα ἐκφανσις τῆς ζωῆς τῶν ἁγιορειτῶν. Διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι ὁ ἐπισκέπτης νὰ ἀναχωρῇ ἐκεῖθεν τὸ ταχύτερον. Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις εἶναι κακὸς σύμβουλος, ἀλλὰ καὶ ἄδικος, διὰ τὰς ἀσθενεῖς κυρίως ψυχὰς...» (μοναχὸς Θεόκλητος Διονυσιάτης).

Ἡ Δάφνη εἶναι μιὰ χούφτα σπίτια μὲ 4—5 καταστήματα. Ἐδῶ ὑπάρχουν μερικοὶ λαϊκοὶ πὺ πωλοῦν διάφορα ἁγιορεῖτικα εἶδη. Συχνὰ συγκροῦνται τὰ μικροσυμφέροντα καὶ χάνεται ἡ ἀγάπη. Ἀνοίγονται καὶ συζητήσεις μὲ πεζοδρομιακὸ περιεχόμενο. Εἴχαμε τὴν ἀτυχία νὰ δοῦμε δυὸ ναυαγισμένα γεροντάκια — ὄχι μοναχοὺς — νὰ εἶναι μεθυσμένα καὶ νὰ ἀνοηταίνουν. Τὸ Ὅρος φιλοξενεῖ καὶ τέτοιους ἀνθρώπους. Κάποτε γιὰ πολλοὺς μῆνες. Ἡ ἀγάπη ἐδῶ εἶναι τυφλὴ καὶ ἀνοιχτή.

Σὲ λίγο ἀκούστηκε τὸ αὐτοκίνητο. Ἐρχεται ἀπὸ τὶς Καρυές, τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ὁρους. Δὲν πρόλαβε ν' ἀνασάνει τὸ καημένο. Ὁρμησαν οἱ ἀναμένοντες. Μπαίνουν μέσα ἀπάνωτοί. Μερικοὶ ἀπ' ἔξω, σκαρφαλωμένοι στὶς λαμαρίνες καὶ τὰ σιδερικά. Βογγώντας ἀνηφορίζει, ἀφοῦ ἄφησε πίσω του πολλοὺς, γιὰ δευτέρου δρομολογίου.

* * *

Τὸ ἀπόγευμα, μὲ καθυστέρηση, φτάσαμε στὶς Καρυές. Βγάλαμε τὸ διαμονητήριο — ἄδεια παραμονῆς στὶς εἴκοσι μονὰς τοῦ Ἁθῶνα — καὶ παρακολογησαμε τὸν μικρὸ ἔσπερινὸ στὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου. Ἀριστοῦργημα τέχνης. Ὁραιότατες οἱ εἰκόνες καὶ τοιχογραφίες τοῦ Πανσέληνου.

Ὁ χρόνος μᾶς πιέζει. «Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ». Κατηφορίζουμε γιὰ τὸ μοναστήρι τῶν Ἰβήρων. Σταθήκαμε λίγο στὴ στροφή πὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὴ Σταυρονικήτα. Ἀγναντέσαμε χαμηλὰ τὴν καλύβη τοῦ π. Παΐσιου, μὲ τὸ ψηλόκορρο κυ-

παρίσσι και τις λιγοστές ἐλιές. (Σήμερα ὁ ἀσκητὴς βρίσκεται κοντὰ στὸ Κουτλουμουσί).

Οἱ ἀποχαιρετιστήριες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ἐπιταχύνουμε τὰ βήματά μας. Στὸ Ἰβήρων φτάσαμε μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Πολλοὶ προσκυνητές. Μοναχοὶ ἀπ' ὅλο τὸ Ὄρος. Στὴ βραδινὴ τράπεζα, σὲ δύο δόσεις, παρεκάθησαν περὶ τὰ 700 ἄτομα. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ τὴν ἄλλη μέρα, μετὰ τὴ θεία Λειτουργία.

Ἡ Πορταίτισσα μᾶς τρέφει.

* * *

Ἡ ἀγρυπνία βάσταξε 13 ὥρες. Τὸ καθολικὸ κατάμεστο. Κάτω ἀπὸ τὰ ἄπειρα μάτια τῶν Ἀγίων ὅλοι προσευχόμαστε. Μπροστά μας ἡ Πορταίτισσα, ἡ προστάτις τῆς μονῆς. Στὴν Ὁραία Πύλῃ ἡ θαυματουργὸς καντήλα. Εὐμεγέθης καὶ ἐντυπωσιακὴ. Μὲ τις αἰωρήσεις τῆς προμηνάει εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα γεγονότα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν στὸ Ὄρος καὶ στὴν Ἑλλάδα γενικότερα. Εἶχα ἀκούσει γι' αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ἔμενα ὅμως ἀσυγκίνητος γιατί κλυδωνιζόμουν. Μὲ χτυποῦσαν λογισμοὶ ἀμφιβολίας. Τώρα πιά δὲν μπορῶ νὰ σιωπήσω. Οὔτε νὰ ἀρνηθῶ. Κάτι ποὺ τὸ εἶδα ἐπισταμένα δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀμφισβητήσω. Ἐξιστορῶ τὸ θαῦμα:

Ὅταν ἡ ἀγρυπνία εἶχε προχωρήσει στὸν ὄρθρο, ἦρθε στὸ στασίδι μου ὁ γνωστός θεολόγος Α. Σ. Προσκυνητὴς καὶ αὐτός. Μοῦ εἶπε ὅτι ἡ καντήλα κινήθηκε ὅταν ψάλλονταν οἱ πολυέλαιοι. Τὸν ἄκουσα χωρὶς ἰδιαίτερη προσοχή. Τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν ἤμουν μέσα στὸ ναό. Κατάκοπος ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ τὴν ὁδοιπορία ξεκουραζόμουν σὲ δυὸ καναπέδες στὸ ἀρχονταρίκι. Ἡ ἀγρυπνία βάδιζε πρὸς τὸ τέλος τῆς. Στὸ κοινωνικὸ, ἐνῶ ὅλοι εἶχαν ἐτοιμαστῆ γιὰ νὰ κοινωνήσουν καὶ εἶχαν στραμμένη τὴν προσοχή τους στὴν Ὁραία Πύλῃ, ἡ καντήλα ἄρχισε τὴν κανονικὴ τῆς αἴωρηση. Ἐνας θόρυβος θαυμασμοῦ καὶ χαρᾶς ἀκούστηκε. Θαυμασμὸς γιὰ τὴ ρυθμικὴ κίνηση. Χαρὰ γιὰ τὰ καλὰ προμηνύματα. Οἱ πατέρες ἔχουν διαπιστώσει ὅτι οἱ κανονικὲς καὶ ρυθμικὲς κινήσεις τῆς καντήλας προμηνύουν κάτι καλὸ. Οἱ ἄτακτες κάτι κακό: σεισμό, φωτιά, ἀρρώστια, πόλεμο κλπ. Πρόσεξα γιὰ πολλὴ ὥρα ὅλα τὰ καντήλια. Βεβαιώθηκα ὅτι κανένα ἄλλο δὲν κινιόταν. Ρεῦμα ἄερος δὲν σχηματιζόταν μέσα στὸ ναό. Ἦταν θαῦμα. Ὁ ὑποβολέας τοῦ πονηροῦ ἀποδείχτηκε ψεύτικος.

Στὴν ἀγρυπνία χοροστάτησε ὁ Πισιδίας Ἰεζεκιήλ. Μόνος κοινωνήσε τὸ πλῆθος καὶ στὸ τέλος μίλησε. Μετὰ τὴ θεία Λειτουργία ἀσπαστήκαμε τὴν Πορταίτισσα καὶ ἀναχωρήσαμε γιὰ τοῦ Σταυρονικήτα.

* * *

Τὰ δυὸ μοναστήρια Ἰβήρων καὶ Σταυρονικήτα εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα. Προχωροῦμε πατώντας τὴ βρεγμένη ἄμμο. Ἡ θάλασσα μὲ ἐλαφρὸ κυματάκι. Τὰ νερά μᾶς «χτυποῦν» καθὼς προχωροῦμε συγκινημένοι ἀπὸ τὴν ἀγρυπνία. Ἡ μέρα τῆς Παναγίας εἶναι ἡλιόλουστη. Τὴν ὥρα ποὺ φτάσαμε στοῦ Σταυρονικήτα, ὅλοι ἠσύχαζαν. Μόνο ὁ ἀρχοντάρης μᾶς κατάλαβε. Καλόκαρδα μὲ πρόσφερε νεράκι, γλυκὸ καὶ ρακί. Ἔπειτα μᾶς ξενάγησε στὸ καθολικὸ, ὅπου θαυμάσαμε τὴν τέχνη τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητός. Μᾶς χαροποίησε καὶ ἡ εἶδηση ποὺ μᾶς ἔδωσε, ὅτι τὸ μοναστήρι βρισκόταν καὶ ὁ π. Παῖσιος. Δὲν ἄργησε νὰ φωνεῖ. Ἀνέβηκα τὰ σκαλοπάτια γιὰ νὰ τοῦ φιλήσω τὸ χέρι. Ὁ γέροντας μὲ χαμηλὴ καὶ κουρασμένη φωνὴ μοῦ εἶπε:

- Τί κάνεις, εὐλογημένη ψυχὴ; Πότε ἦρθες;
- Καλὰ πάτερ, νὰ σᾶς δοῦμε λίγο.
- Naί παπά μου, περιμένε λίγο κάτω νὰ ἐτοιμαστῶ καὶ θὰ τὰ ποῦμε.

Χαρούμενοι καὶ ἀνυπόμονοι περιμέναμε. Ὁ π. Παῖσιος ἀργοῦσε. Πέρασαν σχεδὸν δυὸ ὥρες. Μὰ γιατί; Μᾶς ξέχασε. Εἶναι δύσκολο στοὺς κοσμικοὺς νὰ ἀκολουθήσουν τὶς γαλήνιες κινήσεις τῶν μοναχῶν. Γι' αὐτοὺς δὲν συμβαίνουν πολλά. Γιὰ μᾶς ὅλα εἶναι ἐπείγοντα, ἀγωνιώδη.

Ὁ γέροντας μὲ τὸν τρουβὰ στὸν ὦμο καὶ τὸ ραβδί στὸ χέρι κατεβαίνει τὰ σκαλιά. Ἕτοιμοι γιὰ ἀναχώρηση. Τὸν συνοδεύει ἕνας νεαρὸς γιατρός. Μᾶς ξαναβλέπει.

— Σᾶς καθυστέρησα λίγο, ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Ἦταν ἓνα θέμα καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ συζητήσουμε μὲ τὸν ἡγούμενο. Τώρα τί θὰ κάνετε; θὰ φύγετε ἢ θὰ κοιμηθεῖτε ἐδῶ;

— Γέροντα, θὰ φύγουμε γιὰ τὸ Κουτλουμούσι.

— Καλά, ἂς προχωρήσουμε.

Τὴν ὥρα ποὺ βγαίναμε δυὸ μοναχοὶ ἔρχονταν κρατώντας αὐγά. Ὁ γέροντας ὕψωσε τὸ ραβδί του καὶ τοὺς εἶπε μειδιώντας:

— Σταθεῖτε, σταθεῖτε νὰ τὰ σπᾶσω...

— Εὐλόγησον, ἀπάντησε ὁ ἕνας.

Ξετέντωμα τοῦ πνευματικοῦ τόξου. Μιὰ στιγμή διάλειμμα.

* * *

Μὲ τὸ γέροντα συνεννοηθήκαμε νὰ προχωρήσει μὲ τὸ γιατρό ποὺ ἤθελε νὰ τὸν δεῖ. Ἀπὸ κοντὰ ἀκολουθοῦσαμε. Νιώθαμε τὴν ἀγάπη του ν' ἀπλώνεται παντοῦ. Ἄς εἶπε ὁ ἴδιος στὸν ἡγούμενο ὅτι «ἔπρεσε ἡ μπαταρία».

Εἶχαμε προχωρήσει κάμποσο. Ἀπὸ πίσω ἐμεῖς. Ὁ ἐρημίτης ὅταν τελείωσε μὲ τὸ γιατρό, μᾶς φώναξε. Ἦρθε ἡ σειρά μου. Οἱ ἄλλοι ξεμάκρυναν λίγο. Μαζί του, ὅπως πάντα, ἐνιωθα σὰν σὲ λιμάνι. Τοῦ εἶπα ὅ,τι μὲ ἀπασχολοῦσε. Ὅλες οἱ συμβουλές του πνευματικές. Ὅχι ἀκραῖες καὶ οὐτοπιστικές. Προσγειωμένες, μὲ πολλὴ ἀγάπη γιὰ τὸ εὐόλισθο τοῦ ἑαυτοῦ μου. Προτοῦ νὰ μοῦ δώσει τὴν ἀπάντησή σὲ κάποιο πρόβλημα προσευχότανε. Ὅποτερα ἔλεγε τὸ λογισμό του. Ὅταν τοῦ ἀνέφερα κάτι ποὺ μὲ ἀπασχολοῦσε ζωηρὰ ἄρχισε νὰ μοῦ ἀπαντήσει. Προχωροῦσαμε σιωπηλοί. Νόμισα πὼς δὲν μὲ ἄκουσε. Μετὰ ἀπὸ πέντε λεπτά μοῦ λέει:

— Ἄκουσε εὐλογημένη ψυχή, ...αὐτὸς ὁ λογισμὸς μοῦ ἦρθε.

Ἡ ἐξομολόγησή ἔγινε ἴσση ψυχῆς.

Ὅλοι μαζί ἀνεβαίνομε. Συναντοῦμε μιὰ συκιά φορτωμένη. Ὁ γέροντας μὲ φωνὴ ἀγάπης, εἶπε:

— Ἀνεβεῖτε πάνω. Κόψτε καὶ φάτε. Τὰ ἔχω πληρωμένα ἐγώ, μὴ στενοχωριέστε.

Καθήσαμε στὴν ἄκρῃ τοῦ δρόμου. Ἡ συζήτηση στράφηκε σὲ ἀπλὰ καὶ βιωτικὰ θέματα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸν π. Παῖσιο ἀνδρὸν τὸν ρωτήσεις γιὰ κάποιο συγκεκριμένο πνευματικὸ θέμα, δὲν παίρνεις ἀπὸ τὸ στόμα του λόγο Θεοῦ. Ἀκοὺς ὁμως πάντοτε τὸ «Δόξα σοι, ὁ Θεὸς» ποὺ συνεχῶς ἀναπέμπει.

Συνεχίζοντας τὴν πεζοπορία μας φτάσαμε σὲ ἓνα ξύλινο σταυρό. Ἐκεῖνῃ τῇ στιγμῇ κάποιοι ξένος τουρίστας ἐρχότανε ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά τοῦ δρόμου. Μόλις εἶδε τὸ σταυρό, ἀπόθεσε τὸ σάκκο του καὶ μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση ἔκανε ἐδαφιαία μετάνοια καὶ σταυροκοπήθηκε. Ξαναπῆρε τὸ σάκκο καὶ ἔφυγε. Τὴ σκηνὴ τὴν εἶδε ὁ γέροντας. Δὲν τὴ σχολίασε ὁμως.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε εἶχαμε φθάσει στὸ σημεῖο τοῦ δρόμου ἀπ' ὅπου ὁ π. Παῖσιος θὰ ἔπαιρνε τὸ μονοπάτι γιὰ τὴν καλύβη του.

— Ἐδῶ τώρα θὰ χωρίσουμε, μᾶς εἶπε μὲ ἐξαντλημένη φωνή.

— Τὴν εὐχή σας πάτερ, τοῦ εἶπαμε ὅλοι μὲ συγκίνηση, καθὼς σκύβαμε νὰ τοῦ φιλήσουμε τὸ χέρι.

— Τοῦ Κυρίου. Στὸ καλὸ κι ἡ Παναγιά μαζί σας.

Πῆρε τὸν κατήφορο καὶ σὰν φτερό, ἀνάλαφρα ἀνάλαφρα, ἀπομακρύνθηκε καὶ κρύφτηκε στοὺς θάμνους. Ὁ ἐρημίτης ἔφυγε... Καὶ μεῖς περίλυποι γιὰ τὸ χωρισμὸ συνεχίσαμε τὸ δρόμο.

* * *

Φτάσαμε στὸ μοναστήρι μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Τὸν πρῶτο μοναχὸ ποὺ συναντήσαμε, τὸν π. Ἀρσένιο, τὸν χαιρετήσαμε ἐγκάρδια, γιὰτὶ ὁ φίλος Νικόλαος τὸν γνώριζε καὶ μᾶς εἶχε μιλήσει σχετικά. Ἐτοῦτος ὁ μοναχός, γεωπόνος καθηγητής, ἀσχολεῖται ἀδιαλείπτως μὲ τὴ νοερὰ προσευχή. Κρατᾷ ἓνα μεγάλο κομποχοῖνι στὰ χέρια του, τριακοσάρι, καὶ μὲ σκυφτὸ κεφάλι ἐργάζεται ἐνδιάθετα.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση σὲ τοῦτο τὸ μοναστήρι μοῦ προξένησε ὁ ἡγούμενος π. Χριστόδουλος κατὰ τὴ θεία Λειτουργία ποὺ παρακολουθήσαμε τὸ πρωὶ τῆς ἄλλης μέρας. Κατάνυξη, φόβος Θεοῦ, μελωδικὴ φωνή, χαμηλόφωνη ἀπαγγελία τῶν εὐχῶν καὶ πραότητα σπάνια. Λειτουργία δίχως καμιά βιασύνη, πραγματικὴ μυσταγωγία. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Λειτουργίας πήραμε κάτι στὴν Τράπεζα καὶ χωρὶς καθυστέρηση ἀνεβήκαμε στὶς Καρυὲς μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ μᾶς κατέβαζε τὸ λεωφορεῖο στὴ Δάφνη. Αὐτὸ ὅμως εἶχε χελάσει. Κόσμος πολὺς εἶχε ἀνεβεῖ πάνω καὶ δὲν ἄντεξε τὸ κακόμιορο, ἔσπασαν τὰ σίδερά του. Εἶναι ἀλήθεια πὼς στοὺς ἄλλους τῆς παρέας δὲν ἄρρεσε ἡ εἶδηση. Ὅμως ἐγὼ χάρηκα, γιὰτὶ, ὅσο παρᾶξενο καὶ νὰ φαίνεται, εὐχαριστιέμαι νὰ ὁδοιπορῶ μέσα στὸ λιοπύρι κι' ἄς τρέχει ποτάμι ὁ ἰδρώτας. Ἀφοῦ ἀγοράσαμε μερικὰ ἀγιορευτικὰ εἶδη, ξεκινήσαμε γιὰ τὴ Δάφνη. Μετὰ ἀπὸ δυὸ περίπου ὥρες φτάσαμε στὴ μονὴ Ξηροποτάμου, ὅπου προσκυνήσαμε καὶ χωρὶς καθυστέρηση κατηφορίσαμε ἀπὸ τὸ καλντερίμι γιὰ νὰ βγοῦμε στὴ Δάφνη.

* * *

Μὲ τὸ καίκι γύρω στὶς 3 τὸ ἀπόγευμα φτάσαμε στὸν ἄρσανά τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παύλου. Προχωρήσαμε περίπου μισὴ ὥρα γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ μεγαλόπρεπο μοναστήρι. Ἐδῶ ὁ τόπος εἶναι δικός μας. Γνωρίζω πολλοὺς μοναχοὺς ἀπὸ παλιότερες ἐπισκέψεις μου. Στὸ ἀρχονταρῖκι μᾶς ἔδωσαν τὸ καθιερωμένο κέρασμα καὶ τὸ δωμάτιο στὸ ὁποῖο θὰ διανυκτερεύαμε.

Σὲ λίγο ἀκούστηκε μιὰ γνώριμη καὶ συμπαθὲς φωνή. Ἦταν ὁ π. Γεράσιμος, ποὺ μόλις μᾶς εἶδε χάρηκε πολὺ καὶ ἔτρεξε κοντά μας. Ἐκανε μιὰ μετάνοια, παρὰ τὴν ἀντίδρασή μου καὶ μοῦ φίλησε τὸ χέρι. Καθίσσαμε. Χαρούμενος καὶ ἀνοιχτόκαρδος, ὅπως πάντα, μᾶς εἶπε πολλὰ. Τὸν βοηθήσαμε στὴν κουζίνα, μιὰ καὶ εἶχε τὸ διακόνημα τοῦ μαγειροῦ. Καθαρίσαμε μαζί τὰ φασολάκια. Τὸ βράδυ φάγαμε ὅλοι οἱ προσκυνητές, περὶ τοὺς 30 καὶ ὕστερα συνεννοηθήκαμε μὲ τὸν ἡγούμενο π. Παρθένιο γιὰ νὰ μοῦ ἐπιτρέψει νὰ λειτουργήσω στὸ παρεκκλήσι τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ὁ γέροντας ἔδωσε εὐλογία καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐτοιμασία ὁ π. Γεράσιμος. Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία τῆς ἡμέρας ἀποσυρθήκαμε.

Τὸ πρωὶ, ὁρθρου βαθέος, στὶς 4, ἀνεβήκαμε στὸ μικρὸ παρεκκλήσι γιὰ τὴ θεία Λειτουργία. Τὸ φῶς ἐλάχιστο. Δυὸ κεράκια στὸ ἱερὸ καὶ ἓνα στὸ χέρι τοῦ π. Γερασίμου. Ἡ Λειτουργία μας ἦταν ἥσυχη, ἀπέρριτη, κατανυκτικὴ. Ἐψέλνε ὁ π. Γεράσιμος ὁ γλυκόφωνος καὶ ὁ Νικόλαος ὁ καλλικέλαδος, ἓνας ἀπ' τὴν οἰαδα μας. Μετὰ τὴν ἀπόλυση ὁ μοναχός μὲ πολλὴ προθυμία μᾶς προσέφερε στὴν κουζίνα μὲλι καφὲ καὶ πρόσοφορο. Δὲν παρέλειψε νὰ μᾶς βάλει σ' ἓνα μοναχικὸ σακκούλι λίγο ψωμοτύρι γιὰ τὸ δρόμο μας πρὸς τὴν ἔρημο.

Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τραβήξαμε γιὰ τὴν ἡσυχαστικότερη περιοχὴ τοῦ Ὁρους μὲ τοὺς φημισμένους ἐρημίτες καὶ ἀσκητές.

* * *

Τὸ τέρμα μας ἦταν τὰ Κατουνάκια. Σκοπὸς μας νὰ δοῦμε τὸν φημισμένο ἀσκητὴ π. Ἐφραίμ. Ὅλη ἡ ὁδοπορία μας ἦταν εὐχάριστη. Ὅταν φτάσαμε στοὺς Δανιηλαίους θέσαμε σὲ ἐφαρμογὴ τὸ «πονηρό» μας σχέδιο: νὰ μὴ πᾶμε ὅλοι μαζί, μὴπως καὶ δὲ θελήσει ὁ γέροντας νὰ μᾶς δεῖ. Ἔτσι οἱ ἄλλοι σταμάτησαν πὺδ πάνω καὶ μόνος μου κατηφόρισα πρὸς τὴν καλύβη τοῦ ἐρημίτη, παρόλο πὺδ μιὰ ἐπιγραφὴ μοῦ ἔλεγε ὅτι ὁ ἱερομόναχος δὲν δέχεται ἐπισκέψεις λόγῳ ἀσθενείας. Μὲ χαρὰ τὸν εἶδα νὰ κοιβαλεῖ μ' ἓνα καρότσι πέτρες καὶ χόματα. Προχώρησα κοντά του καὶ μόλις μὲ εἶδε τοῦ εἶπα:

— Εὐλογεῖτε, πάτερ.

Ὁ ἀσκητὴς ξαφνιασμένος μὲ κοίταξε ἐρευνητικά. Ἐπειτα μὲ χαμόγελο μοῦ ἀπάντησε:

— Ὁ Κύριος. Καλὰ ἦρθες, παπά μου. Τώρα θὰ σὲ βάλω νὰ δουλέψεις. Τί νομίζεις, ἔτσι θὰ σ' ἀρῇσω;

Ἀρχίσαμε τὴ συζήτηση. Μοῦ εἶπε γιὰ τὴν καινούρια στέρνα πὺδ φτιάχνει καὶ γιὰ τὰ πολλὰ πράγματα πὺδ ἔχει βγάλει καὶ πρέπει νὰ τὰ πετάξει. Ὁ γέροντας συνέχιζε τὴ δουλειά του. Σταματοῦσε λίγο, μοῦ ἔλεγε μερικὲς φράσεις καὶ συνέχιζε τὸ ἔργο του. Τοῦ ζήτησα νὰ μοῦ δώσει τὸ φτυαρί γιὰ νὰ τὸν βοηθήσω. Στὴν ἀρχὴ ἀντέδρασε:

— Κάθισε, μοῦ λέει. Θὰ λερώσεις τὸ ράσο σου καὶ ὕστερα θὰ σὲ μαλώσει ἡ Παπαδιά σου. Θὰ σοῦ πῇ πηγες στὸ Ὅρος καὶ λερώθηκανες...

Ὁ π. Ἐφραίμ εἶναι πνευματικὸς μοναχός. Ἐχει καὶ χάρισμα λόγου καὶ διδασκαλίας. Τὰ λόγια του σὲ τραβοῦν. Σὲ μαγεύει ἡ εὐφράδειά του, σὲ ἀναγκάζει νὰ πιστέψεις τὰ λεγόμενά του ἢ ὁλόασπρη γενειάδα του καὶ τὸ ἐταστικὸ βλέμμα του. Προσφιλέστατο θέμα του ἡ ἱερωσύνη. Ὁ ἴδιος ἱερεὺς μιλάει γιὰ τὴν ἱερωσύνη μὲ ἱερὸ πάθος καὶ μακαρίζει τοὺς καλοὺς ἱερεῖς. Πρὸ ἐτῶν πὺδ τὸν εἶχα ξαναδεῖ γιὰ τὴν ἱερωσύνη μοῦ μίλησε. Τώρα τὸ ἴδιο. Αὐτὸ πὺδ ἤθελα καὶ πὺδ πάντα ἐπιζητῶ μιὰ τόνωση, μιὰ διαβεβαίωση πὺς ὁ ἱερέας δὲν εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔχει μιὰ ἐξουσία ἀπὸ τὸ Θεό. Εἶναι ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γι'αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχει πολὺ, νὰ προσεύχεται, ν' ἀγνίζει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ θέλει νὰ τοῦ ἀναγνωρίζουν καὶ τὴν ἱερωσύνη. Προπαντὸς ὁ ἱερέας αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ τὸν ἀναγνωρίζει ὁ ἐπίσκοπός του. Δυστυχῶς οἱ ἐπίσκοποι ἐνδιαφέρονται περισσότερο νὰ ἐπικοινωνοῦν καὶ νὰ ἀλληλοὑποστηρίζονται μὲ τοὺς ἀξιοματάρχους τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς πολιτείας καὶ μὲ τοὺς «παπποῦληδες» ἀσχολοῦνται μόνο γιὰ ὑποθέσεις ὑπηρεσιακῆς καὶ τίποτε πὺδ πέρα. Καὶ φυσικὰ οἱ «παπποῦληδες» δὲν πρέπει νὰ ἔχουν φωνή. Μόνο αὐτιά... Ἐνῶ στὸ Ὅρος ὁ ἱερέας τιμᾶται ξεχωριστά. Θυμᾶμαι παλιότερα, προτοῦ νὰ χειροτονηθῶ, πὺδ μὲ ἓνα φίλο μου εἶχαμε φιλοξενηθεῖ στὸ Διονυσιάτικο Κονάκι στίς Καρνὲς ἀπὸ τὸν γέροντα Θεόκλητο Διονυσιάτη, τὸν γνωστότατο συγγραφέα βιβλίων ὁρθοδόξου πνευματικότητος, καὶ πὺδ ὅταν τὸν ἀποχαιρέτησαμε ἔσκυψε γιὰ νὰ μᾶς φιλήσει τὸ χέρι, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπε, εἴμασταν ὑποψήφιοι ἱερεῖς!

Μετὰ ἀπὸ λίγο φώναξα καὶ τοὺς ἄλλους τῆς παρέας, κατόπιν ἀδείας τοῦ γέροντα. Ὁ π. Ἐφραίμ τοὺς παρατήρησε στὰ μάτια.

— Ἐσένα σὲ γνωρίζω, λέγει στὸ Νικόλαο.

— Ἐσένα ὄχι, ἐσένα ὄχι. Ἀγνωστοὶ καὶ οἱ δύο σας, εἶπε στοὺς ἄλλους δύο. Καλὰ ἦρθατε. Τώρα θὰ δουλέψετε πολὺ ἐδῶ.

Πράγματι δουλέψαμε ἀρκετὴ ὥρα. Ὅταν ὁ ἥλιος ἦρθε στὸν τόπο τῆς ἐργα-

σίας μας, σταματήσαμε και καθισμένοι σ' ένα σωρό από πέτρες αρχίσαμε τη συζήτηση. Ὁ γέροντας τόνιζε πολὺ ὅτι ὁ ἱερέας πρέπει νὰ ὁμιλεῖ πάντα μὲ γλυκύτητα. Μόνο γλυκόλογα νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του. Νὰ εἶναι προσεκτικὸς στὰ λεγόμενά του, γιατί τοῦ ἱερέως *π ι α ν ο τ α ι* καὶ οἱ εὐχὲς καὶ οἱ κατάρξεις. Ποτὲ νὰ μὴ καταρᾶται, πάντα νὰ εὐχεται. Νὰ λέγει λόγια γλυκὰ καὶ ὠφέλιμα. Μὲ καλωσύνη νὰ μιλάει στοὺς συνανθρώπους του. Νὰ προσέχει ἀκόμη ὅταν πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ. Νὰ μὴν ἔχει τὸ παραμικρὸ στὴν ψυχὴ του ἐναντίον κάποιου. Ἄν κάτι τὸν βαραίνει πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ζητήσῃ συγχώρηση. Διαφορετικὰ δὲ μπορεῖ νὰ πιάσῃ τὰ Ἅγια.

— Πρέπει νὰ τὸ προσέχεις αὐτό, παπὰ μου, καὶ γύρισε πρὸς τὸ μέρος μου καὶ μὲ κοίταξε κατὰματα.

Στὸ σημεῖο τοῦτο παραθέτω τὶς σημειώσεις πού κρατοῦσε ὁ φίλος Νικόλαος:
«Ὁ γέροντας διηγείται:

— Κάποτε ἦτανε ἄρρωστος ὁ γέροντάς μου. Κατέβηκα στὴν παραλία γιατί περίμενα κάτι πράγματα. Βλέπω μέσα στὸ καίκι τὸ γιατρὸ (μοναχός). Ἀνεβαίνω λοιπὸν γρήγορα γιὰ νὰ τὸν ρωτήσω σχετικὰ μὲ τὴν ἀρρώστια τοῦ γέροντά μου. Σκέφτηκα πὼς μέχρι νὰ ξεφορτώσῃ ὁ βαρκαρὴς θα προλάβω νὰ συνεννοηθῶ. Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω ὁ καπετάνιος τελείωσε καὶ ξεκίνησε κίόλας. Τοῦ φωνάξω πὼς δὲ θὰ ταξιδιέσω καὶ πρέπει νὰ σταματήσῃ γιὰ νὰ κατεβῶ. Ἐκεῖνος νευρίασε καὶ ἄρχισε νὰ φωνάζει καὶ μάλιστα εἶπε «ἄς στὸ διάβολο...».

Δὲν μίλησα καθόλου. Ἐκεῖνος γύρισε θυμωμένος καὶ κατέβηκα καταπικραμένος. Ὅταν ἔφτασα στὴν καλύβη ἀνέφερα τὸ περιστατικὸ στὸ γέροντά μου. Πρέπει νὰ συγχωρηθεῖτε, μοῦ εἶπε. Ἀλλὰ ποῦ νὰ βρῶ τὸ βαρκαρὴ; Τὴν ἄλλη μέρα ἔπρεπε νὰ λειτουργήσω. Τί νὰ κάνω; Τελικὰ δὲ λειτούργησα. Τὸ πρῶι πῆρα ἕνα κουτί λουκούμια καὶ ξανακατεβαίνω νὰ συγχωρεθῶ μὲ τὸ βαρκαρὴ. Τὸν συνάντησα καὶ τοῦ λέω:

— Εὐλογημένε, συγχώραμε γιατί ἔγινε αἰτία νὰ νευριάσεις χθὲς καὶ δὲ μπόρεσα νὰ ἡσυχάσω.

— Συγχωρεμένος, μοῦ ἀπάντησε. Συγχώραμε καὶ σύ.

— Συγχωρεμένος, συγχωρεμένος, συγχωρεμένος, τοῦ εἶπα μὲ ὅλη μου τὴν ψυχὴ. Ἔτσι μπόρεσα καὶ λειτούργησα τὶς ἄλλες μέρες».

Παραθέτω κι' ἄλλους λόγους τοῦ π. Ἐφραίμ:

«Μὴ λειτουργεῖς καὶ μὴ κοινωνεῖς μὲ τυχούσα συνείδηση.

Ὅταν σὲ ἐλέγχει ἡ συνείδηση μὴ τολμᾷς γιὰ λειτουργία. Ζήτησε συγγνώμη καὶ ὕστερα λειτούργησε, ἄλλιῶς παίρνεις φωτιά μέσα σου καὶ ὄχι Ἅγιο Πνεῦμα.

Πρέπει ὅταν λειτουργεῖς νὰ χαριτώνεσαι, νὰ αἰσθάνεσαι ἀγαλλίαση κι' εὐχαρίστηση.

Λειτουργᾶμε ἀπὸ ἀγάπη νὰ σώσουμε ζωντανούς καὶ πεθαιμένους.

Τὸ βράδυ νὰ κάνεις ἀναδρομὴ στὴν ἡμέρα τί εἶπες, τί ἔκανες, τί ἄκουσες...

Ἐὰν προσέχεις τὸν ἑαυτό σου δὲν μένει καιρὸς νὰ μεριμνήσεις καὶ γιὰ τὸν ἄλλο.

Στεφανώνεται ὁποῖος βάζει μετάνοια, ἀλλὰ καὶ ὁ δεχόμενος αὐτή.

Ὅσο ζητᾷτε θὰ δίνει ὁ Θεός.

Τὸ στόμα τοῦ παπᾶ πρέπει νὰ στάζῃ μέλι καὶ στὰ παπαδάκια καὶ στοὺς ψάλτες καὶ σ' ὅλους μὲ τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται.

Εἶσαι παπᾶς; σὲ τρέμουν τὰ σύμπαντα.

Δὲν πρέπει νὰ βγαίνει λόγος βαρὺς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παπᾶ. Πιάνει καὶ ἡ εὐχή του καὶ ἡ κατάρα του. Δὲν πάει στὸ κούφιο ὁ λόγος του. Κάποιος παπᾶς εἶπε σ' ἕνα παιδί νὰ σὲ φωτίσει ὁ Θεὸς καὶ πράγματι τὸν φωτίσει, εἶπε σ' ἄλλον νὰ ἀλυχήσεις καὶ νὰ πεθάνεις καὶ πράγματι εἶχε δύσκολο θάνατο.

Σὲ κάθε δύσκολο πρόβλημα νὰ λὲς στὴν Παναγία «φώτισέ με Παναγιά μου, τί νὰ κάνω» καὶ πάντα θὰ σοῦ δίνει τὴ λύση.

Πρέπει νὰ εἶσαι μ' ὅλους εἰρηνικός.

Νὰ μὴ γίνετε μοντέρνοι παπάδες μὲ κομμένα μαλλιά καὶ γένεια».

* * *

Καθὼς δουλεύαμε στὴν πετρώδη πλαγιά τῆς καλύβης τοῦ γέροντα, σιγὰ σιγὰ νιώσαμε ὁ ἥλιος νὰ καίει περισσότερο καὶ ἡ χειρονακτικὴ ἐργασία νὰ γίνεται σχεδὸν ἀνυπόφορη. Πλησίαζε μεσημέρι. Ὁ ὑποτακτικὸς τοῦ π. Ἐφραίμ μᾶς εἰδοποίησε πὼς εἶναι ἔτοιμο τὸ φαγητό. Ἀνεβήκαμε στὸ σπίτι ἀπὸ τὰ σκαλοπάτια τοῦ τοίχου: πλατεῖες πλάκες ἐξέχουν ἀπὸ τὸν τοῖχο καὶ χρησιμεύουν γιὰ σκάλα.

Καθίσαμε λίγο στὸ μπαλκόνι γιὰ ν' ἀνασάνουμε. Ὁ ἀσκητὴς ἔβγαλε τὸ παλιό του ῥάσο, τὸ χλιοπαλωμένο καὶ φόρεσε ἄλλο καθαρό. Τὸ φαγητό μας ἦταν ζυμαρικά. Ὁ γέροντας ἀστεειευόμενος ρωτᾷ τὸν Γεώργιο:

— Ποιὸ φαγητό εἶναι τὸ πιὸ καλό;

Ἐκεῖνος ἀπορημένος δὲν ἀπάντησε.

— Δὲν ξέρεις, ἔ; Νὰ σοῦ τὸ πῶ ἐγώ. Εἶναι ἡ πείνα. Ἀμα πεινᾷς τρῶς τὸ πιὸ καλὸ φαγητό...

Κατὰ τὴν ὥρα τοῦ γεύματος ὁ πνευματοφόρος ἀσκητὴς φανέρωσε τὸν πραγματικὸ του ἑαυτό. Ὅλο τὸ πνευματικὸ του κάλλος. Μᾶς ἀνέβασε σὲ πνευματικὸ ὕψος. Μᾶς ἀπογείωσε κυριολεκτικά. Μᾶς μίλησε μὲ πολλὴ ὀρεξὴ καὶ βαθειὰ ἐμπειρία γιὰ τὴν εὐχὴ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με». Τὸ ἅπαν τῆς ζωῆς εἶναι ἡ εὐχή, ὅ,τι ἄλλο νὰ κάνεις ματαιοπονεῖ, εἶπε. Μόνον εὐχόμενος προκόβεις, εὐφραίνεσαι, εἰσέρχεσαι στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

— Νὰ τὴν λέτε τὴν εὐχὴ. Νὰ τὴν λέτε πάντοτε. Ἐτσι ὁ νοῦς σας θὰ συνηθίσει τὴν εὐχὴ καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου θὰ γίνει ἀπὸ προφορικὴ καρδιακή. Τότε θὰ εἴστε οἱ εὐτυχέστεροι ἄνθρωποι στὸν κόσμο. Εὐχή, εὐχή, εὐχή, τόνιζε καὶ ξανατόνιζε ὁ γέροντας.

— Μὰ γέροντα, δὲν θὰ κάνουμε ἄλλη δουλειά; Μόνο θὰ προσευχόμαστε; ρώτησε ἕνας τῆς παρέας.

— Ὁχι. Θὰ δουλεύετε, ἀλλὰ τὴν εὐχὴ θὰ τὴν λέτε. Καὶ στὴν δουλειά καὶ στὴν ἀνάπαυση. Καὶ στὸ δρόμο καὶ στὸ αὐτοκίνητο. Ἐτσι θὰ ἐφαρμόζετε τὸ ἀποστολικὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε».

Πνευματικὴ πανδαισία ἦταν ἡ ἀκρόαση τῶν λόγων τοῦ πατρός. Ὁμολογῶ πὼς μᾶς μέθυσε ἱερώς. Ἡ εὐχὴ γιὰ τὸν π. Ἐφραίμ εἶναι ἡ εὐτυχία του. Μ' αὐτὴ προγεύεται τὴν εὐφροσύνη τοῦ Παραδείσου.

* * *

Βιαστικοὶ πήραμε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψουμε στὴ μονὴ τοῦ Ἀγίου Παύλου. Περάσαμε ἀπὸ τοὺς Δανιηλαίους, τὴν Ἀγία Ἄννα καὶ μὲ τὸ βασιλεῖμα τοῦ ἡλίου φθάσαμε στὸ μοναστήρι.

— Λίγο ἔλειψε καὶ θὰ σᾶς ἔκλεινα ἔξω, μᾶς εἶπε μὲ χαμόγελο ὁ ἀγαπητὸς μας π. Γεράσιμος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁδοιπορώντας περάσαμε ἀπὸ τὴ μονὴ Διονυσίου καὶ σταθμεύσαμε στὴ μονὴ Γρηγορίου, ὅπου καὶ διανυκτερεύσαμε. Ἐδῶ συναντήσαμε τὸ νέο ἡγούμενο π. Γεώργιο ποὺ μᾶς δέχτηκε μὲ πολλὴ ἀγάπη στὸ ἡγουμενεῖο καὶ μᾶς μίλησε γιὰ διάφορα θέματα. Πρέπει νὰ σημειώσω πὼς ἡ μονὴ Γρηγορίου εἶναι ἀπὸ εἰς ἀνθρώπους μονὲς τοῦ Ὁρους. Ἐχει πολλοὺς νέους μοναχοὺς ποὺ προσοιονίζονται

λαμπρό το μέλλον της. Μας έδωσαν «εὐλογία» καὶ τὸ ἐτήσιο περιοδικὸ «ΟΣΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ» (τεῦχος 2ο) ποὺ ἐκδίδουν.

* * *

Οἱ μέρες εἶχαν κυλήσει ἀνεπαίσθητα. Ὅλα τὰ περιθώρια τοῦ χρόνου εἶχαν ἐξαντληθεῖ. Τὸ πρωὶ τῆς ἐπομένης κατεβήκαμε στὸν ἄρσανά γιὰ τὸ γυρισμό. Περιμένοντας τὸ καΐκι — θὰ ἐρχόταν γιὰ δεύτερο δρομολόγιο λόγῳ κοσμοσυρροῆς — ἀποτραβήχτηκα λίγο στὰ παραθαλάσσια βράχια, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὰ θεμέλια τῆς μονῆς Γρηγορίου. Ἐκεῖ χωμένος ἡσύχασα. Ἄλλοτε βύθιζα τὸ βλέμμα μου στὸ ἀπέραντο καὶ ἀκύμαντο πέλαγος καὶ ἄλλοτε γύριζα στὸν ἐσωτερικὸ μου κόσμον καὶ διαπίστωνα τὴν βασανιστικὴ τρικυμία τῶν παθῶν μου, τὴν ἀπύθμενη ἀθλιότητά μου. Καὶ ψιθύριζα τὸ «Κύριε, ἐλέησον»...

Ἐκεῖ στοὺς βράχους ἀναπαύτηκα πολὺ. Χάρηκα τὴν ἡσυχία τοῦ Ὁρους. Διαπίστωσα πὼς στὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας μπορεῖ νὰ πάθεις τοῦτο τὸ κακό: ἀντὶ γιὰ ἡσυχία νὰ ζῆσεις μὴ ἀγωνιώδη ἀνησυχία τρέχοντας ἀπὸ μοναστήρι σὲ μοναστήρι, προγραμματίζοντας καὶ μὴ πραγματοποιώντας, ἐρευνώντας τὰ κτίσματα καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχοφελή. Γι' αὐτὸ χρειάζεται προσοχή.

Στὸ βάθος ἀγναντεύω τὸ καΐκι νὰ ἔρχεται γιὰ τὸ - γιὰ τὸ. Μὲ περίλυπη τὴν ψυχὴ μου ξεπρόβαλα ἀπὸ τὸ πέτρινο καταφύγιό μου καὶ περιμένα μὲ τοὺς ἀδελφούς τὸ καραβάκι. Τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς ἀρχίζει μὲ κοινὴ τὴν ἐπιθυμία νὰ ξαναέρθουμε στὸ Ὄρος, παρόλο ποὺ οἱ βιοτικὲς μέριμνες ἀναβάλλουν συνήθως τὴν πραγματοποίησή της.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

«Χαίρου Γῆς
καινούργια πόδια σὲ πατοῦν»
(Λαϊκὴ ἔκφραση στὸ Βασάρη - Σπάρτης
γιὰ τῶν νηπίων τὰ πρῶτα βήματα)

Τὰ πρῶτα βήματά σας πὼς μὲ συγκλονίζουν
νέοι ἄνθρωποι, «στράτα - στρατούλα»
στὸ κῶμα τὸ πλημμυρισμένον αἷμα
δάκρυα καὶ σπόρους
ἐπάνω στὰ τριμμένα τῶν μαρτύρων κόκκαλα
στὴ χλόη παλεύει
κάτω ἀπ' τῆς βίας τὰ πέλματα, «στράτα - στρατούλα»
κι' ὅλο οἱ μανάδες τραγουδοῦν θρηνοῦνε
«κρिनოსπαρμένοι οἱ δρόμοι σου...».

Καὶ οἷς κρατῶ καθὼς τρεκλίζετε
ἀνύποπτοι ἄγγελοι
σὲ κόσμον ἄγνωστο νὰ στερεωθεῖτε
καὶ τὸ ἀνατρίχιασμα τῆς Γῆς τὸ νοιώθω
τὴν πυκνωμένη τὴ λαχτάρω
τὴ σκόνῃ τῆς ἐλπίδας ποὺ ξαναγίνεται ἀγκαλιὰ
καὶ δὲν τ' ἀθέλω τὰ δικὰ μου πόδια
μόνο ἢ ψυχὴ νὰ φτερουγάει μὲ οἷς
καὶ νὰ μεθάει σὰν πρῶτα.

ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΚΟΥΛΟΥΚΗΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ & Η ΔΩΡΕΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Πολύ έπαινετή πρέπει να θεωρείται η απόφαση του Δ.Σ. της Ριζ. Έκκλησιαστικής Σχολής να δημιουργήσει Πνευματικό Κέντρο στο Κουκούλι του Ζαγορίου. Για να γίνει αυτό έχει συντελέσει η χειρονομία του συνταξιούχου δάσκαλου Κώστα Λαζαρίδη από το Κουκούλι, Λαογράφου - Συγγραφέα, να δωρήσει στη Ριζάρεια ένα παραδοσιακό του σπίτι στο Κουκούλι, καθώς και τη βιβλιοθήκη του και πολλές συλλογές αρχαίων εγγράφων, βοτανικές, ορυκτολογικές, λαογραφικές και άλλες παρόμοιες.

Κατά τη γνωμάτευση του αρχιτέκτονα κ. Γιώργου Ζέρβα: «Το σπίτι του Κώστα Λαζαρίδη είναι λιθόκτιστο, διώροφο με άψιδες στο ισόγειο και τοιχογραφίες στο εσωτερικό του δρόφου, οι οποίες θέλουν συντήρηση. Έχει επίσης ξύλινες κατασκευές με ενδιαφέροντα σχέδια, ντουλάπες, νταβάνια, θύρες και παράθυρα. Η στέγη είναι σκεπασμένη με σχιστόπλακες και έχει πέτρινες καμινάδες, που αντιστοιχούν σε τρία τζάκια. Πρόκειται για ένα από τα πιο σημαντικά σπίτια της περιοχής που πρέπει να συντηρηθεί». Το σπίτι αυτό έχει κατασκευαστεί κατά το 1835 και έχει χαρακτηριστεί από την Αρχαιολογική Έπισηεία σαν «διατηρητέο μνημείο νεώτερου χρόνου».

Η δωρεά του Κώστα Λαζαρίδη έγινε έπισημα με το υπ' αριθμό 13449)10-6-1983 Συμβόλαιο του Συμβολαιογράφου τών Γιαννίνων Λωάννου Δέντζαρη με χαρακτηριστικό: «δωρεά έν ζωή ακινήτου και κινητών». Με αριθ. 90)27-7-1983 έγινε η μεταγραφή του στο Έπισηκοφυλακείο του Ζαγορίου. Οι κυριώτερες διατάξεις από το Συμβόλαιο αυτό είναι οι έξης:

«1) Ο πρώτος τών συμβαλλομένων ρητώς έδηλωσεν, ότι έχει εις την έμμεσον, πλήρη, τελείαν, άπόλυτον, άποκλειστικήν, άνεπιλήπτον και άδιαφιλονέικητον άυτοϋ κυριότητα, νομήν και κατοχήν μίαν διατηρητέαν και παραδοσιακήν λιθόκτιστον οικίαν (Φ.Ε.Κ. 973)18-3-73 Τ.Β.) άποτελουμένην έξ ισόγειου και πρώτου δρόφου ... κειμένην έντός του χωρίου Κουκουλίου Ζαγορίου Έιωνίνων... δωρίζει μεθ' έλων τών συστατικών και παραρτημάτων της διά δωρεάς έν ζωή ισχυράς και άμετακλήτου εις την ώδε άντισυμβαλλομένην Ριζάρειον Έκκλησιαστικήν Σχολήν.

2) Μετά της άνω οικίας ό δωρητής δωρεΐται από τούδε διά δωρεάς έπίσης έν ζωή και άμετακλήτου και πάσας τάς έντός της οικίας συλλογάς κινητών πραγμάτων και κειμηλίων, ως τά ύπάρχοντα βιβλία, βιβλιοθήκας κλπ. Ειδικώτερον δωρεΐται: α) την βιβλιοθήκην του άποτελουμένην κατά την έκτίμησίν του εις πέντε χιλιάδας (5.000) περίπου βιβλίων, πάσης ύλης (παιδαγωγικά, σχολικά, γεωργικά, βοτανικά, ιστορικά, λαογραφικά, λογοτεχνικά κ.λ.π.). β) Συλλογάς παλαιών χειρογράφων ποικίλου περιεχομένου. γ) Γραπτάς λαογραφικάς συλλογάς εις 19 τόμους. δ) Εδικούς φακέλλους διακοσίους (200) περίπου με στοιχεία ιστορικών γεγονότων του Ζαγορίου, γεφυρών, μοναστηρίων κλπ. ε) Στοιχεία (συλλογάς πλήρεις ή μή) παλαιότερων έφημερίδων και περιοδικών. στ) Μαγνητοταινίας, περίπου 60 περιεχούσας άποτύψεις λαϊκών, λαογραφικών και έθνολογικών του Ζαγορίου στοιχείων (τραγούδια, μαιολόγια, άφηγήσεις παλαιάς κλπ.). ζ) Συλλογάς φωτογραφικού ύλικού, και τσιούτας βοτανολογικάς και ορυκτολογικάς. Η ως άνω παραδοσιακή οικοδομή παραδίδεται εις την Ρ.Ε.Σ. άμα τη ύπογραφή του παρόντος, τά δέ έντός αΐτης κινητά, ως άνωτέρω άναφέρονται, θά παραδοθούν μετά την άνακαίνισιν της παραδοσιακής ως άνω οικίας διά της ύπογραφής σχετικού πρωτοκόλλου μεταξύ του δωρητού και τών εκπροσώπων της Ρ.Ε.Σ.

3) Η Ρ.Ε.Σ. άναλαμβάνει από τούδε τάς άναγκαΐας δαπάνας συντηρήσεως και έπισκευής της οικίας και έλων τών δωρομένων συλλογών, ως και την μισθοδοσίαν του προσωπικού, το

οποιον καθ' ὑπόδειξιν τοῦ δωρητοῦ καὶ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς δωρεοδόχου, θὰ ἀναλάβῃ τὴν ταξινόμησιν, συντήρησιν καὶ φύλαξιν τοῦ ὕλικου κατὰ τὰς δαγῆτας τοῦ δωρητοῦ.

4) Ἐπιθυμία τοῦ δωρητοῦ, τὴν ὁποῖαν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ δωρεοδόχου Ἰδρύματος ἀποδέχονται, εἶναι νὰ ἀποτελέσῃ ἡ οἰκία του μετὰ τῶν συλλογῶν του πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν κέντρον τοῦ χωρίου του καὶ πνευματικῶν φάρον ὁλοκληύρου τοῦ Ζαγορίου καὶ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν αἱ συλλογαὶ ἀπὸ τὸ Κουκούλι.

5) Συμφωνεῖται, ὅτι ὁ δωρητὴς θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἔχῃ ἐν ὅσῳ ζεῖ ἢ ἐφ' ὅσον δύναται τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ἄνω συλλογῶν, μεριμνῶν διὰ τὴν συντήρησιν, ταξινόμησιν καὶ ἐμπλουτισμὸν αὐτῶν.

6) Ἡ δωρουμένη περιουσία θὰ καλεῖται ἐφεξῆς: Λαζαρίδειον πνευματικῶν Κέντρον καὶ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας Ζαγορίου τῆς Ρ.Ε.Σ.

7) Ἐὰν ὅποτε δῆποτε εἰς τὸ μέλλον ἀποφασισθῇ ὑπὸ τῆς Ρ.Ε.Σ. καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἡ ἐκδοσὶς εἰσιτηρίων τῶν ἐπισκεπτῶν, οἱ ἐξ αὐτοῦ πόροι θὰ διατίθενται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν συντήρησιν καὶ ἐμπλουτισμὸν τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου.

8) Τὸ Πνευματικὸν Κέντρον θὰ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς Σχολῶν Μονοδενδρίου τῆς Ρ.Ε.Σ. καὶ θὰ λειτουργεῖ μὲ ἐσωτερικὸν κανονισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ συνταχθῇ κοινῇ συμφωνία τοῦ δωρητοῦ καὶ τῆς Ρ.Ε.Σ.

9) Εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν θὰ γίνῃ ἀλλαγὴ τῆς ἔδρας τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου καὶ οὐδέποτε θὰ φύγουν ἀπὸ τὸ χωριὸ Κουκούλι καὶ ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω δωρουμένην οἰκίαν (παραδοσιακὴν) αἱ συλλογαὶ πραγμάτων - κειμηλίων, ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα βιβλία καὶ βιβλιοθήκη.

10) Ἡ Ρ.Ε.Σ. ὑποχρεοῦται νὰ διορίσῃ τὸ ἀναγκαῖον προσωπικόν, τὸ ὁποῖον θα φροντίξῃ διὰ τὴν διαφύλαξιν, ταξινόμησιν καὶ συμπλήρωσιν καὶ προβολὴν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὴν δωρουμένην παραδοσιακὴν ὡς ἄνω οἰκίαν ὕλικου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κατάρχηται ἀπὸ τὸ Κουκούλι καὶ ἐφόσον δὲν εὑρεθῇ κατάλληλον πρόσωπον, τότε θὰ προτιμηθῇ τοιοῦτον ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι, τοῦ ὁποίου αἱ μηνιαῖαι ἀποδοχαὶ θὰ καταβάλλωνται ὑπὸ τῆς Ρ.Ε.Σ.

Ἡδὴ, ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες σχεδὸν ἡ Ρ.Ε.Σ. ἀπέστειλε ἀρχιτέκτονα καὶ κατάρτισε εἰδικὸ προσχέδιο γιὰ τὶς ἀνάγκας τῆς ἐπισκευῆς τῆς οἰκοδομῆς, οἱ ὁποῖες προβλέπεται νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1984, ὥστε μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1985 (δύο χρόνια τὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ σχετικοῦ συμβολαίου) νὰ εἶναι ἔτοιμο τὸ παραδοσιακὸ αὐτὸ σπιτί γιὰ νὰ δεχτεῖ στὴ στέγῃ του ὅλα τὰ δωρούμενα κινητὰ ἀντικείμενα καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὴν κανονικὴν του λειτουργίαν τὸ πνευματικὸν αὐτὸ Κέντρο τοῦ Ζαγορίου.

Ἡ «Η.Ε.» συγχαίρει τὸν στενὸ φίλον καὶ συνεργάτη τῆς Κ. Π. Λαζαρίδῃ καὶ καταχωρεῖ τὴν πράξιν του αὐτῇ, ποὺ δικαιώνει ἕναν ἀνυπολόγιστον πνευματικὸν ἀμνηστὸ καὶ καταξιώνει τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρεία τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ὕστερ' ἀπὸ συνεννόηση, ποὺ εἶχε ἀπὸ πρότερον μὲ τὴν Ἡπειρωτικὴ Στέγην Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, πραγματοποιοῖ, ἀπ' τὶς 10 ἕως τὶς 13 Μαΐου, ἕνα λαμπρὸ Πνευματικὸν Συμπόσιον στὴν Ἡπειρο, ποὺ ἀποτελέσει πνευματικὸ γεγονός, γενικώτερα, γιὰ τὸν χῶρον τῆς ἐπαρχίας. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν μεγάλη συμμετοχὴ τῶσων διακεκριμένων λογοτεχνῶν, ποὺ ἦρθαν ὡς συνέδροι στὴν Ἡπειρο (πρᾶγμα ποὺ ἔδωσε τὴν εὐκοιρίαν μιᾶς ἄμεσης γνωριμίας καὶ ἐπαφῆς, πέρ' ἀπ' τὶς ἱστορικὲς μνήμες καὶ τὴν ὑποδοχὴ ἐνὸς χώρου, ποὺ εἶναι Ἑθνικὸ Πάνθεον), ὁ θεματικὸς κορμὸς τοῦ Συμποσίου, ποὺ εἶταν: «Ἡ Συμβολὴ τῆς Ἡπείρου στὴν Πνευματικὴ Πορεία τοῦ Ἑθνους», διέυρυνε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὶς συζητήσεις σὲ πανελλήνια κλίμακα. Ἔτσι, ἡ πρωτοβουλία τούτη, ποὺ ὀφείλεται στὴν ἐμπνευση τοῦ Προέδρου τῆς Ε.Ε.Ε.Λ. Πέτρου Γλέζου, ὑπῆρξε μιὰ σημαντικὴ προσφορά, ποὺ ἀναθέρμανε τὸ ὑπόστρωμα τῆς πνευματικῆς

πορείας του Γένους όπου αποτυπώθηκαν τα ίχνη της Παιδείας, των Γραμμάτων και του Πολιτισμού του έθνους μας, τόσο στα ζοφερά χρόνια της δουλείας, όσο και στην περίοδο της Παλιγγενεσίας.

Το Συμπόσιο οργανώθηκε, με την συνεργασία της Ήπειρωτικής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών και του Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου «Σκουφάς» της Άρτης, πάνω σε πλατύτερη βάση κοινής ευθύνης και χαιρετίστηκε απ' τον Δήμαρχο Ίωαννίνων, τον Πρόεδρο της Έθν. Έταιρείας Λογοτεχνών Π. Γλέζο, τον Πρόεδρο της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών Κων. Φρόντζο, τον εκπρόσωπο της Ήπειρωτικής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δ. Κόκκινο και τον Πρόεδρο του «Σκουφά» Κ. Βάγια. Κατά την έναρξη, παραβρέθηκαν οι αρχές, καθηγητές πανεπιστημίου, διανοούμενοι, καλλιτέχνες, δημοσιογράφοι κι' ένα άκροατήριο ύψηλης μορφωτικής στάθμης. ενώ προβλήθηκε απ' τον τύπο, την τηλεόραση και την ραδιοφωνία. Στα Γιάννινα, φιλοξενήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών (όπου έγινε και η έναρξη) και την άλλη μέρα στην Αΐθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων, όπου έκλεισε, το διήμερο με την συμμετοχή του γνωστού Λαογραφικού Όμιλου «Χρυστάλλης», που παρουσίασε και εκτέλεσε αυθεντικούς δημοτικούς χορούς, ύστερ' από ειδική εισήγηση και σκηνοθεσία της λογοτέχνιδας, λαογράφου και προέδρου του Έρμηνείας Φωτιάδου. Επίσης, στην Άρτα, όπου συνεχίστηκε την τρίτη μέρα, ο «Σκουφάς» οργάνωσε μια θαυμάσια ξενάγηση γνωριμίας με τα βυζαντινά μνημεία και την γενικότερη φυσιογνωμία της πόλης, που διέυρνε το γεγονός, πέρ' απ' τις όμιλίες και την πλούσια φιλοξενία, που οργανώθηκε στο Πνευματικό Κέντρο αυτού του Συλλόγου με την μακρά ιστορία και τις ανεκτίμητες υπηρεσίες επί ένενήντα περίπου χρόνια.

Οι εργασίες του Συμποσίου, που κρατήθηκαν με τάξη και συνέπεια και πού, με την θερμή συμμετοχή των συνέδρων και του άκροατηρίου, δημιούργησαν ένα κλίμα εθνικής ατμόσφαιρας. κάλυψαν ένα ευρύτερο φάσμα συζητήσεων, που επέξετεινε τις εισηγήσεις έξω απ' τα προκαθορισμένα όρια της θεματικής. Κι' αυτό, έν συνδυασμῶ με την παρουσία του ιστορικού περιβάλλοντος, χρωμάτισε συναισθηματικά περισσότερο τις απόψεις που αναπτύχθηκαν. Γιατί, τόσον οί όμιλητές, όσο και οί παρεμβάσεις, ξεκινούσαν από προσπελάσιμες προσβάσεις, που φύλαξαν απ' την ουδετερότητα ή την ασάφεια των άφηρεμένων έννοιών. Οί εισηγήσεις, που σπονδύλωναν τις εργασίες, έγιναν από όμιλητές της Ε.Ε.Λ., της Ήπειρωτικής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών και του Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου «Σκουφάς». Καί, πιῶ συγκεκριμένα, μίλησαν ό καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Κ. Μητσάκης («Μιά σημαντική γυναικεία φυσιογνωμία της διασποράς από την Ήπειρο: Αγγελική Πάλλη - Μπαρτολομέϊ και τό ποιητικό της έργο»), ό Κώστας Ασημακόπουλος («Βίος και πάθος τῶν Ήπειρωτῶν στη Νεοελληνική Λογοτεχνία»), ό Παντελής Πάσχος («Κοσμάς ό Αϊτωλῶς και ή εκπαιδευτική πορεία του στην Ήπειρο»), ό Κώστας Σαρδελής («Τῶ φαινόμενο «Μοσχόπολη»»), ένῶ, από μέρους τῶν τριῶν Ήπειρωτικῶν Σωματείῶν, ό καθηγητής του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων Βασίλειος Κύρκος («Φιλοσοφία και Έπιστήμη στην Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο»), ή καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων Μαρία Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου («Η συμβολή τῶν Ήπειρωτῶν στην Πνευματική Αναγέννηση του Έθνους»), ό Πρόεδρος της Ήπειρωτικής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνῶν Λυκειάρχης και Λογοτέχνης Δημήτριος Σιωμόπουλος («Ο λυρικός βίος τῶν Ήπειρωτῶν»), ό λογοτέχνης Δημοσθ. Κόκκινος («Γιάννινα. Άνθθεν του Νεώτερου Έλληνισμού») και στην Άρτα ό λόγιος δικηγόρος Ευστράτιος Πατσαλιάς («Η συμβολή του Μιχαήλ Τριβῶλη (Μαξίμου Γραικού) στην Παιδεία κατά τούς χρόνους της Τουρκοκρατίας»). Άκόμα, πρέπει να σημειωθεί' ὅτι, στην Άρτα, χαιρέτησε τό Συμπόσιο ό Δήμαρχος Άρτης Χρ. Παπαγεωργίου και ό Πρόεδρος του «Σκουφά» Κώστας Βάγιας και ανταπάντησε ό Πρόεδρος της Ε.Ε.Λ. Πέτρος Γλέζος, ένῶ τό τέλος τῶν εργασιῶν έκλεισεν εκεί με συναυλία από την Χορωδία Δημοτικῶ Τραγουδιῶ του «Σκουφά».

Οι Σύндροι, πού ήρθαν ἀπ' τὴν Ἀθῆνα ἐκ μέρους τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, εἶταν οἱ Πέτρος Γλέζος, Γιολάντα Πατεράκη, Διαλεχτὴ Ζευγώλη - Γλέζου, Οὐράνα Διοματάρη, Ἰουλία Ἰατρίδου, Κ. Μητσάκης, Μαρία Ἀρκαδίου, Νίκος Τυπάλδος, Κώστας Ἀσημακόπουλος, Παντελῆς Πάσχος, Κώστας Σαρδελῆς, Στάθης Σπηλιοτόπουλος, Ὀλγα Βότση, Ἐλευθ. Πλατῆς, Νίκος Ἀρβανίτης, Μ. Δρόσου, Ἑλ. Κυπραίου, Κ. Λουκάκης, Εὐαγγελία Παπακρήστου - Πάνου, Εὐάγγ. Ρόζος, Τζένη Παπαϊωάννου, Κ. Γιοκαρίνη, Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρέλη, Καλλιόπη Σφαέλλου, Μεν. Μαυρίδης καὶ Παν. Σταύρακας.

Μὲ τὰ παραπάνω δεδομένα, τὸ Συμπόσιο τοῦτο ὑπῆρξε μιὰ πραγματικὴ προσφορὰ κι' ἓνα πολυσήμαντο γεγονός, ὅχι μόνο γιὰ τὴν Ἠπειρο, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρὴ τὴν πνευματικὴ ἐπαρχία, σὲ μιὰ περίοδο πού, κάτω ἀπ' τὸν ἀποχρωματισμὸ καὶ τὴν καταδυνάστευση τῆς λαϊκίζουσας ἀντίληψης, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ χάσουμε τὸν προσανατολισμὸ γιὰ τὴν συνάντηση τῆς ἀληθινῆς πορείας τῆς πατρίδας μας. Μάλιστα, στὴν ἐποχὴ μας, πού ἡ ρευστότητα κι' ἡ διάψευση τῶν συνειδήσεων κλονίζει τὴν πίστη στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀπογυμνώνει ἀπ' τὶς νόμιμες προσδοκίες του γιὰ ἓνα μήνυμα τῶν καιρῶν, αὐτὴ ἡ ἔξοδος τῶν καταξιωμένων πνευματικῶν ἀνθρώπων παίρνει τὶς διαστάσεις καὶ τὸ βάρος μιᾶς μεγάλης ἀποστολῆς, πού δικαιώνει — ἄλλωστε — τὴν θητεία τῶν διανοουμένων καὶ τὶς ἐπίμοχθες προσπάθειες, πού καταβάλλει ἡ Διοίκηση τῆς Ε.Ε.Ε.Λ. Γι' αὐτό, κλείνοντας, θὰ τονίσουμε πῶς, ἀντὶ γιὰ τὰ βεγγαλικά τῶν φεστιδάλ, τὶς ὀθνείες φιγούρες καὶ τὶς «πολιτιστικὲς» ἐκδηλώσεις πού παραμορφώνουν τὴν εἰκόνα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ γενικώτερα ἡ κρατικὴ εὐθύνη θὰ ἔπρεπε νὰ στηρίξει, νὰ προβάλλει καὶ νὰ ἐνθαρρύνει αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς προσπάθειες, πού γίνονται, τὶς περισσότερες φορές, ἀπ' τὸ ὑστέρημα καὶ τὴν ἀσκητεία αὐτῶν πού πάσχουν καὶ στοχάζονται γιὰ τὴν διαφύλαξη καὶ γιὰ τὴν ἀνάδειξή μας, στὴν οἰκονομικὴ κλίμακα μέσα στὸν κίνδυνο τοῦ συγκριτισμοῦ, πού ἐκκολάπτει ὁ ἐκπληκτικὸς τοῦτος αἰώνας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ & ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ

Θέμα: «Λάρισα: Παρελθὸν καὶ Μέλλον»

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς θεσσαλικῆς μητροπόλεως ὁργανώθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε ἀρχαιολογικὸ καὶ ἱστορικὸ συνέδριο μὲ θέμα τὴν ἴδια τὴν πόλη. Σ' αὐτὸ πήραν μέρος εἰκοσιοχτὼ ἐρευνητὲς μὲ ἰσάριθμα θέματα, πού κάλυψαν ὅλη σχεδὸν τὴν ἱστορία τῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Ὁργανωτὴς τοῦ συνεδρίου ἦταν ὁ Δήμος Λάρισας, πού ἀπὸ καορὸ ἔχει ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία τῆς ἀποκάλυψης τοῦ μεγάλου ἀρχαίου θεάτρου στὸ κέντρο τῆς πόλης, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἀρχαία θέατρα τῆς χώρας μας. Ἦδη πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια ἔχει συσταθεῖ ἀπ' τὸν Δήμο Λάρισας μιὰ ἐπιτροπὴ, πού μεθοδεύει τὶς ἐνέργειες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἀνάμεσα στὶς πρωτοβουλίες τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἦταν καὶ τὸ συνέδριο, πού κύριος στόχος του ἦταν τόσο ἡ προβολὴ τῆς πανάρχαιας ἱστορίας καὶ παράδοσης τῆς Λάρισας, ὅσο καὶ οἱ δυνατότητες ἀξιοποίησης ὅλης αὐτῆς τῆς παράδοσης καὶ τῶν μνημείων τῆς πόλης, γιὰ μιὰ σειρά προβληματισμῶν μὲ στόχο τὴ βελτίωση τῆς φυσιογνωμίας. Ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς δημοκρατικῆς αὐτῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ Ἀντιδήμαρχος τῆς πόλης κ. Χρήστος Χαλκιάς, γιαντρός, ὁ Ἐφορος Κλασσικῶν ἀρχαιοτήτων Λάρισας κ. Κώστας Γαλλῆς, καθὼς καὶ ὁ συνεργάτης μας λογοτέχνης καὶ ἱστοριοδίφης κ. Γιάννης Α. Σακελλίων, πού μετεῖχαν καὶ στὴν ἐννεαμελῆ ὁργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συνεδρίου.

Στὸ συνέδριο ἔλαβαν μέρος καὶ δώδεκα ἐρευνητὲς καὶ ἐπιστήμονες, πού μένουν μόνιμα

στην πόλη, ενώ οι υπόλοιποι στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το εξωτερικό, καθώς και σε άλλες πόλεις της χώρας. Οι εργασίες του συνεδρίου άρχισαν στις 5 μ.μ. της 26 Απριλίου και τελείωσαν το βράδυ της 28 του ίδιου μήνα.

Τις εργασίες του συνεδρίου συνόψισε ο συνεργάτης μας κ. Γιάννης Σακελλίων, που προήδρευε στην τελευταία συνεδρία του. Λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει τόσο το ίδιο το συνέδριο, όσο και ο επίλογός του, τον παραθέτουμε ολόκληρο για ενημέρωση των αναγνωστών. Ήδη έχει συσταθεί συντακτική επιτροπή με σκοπό την έκδοση των πρακτικών του συνεδρίου, που φιλοδοξεί να ολοκληρώσει την εργασία αυτή μέχρι το τέλος του χρόνου.

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΥΝΕΔΡΙΟΥ. ΛΑΡΙΣΑ: ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Το Συνέδριο «Λάρισα: Παρελθόν και Μέλλον: ανήκει πια στην πολιτιστική ιστορία της πόλης μας.

Απ' την άποψη της συμμετοχής συνέδρων, αλλά κι απ' την άποψη του περιεχομένου των ανακοινώσεων πρέπει να δηλώσω, ότι είχε σημαντική επιτυχία. Και τούτη ανήκει τόσο σ' εκείνους που μās βοήθησαν στα «ἐπὶ μέρους» οργανωτικά και οικονομικά θέματα, όσο και — κυρίως — στους ἐπιστήμονες και τους ἐρευνητές που πήραν μέρος σ' αυτό. Ο αριθμός τους αλλά και η ποιότητα των ανακοινώσεών τους αποδείχνουν α) Πόσο ενδιαφέρον έχει αποκτήσει στο ἐσωτερικό και το ἐξωτερικό το παρελθόν της πόλης και η σημασία της διερεύνησής του, β) Πόσο ἀκόμα εἴμαστε μακριὰ απ' την ολοκλήρωση της σύνθεσης αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος, καθώς φάνηκε ἡ ἀνάγκη συνέχισης τῶν ἐρευνῶν (ὄχι μόνο κι ὄχι τόσο γιὰ τὴν ἀρχαία καὶ τὴ νεότερη ἐποχή, ὅσο — κυρίως — γιὰ τοὺς μέσους χρόνους, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει, ὅτι σὲ κάποια περίοδο απ' τὴς παραπάνω ἔχουν ολοκληρωθεῖ οἱ ἐρευνες, ἢ ἔχουν προχωρήσει ὅσο θὰ ἔπρεπε), γ) Ὅτι ἀνάμεσα σὲ 28 ανακοινώσεις τοῦ συνεδρίου οἱ δώδεκα ἔγιναν ἀπὸ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητές, πὺν κατοικοῦν μόνιμα σὲ τὴν Λάρισα, καὶ δ) Πόσο εἴμαστε ἀργοπορημένοι σὲ θέμα τοῦ σχεδιασμοῦ τῆς διωμόρφωσης τοῦ μέλλοντος.

Γιὰ τὴν πρώτη διαπίστωση ἔχω νὰ συμπληρώσω, ὅτι ἡ πλησμονὴ τῶν ἐρευνητῶν καὶ τῶν ἀλλων ἐπιστημόνων, πὺν ἀσχολοῦνται τακτικὰ ἢ εὐκαιριακὰ μὲ τὴ διερεύνηση τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς Λάρισας (καὶ ὁ ἀριθμὸς τους δὲν ἐξαντλεῖται μόνο σ' αὐτοὺς πὺν πήραν μέρος σὲ τὸ συνέδριο) ἦταν γνωστὴ μόνον σὲ κείνους πὺν ἀσχολοῦνται μὲ ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες σὲ τὴ Θεσσαλία. Γιὰ πρώτη δηλαδὴ φορὰ δίνεται ἡ εὐκαιρία καὶ σὲ κοινὸ πὺν παρακολουθεῖ, νὰ διαπιστώσει τὸ εὖρος τῆς προσπάθειας στὸν τομέα αὐτό. Γιὰ τὴ δεύτερη ἔχω ἀκόμα νὰ προσθέσω, πὺς πέρα απ' τὴν «Πελασγίδα Λάρισα» τοῦ Ἀξενίδη, πὺν ἀναφέρεται μόνο σὲ μιὰ περίοδο τῆς μακροαίωνης ἱστορίας τῆς πόλης μας, πὺν εἶναι μιὰ απ' τὴς ἀρχαιότερες τῆς χώρας καὶ ἡ μοναδικὴ — ἴσως — μὲ συνεχῆ ἱστορικὴ παρουσία, πέρα, λέγω, απ' τὴν «Πελασγίδα Λάρισα», πὺν κι' αὐτὴ ἤδη σὲ ὁρισμένα της σημεία χρειάζεται συμπλήρωση (ἢ καὶ — γιατί ὄχι — ἔχει ξεπεραστεῖ), καμμιὰ ἄλλη περίοδος τῆς ἱστορίας της δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ καὶ ἀξιολογηθεῖ μὲ παρόμοια ἐπιστημονικὴ ἐργασία.

Τοῦτο σημαίνει πὺς ἀκόμα βρισκόμαστε σὲ τὸ στάδιο ἐρευνας τῶν «ἐπὶ μέρους» στοιχείων, πὺν θὰ μᾶς δώσει, κάποιαν ὥρα, τὴ δυνατότητα ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν «καθ' ὅλου» παρουσία τῆς πόλης σὲ τὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, κι' ἀκόμα πὺς αὐτὴ ἡ ἐρευνα τῶν «ἐπὶ μέρους» ἔχει καθυστερήσει πολὺ, γιατί ἀπὸ πούθενά δὲν εὐνοήθηκε.

Ἡ τρίτη διαπίστωση, πὺν ἔχει σχέση μὲ τὴν πλησμονὴ τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἐπαρχίας, πὺν ἐμφανίζονται σὲ τὴν ἐποχὴ μας, δὲ σημαίνει ὅτι ξεπεράσαμε τὸ στάδιο τοῦ νανισμού της στὸν τομέα τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας. Ἀκόμα ἡ ἀδιαφορία (τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς πολιτείας) συνεχίζεται καὶ ἡ καρποφορία πὺν παρατηρεῖται εἶναι προϊόν πάθους καὶ μόχθου, θυσῶν καὶ ἀναλωμάτων τῶν ἰδίων τῶν ἐρευνητῶν. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι σὲς μέρες μας δὲν εἶναι πᾶ οἱ μοναδικότητες τοῦ — κοιντοῦ μας ἀκόμη — παρελθόντος, μὰ μικρὲς ὁμάδες προσώπων, πὺν ὅμως ἐρευνοῦν καὶ λειτουργοῦν — συνήθως — ξεχωριστά, ἢ ἐργάζονται παράλληλα, καθώς

δὲν καταφέραμε νὰ ἰδρῶσμε καὶ νὰ λειτουρήσωμε ἓνα ἐρευνητικὸ κέντρο, εἴτε γιὰ τὴν πόλη, εἴτε — τουλάχιστον — γιὰ τὴ Θεσσαλία.

Γιὰ τὴν τέταρτη ἀρκοῦν οἱ σημερινὲς ἀνακοινώσεις, ποὺ προσδιόρισαν — κοντὰ στ' ἄλλα — καὶ τὸ «θεβαρυνμένο» ἱστορικὸ τῆς πόλης μας.

Ἀπ' τὴς 28 ἀνακοινώσεις τοῦ συνεδρίου οἱ 13 ἀναφέρθηκαν στὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς Λάρισας, καὶ ἀποτελοῦν πορίσματα ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, ἢ ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν διερευνήσεων. Ἀπ' αὐτὲς οἱ 7 ἦσαν ἀποτέλεσμα ἀνασκαφῶν ἢ ἐρευνῶν στὴ Λάρισα καὶ τὴν περιοχὴ τῆς καὶ ἀναφέρθηκαν: ἡ πρώτη ἀπ' αὐτὲς στὴ νεολιθικὴ κεραμεικὴ τῆς Λάρισας. Στὴν ἀνακοίνωση αὕτῃ παρουσιάστηκαν τὰ ἀποτελέσματα στρωματογραφικῶν ἀνασκαφῶν, μετὰ τὴς ὁποῖες λύθηκε τὸ πρόβλημα τῆς ἀκριβοῦς στρωματογραφικῆς θέσης τῶν μαζῶν στιλπνῶν ἀγγείων, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴ φάση τῆς Λάρισας, καὶ διαπιστώθηκε, ὅτι ἡ κεραμεικὴ αὕτῃ ἀνήκει στὴν ἀρχὴ τῆς νεότερης νεολιθικῆς, ἀντὶ τῆς χρονολόγησής τῆς ἀπ' τὸν Μιλόι-σιτς στὸ τέλος τῆς νεότερης. Ἡ δευτέρα ἀναφέρθηκε σὲ νέα στοιχεῖα — ἐπίσης — τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς πόλης, ἀποτέλεσμα καὶ αὐτὰ μιᾶς σημαντικῆς ἀνασκαφῆς, ἡ τρίτη παρουσίασε τὰ πορίσματα μιᾶς ἄλλης ἀνασκαφῆς, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰν ἀκόμα τομὴ στὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Λάρισας, ἡ τέταρτη καὶ ἡ ἕβδομη ἀσχολήθηκαν μετὰ τὴν ἀνάγνωση δύο ἐπιγραφῶν (IG, IX, 2,580 καὶ IG, IX, 2,545), ποὺ ἀποτελοῦν πάντα μιὰ σημαντικὴ πηγὴ πληροφοριῶν, ἡ πέμπτη εἶχε σὰν ἀντικείμενό τῆς τὴν ἀρχαία χωρογραφία τῆς πόλης μετὰ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴν ἔκταση, τὰ ὅρια καὶ τὴν ὁργάνωση τῆς περιοχῆς τῆς Λάρισας, καὶ ἡ ἕκτη τὸ ἀρχαῖο θεάτρο τῆς, ποὺ ἡ ὑπαρξὴ του, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ ἡ ἀποκάλυψή του, δεσπόζει σ' ὅλες μας τὴς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐπικοινωνία μας τόσο μετὰ τὸ ἱστορικὸ παρελθὸν τῆς πόλης ὅσο καὶ μετὰ τὴ δυναμικὴ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς στὴν ἐποχὴ μας. Οἱ ὑπόλοιπες ἔξι ἀναφέρθηκαν στὰ ἑξῆς θέματα: Ἡ πρώτη, ποὺ ἀποτελοῦσε μιὰ ἀναζήτησιν πέρα ἀπ' τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας πόλης, εἶχε σὰν ἀντικείμενο διαπραγματεύσεως τὴς πιθανῆς σχέσεως Θεσσαλίας καὶ Ν. Ἰταλίας μετὰ βάση τὴ γραπτὴ νεολιθικὴ κεραμεικὴ, ἡ δευτέρα μετὰ τὸν τίτλο «Λαρισαῖοι καὶ Λαρισσοποιοὶ» εἶχε σχέση μετὰ τ' ἀντικείμενα οἰκιακῆς τέχνης, ἐνῶ μᾶς ἔδωσε νύξεις καὶ γιὰ τοὺς «λαρισσοποιούς», τοὺς «κατασκευαστὲς» δηλαδὴ λαρισαίων πολιτῶν, οἱ δύο ἐπόμενες μετὰ τὴς λατρεῖες στὴν ἀρχαία Λάρισα (ἡ μιὰ ἰδιαίτερος ἀσχολήθηκε μετὰ τὴ λατρεία τῶν Διόσκουρων) μετὰ ἀναγνῶγες καὶ σὲ ὅ,τι συνέβαινε καὶ ἔξω ἀπ' τὴν Λάρισα καὶ τὴ Θεσσαλία, ἡ πέμπτη εἶχε ὡς θέμα τῆς τὴ νομισματοκοπία τῆς ἀρχαίας Λάρισας, καὶ ἐπρόκειτο — κυριολεκτικὰ — γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν ἐνὸς θησαυροῦ, καὶ ἡ ἕκτη — καθαρὰ ἱστορικὴ — ἐξήγησε τὴ στάση τῶν λαρισαίων κατὰ τὴ σύγκρουσιν Καίσαρος καὶ Πομπηίου.

Μιὰ ὁμιλία (σύμφωνα μετὰ τὸ πρόγραμμα) εἶχε σχέση μετὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ τῆς Λάρισας καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πρώτην περιόδον τῆς, καὶ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν στὰ παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Λάρισας, καὶ ἔτσι περάσαμε πολὺ γρήγορα στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, καθὼς καὶ τὴ νεότερη, ὅπου, παρὰ τὴν παρατηρούμενη ἀπώλεια τῶν πηγῶν (ἀποτέλεσμα καὶ αὕτῃ μιᾶς ἐπὶ δεκαετίες ἀδιαφορίας τόσο τοῦ κοινοῦ ὅσο καὶ τῆς πολιτείας), μποροῦμε νὰ προχωροῦμε μετὰ περισσότερην αἰσιοδοξίαν γιὰ μιὰ πρὸ ὁλοκληρωμένη διερευνήσιν τῆς ἱστορίας τῆς πόλης. Οἱ ἀνακοινώσεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἦσαν δέκα τὸν ἀριθμὸν. Ἀπ' αὐτὲς οἱ τέσσερες ἀναφέρθηκαν στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Σημαντικὴ συμβολή, γιὰ τὴν περίοδο αὕτῃ, ἀπέτελεσε ἡ πρώτη ἀνακοίνωση, ἡ ὁποία εἶχε σὰν θέμα τῆς τὴς «συντεχνίες» τῆς Λάρισας, ποὺ ἦσαν μὲν γνωστὲς στοὺς ἐρευνητὲς τῆς περιοχῆς, ὅμως κανεὶς δὲν ἤξερε πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέρει στὸ βιβλίον του «Λάρισα» ὁ Ἐπαμεινώνδας Φαρμακίδης, καθὼς ἀποτελοῦσαν ἀνακρίβησιν σὲ ἀρχεῖον ποὺ ἀξιοποιεῖ ὁ ὁμιλητής, ἡ δευτέρα ἀναφέρθηκε σ' ἓνα ἐπίσης «καυτὸ» ἱστορικὸν θέμα, ποὺ εἶναι οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Βελῆ πασᾶ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ ἀντικείμενον ἓνα ἀμφισβητούμενον πρόσωπον τῆς ἱστορίας τῆς πόλης μας, τὸν μητροπολίτη Πολύκαρπον Δαρδαῖο (καὶ ἦταν μιὰ προσπλάθεια ἀποκατάστασής του), ἡ τρίτη περιεῖχε τὴν περιγραφὴν τῆς πόλης ἀπ' τὸν Πουκεβίλ μετὰ πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλης, ἐνῶ ἡ τέταρτη ἀσχολήθηκε μετὰ ἓνα — ἄγνωστο τελείως — θέμα, τὴν παρουσίαν ἐφτά Λαρισαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21, καὶ

των — λίγων δυστυχώς — στοιχείων που μαρτυρούν τον άγωνά τους έναντίον των Τούρκων. Ἡ πέμπτη ανακοίνωση είχε ένα — επίσης — ενδιαφέρον θέμα, τὸν Μακεδονικὸν άγωνα καὶ τὶς ἐνέργειες πού ἔγιναν ἀπ' τὴ Λάρισα. Κατ' αὐτὴ ανακοινώθηκαν καὶ πληροφορίες ἀπὸ άγνωστα ἔγγραφα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τρεῖς ανακοινώσεις γιὰ τὴ νεότερη Λάρισα ἀναφέρθηκαν σὲ θέματα τοῦ λαϊκοῦ βίου. Ἡ μὴ σὲ δύο βασικά ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων τῆς πόλης, πού ἀνθοῦσαν ἀκόμη μέχρι πρὶν λίγες δεκαετίες, ἡ ἄλλη σὲ γλωσσικά ζητήματα τοῦ νομοῦ καὶ ἡ τρίτη στὴ λαϊκὴ ἱατρικὴ τῆς περιοχῆς, μὲ κύρια ὅμως ἀναφορὰ στὸν πατέρα τῆς ἱατρικῆς τὸν Ἱπποκράτη, πού ἀναπαύεται στὴ γῆ τῆς Λάρισας.

Λίγο ἀκόμα ανακοινώσεις ἀναφέρθηκαν στὴ νεότερη ἱστορία τῆς πόλης. Ἡ μὴ γενικότερη μᾶς ἔδωσε σὲ ἀδρὲς γραμμὲς χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ λογοτεχνία στὴν προεπαναστατικὴ Λάρισα μὲ τὶς ἐξηγήσεις πού θεώρησε ἀναγκαῖες ὁ ὀμιλητὴς καὶ ἡ ἄλλη ἀναφέρθηκε σ' ἓναν πρωτοπόρο Λαρισάιο ἐρευνητὴ τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ αἰῶνα μας, πού ἀσχολήθηκε μὲ τὴ διερεύνηση τοῦ ἀρχαίου παρελθόντος τῆς πόλης. Τὸ Θεόδωρο Ἀξενίδη. Πρόκειται γιὰ ἓναν ἐρευνητὴ πού κατάρφερε — παρὰ τὶς ἀντικειμενικὲς δυσχέρειες τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία — νὰ δώσει ἓνα σημαντικό ἔργο. Ἐδῶ τελειώνουν, σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα, οἱ ανακοινώσεις πού ἔχουν σχέση μὲ τὸ παρελθὸν τῆς πόλης καὶ ἀκολουθοῦν τέσσερες πού ἔχουν σχέση μὲ τὸ μέλλον τῆς, σ' ἀναφορὰ — βέβαια — μὲ τὰ μνημεῖα τῆς καὶ τὴ διαφύλαξη τοῦ ἱστορικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ πλούτου, καθὼς καὶ τὸν τρόπο λειτουργίας τους στὸ σήμερον. Ἡ μὴ ἀναφέρθηκε στὸ γοητευτικὸ — κυριολεκτικὰ — ὄραμα τῆς Ἰδρυσης ὑπαίθριου μουσείου Λαογραφίας στὴν πόλη μας, ἡ δεύτερη καὶ ἡ τρίτη εἶχαν σὰν θέμα τους τὰ πολεοδομικὰ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, ἓνα ἄλλο θέμα πού δέσποζε ἐπίσης στοὺς στόχους τοῦ συνεδρίου, καθὼς ἄρχισαν ἀπὸ καιροῦ οἱ προσπάθειες ἀποκάλυψής του. Ἀκόμα οἱ ανακοινώσεις αὐτὲς ἀναφέρθηκαν τόσο στὴν ἀξία τῆς ἀποκάλυψης, ὅσο καὶ στὴν ἀποφασιστικὴ σημασία πού θὰ ἔχει ἡ ὁλοκλήρωση πολλῶν σχετικῶν ἐργασιῶν, πού ἀπαιτοῦνται γι' αὐτὸ, στὴ φυσιογνωμία τῆς σημερινῆς καὶ τῆς αὐριανῆς πολιτείας (πού μόνον ἔτσι ἀπὸ ἀπόρροή της πού εἶναι θ' ἀποχτήσει ἓνα δικό της πρόσωπο), καὶ ἡ τελευταία στὸ ἱστορικὸ τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν Ἰδρυση ἀρχαιολογικοῦ καὶ βυζαντινοῦ μουσείου (ἓνα ἄλλο θέμα πού ἐνδιαφέρει τὸ πνευματικὸ μέλλον τῆς πόλης). Ἐπίσης ἡ τελευταία αὐτὴ ανακοίνωση ἀναφέρθηκε στὸν σύγχρονο σχεδιασμό του, στὴν ἀποστολὴ καὶ στὴ λειτουργία του στὸν καιρὸ μας, καθὼς καὶ στὸν τελευταῖο ἀρχιτεκτονικὸ διαγωνισμό, πού ἔγινε στὴν Ἀθήνα τοῦτο τὸ χρόνον.

Τῆρξαν καὶ δύο «ἐκτὸς προγράμματος» ανακοινώσεις στὴ θέση δύο ἄλλων πού ματαιώθηκαν. Ἡ μὴ κατατάσσεται στὴν βυζαντινὴν περίοδο, καὶ εἶχε σὰν θέμα τῆς τῆ «λατρεῖα» τοῦ Ἀγ. Ἀχιλλείου, μὲ πολλὰ καὶ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἐνῶ ἡ ἄλλη γιὰ τὸ πνευματικὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς πόλης μας, στὴν ὁποία ἐκτὸς ἀπ' τὶς διαπιστώσεις τοῦ ὀμιλητῆ, ἔγιναν ἀπ' τὸν ἴδιο καὶ προτάσεις γι' αὐτό.

Βεβαίως ὑπῆρχαν τόσο στὴν πόλη μας, ὅσο καὶ στὴ λοιπὴ χώρα καὶ τὸ ἔξωτερικὸ, ἀξιόλογες πνευματικὲς προσωπικότητες, γιὰ νὰ παρουσιάσουν θέματα ἐνδιαφέροντα τὸ συνέδριό μας. Ἡ μὴ συμμετοχή τους ὀφείλεται, ἢ σὲ ἀθέλητη καὶ συγγνωστὴ παράλειψη τῆς οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, πού τὰ μέλη τῆς, πέρα ἀπ' τὸ φόρτο τῆς ὁργάνωσης τοῦ συνεδρίου, εἶναι βαρυνόμενα μ' ἓναν ὄγκο ἄλλων ἀπασχολήσεων — πνευματικῶν, κοινωνικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγελματικῶν — ἢ στοὺς ἰδίους, πού δὲ ζήτησαν συμμετοχή.

Εἶναι βέβαιον πὼς τὸ συνέδριον δὲ θὰ μείνει, δὲν πρέπει νὰ μείνει χωρὶς συνέχεια. Καὶ ἡ διερεύνηση — καὶ προβολή — τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς πόλης μας δὲν ἐξαντλοῦνται μ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναζήτηση τοῦ πνευματικοῦ τῆς μέλλοντος (πού ἀποτελέσει τὸ μικρότερο μέρος του) ἔχει μίαν ἀνεξάντλητη δυναμική. Ἐλπίζομε πὼς ἓνα καινούργιον συνέδριον ἢ κάποιες ἄλλες — προσφορότερες ἴσως — ἐκδηλώσεις, πού, χωρὶς νὰ περιορίζουν τὶς ἱστο-

ρικές και αρχαιολογικές διερευνήσεις, να δίνουν στα θέματα του μέλλοντος μεγαλύτερη έκταση, θα χρειαστούν για την ολοκλήρωσή του. Είναι χρέος της γενιάς μας ό προβληματισμός, αλλά και οι πρακτικές ενέργειες για το μέλλον της πόλης αυτής, που ό πληθυσμός της αυξάνεται με πολύ γρήγορο ρυθμό.

Έτσι θα δοθεί ή ευκαιρία και σ' άλλους επιστήμονες, ερευνητές και πνευματικούς ανθρώπους, να καταθέσουν τη μαρτυρία τους τόσο για την παλιά όσο και για τη νέα και την αιθριανή Λάρισα.

Άπ' τή θέση αυτή και από μέρος της οργανωτικής επιτροπής του συνεδρίου θέλω να ευχαριστήσω: 1) Τους ερευνητές για την αποφασιστική συμβολή τους στην επιτυχία του συνεδρίου, 2) Τόν τύπο της Λάρισας και ιδιαίτερα τις εφημερίδες ΕΛΕΤΘΕΡΙΑ και ΗΜ. ΚΗΡΤΞ, τό ραδιόφωνο και την ΕΡΤ 2 για την προβολή του, 3) Τόν κ. Ν. Ράπτη, δημοτικό υπάλληλο, για τόν προσωπικό του μόχθο στα πρακτικά ζητήματα της οργάνωσης του συνεδρίου, 4) Τά μέλη της γραμματείας του συνεδρίου τήν κ. Μ. Χαλκιά και τις δίδες Έλπ. Άναστασίου και Δώρα Τσεκούρα, 5) Τους κ.κ. Κ. Κουτσόπογο και Ν. Γεωργάκη, ηλεκτρολόγους, για τή συμβολή τους στη διεξαγωγή των εργασιών του συνεδρίου, 6) Τό δήμαρχο και τό Δημοτικό Συμβούλιο Λάρισας για τήν όλη συμμετοχή τους στην οργάνωση, αλλά και τήν οικονομική ένισχυση, καθώς και τήν απόφασή του για τήν έκδοση των πρακτικών αυτού του πρώτου στην ιστορία της πόλης μας συνεδρίου, που θα πρέπει ν' αποτελέσουν ένα μνημειώδη τόμο και μαζί ένα ξεκίνημα τόσο για τή συνέχιση των εποικοδομητικών διερευνήσεων του παρελθόντος, όσο και των χρήσιμων προβληματισμών για τό μέλλον της θεσσαλικής μας μητροπόλης, καθώς επίσης και για τήν αποφασιστική τους στάση στην προώθηση των πολιτιστικών προβλημάτων της πόλης μας, και για τό κύριο θέμα μας που είναι ή αποχάλυψη του άρχαιου θεάτρου και 7) Τό κοινό της πόλης — αυτό τό δυστυχώς ελάχιστο κοινό — που ενδιαφέρθηκε να πληροφορηθεί τόσο για τις ενδιαφέρουσες νύξεις και άφορμές άπ' τό ιστορικό της παρελθόν, όσο και για τους χαρακτηριστικούς προβληματισμούς για όρισμένα πολύ ενδιαφέροντα σημεία της εξέλιξής της, και με τις ερωτήσεις και παρατηρήσεις του βοήθησε σέ μιά σειρά από γόνιμες συζητήσεις.

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

ΟΙ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ... ΤΙΜΗΤΩΝ

Τιμητές των πάντων (γνωστών τε και άγνωστων προσώπων και πραγμάτων), που φιλοδοξούν να έχουν αναντίλεκτη γνώμη (άσχετα αν αυτή προέρχεται από διαθέσεις που αντικατοπτρίζονται στο λεξιλόγιο, στο ήθος και στο ύφος των ανθρώπων που τις εκφράζουν), δέν είταν δυνατόν να μὴν γράψουν τις χολογενείς αντιρρήσεις τους για τό Πνευματικό Συμπόσιο της Έθνικης Έταιρείας Έλλήνων Λογοτεχνών στην Ήπειρο. Γιατί, δυστυχώς, οι τιμητές αυτοί, που καταρύχονται από κάποια άκράτεια έλεγχόμενου λόγου και πού, δυστυχώς, δέν μπορούν να κρατηθούν σ' ένα επίπεδο, που να εξασφαλίζει τις στοιχειώδεις έγγυήσεις πολιτισμένου και αξιοπρεπούς διαλόγου, δέν αφήνουν λίθον επί λίθου προκειμένου να ίκανοποιήσουν ένα μεσαιονικό πάθος, σόν πνευματικό κύρω, που έταξαν αυτόκλητα οι ίδιοι για τόν έαυτο τους. Έτσι, κάτω άπ' αυτήν τήν άπαράδεκτη νεφέλη (όπου δέν αποφεύγονται οι άπατηλοί αντικατοπτρισμοί), δημιουργούν θόρυβο και έστιάσεις φωτισμού, αναλαμβάνοντας ρόλο πρωταγωνιστή και πάσχοντες για να φέρουν τήν πραγματικότητα στα δικά τους μέτρα, πράγμα που τούς οδηγεί σέ νοσηρές καταστάσεις. Καί, ξεκινώντας από τέτοιες άφετηρίες, γίνονται τιμητές και κίνσορες, άλλοτε έμπειόντας φάσγανο και άλλοτε θηρεύοντας τό χειροκρότημα (γνωστοί στους παροικούντας), έπικαλούμενοι πάντα τήν ευθύνη των διανοουμένων, για τήν ήθικη άποκατάσταση και τήν εξύγανση της κοινωνίας. Δυστυχώς, τό φαινόμενο τούτο, που

έπισημάνθηκε πολλές φορές, έξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ πληγή καί πρόβλημα γιά τὰ σύγχρονα γράμματα καί νά τονίζει τήν ἀνάγκη τῆς ἀνάληψης, ἐπώνυμα καί καθαρά, τῆς εὐθύνης, πού ἔχουμε ὅλοι μας, γι' αὐτήν τήν μορφή ἐκβαρβάρωσης στήν λογοτεχνία. Ὅπως νά εἶναι ὄντως οκληρὸ καί, ἀκόμα, ἴσως νά χρειαστεῖ καί ἡ Δικαιοσύνη, προκειμένου νά φυλάξει κανεῖς τήν πνευματική του ὑπόσταση, σ' ἕνα χθαμαλὸ κείμενο ἀντιδικίας, πού εἶναι ἀναπόφευκτος, ὅπου λείπεται ἢ ἀπουσιάζει ἡ ἀρετὴ τοῦ παλληκαριοῦ. Γι' αὐτό, θὰ πρέπει νά ἐπανέλθουμε — πράγμα πού δὲν θὰ μᾶς εἶταν καθόλου εὐχάριστο —, ὅταν τὸ ἀπαιτήσουν οἱ περιστάσεις, γιά νά μὴν ὑπάρχουν παρεξηγήσεις. Ἀλλά, πρὸς τὸ παρόν, ἀρκούμεστε ὡς ἐδῶ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Ἡ Ἡπειρος, ἔχοντας μιὰ ιδιαίτερη σκηνικὴ τοπικὴ εἰκόνα καί κρατώντας μιὰν ὑποβολὴ ἱστορικῆς ἀκτινοβολίας, νομίζουμε πὼς προσφέρεται γιά κάποια εἰδικὴ μελέτη, μέσα στὸ εὐρύτερο φάσμα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἑλληνικοῦ τουρισμοῦ. Καί, μέσα στήν γενικώτερη θεώρηση τῆς πρόδωξης γιά τὴν οἰκουμενικὴ κλίμακα ἐπαφῆς καί γνωριμίας, πού δίνει ἡ ἐποχὴ μας γιά τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο, μπορούμε νά προσθέσουμε, ὅτι ἐνέχει καί τὴν ἀξία τῆς ἐθνικῆς βαρύτητας, πράγμα πού τὴν τοποθετεῖ στήν πρώτη γραμμὴ ἐνδιαφέροντος, προκειμένου νά ἀντιμετωπίσουμε τὸν τουρισμὸ στὶς πλαυτέρες δυνατὲς διαστάσεις.

Κάτω ἀπ' τὸ παραπάνω πρίσμα, ἡ ὀργάνωση τῆς ἀνάπτυξης τοῦ τουρισμοῦ στήν Ἡπειρο παρουσιάζει ἴσως μιὰ ἰδιομορφία, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νά ἐξεταστεῖ ἐν συναρτήσει, τόσο μὲ τὴν ιδιαίτερη φυσιογνωμία τοῦ χώρου, ὅσο καί μὲ τὶς ὑπάρχουσες προϋποθέσεις γιά προσέλκυση καί γιά συγκράτηση τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος στὴ χώρα μας. Γιατί, ἂν ἐξαιρέσουμε τὶς προσβάσεις εἰσόδου (Ἑγουμενίτσα, Πρέβεζα, Ἑγνατία ὁδὸ), οἱ ἐπισκέπτες στήν Ἡπειρο θὰ πρέπει νά προέρχονται κυρίως ἀπ' τὸ ἐσωτερικὸ (σὲ ἀπεριόριστα μεγέθη, δεδομένου ὅτι ἡ πόλη καί τὸ τοπικὸ τῆς περιβάλλον ἀσκοῦν μιὰ γοητεία, πού ἔχουν ἀπ' τὰ τριακόσια περίπου χρόνια τῆς προαπελευθερωτικῆς περιόδου) καί ἀπ' τὸν σοδαρὸ τουρισμὸ (αὐτὸν πού δὲν εἶναι εὐκαιριακὸς) τῶν ξένων καί μπορεῖ νά κρατήσῃ, γιά ὀλόκληρη τὴν χρονιά, μεγάλα κέντρα παραμονῆς καί ἀποδοτικῆς (πολλαπλῶς) γνωριμίας μὲ τὸν τόπο. Γι' αὐτό, χρειάζεται νά μελετηθεῖ ἐπισταμένον ἡ ὀργάνωση καί ἡ δημιουργία εἰδικῆς ὑποδομῆς, πού θὰ ἀξιοποιήσῃ τὸ δεδομένο τοῦτο κεφάλαιο, πράγμα πού ἐνδείκνυται νά γίνῃ πάνω σὲ λαϊκὴ βάση (Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση καί ὁμαδικὲς ἐπιχειρήσεις), γιά νά μένουν στὸν τόπο τὰ ἀφέλη καί ὄχι σὲ εἰδικούς ἐπιχειρηματίες. Ἀλλωστε, μιὰ τέτοια μορφή ἀνάπτυξης, ὅπωςδήποτε, θὰ εἶταν σύμφωνη καί μὲ τὴν γενικώτερη προσπάθεια γιά τὴν ἀνάπτυξη τῆς περιφέρειας. Εἰδικότερα, τὰ Γιάννινα, πού ἀποτελοῦν καί ἐθνικὸ πάνθεο τῆς νεώτερης ἱστορίας καί παράδοσης τοῦ σημερινοῦ ἑλληνισμοῦ, πού διαθέτουν πανεπιστήμιο, ἀναπτυγμένη χειροτεχνία, μοναδικὲς ἴσως δυνατότητες προσπέλασης σὲ γνωστὰ τοπία καί κατοικημένους χώρους ἐξαιρετικὸ κάλλος (Ζαγόρια, Μέστοβο, Καλαμάς, Δωδώνη, Νησί, Λίμνη, Πέραμα, Μοναστήρια καί μιὰ μοναδικὴ πνευματικὴ παράδοση μὲ κληροδοτήματα τῶν Ἑθνικῶν Εὐεργετῶν), θὰ μπορούσαν νά ἀποτελέσουν ἕνα ἀπ' τὰ λίγα μεγάλα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, γιά τὴν αὐτοδύναμη ἀνάπτυξη τῆς περιφέρειας.

Ξεκινώντας ἀπ' τὴν ἀμέσως παραπάνω ἐκτίμηση, θὰ δύνονταν κανεῖς νά ἀναζητήσει στηρίγματα, πού, μαζί μὲ τὴν ἐνθάρρυνση, τὴν χρηματοδότηση (τόσο ἀπ' τὸν ΕΟΤ ὅσο κι' ἀπ' τὴν ΕΟΚ) καί τὴν ὑπεύθυνη καθοδήγηση θὰ ἀπέφερναν καρπούς, πολὺ πιὸ γρήγορα ἀπ' τὶς ἐπενδύμενες, ὅπουδήποτε ἄλλου, σχετικὲς ἐπιδιώξεις. Μάλιστα, στὸ σημεῖο τοῦτο, κρίνουμε ἀναγκαῖο νά ἀναφέρουμε πὼς ὑπάρχουν, πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύ-

θυση και κάποιες ειδικές προϋποθέσεις. Ένδεικτικά, σημειώνουμε την μεγάλη βιβλιογραφία των ξένων εμπειρογνομόνων της Ύπηρεσίας Περιφερειακής Αναπτύξεως (είναι όλη καταχωρημένη στο περιοδικό «Ηπειρωτική Έστια»), τις ειδικές μελέτες τους πάνω σε μια ευρύτερη προοπτική, καθώς και η άναξιοποίητη μεγάλη δύναμη των οργανωμένων Ήπειρωτών Αποδήμων (τόσο στην χώρα μας — μονάχα στην Αττική πλησιάζουν τις 380.000—400.000 —, όσο και στην Αμερική και Ευρώπη). Ίσως, για την καλύτερη δυνατή σύνδεσή τους με την προσπάθεια για τουριστική ανάπτυξη στην Ήπειρο, θα χρειάζονταν να ιδρυθεί μια Έταιρική Τράπεζα, που θα συγκέντρωνε, με την κατοχύρωσή της απ' την κρατική αντίληψη (ΕΟΤ, ΕΤΒΑ, ΤΑ), όχι μονάχα το ενδιαφέρον, αλλά και τις αναγκαίες εκείνες στηρίξεις, που θα οδηγούσαν σε κάποια μορφή ειδικού αναπτυξιακού τουριστικού οργανισμού, που θα αξιοποιούσε, συνάμα, και το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό, κεφάλαιο αναντικατάστατο.

Για να γίνουν όλ' αυτά, πάνω στην προοπτική που τοποθετούμε την παρούσα ιδεοδωσία, νομίζω πως θα πρέπει το ζήτημα τούτο να αντιμετωπιστεί ύστερα από μια γενική χαρτογράφηση, την οποία ασφαλώς δεν μπορούν να κάμουν ούτε οι έντεταλμένοι υπάλληλοι του Τουριστικού Γραφείου ούτε οι περιορισμένης αντίχρευσσης συγκεντρώσεις. Πρόκειται, μάλλον, για θέμα που εκφεύγει απ' την δυνατότητα της σήμανσης των φορέων επαγγελματικής ή έπιστημονικής οργάνωσης, γιατί, ανάγεται περισσότερο στην όραση, στην φαντασία, στην σύλληψη και στις κεραιές προικισμένων ειδικών και διανοουμένων, — τουλάχιστον στην πρώτη φάση του προσδιορισμού—, για να γίνει, μετά, αντικείμενο μορφοποίησης και πραγμάτωσης απ' τους φορείς και τις υπηρεσίες.

Έτσι, θα είχαμε να προτείνουμε μια ψηλάφηση και μια ιδεοδότηση, πέρ' απ' τις τρέχουσες μορφές λειτουργίας του ΕΟΤ, για να καταλήξουμε σε συγκεκριμένα μέτρα, πράγμα που χρειάζεται ίσως μια δοκιμακή μελέτη, που να έχει αντικείμενο ακριβώς αυτήν την θεματογραφία. Καί, ακόμα, θα θέλαμε να τονίσουμε την αξία που θα είχαν οι γιορτές και τα πανηγύρια, που γίνονται στον ήπειρωτικό χώρο, κατά τις πρόσφορες περιόδους του καλοκαιριού, αν συνδέονταν οργανικά με εκδηλώσεις έποχικής —έστω— παλινόστησης των αποδήμων, γεγονός που θα έφερνε, μαζί με τους τουριστικούς προβληματισμούς, την αντίθετη πορεία, που οδηγεί απ' την πόλη στο χωριό κι' απ' την ξενιτεία στην πατρίδα. Γιατί, μέσα στη χοάνη των σύγχρονων υπερεθνικών κοινοτήτων, ο άνθρωπος, έξουθενωμένος απ' την μοναξιά και τόν κάματο των απαιτήσεων του τεχνολογικού πολιτισμού, αναζητάει την συνέχεια κάποιας γέφυρας από, πρὸ παντός, την πατρίδα εκείνη που δεν μπορεί να την συναντήσει άλλου απ' τὸν τόπο του.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, μετὰ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 18285 ἀπὸ 20.6.85 ἀπόφασή του γνώρισε στὸν κ. Δημήτρη Γιάκο πὼς ἡ Ἐπιτροπὴ Συνταξιοδότησης καὶ Ἀσφάλισης Λογοτεχνῶν ἔκρινε ὅτι ὁ κ. Γιάκος ἔχει προσφέρει «σημαντικὲς υπηρεσίες στὴν ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας», καὶ ἐπομένως, σύμφωνα μετὰ τὶς κείμενες διατάξεις, «δικαιούται ἀναλόγου συντάξεως». Παρόμοιες ἀποφάσεις ἔχουν κοινοποιηθεῖ καὶ σὲ ἄλλους συναδέλφους (λογοτέχνες - δημόσιους υπάλληλους). Οἱ «κείμενες» ὁμῶς «διατάξεις» δὲν συγχωροῦν τὴν ταυτόχρονη σύνταξη δημόσιου υπάλληλου καὶ λογοτέχνη. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνα Ἀσυνταξιοδοτητῶν Λογοτεχνῶν - Δημοσίων Ὑπαλλήλων ἔχει κάμει ἀπὸ καιροῦ διαδήματα στὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν (Ὑπουργὸ ἀναπληρωτὴ τότε κ. Δημ. Τσοβόλα κ.ἄ.) νὰ ρυθμισθεῖ νομοθετικὰ τὸ θέμα καὶ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς «εἰδικὴ χορηγία» (μετὰ ὅλες τὶς συνέπειες τῆς συνταξιοδότησης ὥστε νὰ ἐπεκτείνεται, σὲ περίπτωση θανάτου ἢ προστατευομένων μελῶν) στοὺς δικαιούχους τοῦ συνταξιοδοτούμενου λογοτέχνη τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμα τῶν λογοτεχνῶν - δημοσίων υπαλλήλων. Γενικότε-

ρα τὸ θέμα τὸ ἔχει ἀναπτύξει ὁ κ. Ἀρσένης Γεροντικός σὲ προηγούμενο τεύχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Γι' αὐτό, μὲ τὴν εὐκαιρία, ἐπανερχόμαστε στὸ δίκαιο τοῦτο αἶτημα, ἐλπίζοντας ὅτι θὰ τὸ κατανοήσουν καὶ οἱ ἀρμόδιοι.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟ

Μὲ πολλὴν ἱκανοποίηση, πληροφορηθήκαμε ὅτι ὁ Δήμαρχος Ἀγρινίου Στέλιος Τσιτσιμελής, ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Ἀγρινίου, σὲ εἰδικὴ ἐκδήλωση, ἀπένευμε Τιμητικὸ Μετάλλιο μὲ Δίπλωμα στὸν διακεκριμένο Αἰτολοακαρινά λογοτέχνη καὶ συνεργάτη μας Δημ. Γιάκο γιὰ τὴν σαραντάχρονη προσφορά του στὰ Γράμματα. Στὴν παραπάνω ἐκδήλωση, ποὺ ἀποτελέσσε σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴν ἐπαρχία καὶ χαιρετίστηκε ἀπ' τὸν πνευματικὸ κόσμο, ὁ γνωστὸς λογοτέχνης καὶ ἐκδότης τῆς «Θεσσαλικῆς Ἑστίας» Μιχάλης Σταφυλᾶς μίλησε γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν πνευματικὴ προσφορά τοῦ Δημ. Γιάκου, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης καὶ ποιητὴς Νίκος Παπακωνσταντίνου διάβασε ἀπ' τὰ ἀφηγηματικὰ κείμενα τοῦ τιμώμενου. Ἀκόμα, ἔγινε γνωστόν, ὅτι ἡ ἐκδήλωση πρὸς τιμὴν τοῦ Δημ. Γιάκου ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸ Πνευματικὸ Κέντρο Γουδί — Ἀγίου Θεωᾶ, στίς 14 Ὀκτωβρίου 1985, μὲ ὁμιλητὴ τὸν Μιχ. Σταφυλᾶ καὶ συμμετοχὴ τοῦ Νίκου Παπακωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀννας Πολυτίμου.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ποὺ συνδέεται, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια μὲ τὸν Δημ. Γιάκο καὶ ποὺ γνωρίζει τὴν ἀξία τῆς προσφορᾶς του στὰ σύγχρονα γράμματα καὶ γενικώτερα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας, σημειώνει, μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ, τὴν ὀφειλόμενη τούτῃ ἀναγνώριση τῆς γενέτειράς του, ποὺ τόσο τιμᾷ καὶ μεγαλώνει τὸ ὄνομά της ὁ λαμπρὸς σινάδελφος, καὶ συγχαίρει, γι' αὐτὴν τὴν πράξη, τὸ Πνευματικὸ Κέντρο καὶ τὸν Δήμαρχο Ἀγρινίου. Γιατί, στὴν ἐποχὴ μας, ποὺ κατατρώχεται ἀπ' τὴν ἐπιδρομὴ τῶν εὐκαιριακῶν προβολῶν πάνω σὲ πρόσωπα καὶ ἀναστήματα ἡχηρῆς κενότητας, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀξίας καὶ ἡ ἀπόδοση τιμῆς σὲ πνευματικὲς ὀντότητες σὰν τοῦ Δημ. Γιάκου, δὲν ἐξοφλοῦν μονάχα ἓνα χρέος, ἀλλὰ καὶ δίνουν περιεχόμενο καὶ πραγματικὸ ἀντίκρουσμα στίς διακρίσεις αὐτές.

Δ. Κ.

Ἡ ΕΚΘΕΣΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐχωριστὴ ἐπιτυχία ἐξακολουθεῖ νὰ σημειώνει ἡ Ἐκθεση Ρουμανικοῦ Βιβλίου, σὲ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Ἐκθεση, ποὺ ἐμπλουτίζει τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, ἔχει τεθεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν.

Γιὰ τίς κοινὲς ἑλληνορουμάνικες ἀναζητήσεις στὸ κῶρο τοῦ πνεύματος, ἡ Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Μελίνα Μερκούρη, σὲ εἰδικὸ μήνυμά της, σημειώνει: «Τὸ εὐγενικὸ πνεῦμα τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ ποτὲ δὲν ἀποχωρίστηκε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, οὔτε ὅταν πῆρε τ' ἄρματα γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὴν λευτεριά του, οὔτε ὅταν ἔπαιρνε τὸν χρωστῆρα τοῦ ἀγιογράφου ἢ τὴν πέννα τοῦ συγγραφέα». Ἰσχυρισμὸς ποὺ περίτρανα διακαίώνει ἡ ὀξυνούστατη πολιτικὴ σκέψη τοῦ Προέδρου κ. NICOLAE CEAUSESCU: «Ἀπ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τοὺς πιὸ στενοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν αἰωνιότητα».

Στὴ Θεσσαλονίκη, ἡ Ἐκθεση, ἐντάχθηκε στὸ ἐόρτιο πρόγραμμα τῶν 2.300 χρόνων τῆς ὑπαρξῆς της. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Δημάρχου κ. Θεοκάρη Μαναβῆ, τὴν ἀκάματη προσφορά τῆς υπεύθυνης γιὰ τίς δημόσιες σχέσεις τοῦ Δήμου κ. Ἀθηνᾶς Κοντοῦ καὶ τὴν

συμβολή των γραφείων της ΕΡΤ Βορείου Ελλάδας, ή Έκθεση, τα έργα της οποίας τίμησαν ό πρόσθετος κ. NICOLAE ECOBESCU κι ό μορφωτικός ακόλουθος κ. FLORIAN UNGHIASU, γνώρισε μοναδική επιτυχία. Κάτι παρόμοιο συνέβη στην Αθήνα και τα Ίωάννινα.

Τί είναι ή Έκθεση;

Κατ' αρχήν μιιά ούσιαστική παρουσίαση του ρουμάνικου βιβλίου στη χιλιετία του ιστορικού του βίου. Η δίψα για μάθηση του φιλοπρόδοου ρουμάνικου λαού και ή κίνηση των ιδεών ύπέρ των επαναστατικών αλλαγών στην κοινωνία, άσκησε θετική επίδραση στην εξέλιξη του βιβλίου. Με τό άξιοθαύμαστο αποτέλεσμα να λειτουργούν σήμερα στη Ρουμανία 20.600 γενικές και ειδικές βιβλιοθήκες, και να διατίθεται τό σημαντικό ποσό του ένδς δισεκατομμυρίου δραχμών για την αγορά βιβλίων από τους άναγνώστες! Ποσό ύψηλό, δηλωτικό της ποιότητας του αναγνωστικού κοινού των όντως páμφθηνων κρατικών εκδόσεων... Ακόμη ή Έκθεση σηματοδοτεί τη σύγχρονη έκφραση των έπιτευγμάτων του ρουμάνικου λαού, ως άγγελιοφόρου της ειρήνης και της προόδου.

Παράλληλα καταδείχνει με «οπτική πειθώ» τη ρωμαλέα ανάπτυξη των έλληνορουμανικών σχέσεων και την ούσιαστική επίδραση του έλληνικού πολιτισμού στη Ρουμανία. Ό διαπρεπής Ρουμάνος ιστορικός Νικολάε Γιόργκα είχε, σχετικώς, έπισημάνει: «Αλλά ό έλληνικός λαός είχε πάντοτε διανοητική δραστηριότητα. Η περηφάνεια και ή άξία του βρίσκονται στο ότι δέν άποχωρίστηκε ποτέ τό βιβλίο, δέν άποχωρίστηκε ποτέ τό σχολείο. Σπάνια λαός, μέσα σε τόσο δύσκολες περιστάσεις, είχε και έχει αυτήν την άγάπη για την Παιδεία, για τό γραπτό. Καί, γι' αυτόν τόν λόγο, σε μέρη πρόσφορα για κάτι τέτοιο, είτε στις ιταλικές περιοχές, είτε στην Κωνσταντινούπολη, είτε στο Βουκουρέστι, είτε στο Ίάσιο, όπου υπήρξαν πνευματικά κέντρα, συναντούμε πυρήνες φιλοπροόδων Έλλήνων». Τέλος ιδιαίτερα πρέπει να έξαρθεί ή ειδική έκδοση του Ύπουργείου Πολιτισμού και Έπιστημών: «Τό Ρουμάνικο Βιβλίο», τόσο για τό εϋρος της κατατοπιστικής ύλης, όσο και για την καλλιτεχνική του εμφάνιση. Τιμή όφειλόμενη σε φίλη χώρα, στην όποία ή παρουσία του έλληνικού βιβλίου είναι έντυπωσιακά πλούσια.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Η ΕΡΤ—1 ΚΑΙ Η ΕΠΑΡΧΙΑ (Ένα άφιέρωμα)

Η έκπομπή της ΕΡΤ—1 «Συγγραφείς και τόποι», που διεϋθύνεται άπ' τόν κριτικό και ποιητή Άλέξη Ζήρα, άφιέρωσε μιάν όλόκληρη ώρα, για τόν Ήπειρώτη λογοτέχνη και Διευθυντή της «Ήπειρωτικής Έστίας» Δημοσθένη Κόκκινο, που όργανώθηκε, με την σύμπραξη του Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου «Σκουφάς», στις 10 Ίουνίου, στην Άρτα.

Η εκδήλωση αυτή, που έγινε μπροστά σε ακροατήριο και που τιμήθηκε με την παρουσία των τοπικών άρχων, άποτέλεσε κι' ένα πνευματικό γεγονός. μεταδόθηκε άπ' εϊθείας άπ' τόν χώρο της έλληνικής επαρχίας και χαιρετίζεται σαν μιιά καλή αρχή. Γιατί, ξεκινώντας άπ' τόν άνυπόφορο κατακλυσμό των τηλεοπτικών μας καναλιών άπ' τους «άστέρες» και τους ποταμούς των ποικιλώνυμων σήριαλ, δικαιούμαστε να έλπίζουμε πώς άνοίγει (τουλάχιστον) έναν ήπιο δρόμο για την συνάντηση της περιφέρειας. Καί, άκριβώς, κάτω άπ' αυτό τό πρίσμα, θέλουμε να πιστεύουμε πώς οι άρμόδιοι θά δώσουν την όφειλόμενη μερίδα στην επαρχία. Γι' αυτό, θά περιμένουμε να ιδούμε, για να βοηθήσουμε και να στηρίξουμε μιιά τέτοια προσπάθεια, που ανταποκρίνεται στο γενικότερο αίτημα για την άληθινή πνευματική μας ύπόσταση και την διαφύλαξη της έθνικής μας φυσιογνωμίας.

Στην παραπάνω έκπομπή συμμετείχαν ό γνωστός λογοτέχνης (πεζογράφος, ποιητής και κριτικός) Γιώργος Ματθ. Οικονόμου, ό όποιος παρουσίασε τό έργο και τό μήνυμα που φέ-

ρει στὰ γράμματά μας ὁ Δ. Κόκκινος, κάνοντας μὰ εὐρύτερη θεώρηση τῆς σύγχρονης πορείας στὴν λογοτεχνία, ὁ ἠθοποιὸς καὶ λόγιος Μιλτιάδης Τσίρκας, στὴν συνέχεια, ποὺ διάβασε καὶ ἀπάγγειλε ἀπ' τὰ πεζὰ καὶ τὴν παίηση τοῦ τιμώμενου συγγραφέα, ἐνῶ ὁ Δ. Κόκκινος ἔκλεισε τὴν ὥρα τῆς ἐκπομπῆς, μὲ λίγα λόγια γιὰ τὴν ἐπαρχία καὶ μὲ ἀπαγγελλίες ἀπὸ χαρακτηριστικὰ ποιήματά του.

Δ. Κ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀρσένη Γεροντικόῦ: «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ — ΑΝΗΦΟΡΟΣ ἢ ΚΑΤΗΦΟΡΟΣ;», Δοκίμιο.

Βαθὺς γνώστης τῆς φιλοσοφίας τῆς ζωῆς, μελετημένος ὅσο λίγοι, παρατηρητὴς μὲ ὀξὺτατη κριτικὴ ματιά, ἀληθινὰ σοφός, ἂν μπορούμε νὰ ποῦμε ἔτσι κεῖνον ποὺ οἱ ἀπέραντες ἐμπειρίες του σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς τότε καταστήσανε ἱκανὸ καὶ ἄξιον νὰ μπορεῖ ὑπεύθυνα νὰ ἐκφράζει τὴν πάντα πολὺτιμη καὶ σωστὴ γνώμη του πάνου σὲ κάθε εἶδους προβλήματα τῶν ἐκφάνσεων τῆς κοινωνικῆς, πνευματικῆς καὶ καθ' ὅλου ζωῆς μας, ὁ παλιὸς μας καθηγητὴς Ἀρσ. Γεροντικός, μᾶς πρόσφερε τελευταῖα μὰ λιγοςέλιδη μελέτη του, ὅπου περιέχονται οἱ θαυνοῦστατες παρατηρήσεις του πάνου στοῦ «Δρόμο τοῦ Ἐθνους μας» ποὺ σήμερα ἀκολουθοῦμε καὶ βάζει τὸ τραγικὸ καὶ δυσκολοαπάντητο ἐρωτηματικόν: «Ἀνήφορος ἢ κατήφορος; Μὲ σαφήνεια καὶ ἀπλότητα, κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ γεροδεμένου, κρουστοῦ καὶ δόκιμου λόγου τοῦ ἐκλεχτοῦ συγγραφέα, κάνει μὰ βαθιὰ τομὴ πάνου στοῦ ἄρρωστο κορμὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς (κυρίως) ζωῆς καὶ ἐπισημαίνει πετυχημένα τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ἀδυναμίες τῆς φυλῆς, τὶς αἰτίες καὶ τὰ προβλήματα, ποὺ ἐμποδίσανε τὸ Ἔθνος νὰ προκοψῇ καὶ νὰ εὐθυγραμμιστεῖ μὲ τοὺς ἄλλους εὐρωπαῖκους λαούς, ἔτσι ποὺ σήμερα νὰ βρῖσκεται στὴν οὐρὰ τῶν κοινωνικά, τεχνικά, οἰκονομικά καὶ πολιτιστικά προηγμένων χωρῶν. Μὲ παρηγοσία βάζει τὸ δάχτυλον τῆς ἐρευνητικῆς του ματιᾶς πάνου στὶς χαίνουσες καὶ αἰμοσταζούσες πληγὲς τοῦ ἐθνικοῦ κορμοῦ καὶ ἐπισημαίνει σφάλ-

ματα, ἀποδίδει εὐθύνες καὶ προτείνει μέσα θεραπείας. Ἡ θαυμαστὴ του πνευματικὴ κατάρτιση, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἔχει μὰ σαφεῖ ἐποπτεία πάνου σ' ὁλάκαιο τὸ φάσμα τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἔθνους, ἔτσι ποὺ, οἱ ὑποδείξεις του ν' ἀποχτᾶνε ἰδιάζουσα βαρύτητα. Τοῦτο τὸ θαρραλέο του δοκίμιον τ' ὀνομάζει «Ἐγκώμιον τῆς Ἐντροπῆς», σ' ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸ «Ἐγκώμιον Μωρίας» τοῦ Ἑρασμου. Εἶν' ἓνας αὐστηρὸς ἔλεγχος καὶ ἓν' ἀνελέητο κατηγορῶν τῶν ὑπεύθυνων ἐκείνων προσώπων, ποὺ γιὰ τὰ προσωπικά, ταπεινά τους συμφέροντα, δρώσανε ἀνασταλτικά γιὰ τὴν ὁμαλὴ ἐξέλιξη, πορεία καὶ προκοπὴ τοῦ Ἐθνους, ἀπ' τὴν ἐπόμενη κιόλας μέρα τῆς τυπικῆς ἀπελευθέρωσής μας: «Ἐφυγαν οἱ κατακτητὲς καὶ μπάσαμε ἄλλους, ξένους καὶ ντόπιους, στὴ θέση τους», θὰ πεῖ ὁ Ἀρσ. Γεροντικός.

Βέβαια, ὁ ἀνώνυμος λαός, ποὺ ξεματώθηκε πάνου στὰ βουνὰ πολεμώντας γιὰ τὴν λευτεριά του, δὲν ὑποπευνότανε, μήτε συνέργησε γιὰ τὴν καινούργια σκλαβιά του. Τὰ τζάκια (οἱ προεστοὶ καὶ οἱ κοτζαμπάσδες), ποὺ τόσο ἀρμονικὰ συζούσανε μὲ τοὺς κατακτητὲς, σκεφτήκανε πὼς ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν ἐτοῦτοι. Ἐκφραυλισμένο ἀπὸ κείνους, ἐκφραυλίσανε καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ, καὶ ὅπου δὲν τὰ βγάζανε πέρα, μπάσανε καὶ τοὺς ξένους (Κωλέτης, Μανροκορδάτος, καὶ Σία). Ἐτοῖσι κατρακυλήσαμε ἴσαμε τὴν «ἐλέω θεοῦ» Βασιλεία. Μά, πάντα τὸ ἡρωϊκόν, τ' ἄρσενικὸ στοιχεῖο τῆς Φυλῆς, ἔσωξε τὴν καταστροφή (Καλλέργης, Μακρυγιάννης, 1909, Βενιζέλος, Πλαστήρας κλπ.). Τὸ σκαμπανέβασμα τοῦ ἑλληνικοῦ σκάφους, ὅπως ἐπισημαίνει καὶ ὁ Ἀρσ. Γεροντικός, εἶτανε συνάρτηση τῆς νίκης τῶν φαύλων πάνου στὰ εὐρώστα στοιχεῖα. Καὶ καθὼς ὁ ἀγώ-

νας εΐτανε πάντοτε άνισος, τούς ντόπιους ύποστηρίζανε κ' οί ξένοι καταχτητές, φτάσανε στην άνατροχιαστική κατάσταση πού μās έκτέθηκε στο δοχίμιο τού συγγραφέα. 'Ο λαός, ποτιζότανε γιά δεκαετίες με τó άγιόνι της Μεγάλης 'Ιδέας (ένώ οί ήγέτες ξέφανε πώς οί χαμένες πατρίδες ήσαν ένα φρούδο όνειρο πιά — δέν τό 'θελαν οί ξένοι) και γαλουχιότανε με φυλλάδες σάν τού 'Αγαθάγγελου, γραμμένες σε μιάν άκαταλαβίστικη γλώσσα, πού κατασκεύασε ό Κοριαής, άντί ν' άγκαλιάσει κι αυτός τη ξωντανή γλώσσα τών Δημοτικών μας τραγουδιών. Και χρειαστήκανε άγώνες (πολλές φορές αίματηροι) 150 χρόνων, γιά νά καθιερωθεί με νόμο ή Δημοτική στά σχολειά και την κρατική μηχανή. 'Αντίθετα συναισθήματα κυριαρχούσανε στην ψυχή μας άπ' τη μελέτη τού 'Αρσ. Γεροντικού. «Τίς πταίει», λοιπόν; Με πολλή ένδελείχεια θά σάηνει πάνου άπ' τó ζωτικό τούτο έθνικό πρόβλημα, ό συγγραφέας. Και με ύπομονή, θά έρευνήσει κάθε πτυχή της κατάρας πού μās δέρνει: οί ξένες επεμβάσεις και παρεμβάσεις, ή εισβολή καινούργιων τρόπων ζωής, οί όποιοι, πού δέ μās θέλανε λεύτερους ή έποφθαλμοϋνε τόν ξερόδραχμό μας, κλπ. Και φτάνει σε σωστά και δικαία συμπεράσματα, πού μās τιμούνε.

«'Ο λαός μας δέν είναι τυχαίος λαός», θά πεί ό σοφός μου Δάσκαλος. Τρείς και περισσότερες χιλιάδες χρόνια πορείας δέν είναι μικρή ύπόθεση και νά παραμένουνε οί ίδιες άρετές, τά ίδια έλαττώματα, να τήνε σημαδεύουν οί ίδιες άξιοθαύμαστες έξάρσεις κ' οί ίδιες όδυνηρές πτώσεις, παρόλο τó πείσμα τών διάφορων Φαλμεράνερ. Τά γνωρίσματά του είναι κι αυτά τά ίδια. "Άλλοι λαοί μ' άξιόλογους πολιτισμούς (Βαβυλώνιοι, 'Ασσύριοι, Καρχηδόνιοι, Σουμέριοι) άφού διαγράψανε τη βιολογική τους τροχιά, σήσανε. 'Ο έλληνικός ξεί ακόμα και δημιουργεί, ριζωμένος στόν ίδιο γεωγραφικό χώρο. Μόνο πού είναι κάπως κουρασμένος. Βραδυπορεί. Τούτη την κούραση φοβάται κι ό Γρ. Γρηγορίου στο άποκαλυπτικό βιβλίό του «Έλληνες και Βούλγαροι» κ' έπσημαίνει σωστούς κινδύνους. Λαχανιασμένος ούραγός στην Εύρώπη, άγωνίζεται σχεδόν δίχως ικανές

ήγεσίες τά πιότερα χρόνια, νά βελτιώσει τη θέση του. Τά κυριότερα όπλα του, όπως έπσημαίνει κι ό 'Αρσ. Γεροντικός, είναι ή εύφυία, ή ύπομονή κ' ή ψυχική άντοχή. "Ολες, όμως, κ' οί άποκαρδιωτικές διαπιστώσεις του, σωστές. Μās γιομίζουν πίκρα. Μά, ξέφουμε άπ' τη μακραίωνα ιστορική μας διαδρομή, ότι, όταν ό κίνυνος γιά τη Φυλή προβάλλει, ό λαός μας ξαναγίνεται γίγαντας (άδιάφορο άν προδίνεται κάθε φορά άπ' τούς συμμάχους του). 'Η φθορά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας άπ' τó μοναχισμό, είναι μια άλλη ύπόθεση. Στο κάτω της γραφής, ή Βυζ. Αυτοκρατορία εΐτανε ούσιαστικά πιό πολλή Ρωμαϊκή. 'Η 'Ελλαδίτσα μας δέν άποτελούσε παρά ένα θέμα της. Κ' οί Αυτοκράτορες τήν είχαν άποδυναμώσει.

«Μά γιατί είμαστε έτσι, θ' αναρωτηθεί ό συγγραφέας. Κι άπαντάει ό ίδιος πειστικότητα: «Γιατί έτσι συνειδητά μās έπλασαν οί ταγοί μας». Κι όσο δέ θά μπορούμε ν' αναδείξουμε ικανούς ταγούς, θά συνεχίζεται ή κακοδαιμονία τού τόπου και τού 'Εθνους. 'Ο έκφανλισμός μας άπ' την εποχή τού Κωλέτη — Μαυροκορδάτου είναι τόσο βαθύς, πού δύσκολα θ' ανακοπεί. Τά πρόσφατα γεγονότα (Μάρτης 1985) δικαιώνουνε τούς φόβους μας. 'Επειτα ό 'Αρσ. Γεροντικός έπσημαίνει τούς στόχους πού όφείλουμε νά επιδιώξουμε γιά νά κερδίσουμε ό,τι άπωλέσαμε στα 150 χρόνια κακοδιοίκησης. Κι αρχίζει άπ' την Παιδεία. 'Η άπαιδευσιά τών πλατύτερων μαζών έμπόδιζε μιάν άληθινή 'Αναγέννηση. Δέ μπορούσε ό λαός έτσι ν' άποχτήσει σωστή πολιτική συνείδηση κ' ή έμεταλλευση τού άπ' τούς πολιτικάντηδες ήταν άγρια. 'Ο έκφανλισμός με τó ρουσφέτι βαθύς. Κι όσο πεσμένη είναι ή πνευματική στάθμη τού λαού, άλλο τόσο και τών ήγετέρων του. Μιά άθεράπευτη πόρωση μαστίζει τó λαό, πού οί συνέπειές της φτάνουνε σε τραγικό σημείο. Τήν κομματική άθλιότητα έπσημαίνει ακόμα με τη μεταπήδηση τών έκλεγμένων βουλευτών από κόμμα σε κόμμα, προδίνοντας έτσι τήν έντολή τού λαού. Πρίν τó 1967, σ' άρθρο μας στόν «'Ελεύθερο» ύποστηρίζαμε πώς έπρεπε ν' άπαγορευτεί με νόμο ή άπ' τó Σύνταγμα τούτ' ή μεταπήδηση βουλευ-

τών, γιατί είναι μια ανήθικη πράξη, τουλάχιστον για την εκλογική περίοδο που εκλεχτήκανε. Έτσι κ' η κυβέρνηση δε θα κινυνεύει να χάσει την πλειοψηφία κι ο λαός δε θα προδίνεται. Μά, τούτα είναι... ψιλά γραμμάτια για την πολιτοκή ήγεςία μας άκόμα. Ή κατάργηση του σταυρού προτίμησης, ώστόσο, στο ψηφοδέλτιο, στάθηκε ένα βήμα σημαντικό.

Θά πούμε τώρα και δυό λόγια στον εκλεκτό μας και μεγάλο φίλο, σχετικά με τις... λογοτεχνικές συντάξεις, που θίγει στην αρχή. Τό λάθος ξεκινάει απ' τό χαρακτηρισμό. Μά, ποιός θά τολμήσει να τις αποχαρακτηρίσει; Δεν πρέπει να λέγονται «συντάξεις» αυτά τὰ βοηθήματα. Όταν ο Γ. Παπανδρέου πρωτομίλησε για αυτές, τις ονόμασε σαν «τιμητικές χορηγίες». Τό λάθος γίνηκε αργότερα (ἐπὶ χούντας, θαρροῦ). Οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἀρσ. Γερωντζοῦ εἶναι σωστές καὶ δικαιολογημένες. Μόνο, τὸν πληροφοροῦμε πῶς, ἡ ψαλίδα κόβει καὶ στοὺς μὴ δημόσιους συνταξιούχους τις «συντάξεις» αυτές. Βοήθικαν τὴ μέθοδο τοῦ... πλαφόν, κ' ἐπειδὴ ἀπὸ κάποιο Ταμεῖο, ὁ κάθε λογοτέχνης θά συνταξιοδοτεῖται γιὰ τὴν ἐργασία πὺν ἐκτελοῦσε γιὰ βιοπορισμὸ 35—40 χρόνια, τοῦ περικλοπύνουν τὴ λογοτεχνικὴ σύνταξη. Καὶ τὸν ὑποχρεώνει τὸ Γεν. Λογιστήριον νὰ τοῦ γνωστοποιεῖ κάθε μεταβολὴ τῆς σύνταξης τοῦ Ταμείου του, γιὰ νὰ ψαλιδίξει τὴ... λογοτεχνική. Σκεφτεῖτε κατάντημα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων στὴ χώρα μας με 30, 40 καὶ 50 χρόνια λογοτεχνικῆς προσφοράς!... Ὡστόσο, οἱ σωστές παρατηρήσεις τοῦ Ἀρσ. Γερωντζοῦ, ὅπως καὶ τόσες ἄλλες, θά πέσουν στὸ κερό, γι' ἄλλη μιὰ φορὰ. Κανένας δὲν πρόκειται νὰ συγκινηθεῖ!...

Γιάννη Μπενέκου: «ΑΛΕΚΑ»,
Ρομάντζο.

«Όταν ὁ Γιάν. Μπενέκος μᾶς πληροφορήσε ὅτι ἡ «Ἀλέκα» του εἴτανε 95% πραγματικότητα μείναμε σύβυλοι! Εἶναι, λοιπόν, δυνατό ἡ ζωὴ νὰ σκαρώνει τέτιες τραγικές ἱστορίες, πὺν νὰ συντρίβουν τους

εὐτυχισμένους ἀνθρώπους της καὶ νὰ σπέρνει τόση δυστυχία γύρω της; Τό δόγμα «ἡ ζωὴ ὑπερβάλλει τὴν Τέχνη» εἶναι, λοιπόν ἀλήθεια, ὅσο κι ἂν τὰ συμβαίνοντα φαίνονται παράλογα καὶ δημιουργήματα μιᾶς ὀργιαστικῆς φαντασίας; Ποτὲ δὲ μπορούσαμε νὰ ὑποψιαστοῦμε ὅτι ὁ συγγραφέας τῆς «Ἀλέκας», ὁ ζωντανός, αἰσιόδοξος καὶ πάντα... χαρούμενος τοῦτος ἄνθρωπος, εἴτανε δυνατό νὰ δοκίμασε μι' ἀπέραντη τέτια εὐτυχία ἀπὸ μιὰν ἀγάπη στὰ φοιτητικά του χρόνια, πὺν στοιχειοθετήθηκε στὴ Ρωσία ὅταν εἴτανε δέκα χρονῶ καὶ φούντωσε στὰ 22 χρόνια του, μὰ κ' ἕνα βαθὺ κι ἀπροσμέτρητο, δυνατό πόνο, βλέποντας μπροστὰ στὶς σκάλες τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μπροστὰ στὰ μάτια του νὰ πολτοποιεῖται ἀπόνια φορηγὸ ἡ ἀγαπημένη του, πὺν ἐρχότανε νὰ τὸν πάρει νὰ πᾶνε στὸ σπίτι της νὰ γνωρίσει τοὺς δικούς της καὶ νὰ παντρευτοῦνε! Ἀλλὰ καὶ ποτὲ δὲ θά ὑποψιαζόμαστε ὅτι ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια θά συναντοῦσε τὴ σωσία της στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιο ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, πὺν πῆγε νὰ πάρει τὰ πτυχία του σὲ περγαμνές, πὺν δὲν εἴταν ἄλλη ἀπ' τὴν... ἀδερφή τῆς Ἀλέκας (Ἀλέκα κι αὐτὴ, βαφτισμένη ὕστερ' ἀπ' τὸ χαμὸ τῆς ἀγαπημένης του). Τό πιὸ ἀπίθανο, πὺν ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς φαντασίας καὶ τοῦ λογικοῦ, εἶνε πὺν πηγαίνοντας νὰ συναντήσουνε στὰ Προπύλαια καθέννας τους κάποιο γνωστό τους πρόσωπο, βρέθηκαν οἱ ἄνθρωποι τους νὰ 'ναι... ἕνας μόνο — ὁ γιὸς τοῦ συγγραφέα! Ἔτσι, λοιπόν, ὁ γιὸς τοῦ συγγραφέα, θά παντρευτεῖ τὴ δεύτερη Ἀλέκα, τὴν ἀδερφή τῆς πρώτης, π' ἀγάπησε ὁ πατέρας.

Ἄν τὰ 95%, ὅπως μᾶς βεβαίωσε ὁ Γ. Μπενέκος εἶναι πραγματικότητα (ἡ ἀγάπη του γιὰ μιὰ γυναίκα πὺν τὴν πολτοποιεῖ ἕνα φορηγὸ κ' ἡ παντρεῖα τοῦ γιοῦ του με τὴν ἀδερφή της) κι ἀπομένει φαντασία μόνο το 5% (ἂς πούμε ἡ γνωριμιὰ τους σὰν παιδιὰ στὴ Ρωσία ἢ οἱ τόποι καταγωγῆς —ἀπ' τὰ Γιάννενα ὁ ἕνας κι ἀπ' τὴν Καλαμάτα ἡ ἄλλη), ὁ συγγραφέας εἶν' ἕνα τραγικὸ πρόσωπο θγαλμένο ἀπὸ κάποιαν ἀρχαία τραγωδία, πὺν ἡ ἀνθρώπινη μοίρα ἐπαιξε μαζί του πολὺ σκλη-

ρά. 'Ακόμα κείνα τὰ γράμματα τῶν πα-
ράλληλων... «θανάτων» τῶν δυὸ παιδιῶν
ἀπ' τοὺς γονιούς τους κι ἂν δὲν εἶν' ἀκό-
μα ἀληθινά, εἶν' ἓνα εὕρημα συγγραφῆς
μὲ πλούσια φλέβα κ' ἐκλεχτικὴ φαντασία.
Κι ἀναρωτιέται κανεὶς: ποιὸ ρόλο ἔπαιξε
οὐσιαστικὰ ὁ συγγραφέας; 'Αν εἶν' ὅλα
τοῦτα πραγματικὰ γεγονότα, ὁ ρόλος τοῦ
Γ. Μπενέκου εἶνε μόνο... καταγραφῆς, ἀ-
φηγητῆ. Κ' ἐπειδὴ ἔχει τὸ χάρισμα τοῦ
ἀριστοτέχνη ἀφηγητῆ, μὲ τὸ λαμπρὸ ἐκ-
φραστικὸ λόγῳ καὶ τὴν ἔξοχη μαεστρία
στὴν πλοκή, μᾶς χάρισε, ἐχτὸς ἀπὸ μιὰ
συγκλονιστικὴ ρομαντικὴ ἱστορία, κ' ἓνα
κομψὸ δείγμα Τέχνης τοῦ πεζοῦ λόγου.
Τὸ κύριο προσὸν τοῦ Μπενέκου εἶνε ὁ ἀ-
πλὸς δωρικὴς λιτότητας λόγος. Μὲ
μιὰ ζωντάνια καταπληχτικὴ, ποὺ πολλὰς
φορὲς κάνει νὰ πιστεύουμε πὼς εἴμαστε
καὶ μεῖς ἀπ' τὰ δρώμενα πρόσωπα. 'Όταν
ὁ συγγραφέας ἔχει τὴ δύναμη νὰ κάνει
νὰ πλημμυρίζουν τὰ μάτια τοῦ ἀναγνώ-
στη του δάκρια (κι ὅταν ὁ ἀναγνώστης
δὲν εἶνε ρομαντικὴ, συναισθηματικὴ νέα,
ἀλλ' ἓνας μεστωμένος πᾶς μεσήλικας, δο-
κιμασμένος κι ἀποστραγγισμένος) θα πεί
πὼς ἔχει μεγάλη δύναμη ὑποβολῆς καὶ πα-
ραστατικότητος. 'Ενας ἀνατολίτης, γλα-
φυρὸς παραμυθᾶς εἶν' ἐδῶ ὁ Γ. Μπενέκος,
ποὺ μᾶς κάνει νὰ κρεμιόμαστε κυριολε-
χτικὰ ἀπ' τὰ χεῖλη του, ποὺ μπορεῖ νὰ
μὴν κατασκευάσῃ ἓνα μῦθο μὲ τὴ δυνατὴ
του φαντασία, μὰ τὸν ὑποχρέωσε ἡ ζωὴ
νὰ μᾶς τὸν ἀφηγηθεῖ. 'Απ' τὰ «'Ηπειρω-
τικὰ Διηγήματά» του, ποὺ εἶδαμε σ' ἓνα
πλατὺ σημείωμα (Περ «'Ηπειρ. 'Εστία»,
τ. 377—378/83), ἐχτιμήσαμε τὸ ἀφηγη-
ματικὸ του ταλέντο. 'Ο Μπενέκος εἶνε πε-
ζογράφος στόφας. Γιατὶ ἡ ἀπλή του γρα-
φὴ κι ὁ σωστὸς δημοτικὸς του λόγος συνε-
παίρνει κ' ἐνθουσιάζει, ἔτσι, ποὺ δύσκολα
μπορεῖς νὰ διακόψεις τὴν ἀνάγνωση τοῦ
βιβλίου του.

Στὸν πρόλογό του ὁ συγγραφέας μᾶς
δηλώνει ὁ ἴδιος, πὼς «τὰ ὅσα θὰ διαβάστε
παρακάτου, εἶναι τόσο ἀπίστευτα, ποὺ
πρέπει κατὰ νὰ σοφιστῶ, ὥστε νὰ τὰ κά-
μω πιστευτά». Κι ἀκόμα δεθαῖναι ὅτι
«κρατῶ, βέβαια τὰ γράμματα τῆς ἡρώι-
δας του βιβλίου, τῆς 'Αλέκας, πρὸς τὸν

ἀγαπημένο της, τὸ Βόνια, καὶ θὰ μπορού-
σα νὰ τὰ δείξω σὲ κάθε δύσπιστο Θωμᾶ». Τέλος, θὰ πεί πὼς «τὰ ὅσα γράφω ἐδῶ,
εἶναι πιστὴ ἀντιγραφή τοῦ ἡμερολογίου
ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ζεῖ ἀκόμα». Μᾶς πεί-
θει, λοιπόν, γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς συγκλο-
νιστικῆς τούτης ἱστορίας καὶ πὼς εἶναι
δικὰ του τοῦτα τὰ συνταραχτικὰ διώμα-
τα. Κεῖνο ποὺ πείθει πῶς πολλὸ ἀκόμα εἶ-
ναι τὸ πρῶτο πρόσωπο ποὺ μιλάει στὴν
«Εἰσαγωγή» του κι ὁ ζεστός, πειστικὸς
κ' ἐξομολογητικὸς του λόγος. Θὰ πείτε,
βέβαια, πὼς «ὁ ἄνθρωπος ποὺ ζεῖ ἀκόμα»
μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἄλλος, ἀπ' τὸ συγ-
γραφῆς κ' ἡ διαβεβαίωσή του ὅτι εἶναι
95% τὰ γεγονότα πραγματικὰ νὰ 'ναι σω-
στή, μὰ νὰ μὴν εἶναι καὶ βιώματά του.
'Ωστόσο, τὸ προσωπικὸ καὶ πλαστικὸ γρά-
ψιμο τοῦ Μπενέκου, ὁ ὑποβλητικὸς του λό-
γος, δίνουν ἓνα κείμενο ἀξιόλογο, δυνα-
τὸ ποὺ ὑπογραμμίζουν τὸ ταλέντο του
σὰν ἄξιου πεζογράφου. 'Αν τὰ γράμματα
δὲν εἶναι ὑπαρχτὰ κι ἂν ὁ συγγραφέας
τροποποίησε ἢ μορφοποίησε τὴν ἱστορία
σὲ «ἐπιστολιμαία» κείμενα, ἀντὶ νὰ μᾶς
τὴ δώσει σ' ἓνα μυθιστόρημα ἢ μιὰ νου-
βέλα, μᾶλλον ἔπεσ' ἔξω. Κατὰ τὴ γνώμη
μας, ἓνα ρομάντζο σ' ἐπιστολές, ποὺ 'χει
τὸ προηγούμενόν του στὸ «Βέρερο» ἢ τὸ
«Κ' ἐκείνη δὲν ἀπάντησε», καὶ μάλιστα
σὲ κείνες τὶς ταυτόσημες, παραγγελμένες
ἡμερομηνίες γραμμένες, σταλμένες ἀπ'
τὴν ἴδια πόλη, κ' ἐνῶ εἶχανε τὴν εὐκαι-
ρία κάθε στιγμὴ νὰ 'ρθουν σὲ προφορι-
κὴ ἐξήγηση, μᾶλλον τὸ ἀδυνατίσανε. Στὴ
σελ. 50 εἶν' εὐκόλο νὰ ὑποψιαστῇ κανεὶς
μερικὰ περιστατικὰ ποὺ καταλήξανε στὴν
ἀποκάλυψη τῆς ταυτότητος τῶν ἡρώων.
'Επίσης, θὰ προτιμούσαμε νὰ μὴν εἶχανε
γραφεῖ οἱ ἐπιστολὲς τῆς 'Αλέκας καὶ
τοῦ Βάνια, γύρω ἀπ' τοὺς νευρο-ψυχολό-
γους καὶ τὶς μάγισσες καὶ τὶς καφετζού-
δες. 'Απὸ πῶς μπροστὰ ὁ ἀναγνώστης κα-
ταλαβαίνει τὴ λύση τοῦ μυστικοῦ τῆς ζωῆς
τους καὶ τὶς περιέργες ὁμοιότητες, ταυ-
τότητες καὶ συγκυρίες κι ἀναρωτιέται,
γιατὶ κανέναν ἀπ' τοὺς δυὸ δὲ σκέφτεται
νὰ ρωτήσῃ τοὺς γονιούς του! 'Ωστόσο,
τὸ βιβλίο παραμένει ἓνα τρυφερό, ἐγγενι-
κὸ κ' εὐαίσθητο κείμενο, ποὺ συγκινεῖ κά-

θε άναγνώστη, γιατί κι ό πιδ ρεαλιστής άνθρωπος θα συγκινιέται πάντα άπ' την όμορφιά και τή μαγεία που κλείνει μιá μεγάλη κι άληθινή Αγάπη.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Δ η μ ο σ θ έ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ : «ΔΙΟ-ΔΙΑ», Ποιήματα, 1984.

Πρόκειται νά συζητήσουμε μόνο γιά τά ποιήματα που περιέχονται σ' αυτή τήν τελευταία συλλογή του Δημοσθένη Κόκκινου «Διόδια», έπειδι ό ποιητής έχει κιόλας πάρει τή θέση του άνάμεσα στους ποιητές μας, θέση περιζήτητη και μάλιστα τόσο έπάξια που θα λέγαμε πώς ή πάγκοινη άναγνώριση, δίκαιη, του προσπόρισε και διακρίσεις. Μένει τώρα νά ιδουμέ τί νέο φέρνει ό ποιητής με τή συλλογή του «Διόδια» και τί προσθέτει στην ως τώρα δημιουργία του. Στην λεπτολογία και τήν περιγραφή του ψυχικού τοπίου πρόσθεσε τήν πίστη του στη Γη και στόν άνθρωπο. Στα ποιήματα αυτά όλόκληρη ή φιλοσοφία του κόσμου, οι παραδόσεις και οι πεποιθήσεις ενός σκεπτόμενου ανθρώπου μενουσν από τους τίχους του και όχι με τή συνηθισμένη διαίσθηση αλλά με τή λειτουργικότητα ενός ποιητικού λόγου συμπαγούς που ή συνθετικότητα του άποτελείται από άλλεπάλληλες εικόνες και τόν κάνουν υποβλητικό. Ό Δημοσθένης Κόκκινος ξέρει πώς ό άνθρωπος δέν είναι μονάχος και ξεκομμένος από τó παρελθόν του, σέρνει μέσα του τήν πείρα των αιώνων και αυτή του όδηγεί τά βήματα γιά τή συνέχιση τής ζωής. Ίχνηλατεί ή όλη δημιουργία και προχωρεί με τήν παρατήρηση, ξμφυτη στην συνείδησή του κι όταν όπως στα Διόδια ποιήματα, ενώ θα περίμενε ό άναγνώστης νά περιπατήσει στο έξωτερικό περίγραμμα πολιτειών αγαπημένων (Άρτα - Θεσσαλία - Δελφοί - Γιάννινα), ό ποιητής θαθαίνει κι άκούει και βλέπει τó έσωτερικό τοπίο, τίς φωνές, φωτογραφίζει, τέλως τήν ψυχή του τοπίου όπως τήν αντιλαμβάνεται, τήν συλλαμβάνει και τήν εκφράζει ό γεννημένος ποιητής. Ό Δ. Κόκκινος είναι αθόρυμτος, λυρικός, και ό λό-

γος του άπλός και συναρπάζει. Γιατί δέν σταματάει ή φαντασία του στο καθημερινό και καθιερωμένο αλλά καταφέρνει νά κάνει τέχνη τó καθημερινό, έτσι καθώς τó συγχωνεύει με μιá έμπνευση που δέν ζητά βοήθηματα νά τήν γεμίσει αλλά άντλεί τά στοιχεία του από τήν αδιάκοπη έμπνευση και αυτή χαράζει τήν πορεία που θα ακολουθήσει. Δίπλα σ' αυτή τήν πίστη προς τή Γη και τόν άνθρωπο που καταγράψαμε πιό πριν, στην Διόδεια ποίηση ό Δημοσθένης Κόκκινος επικαλείται τόν Κύριο κι από αυτόν παίρνει τó θάρρος και τήν όραση. Δημιουργίες τέτοιες είναι πάντα ευπρόσδεκτες γιατί ρίχνουν βάλαμο στην κουρασμένη ψυχή του σημερινού ανθρώπου που κυκλωμένος από τήν έρημιά (Περίπολος) ζητά τή διέξοδο. Άλλά ή ποίηση του Κόκκινου έχει διέξοδο τήν έλπίδα που ξεκινάει από τόν άγώνα. Χαρακτηριστικά ότι ό ποιητής ζητά και λαβαίνει τήν άγάπη όχι γιά τόν έαυτό του, αλλά γιά τους ανθρώπους:

«Σέ άναζητώ στην γύρη των άνθέων και
στο φώς του Καννάσου
γιά ένα καλάθι κεράσια στους εργάτες
με τó αντίδωρο του ιερέως και τήν βαφήν
των κεραδρίνων
ίνα μηκέτι πλούσιοι έν μέσω πτωχών».
(Μικρόν άπόδειπνον)

Γιά νά μήν υπάρχουν πλούσιοι και φτωχοί. Για μιάν ισότητα που μάς επιβάλλεται με έλάχιστα λόγια και με μεγάλη πειθώ.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

Δ η μ ή τ ρ η Σ α λ α μ á γ κ α : «Α-ΠΑΝΤΑ».

Στή σύζυγο του άείμνηστου ήπειρώτη συγγραφέα Δημήτρη Σαλαμάγκα Ήλέκτρα, τά γράμματά μας χρωστάνε μιάν άξιομνημόνευτη ύπηρεσία: τήν έκδοση των Άπάντων του Σαλαμάγκα σέ πέντε κομψούς πολυσέλιδους τόμους, που περιέχουν σέ φωτογραφική άνάτύπωση τó λαογραφικό (έπιμέλεια Δημήτρη Λουκάτου), τó ιστοριοδιφικό (πρόλογος Άρσένη Γερων-

τικού), τὸ θρησκευτικὸ (πρόλογος Τάκη Σιωμόπουλου), τὸ λογοτεχνικὸ (πρόλογος Κώστα Βλάχου) καὶ τὸ ὑπόλοιπο συγγραφικὸ ἔργο τοῦ ἡπειρωτῆ λογίου, προλογισμένο ἀπὸ τὸ Δημοσθένη Κόκκينو, πού, ἀπὸ τὸν πρῶτο ἤδη τόμο τῶν Ἀπάντων, μᾶς ἔχει εἰσαγάγει στὴ συνολικὴ προσφορὰ του κοντινοῦ φίλου του, μὲ τὸν ὁποῖο «μοιράζονταν τὶς πιὸ πολλές ὥρες τῶν ἡμερῶν του στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Ἐγγράφεται ἔτσι ἡ Κυρία Σαλαμάγκα στὸν τιμητικὸ Πίνακα τῶν Ἑλληνίδων πὺν φρόντισαν στοργικά, ὅπως λογουχάρη ἡ μακαρίτισσα Ἑλένη Οὐράνη (ὁ θηλυκὸς ἐκεῖνος Ἀλκῆς Θρύλος) γιὰ τὴ μεταθανάτια συγκέντρωση καὶ ἀξιοποίηση ὁλόκληρου τοῦ φιλολογικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ ἔργου τῶν συζύγων τους.

Ὁ Δημήτρης Σαλαμάγκας (1894 — 1965) τὴν ἀξίξε ὁμολογουμένως αὐτὴ τὴν τιμὴ. Δουλεύοντας σκληρά, μισὸν αἰῶνα κοντά, πλούτισε τὰ νεοελληνικά γράμματα μὲ σειρὰ ἔργων πὺν φωτίζουν καὶ ἀξιοποιοῦν τὴν πολύτερη μοῖρα τῆς Ἡπείρου (καὶ ξεχωριστὰ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, τῶν Ἰωαννίνων) καὶ προβάλλουν στὶς πραγματικὲς διαστάσεις του τὸ πνευματικὸ καὶ ἱστορικὸ παρελθόν της, σὲ στενὴ πάντα συνάρτηση μὲ τὸ Σήμερα. Πρῶτῃ στ' ἄρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα βγάζει κι ὁ Σαλαμάγκας τὴ γενέτειρά του. Ἀνακεφαλαιώνοντας ἔτσι κι' ἐμεῖς τὴ συνολικὴ προσφορά του, — καὶ ὄχι μόνον τὴν ἱστοριοδιφικὴ, παρὰ καὶ τὴν καθαρὰ λογοτεχνικὴ (ποίησι, διήγημα, ταξιδιωτικὴ ἐντύπωση, χρονογράφημα καὶ μεταφράσεις), δὲν παραξενεύομαστε καθόλου πὺν ὀρισμένοι μελετητὲς τοῦ ἔργου του ὀνόμασαν τὸ Σαλαμάγκα «Καμπούρογλου τῶν Ἰωαννίνων» (ἔτσι τὸν ὀνομάσαμε κι ἐμεῖς στὸ πολυσέλιδο τεῦχος πὺν τοῦ εἶχε ἀφιερῶσει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1967). Ὅπως ὁ ἀειθαλὴς καὶ ἀκαταπόνητος Καμπούρογλου δὲν εἶχε ἀφήσει γωνιὰ σὲ γωνιὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ χώρου, τῆς τουρκοκρατίας κυρίως, ἀνεξερεύνητη, ἔτσι καὶ ὁ Σαλαμάγκας εἶχε ἀπλώσει, χρόνια ὁλόκληρα, τὴν ἐρευνητικὴ του ματιά, πιστῇ,

ἀχόρταγῃ καὶ ἀκούραστῃ, στὸν ἀντίστοιχο χρονολογικὰ τομέα τοῦ ἡπειρωτικοῦ χώρου, καὶ προπάντων τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ὅπως ὁ Καμπούρογλου ἔτσι κι ὁ Σαλαμάγκας, ἦταν ἕνας αὐτοδίδαχτος, ἕνας τελοσπάντων σοφός, μὰ ἐρασιτέχνης. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως ἔδωσε λαϊκὴ πνοὴ καὶ δροσιά, ζωντάνια καὶ χάρη στὶς ἱστορικὲς του σελίδες, θὰ προσθέταμε μάλιστα: περὶ σσότερη κι ἀπὸ τοῦ Καμπούρογλου, πὺν κατατρίβεται κάποτε σὲ δευτερότερα πράγματα ἢ καὶ σὲ ἄσκοπα κι αἰτάριαστα εὐφυολογήματα. Ἐδωσε δηλαδὴ ὁ Σαλαμάγκας στὸ ἔργο του, τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν ἀγάπη του, τὸ λογοτεχνικὸ του ταλέντο καὶ τὴ σοβαρότητά του, στοιχεῖα πὺν σπάνια λαθεύουν στὶς ἐκτιμήσεις τους καὶ σπάνια, νομίζω, κακοποιοῦν τὴν ἀλήθεια.

Ἀπὸ τὸν ὄγκο τῆς ἱστοριοδιφικῆς εἰσφορᾶς του, πὺν καὶ ποιοτικὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποτιμηθεῖ, θὰ θέλαμε ξεχωριστὰ νὰ σταθοῦμε στὰ νέα στοιχεῖα πὺν πρόσφερε ὁ ἀείμνηστος Γιαννιώτης λόγιος γιὰ τὸν Αἰτωλὸ Κοσμὰ καὶ γιὰ τὸν ἐπαναστᾶτῃ ἐπίσκοπο Τρίκκης Διονύσιο τὸν Σκυλόσοφο μὲ τὸ τιτλοφορημένο «Ἡ σπηλιὰ τοῦ τοῦ Σκυλόσοφου» μελέτημά του, πὺν καταλέγεται στὶς πιὸ σημαντικὲς καὶ στὶς πιὸ πρωτότυπες ἱστοριογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Σαλαμάγκα. Ὑπογραμμίζει βέβαια ὁ συγγραφέας τὴν ἀγάπη τοῦ ἐθναπόστολου Κοσμὰ τοῦ Αἰτωλοῦ στοὺς φτωχοὺς, τὴ συμπαράστασή του στοὺς ἀποκλήρους τῆς ζωῆς καὶ τὴν καταδίκη τοῦ ἄκαρδου πλούτου, τῆς πολυτέλειας τῶν κοινωνικῶν παρασίτων κλπ., σιωπηλὰ ὁμως προσπεράνει τὴν καθαρὰ ἐθναποστολικὴ δράση τοῦ Αἰτωλοῦ ἁγίου, πὺν οὔτε ἄλλωστε Αἰτωλὸ τὸν θέλει, μὰ ἡπειρωτῆ, καὶ ἐπιμένει στὸ χριστιανικὸ κήρυγμά του, ξεχνώντας τὸ τεράστιο φράγμα πὺν εἶχε ὑψώσει ὁ ἅγιος ἐναντία στὸ κύμα τοῦ ἐξισλαμισμού τῶν καιρῶν του. Στὴ «Σπηλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου» ἐξάλλου, θὰ βρεῖ εὐκαιρίαν ὁ Σαλαμάγκας νὰ ὑπογραμμίσῃ τὸ φιλελεύθερο, μαχητικὸ πνεῦμα τοῦ ἐπίσκοπου Τρίκκης. Τὸν σεμνότατον ἐκεῖνο πνευματικὸ ἄνθρωπο, τὸν ἥσυχον καὶ ἀπόμερο συγγραφέα, τὸν ἀποξεχασμένο στὴ γιαννιώτικὴ ἐρημιὰ του καὶ στὶς με-

λέτες του, ανακάλυψαν ωστόσο τρόπο να τον φέρουν στο θλιβερό προσκήνιο της θορυβώδους επικαιρότητας οι πνευματικοί κήνσορες της ελληνικής πρωτεύουσας: στα 1959, ή τότε επιτροπή κρατικών βραβείων του Υπουργείου Παιδείας τίμησε τα ποιήματά του «Τοπία και Χρονικά» με το Πρώτο βραβείο ταξιδιωτικών έντυπων. Τόσο προσεχτικά είχε διαβάσει το περιεχόμενο του βραβευμένου βιβλίου του Σαλαμάγκα, ή αξιοθρήνητη εκείνη επιτροπή... 'Η όλη αυτή ιστορία του είχε στοιχίσει πάρα πολύ. Δεν ξέρουμε μάλιστα αν δεν τον έστειλε κιόλας μιάν ώρα προτούτερα στον άλλο κόσμο. Στην πνευματική μας ζωή, δεν είναι ή πρώτη φορά που ένας φιλότιμος άνθρωπος πληρώνει τις αμαρτίες των άλλων...

Κατίνας Χαροπούλου: «ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΩΤΙΣΣΑΣ», Ποιήματα, Γιάννινα 1984.

'Η Κατίνα Χαροπούλου, που είναι γνωστή από ποιήματα και άλλα δημοσιεύματα στον Γιαννιώτικο Τύπο και πού, παράλληλα, είναι και ζωγράφος με συμμετοχή σε ομαδικές εκθέσεις στην πόλη μας, με την παραπάνω ογκώδη συλλογή (434 σελίδες), κάνει την παρουσία της στα 'Ηπειρωτικά Γράμματα έντονη και, σχεδόν εξ' εφόδου, κατακτά μιὰ ξεχωριστή θέση. Γιατί, ή ποιήσή της, ήρεμη, λυρική και διαστρωμένη με την ευαισθησία μιᾶς χριστιανικής ύψωσης, αναδύεται από γνήσια συγκίνηση υπαρκτής θέσεως του κόσμου, για να μεταρσιωθεί σ' ένα μήνυμα μουσικής διάστασης, κάτω απ' το φῶς ενός ἄδολου και λιτού λόγου. Γι' αυτό, ή ανθολόγηση πάνω στις νύξεις, στις αναφορές και στις θερμές ἐστιάσεις, ἔχει πάντα μιὰ διυλισμένη αἴσθηση απ' τὰ βιώματα και την κοινωνική συνείδηση, που διαστρώνεται σ' δόκληρο τὸ φάσμα τῆς ποιητικῆς της δημιουργίας, δίνοντας ἔτσι μιὰν ἀφανῆ ἐνότητα τόσο στο ὕψος, όσο και στην ἑσωτερική διάρθρωση τῶν στίχων. Ἀκόμα, ή αποφθεγματική διάθεση, ή χριστιανική ἀλήθεια και ή ἀλληλεγγύη για την ἀναζήτηση τῆς περισσότερᾶς

με τὸν κλάδον ἐλαίας, δίνουν ἕναν τόνο δραματικῆς δοκιμασίας ἀπ' τὴ διάφρευση τῆς ἀνθρώπινης προσδοκίας. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, ή προσπέλαση στὶς πηγές τῆς ποιήσεως τῆς γίνεται μ' ἕναν λόγο, πὺν ἐνέχει μέσα του ψήγματα ἀπ' τὴν βιβλική ή τὴν εὐαγγελική ἀναφορά, παίρνοντας τὴν ὁμορφιά καὶ τὸ βάρος ἀπ' τὴν ἀπλότητα κάποιας εἰκονογραφίας, τόσο οἰκείας καὶ τόσο κοντινῆς γιὰ τὸν καθένα μας. Ἐπίσης, ἕνα σημαντικό μέρος ἀπ' τὴν ποίηση τῆς Κατίνας Χαροπούλου, πὺν κινεῖται μέσα ἀπὸ σύμβολα καὶ τοπιακή σκηνογραφία, εἶναι ἀπ' τὶς μνημες, τὰ πρόσωπα καὶ τὴν παράδοση τῶν χαμένων πατρίδων τοῦ Πόντου, πὺν τῆς κληροδότησαν οἱ γονεῖς τῆς καὶ πὺν ή ποιήτρια, μαζί με τὴν δική της ὑπαρξιακὴν ὑπόσταση, τὸ φέρνει πάντα ὡς πολῦτιμο φορτίο καὶ θησαυρὸν ἀδαπάνητον, νοοῶντας τὸ χρέος, τὴν εὐθύνη καὶ τὴν ἀπεριόριστη ἀγάπη γιὰ τοὺς γενέτιρες. Καί, με τὴν εὐαισθησία, τὴν ἀπείρακτη συνείδηση καὶ τὴν ἀσκητική καθαρότητα πὺν χαρακτηρίζει τὶς προθέσεις καὶ τὶς λέξεις τῆς, πορρεῖ νὰ ἐκφράζεται ἀνεπιτήδευτα καὶ νὰ ἀγγίζει τὸν συνάνθρωπο, πέρ' ἀπ' τὶς ἀνασχαιτικές ἐκείνες διαφορές, πὺν παγιδεύουν τὴν καθημερινότητα. Τὸ ἴδιο θὰ εἶχε νὰ πει κανεὶς καὶ γιὰ τὰ λίγα πεζά, κυρίως ταξιδιωτικά, πὺν προσθέτει στο τέλος τοῦ βιβλίου τῆς, ὅπου συναντάει τὴν ποίηση, τὸν πόνο γιὰ τὸν συνάνθρωπο καὶ τὸ ἐνανθρωπισμένο τοπίο, γιομάτο ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη παρουσία καὶ τὴν καλλιτεχνική ἀνταύγεια ἐνὸς ὄνειρου.

... Ἄστρο τῆς Βηθλεὲμ θὰ μᾶς ξανάρθεις πάλι / κι' ὁ δρόμος σου θάνα πολλὸ μακρὺς... / ἐμεῖς σοῦ κλείσαμε τὰ σύννορά μας με τὰ ὅπλα / κι' ἐπὶ ὅλο φεύγεις μακριὰ με θλίψη στὴν καρδιά / τὰ παιδιά τῆς Ἰνδίας ν' ἀνταμώσεις...

Πόπης Γ. Μαρνέλλης: «ΝΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ», Ποιήματα, Γιάννινα 1984.

Μιὰ ἄλλη ποιήτρια, πὺν κι αὐτὴ καταλαμβάνει, σχεδὸν ἐξ ἐφόδου, ἕναν δικό της

χώρο στὰ σύγχρονα γράμματά μας, εἶναι ἡ Πόπη Λέοντα Μαρνέλλη, πού μέ την πρώτη τούτη συλλογή της, ξεκινάει ἀπό προχωρημένες γραμμές. Φυσικά, δὲν εἶναι ἄγνωστη κι ἔχει δημοσιεύσει, κατὰ καιροὺς, ποιήματά της στὸν τύπο. Ἀλλά, μὲ τὸ βιβλίο της, κινεῖται σ' ἓνα ἀνεβασμένο ἐπίπεδο ποιητικοῦ λόγου, πού εἶναι διαποτισμένος ἀπ' τὴν ἀτμόσφαιρα, ἀπ' τὶς πρόσφατες μνήμες, ἀπ' τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου κι' ἀπ' τὴν ροὴ τῆς καθημερινότητας τῆς ζωῆς καὶ τῆς πόλης μας. Γι' αὐτό, τὰ ποιήματά της, περιχυμένα μ' ἓνα αἶσθημα ἀποκαθαρμένης μελαγχολίας καὶ νοτισμένα ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ὑγρασία συγκίνησης γι' αὐτὰ πού φεύγουν, ἔχουν ἓνα βαθύτερο ὑπόστρωμα ἰθαγενοῦς αἰσθήσης, πού τὰ γιομίζει μὲ νύξεις καὶ καταβολές κάποιας νοσταλγικῆς ἐντοπιότητας. Καί, ἀκόμα, ἡ ποιήτρια διαθέτει ὄραση κοινωνικῆς συνειδήσεως, πού, μαζὶ μὲ τὴν εὐαισθησίαν πάντα σὲ τραυμάτα ἀπ' τὰ συνταρακτικὰ χρόνια τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, τῆς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ δέσει, ὅλ' αὐτὴν τὴν βιωμένη δοκιμασία, τόσο μὲ τὴν δική της ζωὴ, ὅσο καὶ μὲ πρόσωπα, γεγονότα καὶ σκηνικά, μετουσιώνοντας τὴν δημιουργία της σὲ μιὰν εὐρύτερη διάσταση λυρικῆς ἀπεικόνισης. Ἔτσι, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πού ἔχουν εἰδικὲς προσβάσεις γιὰ κάποια ἀμεση προσπέλαση, τὰ ποιήματα τῆς Πόπης Λ. Μαρνέλλη παίρνουν ἓνα ξεχωριστὸ βάρος καί, πρὸ παντός, προσφέρουν μιὰ συνάντηση καὶ μιὰ συνομιλία, ἐντελῶς ἰδιαίτερης σημασίας. Ἐξ ἄλλου, ὁ λόγος της εἶναι λιτός, χωρὶς πειραματισμούς καὶ πειθαρχημένους στὶς δόκιμες ἐκφράσεις, προσὸν πού τὴν βοηθαίει νὰ μὴν παρασύρεται ἀπ' τὴν αὐθορμησία, πού ἐνεδρεύει, σὲ παρόμοιες ἐμπνεύσεις.

Δ η μ ῆ τ ρ η Σ τ α μ ἔ λ ο υ : «Η ΜΑ-
ΝΑ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΡΟΥΜΕΛΗ», Α-
θήνα - ἸΓάννινα 1982.

Ὁ Δημήτρης Σταμέλος, πού τόσα πολλὰ πρόσφερε στὴν ἀξιοποίηση τῶν ἀξιών τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, κατόρθωσε νὰ δια-

στρώσει τὴν σύγχρονη πεζογραφία μας μ' ἓνα θερμὸ κορμὸ θεματογραφίας ἀπ' αὐτὸν τὸν ζωτικὸ ἐθνικὸ μας χώρο. Ἔτσι, τόσο μὲ τὰ βιβλία του, πού ἀνέβασαν σ' ἓνα προωθημένο ἐπίπεδο τὴν ποιότητα αὐτῆς γραφῆς, ὅσο μὲ τὶς θαυμάσιες ἐκπομπές του ἀπ' τὴν ραδιοφωνία, δημιούργησε μιὰ εἰδικὴ θέση στὴν γενικώτερη γραμματεία μας, ὅπου κατὰκτησε, πολὺ δίκαια, μιὰ ξεχωριστὴ ἀναγνώριση. Γι' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἰδοῦμε, τὸ σύνολο τῆς προσφορᾶς του, κάτω ἀπὸ εἰδικὸ πρίσμα ἀξιολόγησής καὶ νὰ τοῦ ἀπονεμηθεῖ ὁ ὀφειλόμενος ἔπαινος. Γιατί, στὴν ἐποχὴ τούτη, μὲ τὴν καταδυνάστευση τῶν φωτεινῶν ἀντανακλάσεων, καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὶς κύριες ἀρτηρίες τῆς ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας, ἡ διακονία του, σ' ἓναν ἁπλοῦς παρασκιᾶς καὶ ἀποδυνάμωσης τῆς μνήμης, συνιστᾷ ὀπωσδήποτε μιὰ καθαρὴ ἀσκητεία, κρατημένη ἔξω ἀπ' τὴν ἄλω τῶν προβολέων τῆς ἀγορᾶς. Κι' αὐτό, ἀκριβῶς, ἐνέχει τὸ βάρος τῆς πνευματικῆς θυσίας ἢ τῆς παρὰτῆς ἀπ' τὴν στίλβουσα ἐπιφάνεια, πρᾶγμα πού τὸν καταξιώνει, ὄχι μονάχα ὡς λογοτέχνη καὶ διανοούμενο, ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸν Ἑλληνα.

Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀφετηρίες, θὰ θέλαμε νὰ σταθοῦμε πρὸ πολὺ στὰ τελευταία πέντε - ἔξι βιβλία του («Τὸ τέμπλο τοῦ Ἀη - Νικόλα στοῦ Γαλαξίδι κι' ὁ τεχνίτης του», «Νεοελληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη», «Τὸ λιοντάρι τῆς κλεφτουριᾶς», «Κατσαντώνης», «Ἡ μάνα στὴν ὄρεινὴ Ρούμελη»), γιὰ νὰ δώσουμε τὴν εἰκόνα ἀπ' αὐτὸν τὸν ἐθνικὸ κορμό. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὸ κλίμα καὶ τὴν ἀδιαίρετην κοινότητα πού ἔχουν στὴν πυρηνικὴ τους καταβολή, ἀποτελοῦν κι' ἓνα πολύτιμο κάτοπτρο ἀπὸ ἓνα μικρὸ συναξάρι τοῦ Γένους, ὅπου φαίνεται τὸ ἀκριβὸ ἀντίκρουσμα στοῦ βάθους τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ. Ἴσως, θὰ ἔπρεπε, ἀκόμα, τὰ κείμενα τοῦτα νὰ γίνουν κτῆμα μιᾶς εὐρύτερης παιδείας (ὅπως εἶναι στὰ σχολεῖα), γιὰ νὰ θεμελιώσουν καλύτερα τὴν παρεξηγημένη παράδοση τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, πού παραμορφώνεται ἀπ' τὶς ποικίλες ἐκδηλώσεις, πού κατακλύζουν, δίκην ἐπιχωριάζουσας ἄμυλλας, τὰ χωριά καὶ τὶς πόλεις τῆς πατρίδας μας. Ὅμως ἐπειδὴ μιὰ τέ-

τοια παρουσίαση δέν χωράει στίς δυνατότητες ενός σημειώματος, θά περιοριστούμε ἐδῶ μονάχα στοῦ τελευταίου ἀπ' τὰ παραπάνω βιβλία του, γιατί προσφέρεται καλύτερα, δεδομένου ὅτι ἀναφέρεται στήν Μάνα τῆς ὁρεινῆς Ρούμελης, τήν μεγάλην ἡρωίδα τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, πού γέννησε, βύξαξε, εὐχήθηκε καί ἀρμάτωσε τοὺς ἡρώες τῆς Παλιγγενεσίας. Εἶναι ἕνας δεινός λόγος, ἕνα ἐγκώμιον κι' ἕνα πάγιον χοῦρος, πού ὁ Δημήτρης Σταμέλος ἐκκληρώνει, δίνοντας τήν ἐκόνα τῆς στοῦ ἐθνικοῦ πάνθεον. Καί ἐπιτελεῖ αὐτὸν τὸν μέγιστο ἄθλο, χωρίς καμμία παραποίηση, μέσ' ἀπ' τὴ γνήσια ἐστία τῶν ὁρεινῶν ἐπώνυμων καὶ ἀνώνυμων οἰκογενειῶν, κρατώντας τήν ἀληθινὴν ἱστορίαν πάνω στὰ δροσιὰ ἀκόμα ἴχνη, μὲ ὅλη τὴν λαογραφικὴ καὶ τὴν ἱστορικὴ τους μαρτυρία, "Ἐτσι, ἡ μελέτη του, πού παίρνει τὴν μορφή ἑνὸς δοκιμαζομένου λόγου, διευρυνόμενη στήν ἀνάπτυξί τῆς καὶ ἐρειδόμενη πάνω σὲ πρόσωπα, γεγονότα καὶ ἰθαγενῆ τοιογραφία, ἀναδεικνύει τὴν λαμπρὴ καὶ μεγαλειώδη μορφή τῆς Μάνας αὐτῆς, πού παίρνει αὐτόχρονα τὴν διαστάσεις ἐνανθρωπισμένης θεότητας, πού δένεται μὲ τὴν μεγάλην δοξασίαν γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Γένους καὶ ποί, μέσ' ἀπ' τὴν χριστιανικὴ πίστι καὶ τὴν προσδοκίαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση, γίνεται πηγὴ τῆς νεότερης ἐλληνικῆς μυθολογίας. Καί, καθὼς πλουτίζεται, μὲ πίνακες καὶ σχέδια τοῦ ζωγράφου Ἀλέκου Κοντόπουλου, φαντάζει νὰ εἶναι μιὰ γιγαντιαία τοιογραφία, πού γεφυρώνει τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὴν χιλιόχρονη πορεία τῆς φυλῆς. Τὸ ἔργο τοῦτο, ἀναντίρρητα, δέν εἶναι μονάχα μιὰ μελέτη στὸν ὅλον τῆς λαογραφίας ἢ τῆς ἱστορίας πού θά γίνονταν προσεχὲς ἀπ' τὴν βιβλιογραφία, τὴν μαρτυρίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, χωρὶς τὴν θέρη τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ μιὰ προσπέλαση, πέρ' ἀπ' τὴν οὐδέτερον ζώνη, ἐκεῖ ὅπου μπορούμε νὰ συναντήσουμε τὴν ἱερότητα τῆς Μάνας ὡς ἀρρητή καὶ ἀσύλληπτης ὄντοτητας, ταυτίζοντάς τιν μὲ τὴν ἔννοια τῆς Παναγίας. Κι' αὐτὸ τὸ προσόν, πέρ' ἀπ' τὴν ὁργάνωση ἑνὸς θεομοῦ καὶ γνώριμον λόγου, πού ἐπατρέπει τὴν μέθεξιν τοῦ ἀναγνώστη, ἔχει τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ

Δημήτρη Σταμέλου, ἐνῶ, ἐξ ἄλλων, διακρίνεται γιὰ τὴν τεκμηριωμένη διάρθρωσή του.

Νίκου Ἀρβανίτη: «ΤΑ ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ», Ἀθήνα 1985.

Ὁ ποιητὴς Νίκος Ἀρβανίτης, πού τόσα ἔχει προσφέρει στὰ χριστιανικά γράμματα καὶ πού, μαζί μὲ τοὺς ἐξ Ἰσου διακεκριμένους συναδέλφους τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς, συνέβαλε τὰ μέγιστα στήν δημιουργίαν μιᾶς πνευματικῆς ἐστίας στήν σύγχρονη γραμματεία μας, μὲ τὸ παραπάνω βιβλίον του, προσφέρει μιὰν θαυμάσια λογοτεχνικὴ περιήγηση, ἕνα λειμωνάριον ἀπ' τὴν πηγὴ τῆς πασχαλινῆς θεματογραφίας στήν Ὀρθοδοξίαν. "Ἐτσι, κινούμενος σ' ἕναν ὅλον διαποτισμένον ἀπ' τὸ πνευματικὸ ἄρωμα καὶ τὴν ποιητικὴ πνοὴ τῆς ἀσκητικῆς, ἀγγίζει τὴν φλέβαν τῆς ρωμιοσύνης καὶ φωτίζει, μὲ τὴν βαθύτερη ὄραση τοῦ πάσχοντος χριστιανοῦ, τὴν ἀναδυόμενη ἐλληνικὴ συνείδηση, γιὰ μιὰ ὁδοιπορίαν μέσ' ἀπὸ κάποια τοιογραφία ἀγιογραφίας. Κι' αὐτό, κάτω ἀπὸ ἕνα κλίμα λυρικῆς εὐλάβειας καὶ ἱερῆς συγκίνησης, παίρνει διαστάσεις μεταδιαλεκτικῆς ἀφήγησης, πού ἐδράζεται σ' ἕναν βιωμένον κορμὸ πίστεως καὶ ἔξαρσης, δίνοντας τὴν διαδοχικὴ ἀπεικόνισιν μιᾶς ἐσωτερικῆς περιήγησης, ἀνάμεσα ἀπὸ σκηνικά καὶ δεδομένες ἀναφορές, πού ὁλοκληρώνεται μὲ δέκα διαλεγμένες εἰκόνες, παρμένες ἀπὸ μεγάλα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῆς χώρας μας, καθὼς κι' ἀπ' τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Ὁ συγγραφέας, μὲ αὐτὲς τὴν ἐκκινήσεις καί, πρὸ παντός, μ' ἕναν λόγο ἀπλό, λιτὸ καὶ ἀψιμυθιώτο, δημιουργεῖ ὄντως μιὰ συνάντηση καὶ μιὰ θερμὴ συνομιλία, πού φέρνει καντὰ στίς ζωντανὲς πηγὲς τῆς πασχαλινῆς φιλολογίας, γιὰ νὰ δώσει, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὴν δυνατότητα ἐπαφῆς μὲ τὸν χριστιανικὸ λόγο, ἀνθολογημένον ἀπ' τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μήνυμα τῆς Ἀνάστασης καὶ ἐνταγμένον στίς ἀναζητήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Γι' αὐτό, πέρ' ἀπ' τὴν αἴσθησιν

τῆς καθημερινότητας, τὰ ἀφηγήματα τοῦ-
τα ἐνέχουν κι ἕναν τόνο ξεχωριστό, ποῦ
τὰ καταξιώνει ὡς λογοτεχνήματα. Μάλι-
στα, στοὺς ταραγμένους τούτους καιροὺς,
μὲ τὴν ἀντανάκλαση τῆς εὐημερίας καὶ
τὴν ὀδυνηρὴ ἐσωτερικὴ πτώχευση, μπο-
ροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς τὰ «Πασχαλινὰ» τοῦ
Νίκου Ἀρβανίτη, συνιστοῦν μιὰν αὔρα
ἐν αὐχμῷ, ποῦ τὴν ἔχουμε ἀνάγκη, τό-
σον ἐμεῖς οἱ ὁδοιποροῦντες στὶς ἀνδρες
πεδιάδες, ὅσο καὶ οἱ ἀνιχνεύοντες τὸν ὀ-
ρίζοντα γιὰ τὴν περιστέραν μὲ τὸν κλά-
δον ἐλαίας.

Ρ ω ξ ά ν η ς Π α υ λ έ α: «ΚΑΡΦΩ-
ΜΕΝΑ ΕΛΑΦΙΑ», Ποιήματα, Θεσσαλο-
νίκη 1983.

Ἡ νεαρὴ ποιήτρια τῆς Θεσσαλονίκης,
ποῦ πῆρε ἐπάξια μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὰ
σύγχρονα γράμματά μας, μὲ τὰ «Καρφο-
μένα ἐλάφια», διευρύνει τὴν ὑπαρξιακὴ τῆς
αἴσθηση σ' ἕνα λυρικό φάσμα ἐλλειπτικῆς
ποίησης, ὅπου ἡ πύκνωση τοῦ λόγου κι' ἡ
μουσικὴ τῆς ὄραση δίνουν μιὰν ἀσκητικὴ
διάσταση προσωπικῆς ὀπτικῆς. Γι' αὐτό, ἡ
θέαση τῆς καθημερινότητας καὶ τὸ κλίμα
τῆς συγκίνησης ἀπ' τὴν ἀνθοφορία ἐνὸς ὀ-
νείρου, ἔχουν κάποια σπάνια ὁμορφιά, ποῦ
ἐξανθίζεται στὶς λέξεις καὶ πού, μαζί μὲ
τὴν γνησιότητα τῆς ἀπλότητος, δίνουν ἕ-
ναν τόνο ἰδιαίτερης γεύσης. Ἄλλωστε,
στὴν ὑπαρξιακὴ περιδίνηση καὶ στὶς ἀνι-
χνεύσεις πίσω ἀπ' τὴν ὁρατὴ ἐπιφάνεια, ἡ
ποιήτρια ζωγραφίζει πάντα τὴν ἔνδοθεν ἀ-
πεικόνιση ἐνὸς αἰθεντικοῦ εἰδώλου, ποῦ
τῆς εξασφαλίζει κι' ἕνα προσωπικὸ ὄφρος.
Κι' αὐτό, στὸν ἴσκιό ἐνὸς μεγάλου ποιητῆ
πατέρα (εἶναι κόρη τοῦ Σαράντου Παν-
λέα) ποῦ κυλάει δίκην μεγάλου καὶ ἡρεμοῦ
ποταμοῦ μὲ τὴν μεταφυσικὴ ἐκείνη λαμπρό-
τητα τῆς οἰκουμενικῆς ροῆς, εἶναι ἀναντίρ-
ρητα, ὅχι μονάχα μιὰ μαρτυρία τῆς ἀξίας
τῆς, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀληθινὴ κατάκτηση. Γι-
ατί, ἡ Ρωξάνη Πανλέα, ἔχοντας τὸ βαρὺ
προνόμιο νὰ ἀναστηθεῖ σὲ μιὰν ἀτυμωμένη
ποιητικῆς οἰκογένειας, ἐπωμίζεται καὶ τὸ
βαρὺ χρέος νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν μεγάλη
αἰχμαλωσία τῆς ἑλξης, ἀπ' τὴν ὁποία δὲν

μποροῦν νὰ ἐξέλθουν, παρὰ μονάχα οἱ
προικισμένοι ταλαντοῦχοι ποιητές. Ἀκόμα,
θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε τὴν ἀγάπη, τὸν
πόνο καὶ τὴν συμμετοχὴ στὴν καθολικότη-
τα τῆς ζωῆς καί, ἰδίως, τὴν ἀλληλεγγύη
στὴν ὑπαρξιακὴ ὑπόσταση ὅλου τοῦ κόσμου,
μὲ τὴν γοητεία, τὸ πάθος καὶ τὴν κοινωνι-
κὴ συνείδηση ἀπέναντι στὴν ἀνθρώπινη
μοῖρα.

...Σχεδιάζω στὴ γῇ σχήματα / χαιρετῶ
τὸν ἥλιο κάθε πρωτὶ / πᾶνω συνομιλία /
...Σὰν πούλι ποῦ στεγνώνει τὰ φτερά του /
μετὰ ἀπὸ ὀλονύχτια θύελλα...

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Θ. Παπαθανασόπουλου: «ΓΥ-
ΡΩ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ».

Ὁ ποιητὴς Θανάσης Παπαθανασόπου-
λος στὸ τελευταῖο του βιβλίο «Γύρω στὸν
Καζαντζάκη», μᾶς παρουσιάζει καινούρ-
για στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν προσω-
πικότητα τοῦ μεγάλου Κρητικοῦ. Καὶ σὰν
ποιητὴς ὁ Παπαθ. προλογίζει τὰ ἐκλεκτά
τοῦ αὐτὰ μελετήματα μὲ δώδεκα ποιήμα-
τα ἀριεφωμένα στὸν Καζαντζάκη.

Γερὸς καὶ γόνιμος ὁ λυρικός λόγος τοῦ
Π., ὥριμος, μεστός καὶ στοχαστικός συνθ-
θέτει μνημόσυνο στὰ εἴκοσι χρόνια ἀπὸ
τὴν ἔνδοξη, ὅπως λέει, μετὰσταση τοῦ
Καζ. «στὴν πάνω Κρήτη τὴν κρυφὴ πα-
τρίδα».

Τὰ δώδεκα αὐτὰ ποιήματα ὑμνοῦν τὸν
νέο Ὀδυσσεά, ποῦ βαδίζει πρὸς τοὺς ἐ-
σχατοὺς χώρους τῆς τελευταίας του ἀγω-
νίας, γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὸν ἀξήγητο ἑαυτό
του καὶ νὰ συμπορευτεῖ μὲ τὴν τιμιότητα
τῶν νικημένων... Καὶ τὴν ὥρα ποῦ αὐτὴ
τὴν μεγάλη μορφή τὴν ἔλλοχευε ὁ θάνα-
τος αὐτὸς ἀγρυπνεῖ, γιὰτὶ ξέρεῖ τί θὰ
βρεῖ στὴν ἄκρη τῆς ἄβυσσος· ξέρεῖ, πὼς
ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ, τὸ τρικυμισμένο ἔπος
τῶν ἀπάντων, ὁ Πόθος του χαμοῦ... Ὁ
Παπαθ. μὲ διθυραμβικοὺς στίχους μιλάει
γιὰ τὸν Ἱκαζαντζάκη τῆς Ἀσκητικῆς καὶ
τῆς «Ὀδύσειας».

Ὁ ποιητὴς σχεδιάζει τὰ ὑμνογραφῆ-
ματά του αὐτὰ κι ἀπὸ τὶς ἄμεσες ἐμπει-

ρίες που απέκόμισε από την πατρίδα του Καζαντζάκη — τὸ Ἡράκλειο — ὅπου βρέθηκε ὡς Δικ. ὑπάλληλος στὰ 1977! Μιλάει γιὰ τοὺς νόμους τῆς Γορτύνας... γιὰ τὸν τάφο τοῦ Κ. ὅπου καὶ κάθησε γιὰ ν' ἀγναντέψει τὸ «ὑπερβατικὸ πορθμεῖο τοῦ καιροῦ». Αἰσθάνεται νὰ ἐμπλέκεται μέσα στὸ σιγμιαῖο παρόν, ὅπου καὶ ἀφανίζεται ἡ διάσταση τῆς αἰωνιότητος. Γι' αὐτὸ δὲν ἐλπίζει, δὲ φοβάται καὶ δὲν εἶναι ἐλεύθερος. Τονίζει τὸ εἶναι του μὲ τὴν παρουσία τῶν ἀμίλητων στοιχείων μὲ τ' ἀστροτελέκι τῆς ποίησης κατανοεῖ γιὰ νὰ τὸ περιγράψει μετὰ τὸ πῶς ἀγάπησε ὁ Κ. τὸ Θεό, σὰν τὸ πιὸ ὠραῖο τίποτε.

Ὁ Π. ξέρει πῶς καὶ γιατί μιλάει ὁ Θεὸς τοῦ Καζ. Καὶ πότε μιλάει. Ἀκούει τὶς κυκλώπιες λέξεις. Βλέπει τὸ μακαρισμένο φῶς, τὶς πυρκαγιὲς καὶ τὶς καταιγίδες τοῦ Γκρέκο! Καὶ ξεπροβοδίζει τὸν μεγάλο ἀθάνατο — τὸν ἱερὸ θεήλατο Ὀδυσσεά — καὶ τὸν παρακαλεῖ μὲ τοὺς ἄλλους τοῦ συντρόφου νὰ τὸν πάρει μαζί του στὸ καράβι. Νὰ ταξιδέψουν πέρα ἀπὸ τὸ ψέμα τοῦ Θεοῦ... Νὰ φωτιστοῦν μ' ὅλα τὰ ἀπλά νοήματα τὰ ὅλο ἐλπίδα γιὰ νὰ φτάσουν κάποτε — νὰ φτάσουμε ὅλοι — ἐκεῖ ὅπου ὁ χρόνος γίνεται συνείδηση κι ἄρτος μεταλήψεων ὁ τόπος.

Ἐνδιαφέροντα καὶ τὰ πέντε ἄλλα μελετήματα ποὺ ἀκολουθοῦν μαζί μὲ μιὰ ἐντύπωση. Στὸ «ὁ Καζαντζάκης Νομικός», ποὺ τὸ διαβάσαμε καὶ στὸ ἀφιερωμένο στὸν Καζ. τεύχος τῆς Ν. Ἑστίας, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1977, ὁ Παπαθανασόπουλος, νομικός καὶ ὁ ἴδιος, σχολιάζει ὅλη τὴ θητεία τοῦ Κ. στὸ Πανεπιστήμιο στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας. Μιλάει γιὰ τὶς ἄριστες ἐπιδόσεις του, γιὰ τὶς στὸ Παρίσι μεταπτυχιακὲς του σπουδές, γιὰ τὴν παρακολούθηση μαθημάτων φιλοσοφίας, μὲ προτίμηση στὴ δ)λία τοῦ BERGSON.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη ἀξία καὶ σπουδαιότητα στὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶναι ἡ διατριβὴ τοῦ Καζ. «Ὁ Φρειδερίκος Νίτσε ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Πολιτείας». Μᾶς πληροφορεῖ ἀκόμα, πῶς τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει δημοσιευτεῖ ὁλόκληρο, ἀπὸ τὸν Πέτρο Μαρράκη, στὴν καινούργια ἐποχὴ — Καλο-

καίρι 1959.

Ἐξαίρεση ἀπὸ κάθε ἄποψη εἶναι καὶ ἡ μελέτη: «Σπουδὴ πάνω στὴ νέα Ὀδύσεια». Ὁ Παπαθ. σχολιάζει καὶ ἐρμηνεύει σὲ γενικὲς γραμμὲς τὸ κυκλώπειο αὐτὸ πελασγικὸ ποίημα — τὸ μεγαλύτερο τοῦ αἰῶνα μας. Μιλάει γιὰ τὴν θέση, ποὺ πήρε ἡ ἐλληνικὴ κριτικὴ, ἀπέναντι στὸ τεράστιο αὐτὸ ποίημα. Εἰδικότερα, γράφει ὁ Παπαθ., οἱ σημαντικότεροι ἐκπρόσωποι τῆς λεγόμενης γενιάς τοῦ '30 στάθηκαν ἀπερίφραστα ἀρνητικοὶ ἀπέναντι στὸν μεγάλο αὐτὸ ποιητικὸ ἄθλο τοῦ ἐρμηίτη τῆς Αἴγινας καὶ μοναχογύρη τοῦ Κόσμου Καζαντζάκη...

Πολὺ σημαντικὰ κι ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ ὅσα γράφει ὁ ποιητὴς Παπαθ. γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Καζαντζάκη στὴν Αἴγινα, παραθέτοντας νέα στοιχεῖα, συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα, μαρτυρίες, ἀλληλογραφία, σκίτσα, σχεδιαγράμματα... ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο γιὰ μένα καὶ τὸ πιὸ πρωτότυπο ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ Παπαθ. στάθηκε τό: «Ἕνας ἐρμηίτης πολιτεύεται» (Ὁ Καζαντζάκης πρόεδρος τῆς Σοσιαλιστικῆς Ἑργατικῆς Ἐνώσης). Εἶναι οἱ προσπάθειες ποὺ καταβάλλει ὁ Καζ. μόλις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση 1945, γιὰ νὰ πετύχει τὴ διοργάνωση ἐνὸς συνεδρίου Σοσιαλιστῶν στὴν Ἀθήνα.

Θὰ χρειάζονταν κανεὶς πολλὲς σελίδες γιὰ νὰ σχολιάσει ὅσα σπουδαῖα καὶ πολυσήμαντα ἐκθέτει στὸ 78 μόλις σελίδες βιβλίο του: «Γύρω στὸν Καζαντζάκη» ὁ φίλος ποιητὴς... Ἀρκουμαὶ νὰ πῶ, πῶς ὁ Παπαθ. εἶναι ἕνας φτασμένος καὶ καθιερωμένος πιά ποιητὴς!

Ἀλλὰ ἡ προσφορὰ του δὲν εἶναι μόνο στὴν ποίηση. Αὐτὰ τὰ νέα του γιὰ τὸν Καζαντζάκη μελετήματα, τὸν ἀναδεικνύουν καὶ σὰν θαυμάσιο δοκιμιογράφο. Ὁ Παπαθ. πρόσθεσε στὰ τριανταεῖς τόσα βιβλία του, ἀκόμα ἕνα σημαντικό καὶ ἐξαίρετο στὸ εἶδος τοῦ βιβλίου. Ὅσοι, στὸ μέλλον θὰ θέλουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ «Ζορμπᾶ» καὶ τοῦ «Πρωτομάρτορα» θὰ βρίσκουν στὰ ὠραῖα μελετήματα τοῦ Θ.Π. πολύτιμα στοιχεῖα καὶ θὰ τὸν εὐγνωμονοῦν. Τίποτα περισσότερο δὲν θὰ ἤθελε ὁ σεμνὸς φίλος μου.

“Ο λ γ α ς Β ό τ σ η: «ΟΔΥΝΗ ΚΑΙ ΕΥΔΙΑ».

Μετά τὰ «Πολύεδρα» πού τόσο διαβάστηκαν καί ἐντυπωσίασαν, ἡ “Ολγα Βότση παρουσιάζει στοῦ ἴδιου στῆλ τὴν «’Οδύνη καὶ Εὐδία». Μιά σειρά στοχασμῶν, πού ἐκφράζουν ἐνδοσκοπικά τὴν συγκαιρινὴ πνευματικὴ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ σκέψη τῆς Βότσης εἶναι ἀδρὴ κρυστάλλινη. Ἰχνεῖναι τὰ «γρεμά» τοῦ ἀνθρώπου» καὶ ἀνεβαίνει στίς πύ ἀπροσπέλαστες κορυφές. Παράλληλα δὲν ξεχνᾷ καὶ τίς χαμηλές διοδεύσεις, τὰ ξεστράτισματα τοῦ κακοῦ, τὴν σιωπηλὴ ἐγκατέρευση, τὸν ἀφυσχασμό, τὴν ἀπογοήτευση. Ὁ στοχασμὸς περνᾷ ἐναλλακτικὰ ἀνάμεσα στὴν ὁδύνη, τὴν ἐρημιά, τὴν ἀπελυσία καὶ τὸν πόνο καὶ ἀνάμεσα στὴν Εὐδία, στὴ χαρὰ τοῦ ἡλίου, στὴν καρτερία καὶ τὴν περηφάνεια.

Ἡ Βότση εἶναι ποιήτρια, γι’ αὐτὸ καὶ ὁ λαμπρὸς λυρικός τόνος, ὁ ἐσωτερικὸς αὐγασμὸς τῆς μυστικῆς μελωδίας δὲν λείπουν ἀπ’ τὰ κείμενά της. Μπορεῖ καὶ τὸ σκληρὸ στόχαστρο νὰ τὸ κάνει ἀνάλαφρο καὶ ἀδρότατο. Οἱ λέξεις της ἐναρμονίζονται μὲ μιὰ ἀσυνήθιστη πληρότητα γιὰ νὰ δώσουν μιὰ φράση στιλπνὴ καὶ τέλεια ἀποφθεγματική.

Στὴν πορεία της ἡ συγγραφέας τῶν στοχασμῶν «’Οδύνη καὶ Εὐδία» ἐπεκτείνεται θαρρεῖς σὲ ὅλους τοὺς χώρους τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἐμβαθύνει μεθοδικὰ σὲ κάθε τι πού θέλει νὰ μᾶς πεί καὶ πάντα σχεδὸν μᾶς πείθει. Γιατὶ ξέρει πολὺ καλὰ ἡ Ο.Β. πὼς μονάχα ἡ ἰσορροπία ἀληθοφάνειας καὶ λυρισμοῦ μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ νιώσουμε τὴν ἴδια στιγμὴ τῆ συγκίνηση καὶ τῆ σαφήνεια.

Καὶ ἐνῶ διαβάξεις «συντρίμμα» στοχασμῶν μπροστά σου ἔχεις ὅλη τὴν αἴσθηση ἐνὸς ἐνιαίου ὅλου. Ἐνὸς κειμένου συνολικοῦ, ὅπου ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πνεῦμα του εἶναι καὶ μένει ὁ σταθερὸς σου σύνδεσμος. Μὲ τὴν σκέψη της ἡ Βότση δὲν σὲ πλανᾷ σὲ συγχύσεις, διαστάσεις καὶ ἀσάφειες. Σὲ ὁδηγεῖ καὶ σὲ συνηθίζει νὰ σκεφτεῖς προτοῦ ζήσεις κάτι. Εἶναι ἓνας στοχαστικὸς δρομοδείκτης γιὰ νὰ προσεγγίσεις αὐτὸ πὺν λέμε ἀλήθεια.

“Ο,τι σοῦ λέει, ὅ,τι σοῦ ἀπευθύνει εἶναι γιὰ νὰ σοῦ φωτίσει τὸν σκοτασμὸ τοῦ ἀπελπισμένου θυοῦ σου, Ἡ Βότση, σὲ κρατᾷ δέσμο τοῦ γλαφυροῦ καὶ γοητευτικοῦ στοχασμοῦ της. Δὲν μπορεῖς νὰ ἀποδεσμευτεῖς παρὰ σὰν μάθεις νὰ διανύεις ἀνεπηρέαστα αὐτὸ τὸ μοναδικὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, πὺν σοῦ προσφέρει. Κι ἀκόμα κατανοεῖς βαθύτερα τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου. Ξέρεις, πὼς εἶσαι ἓνα σκεπτόμενο καλὰμ, ἔνας σπαραχτικὸς πόνος, ἡ θανάσιμη αὐτάρκεια, τὸ σύγχρονο φιλήδονο θηρίο, τὸ πρόσωπο — ὁ καθρέφτης αὐτὸς τῆς ψυχῆς σου.

Μὲ τοὺς στοχασμοὺς τῆς “Ολ. Βότση δὲν πλήττεις, ἀλλὰ πέφτεις ἀπὸ ἔκπληξη σὲ ἔκπληξη. Παίρνεις πολλὰς ἀποκρίσεις ἀπὸ πολλὰς ἄγρυπνες ἐρωτήσεις, πὺν σὲ ἀναστάτωναν, ἀγγίζεις τὴν ἀκίδα τοῦ πόνου, ζεῖς σὲ περιεργες ἥττες γεμάτες νίκες. Ζεῖς ἔντονα τὸ ὁδυνηρὸ τώρα, στοχαζόμενος ὅπως ἡ συγγραφέας!

Βέβαια ἡ Ο. Βότση δὲν ἀσχολεῖται μὲ ἐπαφάνειες, ἀλλὰ σκιαγραφεῖ τὰ ἐσωτερικὰ τοπία τῆς ψυχῆς. Καὶ διανοίγει ρωγμὲς γιὰ ἰχνογράφηση προοπτικῶν, βρίσκοντας καὶ κατανοώντας τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση, ὁδηγούμενη πρὸς τὴν ὀξεία συνειδητοποίηση τοῦ ὑπάρχειν. Ἐκεῖ μέσα ὅταν εἰσέλθεις μαζὶ μὲ τὴν συγγραφέα κατανοεῖς καὶ τὴν οὐσία καὶ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεως καὶ δέχεσαι τὴν ἄγρια μοναξιά καὶ τὴν ἀλλοτρίωση σὺν ἐκεῖ στίς ἄφωνες παγωμένες πέτρες τοῦ Σύμπαντος.

Τὸ βιβλίο τῆς Ο.Β. σὲ φέρνει σιμὰ καὶ στὸ σφάδασμα τοῦ φθαρτοῦ. Τότες βλέπεις μόνο μερικὰ ὀνόματα μέσα στὴν πορεία τῆς ζωῆς σου νὰ ξεπερνοῦν τὴ λήθη καὶ ν’ ἀνεμίζουν πὺν καὶ πὺν περήφανα σὰν λαμπρὲς σημαῖες πάνω ἀπ’ τὸ Χρόνο. Καὶ μὲ τὰ φτερά τῆς ψυχῆς ἴσως μπορέσεις νὰ προχωρήσεις λίγο περισσότερο. Νὰ δεῖς μὲ δέος πόσο μεγάλος εἶναι ὁ Κόσμος καὶ πόσο πολυδιάστατη ἡ ψυχὴ τ’ ἀνθρώπου. Κι ὅσο καὶ νὰ βαθαίνεις μέσα καὶ στὰ δύο θὰ εἰσχωρεῖς ὅσο μιὰ ρίγα φωτὸς σ’ ἓνα σκοτεινὸ δωμάτιο.

Μέσα στὴν ἐγγύχρηνη περιπέτεια τῆς ζωῆς νιώθεις τὴν ἀκριβὴ εἰσποὴ τῆς Ἐλευθερίας — τῆς ἐσωτερικῆς Ἐλευθερίας ὅπου στερεῖσαι κάτι πὺν σοῦ ἔδινε ἄπειρη εὐχα-

ρίστηση. Κι έχει σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους αὐτῆς τῆς ἀπόλειας σταλάζει τὸ αἷμα τῆς ποίησης. Καὶ πόσο, λέει ἡ Β., δύσκολα φανερώνεται αὐτὴ ἡ ποίηση, ἂν δὲν τὴν φέρουν στὸ φῶς τὰ λεπτὰ πόδια τῶν περιστεριῶν.

Οἱ στοχασμοὶ τῆς Ο.Β. ἀναβλύζουν ἀπ' τὴ σιωπηλὴ πηγὴ τοῦ πνεύματος κι' αὐγάζονται ἀπὸ στίλβη ἀθανασίας καὶ δροσίζονται ἀπὸ τὰ νάματα τῶν μεγάλων. Ἀξίζει κανεὶς νὰ μελετήσει τοὺς στοχασμοὺς τῆς ὁδύνης γιὰ νὰ περάσει στοὺς πῶδ' ἐλπιδοφόρους τῆς εὐδίας, τότες μπορεῖς ν' ἀντέχεις ἴσως καὶ στὴν ὥρα μηδέν. Γιατὶ αὐτὴ λέγει ἡ Ο.Β., κι' ἴσως ἔχει δίκιο — εἶναι ἡ πύλη γιὰ ἄλλα ὁράματα καὶ τοπία πῶδ' βαθιά, πῶδ' συγκλονιστικά. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς σοφίας.

Τάσου Ζάππα: «ΕΥΒΟΪΚΑ Γ'».

Ὁ Τάσος Ζάππας εἶναι ἕνας καταξιωμένος λογοτέχνης τῆς γενιᾶς τοῦ τριάντα. Ἐνας φτασμένος τῶν Γραμμάτων, πὺξ ἐκίνησε μὲ μιὰ «Βάρκα» στὸ Ἰόνιο, τὸν πνευματικὸ του ταξιδεμό, ἀπὸ τὸ 1938 ἀκόμα, γιὰ νὰ ξανοιχτεῖ ἀργότερα μὲ τὰ λευκὰ πανιὰ τῆς ψυχῆς του, σὲ πῶδ' πλατιὰ πέλαγα, σ' εὐρύτερες θάλασσες καὶ τέλος σὲ πῶδ' εὐρύχωρους ὠκεανούς.

Γιατὶ ὁ Τ. Ζάππας εἶναι κυρίως ταξιδευτῆς - ποντοπόρος καὶ ἀργοναύτης τοῦ πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν Γ' σειρά τῶν «Εὐβοϊκῶν» του ξεκινᾷ καὶ πάλι, τὸ λογοτεχνικὸ του ταξίδι, μὲ τὰ ἱστοφόρα τῆς Εὐβοίας.

Πάλι ἡ ὁδύσεια περιπλάνηση ἔφερε τὸν συγγραφέα τῆς «Στεριάς καὶ τῆς Θάλασσας» καὶ τῶν «Ἐνῶν καὶ δικῶν μας τόπων» σιμὰ στὴ θάλασσα, στὸ πάθος του — στὴν ἀνεξουσίαστη αὐτὴ δύναμη, στὸ ἄσμα αὐτὸ τῶν Σειρήνων.

Στὸ νέο του, λοιπόν, βιβλίο ΕΥΒΟΪΚΑ Γ' ὁ Ζάππας, μὲ γλαφυρότητα, πὺξ πηγάζει ἀπὸ τὸ βαθύτερο λυρικό του κύτταρο, γράφει τὰ νέα του κείμενα, μὲ ἀληθινὴ συνείδηση τῆς ἰδιαίτερης ὑφῆς τοῦ λόγου του.

Κι εἶναι τὰ κείμενά του ἐτοῦτα πολύτιμα, ὅχι μόνο γιὰ τὸν ἄνθρωπο λογοτεχνισμὸ τους, ἀλ-

λὰ καὶ γιὰ τὰ πολύτιμα στοιχεῖα, πὺξ μᾶς προσφέρουν. Μαθαίνουμε γιὰ τὰ Κουμινιώτικα καράβια, μὲ πληροφορίες ἀπὸ πρῶτο χέρι — ἀπ' τοὺς ἴδιους παλιούς ναυτικούς κι ἀπὸ συναφῆ βιβλιογραφία, γιὰ τὰ Ἀημινιώτικα καὶ τοὺς μαγγιόρους καπεταναίους καὶ σύντροφους, πὺξ ἔβραν καὶ δὲν συνερίζονταν τὸν Εὐβοϊκό, πὺξ μὲ κάργα μπάσα, ἴσα - μείνα πανιά τὸν πέρναγαν, διαβαίνοντας τὸ σιφουνιασμένο Καντήλι μὲ καίνες τῆς σκληρῆς κατεβασιᾶς του — ὅλο ραγάνι — πὺξ σὺρρχονταν ἐπιφοβες καὶ σκουριστές...

Ἰσотеρα ὁ συγγραφέας τῶν «Εὐβοϊκῶν» σὲ παίρνει νὰ περπατήσετε μαζὶ στ' ἀχνάρια τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα τοῦ τόπου μας. Καὶ νὰ ἐρευνήσετε τὰ νοτιοεβροϊκὰ ἱστορικά κατὰ τόπια, ὅπου διαδραματίστηκαν τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς Ἐθνεγερσίας στὸ νησί τῆς Ἑγρίπου.

Μὲ τὸν συγγραφέα βλέπετε ν' ἀναδύονται μέσα ἀπὸ τῆς θάλασσας τῆς λήθης, οἱ ἀρχαῖοι εὐβοϊκοὶ Θεοί. Μαθαίνετε γιὰ τὰ εὐρήματα τοῦ Ἀρτεμισίου, γιὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνα, γιὰ τὸ ἄλογο καὶ τὸ παιδί, γιὰ τὸν ταῦρο τῶν Ὁρεῶν, γιὰ τόσα ἄλλα ἀγνωστα στοὺς πολλοὺς ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς, τόσο σχετικὰ μὲ τὴν μακραίωνη ἱστορία τοῦ τόπου μας.

Τὸ ὅποιο κείμενο τοῦ συγγραφέα τῶν «Εὐβοϊκῶν» εἶναι μαστορικὰ χτισμένο - πεζογραφικὰ, μὲ πλοῦσια καὶ γόνιμα στοιχεῖα καὶ μ' ὅλη τὴν στέρεα καὶ σίγουρη ὀριμότητα πὺξ διαθέτει. Δὲν λείπουν καὶ τὰ αὐθεντικὰ ἔγγραφα, πὺξ ὁ Ζάππας τὰ παραθέτει αὐτούσια γιὰ νὰ διαφωτίσει τὸ θέμα του καὶ σὲ ἐπέκταση τὸν ἀναγνώστη του.

Ἀλλὰ ἐκεῖ, πὺξ ὁ Τάσος Ζάππας εἶναι ἀληθινὰ ἀξιοθαύματος καὶ ἔρχεται ἐμποτισμένος μὲ τὴν ἀδιάκοπη μουσικὴ συνομιλία καὶ μὲ τοὺς γύρω του χώρους εἶναι, ὅταν γράφει, καθαρὰ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία. Αὐτὸς εἶναι ὁ πῶδ' οἰκτιρὸς καὶ ὁ πῶδ' προσφιλὴς του χώρος. Κι ἐδῶ ἔχει ἀληθινὰ διαπρέψει. Ἐχει γυμνασμένη σκέψη καὶ ἀλάνθαστη παρατηρητικότητα. Μπορεῖ νὰ μεταμορφώνει τὸν ἔξω κόσμον σὲ καθαρὴ ἐσωτερικὴ περιπέτεια. Ἀπεικονίζει τὴ ζωὴ, μὲ πλαστικὴ πολλαπλότητα. Συνεπαίρνεται ἀπ' τὸ λεπτὸ ἀνεμοφύσημα τοῦ λυρικοῦ οἴστρου. Εἶναι ἕνας ποιητῆς πὺξ σὲ κερδίζει καὶ σὲ σέρνει κοντά

του, μ' ὅλη τὴ σαγήνη τοῦ γνήσιου καὶ μελωδικοῦ λόγου.

Ὁ Γ.Τ.Ζ. διαβάξεται εὐχάριστα συνάδει μὲ τὴν πιὸ δύσκολη ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πιὸ εὐκαιρὴ τέρψη. Καὶ τὸ πιὸ ἰσχυρὸ καὶ ἀσήμαντο τοπιὸ καὶ τὴν πιὸ ἀνώφελη καθημερινὴ περιπέτεια καὶ τὸ πιὸ φτωχὸ καὶ ἀδύναμο βίωμα ἔχει τὴν μπόρεση νὰ δώσει — τοὺς — πνοὴ καὶ νὰ τὰ ἐνδύσει μὲ λόγο μὲ ποικίλες ἀποχρώσεις μουσικῆς, ποίησης καὶ ἀλήθειας. Ὅταν ὁ γοητευτικὸς αὐτὸς ὁδοιπὸρος ἀνεβαίνει τὴς ἔρημιες τοῦ τόπου του, σὲ παίρνει νοερά στὰ φτερά τῆς ψυχῆς συνοδότη. «Ἀνηφόρησα, γράφει κάπου στὰ «Εὐδοϊκά» του κατόπι τῆ χαράδρα ποὺ ἀνεβαίνει κατὰ τὴν Ὀχνη, μέσα σὲ πράσινη χαρμονή, σὲ θεϊκὴ βλάστηση. Ὅλων τῶν λογίων τὰ δέντρα ἔχουν ἀποσκεπάζει τὴ ρηματιὰ καὶ κάνουν νὰ βαθαίνει τὸ μυστήριό τῆς πλάσης. Χυμοὶ τῆς γῆς, τρέφουν τὰ δέντρα, ρυάκια τραγουδοῦν στὰ ἀναβλύζον ἀλόγουρα καὶ αἰγίον μὲ τὸ ρέμα, ποὺ κατεβαίνει ἀείρροο, σίγουρο γιὰ τὴν αἰωνιότητά του στὸ λευκὸ περιθαλάσσι, στὰ ριζὰ τοῦ Κολιανοῦ, ν' ἀνταμώσκει τὸ Αἰγαῖο...».

Στὸ Γ' μέρος τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν σκιαγραφήσεις μορφῶν ποὺ διέπρεψαν στὰ γράμματα, στὶς ἐπιστῆμες, στὶς τέχνες, ὅπως: ὁ Κυμαῖος ἐπιστήμονας - γιατρὸς παγκόσμιας φήμης Γ. Παπανικολάου, ὁ ναύαρχος Κ. Ἀλεξανδρῆς, ὁ δάσκαλος - λογοτέχνης Γιώργος Ντεγιάννης, ὁ γνωστὸς μετ' Ἰάννης Σκαρίμπας... Κι' ἐδῶ, ὁ συγγραφέας, ζωγραφίζει τὴς «μορφές» του, — Εὐδοϊκὲς ὅλες τους, — μὲ καθαρότητα, ἀγάπη, εὐγένεια ψυχῆς, μὲ ὑμνογραφικὸ ἐγγλωττο λόγο ποὺ συναρπάζει, διδάσκει καὶ ὠφελεῖ.

Σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ λαογραφικὰ τοῦ Ζάππα, ποὺ τὰ παραθέτει στὸ τέλος τοῦ πολυτίμου βιβλίου του. Μιλάει γιὰ χρόνους δίσεχτους, γιὰ τὴν Καφαλιώτικη τσαμπούνα, γιὰ τὴς λαϊκὲς φορεσιὲς τοῦ τόπου του, γιὰ δημοτικὰ - τοπικὰ τραγούδια τῆς ξενιτιάς, τοῦ γάμου, γιὰ τ' ἀρβανίτικα..., παραθέτοντας φωτογραφίες, σκίτσα, καὶ γλωσσικὰ θησαυρίσματα τῆς καθημερινῆς ντοπολαλιᾶς τῶν Στύρων καὶ Καφαλῶν καὶ τῆς ἐρμηνείας τους.

Γενικὰ τὸ βιβλίο τοῦ Τάσου Ζάππα «Εὐδοϊκά Γ'» ξεχωρίζει γιὰ τὴς σπάνιες λογοτε-

χνικὲς ἀρετὲς του, τὴν γλωσσικὴ του πειθαρχία, ἀποφεύγοντας τὴς ἀκρότητες τῶν νεολογισμῶν, ποὺ μαστιίζουν τὴν ὥρα δὴ τὴν λογοτεχνία μας, γιὰ τὸ λυρικὸ τέλος ὕψος, ὅλων τῶν κειμένων του ποὺ μὲ τόσο δεξιότητα καὶ στὶς πιὸ ἀπρόσφορες περιπτώσεις χρησιμοποιοῦ καὶ θέτει σὲ λειτουργία, ὁ συγγραφέας!

Τὰ «Εὐδοϊκά» πρέπει νὰ διαβαστοῦν ἀπ' ὅλους τοὺς Εὐδοεῖς γιατί εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ποὺ προβάλλουν τὸ νησί μας καὶ κάνουν ὅλους μας νὰ νιώθουμε περήφανοι.

Καὶ γιὰ τὴν Ἑγριπο καὶ γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς πνευματικὸς τῆς ἀνθρώπου, ποὺ ἔνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ συγγραφέας τῶν τριτομῶν «Εὐδοϊκῶν»!

Γ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Β α σ ί λ η Κ ρ α ψ ί τ η: «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ», Αθήνα 1985.

Συνεχίζοντας τὴν σημαντικὴ του προσφορὰ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ Γράμματα ὁ ἀκάματος Ἡπειρώτης συγγραφέας κ. Βασίλης Κραψίτης πρὶν καὶ λίγον καιρὸ ἔφερε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὸ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο καινούργιο σύγγραμμά του. Ἔτσι παίρνει ὁλόένα καὶ πρὸ μεγαλύτερο ὕψος ἢ πυραμίδα τῶν πολυτιμῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων τοῦ πολυγραφότατου συμπατριώτη μας, ποὺ ἔχουν αὐτὰ ξεπεράσει ὡς τώρα τὸν ἀριθμὸ τῶν 50.

Τὸ νέο αὐτὸ βιβλίο τοῦ κ. Κραψίτη ἀνάγεται στὸν τομέα τῆς ἱστορίας. Γράφεται αὐτό, γιατί ὁ συγγραφέας ἔχει καταγίνει μὲ ζηλευτὴ ἐπίδοση καὶ πολὺ ἀποτελεσματικὴ μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, ἀλλὰ μὲ τρόπο ἰδιαίτερα πολὺ ἐντυπωσιακὸ γύρω ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ θέματα. Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα εἶναι ἀπὸ χρόνια διαπιστωμένη ἡ χαρακτηριστικὴ τοπικὴ προσήλωση τοῦ κ. Κραψίτη πρὸς τὸ χωρὸ τῆς γενέθλιας γῆς του, στὸ ἥρωικὸ Σούλι εἰδικὰ, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα πρὸς τὸ τμήμα τῆς Θεσπρωτίας.

Ὅπως ὅλα τὰ ἱστορικὰ βιβλία τοῦ κ.

Κραψίτη, έτσι και τούτο χαρακτηρίζεται από όλα τα γνωρίσματα που συνιστούν το καλό, το πτυχημένο, το άρτιο ιστορικό σύγγραμμα. Κατά την άποψη του Πανεπιστημιακού Καθηγητή της 'Ιστορίας κ. Α. Βακαλόπουλου: «Ο άληθινός ιστορικός παρακολουθεί τα γεγονότα και συμπάσχει με τις ανθρώπινες κοινωνίες ή με τα πρόσωπα που έζησαν στο παρελθόν. Με άλλα λόγια «ζεί την ιστορίαν». Τα γνωρίσματα αυτά τα διαπιστώνει κανένας, μόλις μελετήσει το βιβλίο του κ. Κραψίτη.

Την ιστορική ύλη του βιβλίου του ό συγγραφέας την έχει χωρισμένη με ώραια έπαγωγική αρχιτεκτονική διάρθρωση σε 17 κεφάλαια. Η ύλη αυτή άριστα ντοκουμενταρισμένη αποδίδει τα γεγονότα με ζωντανή πραγματικότητα. Διαβάζοντας κανένας αυτό το βιβλίο βρίσκεται μπροστά σε μιá περιγραφή και διατύπωση τέτοια, που σχηματίζει την έντύπωση πώς χειραγωγείται κατάλληλα για να γνωρίσει κατά ιστορικούς σταθμούς από κάθε τομέα και από κάθε μορφή της κοινωνικής, éθνικής κλπ. ζωής των κατοίκων της ώραιάς ήπειρωτικής πόλης της Παραμυθιάς. Όλοζώντανη ή ιστορική διαδρομή της. Αρχίζοντας από τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης των Τούρκων στη Θεσπρωτία, διατρέχει τα κυριότερα γεγονότα μέχρι τις μέρες μας. Όλα τα θέματα που αναφέρονται στα διάφορα κεφάλαια παρουσιάζονται καλομελετημένα, χωρίς να αφήνεται καμμιά πτυχή άδιευκρίνιστη σχετική με την éθνική, θρησκευτική, πνευματική, πολιτιστική, αρχαιολογική, εκπαιδευτική, οικονομική κλπ. υπόσταση των ατόικων της Παραμυθιάς.

Την άρτιότητα του βιβλίου ολοκληρώνει πλουσιότατος κατάλογος με κύρια όνόματα καθώς και ή καλλιτεχνική εμφάνιση με έξαιρετο έξωφυλλο, έργο του ζωγράφου Μιχάλη Νικολινάκου. Το βιβλίο διαβάζεται πολύ εύχρηστα και με μεγάλο ένδιαφέρον. Άνήκει στην κατηγορία των έκλεκτών και πολύτιμων ιστορικών συγγραμμάτων της πατρίδας μας.

Σφίγγω θερμότατα το χέρι του συγγραφέα και εύχομαι να φέρει γρήγορα στη

δημοσιότητα και άλλα τέτοια βιβλία, όπως σημειώνει, για την ιστορία του Φιλιατιού, του Μαργαριτιού, Ήγουμένισας κλπ. Όλα αυτά θα αποτελούν πολύτιμο ιστορικό θησαυρό για την πατρίδα μας.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Έλένης Αργέστη: «ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΟ ΧΡΟΝΟ», Ποίηση, 1984.

Η παρουσία της Έλένης Αργέστη στο λογοτεχνικό μας χώρο, είναι καταξιωμένη από πολύ παλιότερα, όταν μάς έδωσε τη μοναδική έμπειρία της γυναίκας που όργωσε τις θάλασσες και τους ώκεανούς της γής, με τους στίχους και τον πεζό της λόγο. Η Γκρίζα Πολιτεία, τα Θαμπά Φιλιστρίνια και οι Καϊμοί στα Μουράγια, είναι βέβαιο πώς δέν έχουν να μάς δώσουν τό όμοιο τους μιá και ή Αργέστη (ψευδώνυμο κι' αυτό παρμένο από τη ζωή της θάλασσας που την σαρώνουν οι κάθε λογής άνεμοι) είναι ή πρώτη γυναίκα που γνώρισε τόσο καλά τα νερά που περιβάλλουν τόν πλανήτη μας κι είχε την ικανότητα συγχρόνως αυτές της τις έμπειρίες να τις περάσει στον έντεχνο λόγο. Ακολούθησαν άλλα της βιβλία ως το 1976 και ύστερα μιá έξάχρονη σιωπή που τέλειωσε στο 1982. Μιá σιωπή όμως που δέν φαίνεται συμπτωματική και περιστάσιακή, αλλά που δηλώνει μιá στροφή σε γενικότερα και από μιá πλευρά και άσφαλώς ούσιαστικότερα θέματα. Ό Χρόνος στο διάστημα αυτό, δημιουργός και καταλύτης έφερε μιá ώριμότητα στην ποιήτρια έξαιρετικά σημαντική κι αυτό δηλώνεται από την ίδια με άμεσότητα κι άπερίφραστη έξομολογητική διάθεση «Μέσα σου Χρόνε λοιπόν ή οίστηλασία μου / τό Μέγα σφυρηλατεί» (σ. 34). Και μέσα σε μιá έξαρση πραγματικά ποιητική που ό Χρόνος θεωρείται, αναλύεται, βρίσκεται. «Η Ζωή και ό Θάνατος σε ισόροπη δύναμη / στίς πανσμήκρυτες κρύπτες του είναι μου» για την ποιήτρια. Μιá αντίθεση που οι προεκτάσεις της μπορούν θανατία να περιλάβουν όλόκληρο τόν κύκλο κατάλυσης και δημιουργίας με έπικεντρο την ανθρωπινή

ὑπαρξη καὶ συγκεκριμένα ἐδῶ τὴν ὑπαρξη τῆς ἴδιας μὲ τὴν τραγικότητα τοῦ αἰσθήματος πού τὴν χαρακτηρίζει:

«Τὸ τρομερὸ ἐμπερικλείω / σὲ ἀπροσμέτρητες διαστάσεις του. Στῶν πυρήνων τὶς σχέσεις καταγράφεται / τοῦ ἀνυπολόγιστου τὸ τερατῶδες μεγαλεῖο / Τί εἶμαι λοιπὸν / Παλλόμενο ἐναποθέτω τὸ ἐρώτημα / στῶν ταχυτήτων τὶς παράτολες ἀναπτύξεις / ὅπου ὁ χῶρος καταλύομενος ἐνσαρκώνεται / Καθὼς σὲς χορδὲς σου χόρνε / ἀνῆκουστοι ἦχοι μὲ συλλαβίζουν (σ. 15).

Ἀσφαλῶς ἡ ποίηση πού μᾶς δίνει στὸ Μονόλογο μὲ τὸ Χρόνο ἢ Ἀργέστη, εἶναι πάρα πολὺ ἀξιοσημειώτη. Καταφέρει, μόνον μὲ ἀμυγῆς πού οὔτε ὁ στίχος τοῦ πῶ μεγάλου τεχνίτη δὲν θὰ μπορούσε εὐκόλα ἄλλωστε νὰ ἀποφύγει, νὰ μᾶς δώσει ποίηση αἰσθήματος καὶ σκέψης μαζί, στοχασμὸ καὶ λυρισμὸ, μὲ ἀπλὸ τρόπο. Ἡ κάποια ἔξαρση τοῦ λόγου τῆς πού μᾶλλον προδίδει πόσο ἔχει καὶ ἡ ἴδια ἐντυπωσιαστὴ ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ὥστε νὰ ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ κάποιο δέος στὴν τόλμη τῆς ἀπόφασής τῆς νὰ καταπιαστὴ μαζί του παρὰ τὴν προσπάθεια στείρας λεξικομαγικῆς ἐντύπωσης, δὲν μειώνει σοβαρὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας. Ὁ λόγος τῆς εἶναι ζεστός καὶ συχνὰ «σοφὰ ἀφελής» ὥστε νὰ μὴ κουράζει καθόλου καὶ οἱ λέξεις ἀπλὲς ἔτσι πού νοηματικά νὰ μὴ εἶναι καθόλου κουραστικές, πρᾶγμα πού ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα χαρίσματα, σὲ τέτοιου εἶδους ποίηση ἰδιαίτερα.

Ἡ φιλοσοφία μὲ ποίηση, ἡ ἐκφραση σκέψης καὶ στοχασμοῦ μὲ στίχο, δὲν εἶναι βέβαια κάτι πού γιὰ πρώτη φορὰ συναντιέται στὴν ποίηση τῆς Ἀργέστη, οὔτε ἀκόμη περισσότερο μὲ τὴν ποίηση τῆς Ἀργέστη. Εἶναι ἀρκετὰ περίεργο, μὰ οἱ περισσότεροι θέλουν τὸν ποιητὴ ἓναν ἀπλὸ τραγουδιστὴ, ζητοῦν στὸ ποίημα ἓναν καθαρὸ καὶ πλούσιο μὲ λυρισμὸ καὶ δὲν συμπαθοῦν τὴν ἐκφραση διὰ νοημάτων πού προτιμοῦν νὰ τ' ἀφήνουν γιὰ τὸ δοκίμιο. Κι εἶναι σωστὸ πὼς ὁ δοκιμακὸς λόγος, εἶναι ἐκεῖνος πού κατάλληλα μπορεῖ νὰ τὰ ἐκφράσει καλύτερα. Μὰ τίποτα δὲν εἶναι ἀπώλυτο. Ἀσφαλῶς ἡ «διδασκτικὴ ποίηση» ἔχει ἀπὸ πολὺ

καὶρὸ χάσει τὴν ἀξία τῆς καὶ δὲν ἐλκύει κανένα ὄριμο πνεῦμα. Τὸ ἴδιο ὅμως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ἀτέλειωτο τραγούδι. τὸ ἀπλὸ καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενο ἀπὸ ἓναν ποιητὴ κι' ἀπὸ ἀμέτρητους μαζί, τὸν λυρισμὸ πού τόσο εὐκόλα μέσα στὴν πληθώρα τῶν στίχων πού μᾶς πλημμυρίζει, χάνει τὴ πρωτοτυπία του καὶ τὴ δροσιά τῆς πρωτογένειάς του. Ἡ Ἀργέστη, χωρὶς νὰ πάψει καθόλου νὰ κάνει ποίηση, ἔκανε μαζί καὶ σκέψη. Ὁχι πρωτότυπη φιλοσοφία ἴσως, μὰ διανοήθηκε, προβληματίστηκε καὶ θέλησε τὶς ὑπαρξιακὲς τῆς ἀνησυχίες νὰ μᾶς τὶς δώσει ἔτσι ὅπως τὶς ἔδωσε. Δὲν ἀπέτυχε καθόλου νομίζω, μὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Στὸν ποιητὴ ἐναπόκειται, ὅχι ἀπλῶς νὰ τραγουδήσει, μὰ νὰ ἐξαρθεῖ καὶ νὰ βρεῖ ἀκόμη τὰ μεγάλα, πιστεῦε ὁ Πίνδαρος. Καὶ ποτὲ μὴ τέτοια προσπάθεια δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἐπιδοκιμαστῇ.

ΜΑΡΙΑ ΔΕΔΕ

Β α σ. Ι. Α α ζ α ν ά: «FRIEDRICH HOELDERLIN - Ὁ ἀδελφὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων - Ὁ ποιητὴς τῆς ἐρωτικῆς ὁδύνης - Ὁ ὁραματιστὴς τῆς «Ἐλευθέρης πολιτείας» - Τὸ λυρικὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, Ἀθήνα 1984.

Πρόκειται γιὰ μιὰ βαρυσήμαντη ἐργασία· μιὰ ἐργασία πού ἐμπνέει τὸ σεβασμὸ καὶ τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸν προφανὴ μόχθο, πού ὀφείλεται, ἀσφαλῶς, στὴν ποίησιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Βασ. Ι. Λαζανά πρὸς τὸ μεγάλο ποιητὴ, τὸν ἀδελφὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὸν ποιητὴ τῆς ἐρωτικῆς ὁδύνης, πρὸς τὸν μεγαλόπνοο καὶ θεόπνευστο Γερμανό, ἀλλὰ καὶ τραγικὸ, συγχρόνως, ἄνθρωπο. Ἀκόμη τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ μιὰ εὐγενὴ καὶ ἀξιολογίμητη ἀπασχόληση, πού κατατείνει στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάταση τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐπανασύνδεσίν του μὲ τὶς σωτήριες καὶ αἰώνιες ἀξίες, τόσο ἀπαραίτητες καὶ ἀναγκαῖες γιὰ τὴ σημερινὴ ἐποχὴ μας, γιὰ τὸν ἀσθμαίνοντα, τὸν κλυδωνιζόμενο, τὸν ἐκχυδαϊζόμενο ἄνθρωπο, πού πραγματοποιεῖ μιὰ ἐκούσια κάθοδο πρὸς τὴν ἄβυσσο.

Πρόκειται για μιὰ μελέτη αξιόλογη, αξιοπρόσεκτη, πολύχυμη και ἐμπεριστατωμένη. Ὁ ἀναγνώστης - μελετητὴς σαγηνεύεται ἀπὸ τὴν ἐπιχειρούμενη ἀνάλυση, ἐρμηνεία καὶ σχολιασμό τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἄλλων ποιημάτων. Ἀκόμη ἀπολαμβάνει τὴν ψυχολογικὴ διείσδυση, τὸ φιλοσοφικὸ στοχασμό, τὶς ἐπιτυχεῖς κριτικὲς σκέψεις, τὴ γλαφυρὴ καὶ γοητευτικὴ διατύπωσή τους, πὺλ καθιστοῦν, μὲ τὴν ἐπάλληλη καὶ κομψὴ παράθεση πολλῶν ἐπιθέτων, πλεόν ζωντανὰ καὶ ἐναργεῖς τὸ κεῖμενο. Τέλος γοητεύεται ἀπὸ τὴ μετάφραση, πού, νομίζω, ὅτι ἐπιτυχάνει νὰ ἀποδώσει τὸ πνεῦμα, τὴν εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων, τὸ ἥθος καὶ τὸν ἱερό ἐνθουσιασμό τοῦ ποιητῆ. Μιὰ προσπάθεια, ἀσφαλῶς, δύσκολη, γιὰ κάθε μετάφραση ποιητικοῦ λόγου. Κι ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὴν περίπτωσή τοῦ HOELDELIN, πού ὁ λόγος του εἶναι σχεδὸν «ἄυλος»! Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχει τὴν εὐκαιρία καὶ τὸ προνόμιο νὰ γευθεῖ τὸν ὑψηλὴν ποιητικὸν λόγο, τὶς εὐγενικὲς, ὑψηλὲς καὶ πανανθρώπινες ἰδέες καὶ ὁραματισμοὺς τοῦ ποιητῆ, ἕναν ἀπὸ τοὺς πλεόν ἀγνοοῦς καὶ παρθενοικούς, ὅπως τόσο ἐπιτυχῶς ἐπισημαίνει ὁ κ. Βασ. Ι. Λαζανάς.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ μπορούσα νὰ εἰπῶ ὅτι τὸ «ἱερὸ πῦρ», τὸ «θεῖο πνεῦμα», ὁ «ἱερὸς ἐνθουσιασμός», πού πυρπολοῦσαν τὸν HOELDERLIN, φαίνεται ὅτι, χάρις στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἱερὸ πάθος γι' αὐτόν, μεταλαμπαδεύθηκαν καὶ στὸν συγγραφέα τῆς μελέτης. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν φυσικό: Ἡ μελέτη κατέκτησε ἕνα ὑψηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο καὶ χρέος τοῦ ἀναγνώστη εἶναι νὰ τὴν ὑποδεχθεῖ μὲ τὴ δέουσα στοργή, ἀγάπη καὶ εὐγνωμοσύνη.

Μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτὲς ἡ πραγματεία τοῦ Βασ. Ι. Λαζανά θὰ εἶναι δυνατόν νὰ διεκδικήσει μιὰ ἀπὸ τὶς πρώτες θέσεις στὸν ἐλληνικὸ πνευματικὸ χώρο· ἀλλὰ, συγχρόνως, καὶ στὸν εὐρύτερο χώρο τῆς πνευματικῆς Εὐρώπης. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πάντως, ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔρχεται νὰ καλύψει τὴν ὁμολογουμένως αἰσθητὴ ἔλλειψη μιᾶς ἐργασίας γιὰ τὸν μεγάλου Γερμανοῦ ποιητῆ, γιὰ τὴν ποίησή του καὶ τὴν προσφο-

ρὰ του στὸν πολιτισμό. Ἦταν, ἄλλωστε, ἕνα ὀφειλόμενο χρέος τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων πρὸς τὸν HOELDELIN, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς τῆς ὑψηλῆς ποιότητος τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας, ὑπῆρξε, ἐπιτέλους, θαυμαστὴς τοῦ ἀρχαίου πνεύματος καὶ κάλλους καὶ λάτρης τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

Κ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

Γιάννη Α. Σανταρμή: «ΚΟΝΤΑ ΣΤΙΣ ΣΤΑΝΕΣ», Βουκολικὴ ποίηση, Ἀθήνα 1984.

Πίσω στὴν ἄδολη φύση, ὅταν ἡ μηχανὴ ὅπου καὶ ἂν ὑπῆρχε — ἦταν ὑπηρετρία καὶ ὄχι ἐξουσιαστὴς τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ὡδηγεῖ ὁ Γ. Σ., μὲ τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογή. Ὅπου μᾶς δίνονται πλάνες ἀκριβεῖς καὶ πιστοὶ τῆς βουκολικῆς ζωῆς, καθὼς μᾶς περιγράφονται οἱ καθημερινὲς δουλειὲς καὶ λαχτάρες τῶν τσοπανοραϊῶν τῆς Ρούμελης.

Ἡ Βουκολικὴ Ποίηση ἔχει καλλιεργηθεῖ παλιότερα μὲ πολλὴν ἐπιτυχία ἀπὸ τοὺς Χρ. Ζαλοκώστα, Λ. Κορομηλά, Χρ. Χρηστοβασίλη, Ν. Χατζάρα, Γ. Ἀθάνα καὶ βεβαίως ἀκόμη πληρέστερα ἀπὸ τὸν ἄτυχον Κώστα Κρυστάλλη. Μιὰ ποίηση πού τις ρίξεις τῆς βρίσκουμε στὸν μεγαλύτερο βουκολικὸ ποιητὴ τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Θεόκριτο. Ὁ βουκολικὸς λόγος πρέπει νὰ εἶναι σαφὴς καὶ λιτός. Παρατηρητικότητα, πηγαῖο ποιητικὸ αἶσθημα, λυρικὴ διάθεση, ἀφέλεια, ἀπλότητα, χάρις καὶ γνώση τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους εἶναι τὰ στοιχεῖα του. Βεβαίως καὶ ἀρκετὴ φαντασία στὴν ποιητικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἐρεθισμάτων.

Κάποια ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συναντᾶμε καὶ στὸν Γ. Σ. Μᾶς σταματᾶνε κυρίως ὁ πλοῦτος τοῦ ποιμενικοῦ λεξιλογίου, ἡ θαυμαστὴ γνώση τῶν βουκολικῶν ἐργασιῶν (σκάρος, κοῦρος, κοιδούνισμα, τυροκομὴ κ.ἄ.), ἡ ἀνετη χρῆσις τοῦ ἐθνικοῦ μας στίχου (δεκαπεντασύλλαβος ἱαμβικός), ἡ ἐπιμελημένη ὁμοιοκαταληξία.

Βεβαίως οἱ λυρικοὶ τόνοι θὰ ἔπρεπε, προ-

κειμένου για βουκολική ποίηση, να είναι περισσότεροι και να μην μένει ο ποιητής στη φωτογραφική απεικόνιση των έργων των βουκόλων. Να είναι δηλαδή λιγότερο Λαογραφία και περισσότερο Ποίηση. 'Ακόμη θα ζητούσαμε — όπως συμβαίνει στην πραγματικότητα στους ξωμάχους που είναι δεμένοι με τη γη — μιαν έντονότερη παρουσία του «Ποιητού οὐρανού και γῆς».

Όπως και να 'ναι, ο Γ. Σ. πραγματοποιεί έναν ἄθλο με τὰ 20 πολύστιχα ποιήματά του. Μᾶς θυμίζει τις ρίξεις του Ἑθνους μας, μᾶς διασώζει πλούσιο γλωσσικό ὕλικό ἀπὸ τὴν ἀγροτική λαϊκή ντοπιολαλιά, μᾶς ὑποχρεώνει, με τὴν εὐλικρίνεια τῶν περιγραφῶν του, νὰ πορευθοῦμε μαζί του νοσταλγικά στοὺς λόγγους, στὰ ξάγναντα, στὰ καταράχια, σὲς πάνδροσες πηγές.

Ὁ Γ. Σ. εἶναι ἀσφαλῶς ἓνας ταλαντούχος νέος ἐργάτης τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν ἔπαινο ποὺ πῆρε προσφάτως στὸν Γ' Πανελλήνιο Λογοτεχνικὸ Διαγωνισμό τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς. Κι ἐδῶ θὰ εἴχαμε νὰ συμβουλευσομε τὸν ποιητὴ νὰ καλλιεργήσει πρὸ συστηματικά, παραλλήλως πρὸς τὴν βουκολικὴ ποίηση, τὸ χριστιανικὸ ποιητικὸ λόγο, ὅπου καὶ θὰ σημειώσει, εἴμαστε βέβαιοι, πολλὲς ἐπιτυχίες.

Πλήρες γλωσσάριο συνοδεύει τὴν ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ,

N. B. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

Ν τ ί ν ο υ Κ ο ν ό μ ο υ: «ΖΑΚΥΝΘΟΣ».

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἔχει τὴν αὐθυπαξία της καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο βάρος της. Δὲν ἀλλοιώνεται ἀπὸ κέφια καὶ σκοπιμότητες. Μπορεῖ νὰ εἶναι μακριὰ μας ἢ καὶ κοντά μας, ἀλλ' ὑπάρχει. Ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς μαζί της εἶναι ἐπικίνδυνη καὶ σκληρή. Ἔθνη ποὺ ἔχασαν τὴν ἱστορικὴ τους μνήμη, «φεῦ» χάθηκαν. Ἐτσι ἡ ἀξία τῆς ἱστορικῆς γνώσης τῆς ἀλήθειας ζωογονεῖ τὸ

σύγχρονο Ἱστορικὸ «γίγνεσθαι» τοῦ Ἑθνους καὶ ἡ λήθη τὰ ἀφανίζει.

Ὁ Ντίνος Κονόμος τελευταία κυκλοφόρησε τὴν πολιτικὴ ἱστορία: «ΖΑΚΥΝΘΩΣ» ποὺ ζωντανεύει τὸν ἀγῶνα γιὰ ἐθνικὴ ἐπιβίωση στὰ χρόνια 1800—1815, σελ. 228, Ἀθήνα 1983. Εἶναι συνέχεια προηγουμένου τεύχους ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἔτη 1478 — 1978, Ἡ προσφορὰ θὰ δλοκληρωθεῖ σὲ ἐπόμενα τεύχη, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ.

Ὁ συγγραφέας Ντίνος Κονόμος γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο. Ἐγγραψε ἱστορικὲς πραγματείες, μυθιστορηματικὲς βιογραφίες, ποιήματα κ.ἄ. Ὀρισμένα ἔργα του βραβεύτηκαν ἐπ'αἰα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Εἶναι συντάκτης καὶ ἐκδότης τοῦ ἱστορικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιοδικοῦ «ΕΠΙΤΑΝΗΣΙΑΚΑ ΦΤΑΛΛΑ». Ἐχει τῆς πολλῶν τιμητικῶν διακρίσεων.

Τὸ δεύτερο τεύχος τῆς πολιτικῆς ἱστορίας: «ΖΑΚΥΝΘΟΣ» ἀναφέρεται σὲς περιόδους: 1) Ἐπτάνησος Πολιτεία (1800—1807), 2) Γάλλοι αὐτοκρατορικοὶ (1807—1809), 3) Ἀγγλοὶ (1809—1815).

Χῶρος τοῦ ἡ Ζάκυνθος, ἡ Ἐπτάνησος, ἡ Ἑλλάδα καὶ —περιστασιακὰ οἱ τόποι τῶν ξένων δυνάμεων. Οἱ ἥρώες τοῦ εἶναι Ἑλληνας καὶ ξένοι, ἰδιαίτερα πατριῶτες Ζακυνθinoὶ καὶ ἐπτανήσιοι. Τὰ γεγονότα ἀκολουθοῦν χρονολογικὴ πορεία, εἶναι ὅλα αὐθεντικά, γνήσια καὶ τεκμηριωμένα. Στόχος τοῦς ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, ποὺ σέβεται ὁ συγγραφέας, χωρὶς νὰ ξεστρατίζει ἀπὸ ἀνοήτους σωβινισμοὺς ἢ ἀβασάνιστες λογοποῖτες σκοπιμοτήτων.

Ἡ προσφορὰ τοῦ συγγραφέα ἔγκειται στὴν ἀνακάλυψη, συγκέντρωση, ταξινομήση, ἀξιολόγησι καὶ παρουσίασι τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου, πολλὰς φορὲς πρωτόγνωρου στὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Εἶναι ἀριστοκράτης, με τὴν πολὺ παλιὰ σημασία τοῦ ὄρου ὁ Κονόμος. Δὲν προχωρεῖ σὲ προσωπικὲς θέσεις, κρίσεις καὶ συμπεράσματα. Τὸ πεδίο αὐτὸ τὸ ἀφήνει ἐλεύθερο γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Ἐτσι ὁ δέκτης τῆς προσφορᾶς ἐπάνω σὲς πολὺτιμες σελίδες τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ζακύνθου, δὲν παραμένει παθητικὸς δέκτης, ἀλλ' ἐλεύθερος πνευματικὴ προσωπικότης με προσωπικὰς ἀπόψεις.

Ἡ «ΖΑΚΤΝΘΟΣ» τοῦ Ντίνου Κονόμου εἶναι ἀξιόλογη προσφορά, πού φωτίζει τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικώτερα στὰ χρόνια πού ἀναφέρεται. Ἱστορικὸ ὑπόβαθρο, προϊόν μόθου καὶ πόνου ἐτῶν, πάθος γιὰ τὴν Ζάκυνθο, τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἀνθρώπους της, πίστη στὶς αἰώνιες ἀξίες, ἔδωσαν ἔργον ἄρτιον. Μακάρι κάθε πόλη τοῦ τόπου μας νὰ εἶχε ἓνα Ντίνου Κονόμου νὰ παρουσιάσει καὶ νὰ ζωντανέψει τὸ μεγάλο χθές. Θὰ ἦταν ὑπεύθυνη καὶ εὐδοιῶνη ἀφετηρία γιὰ τὴ σημερινὴ συνέχεια τῆς πορείας τοῦ Ἑθνους,

Π. Β. Πάσχου: «ΑΛΓΟΣ ΝΗΠΙΩΝ», Διηγήματα.

Τὸ καινούργιο βιβλίο γνωστοῦ λογοτέχνη, ἀπὸ παλιότερη προσφορά, εἶναι οἰκεῖο σὲ βασικὲς θέσεις. Ἀγνωστὴ παραμένει ἡ νέα ὁδὸς καὶ ἡ μορφὴ γιὰ τὸ πλησίασμα τῶν ἀξιών, τῶν αἰώνιων ἀξιών, πού ὄντως ἐξανθρωπίζουν τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι φυσικὸ στὴν καινούργια δημιουργία ὁ συγγραφέας νὰ μᾶς παρουσιάζει καινούργια πράγματα, ἀλλὰ ἡ ποιότητα προσφορᾶς σπάνια ἀλλοιώνεται. Ἡ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ προσφορά του εἶναι πράγματα κοντινά.

Ἀφετηρία γιὰ διέξοδο στὶς σκέψεις αὐτὲς μοῦ ἔδωσε ἡ συλλογὴ διηγημάτων: «ΑΛΓΟΣ ΝΗΠΙΩΝ» τοῦ βραβευμένου Χριστιανοῦ ποιητῆ καὶ διηγηματογράφου Π. Β. Πάσχου, σελ 166 - Ἀθήνα - 1983. Ἐκδόση τοῦ οἴκου «ΑΣΤΗΡ» Α.Α. καὶ Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Ὁ Πάσχος εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὸ γόνιμο καὶ ἐπ'ἀξια βραβευμένο ἔργο του. Θυμίζουμε ἐδῶ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του: «Ὁ οὐρανὸς ἔνδον» 1979, κρατικὸν βραβεῖον ποιήσεως καὶ τὰ «Ἀπαντα ἡμνογραφικά Ματθ. Βλαστάρη» 1980, βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὁ χῶρος δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐπεκταθοῦμε στὸ ἄλλο λαμπρὸ του δημιούργημα.

Τὸ «ΑΛΓΟΣ ΝΗΠΙΩΝ» εἶναι δώδεκα ξεχωριστὰ ἐναργεῖ διηγήματα. Ὁ Πάσχος δουλεῦει τὰ διηγήματά του, πλούσια σὲ ἐσωτερικὴ χριστιανικὴ ζωὴ Ὁρθοδόξιας, μὲ

δύναμη, μὲ πίστη, μὲ ἐνέργεια, μὲ ἀλήθεια καὶ παρρησία. Εἶναι ἓνας πεζογράφος ρεαλιστῆς στὴν ματιὰ του καὶ στὴν ἔκφραση, πιστὸς στὴν Ὁρθοδοξία καὶ λυρικὸς στὸ διάβα του.

Χρονικὰ τὰ διηγήματα τοῦ Πάσχου τοποθετοῦνται στὶς ἡμέρες μας. Οἱ ἄνθρωποι του εἶναι τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας, ἰδιαίτερα Ὁρθόδοξοι ρασοφόροι κάθε βαθμίδας. Τιμὰ, καὶ δικαιολογημένα, τὸ τιμημένο ράσο ὁ συγγραφέας. Ἡ πίστη τῶν ἡρώων του, εἶναι ἡ πίστη τῆς μοναδικῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπως παρουσιάζεται ζωντανὴ στοὺς ἀγῶνες τῆς ἐκκλησίας μας. Δὲν ἀγωνίζονται οἱ ἡρώες του μὲ τὸν ἐαυτὸ τους καὶ τὸν κόσμον ἀνῶδυνα καὶ ἀνεπαίσχυντα, ἀλλ' ἀγωνίζονται. Συχνὰ πέφτουν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμη τῆς πίστεως σηκώνονται νικητὲς καὶ συνεχίζουν τὴν ἀνοδικὴ πορεία γιὰ τὴν λύτρωση. Ἡ Ὁρθόδοξη πίστη πάντοτε θριαμβεῖ.

Τὸ σκηνικὸ τοῦ διηγηματογράφου μας εἶναι λιτό, ὑποβλητικὸ, ἀποπνευματωμένο μέσα σὲ μιὰ Βυζαντινὴ ἀτμόσφαιρα, πάντοτε στὸ ἄρωμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ τελετουργία τῆς πίστεώς μας ἀμόλυντη, αὐθεντικὴ, ὑποβλητικὴ καὶ μοναδικὴ ὀδηγεῖ σὲ ψυχικὲς ἀνατάσεις. Τὸ τυπικὸν τῆς ἐκκλησίας μας, ὅπου παρουσιάζεται, πάντοτε γνήσιο. Κατέχει τὸ τυπικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Πάσχος, ὅσον ἐλάχιστοι.

Κοντὰ στὶς ἀνωτέρω σκηνὲς συναντοῦμε καὶ σκηνὲς πειρασμῶν, πού ὁ συγγραφέας διαισθάνθηκε, ὅτι ἴσως σκανδαλίσουν μερικοὺς καὶ δικαιολογεῖ τὴν πρόθεσή του στὸ κατατοπιστικὸ του πρόλογο.

Τὸ ἀνθρωπογνωστικὸ δαιμόνιο, ἡ κατοχὴ τῆς τυπικῆς καὶ οὐσιαστικῆς πλευρᾶς τῆς μοναδικῆς Ὁρθοδοξίας μας, τὸ πάθος γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἡ πίστη στὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὶς αἰώνιες ἀξίες τοῦ Ἑθνους μας καὶ ἡ ἄνωθεν «δορεὰ» ἔσφιξαν ἀδελφικὰ τὰ χέρια, ὅπως γίνεται στὰ πανηγύρια μας, καὶ ἔδωσαν ἔργον ἀξιόλογο, τὸ «ΑΛΓΟΣ ΝΗΠΙΩΝ», πού πλουτίζει ὄντως τὴν Νεοελληνικὴ μας Γραμματεία.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Κώστα Π. Μιχαηλίδης: «ΟΙΚΕΙΩΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ», Δοκίμια σύγχρονου και νεοελληνικού προβληματισμού, 'Αθήνα 1984.

Τὰ δοκίμια τοῦ Κυρίου Κώστα Μιχαηλίδη μετὸν τίτλο «Οικείωση καὶ Ἀλλοτρίωση» καλύπτουν δύο ὅψεις τῆς ὑπαρξιακῆς μας προοπτικῆς — τὴν οἰκουμενικὴ καὶ τὴν νεοελληνικὴ.

Γραμμένα με στέρεη σκέψη, εὐαισθησία καὶ βαθειὰ γνώση τῶν πηγῶν μας προσφέρουν τὴν ἐμπειρία τῆς ἀμφισβήτησης ποὺ εἶναι τόσο χαρακτηριστικὴ στὸν καιρὸ μας. Καὶ πρῶτα μᾶς φωτίζουν σὲ ποικίλες διαστάσεις τὴν ἀλλοτρίωση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἐπικοινωνία του μετὸν ἑαυτὸ του, τοὺς συνανθρώπους του καὶ τὰ πράγματα, ἐνῶ παρόλληλα μᾶς διανοίγουν τὸν ἀρχέγονο χῶρο τῆς πρωταρχικῆς οἰκειώσεώς μας μετὸν κόσμον. Στὸ δεῦτερο μέρος τοῦ βιβλίου ἡ ἴδια θεματικὴ προβαίνει μέσ' ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ παρουσία, τὴν ὁριακὴ θέσιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὶς προοπτικὰς ποὺ χαράζουν κείμενα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου (ἀπὸ συγγραφεῖς ὅπως ὁ Σικελιανός, ὁ Καζαντζάκης, ὁ Καβάφης, ὁ Παπανούτσος, ὁ Τατάκης καὶ ὁ Τσάτσος).

Τὰ δοκίμια τοῦ Μιχαηλίδη ἔχουν μιὰν ἀμεσότητα, ἓνα ἐρμηνευτικὸ βάθος καὶ μιὰ δυναμικὴ ἀναμέτρηση μετὸν κίνδυνο ἀλλοτριώσεως καὶ τὶς δυνάμεις γύρω μας καὶ μέσα μας ποὺ ἀπειλοῦν νὰ μᾶς μειώσουν ὑπαρξιακά. Εἶναι δοκίμια νεοελληνικῆς καὶ πανανθρώπινης ἐγρήγορης.

Βασ. Ι. Λαζανᾶ: «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΚΩΦΑΛΛΩΝ», Μελέτηματα - Ἀρθρα - Σημειώματα, Ἀθήνα 1984.

Μιὰ νέα ἐργασία ἐξέδωσε, προσφάτως, ὁ κ. Βασ. Ι. Λαζανᾶς. Ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ, ὅπως οἱ προηγούμενες, τὴ λογοτεχνία. Εἶναι μιὰ ἐπιστημονικὴ πραγματεία τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος διετελέσε Διευθυντὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρυμάτος Προστασίας Κωφάλλων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Στὸ

βιβλίο αὐτὸ ἀρκετὰ ὀγκῶδες (370 σελίδες), ὁ κ. Βασ. Ι. Λαζανᾶς ἔχει συγκεντρώσει διάφορα μελετήματα ποὺ εἶχε δημοσιεύσει κατὰ καιροὺς, σὲ διάφορα ἔγκυρα περιοδικὰ ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Τὰ μελετήματα αὐτὰ εἶναι παιδαγωγικά, ἐπαγγελματικῆς ἀποκατάστασης, κοινωνιολογικά, ἱστορικά, φιλολογικά, καλλιτεχνικά κ.ἄ. Εἶναι μιὰ πραγματεία ἐντελῶς πρωτότυπη καὶ ἐμπειριστατομένη, ἡ ὁποία ἐμπλουτίζει τὴ σχετικὴ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία πενιχρὴ ἢ μᾶλλον σχεδὸν ἀνύπαρκτη στὸν τομέα αὐτόν· ἓναν τομέα ἀρκετὰ σημαντικόν, ἀφοῦ ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευση, ἀναπροσαρμογὴ καὶ ἔνταξιν στὸ κοινωνικὸ σύνολο χιλιάδων ἀτόμων, ποὺ ἔχουν πληγεῖ ἀπὸ τὴ διπλὴ ἀναπηρία, τὴν κώφωση καὶ τὴν ἀλαλία.

Σ. Σ.

N I C O L A E C E A U S E S C U:
«ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΣΕ ΑΠΥΡΑΥΛΗ ΖΩΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΣ».
Πρόλογος Γεωργίου Μαύρου.

Ἡ Ρουμανία σήμερα ἀγωνίζεται σθεναρὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη σχέσεων καλῆς γειτονίας μετὸς ὅλες τὶς ὁμορες χώρες καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ μετατροπὴ τῶν Βαλκανίων σὲ ζώνη ὕψους καὶ γόνιμης συνεργασίας τῶν λαῶν. Ἀπόλυτα σαφὴς εἶναι ὁ ρουμάνος Πρόεδρος κ. Νικολάε Τσαουσέσκου: «Πρωταρχικὸς στόχος τῶν λαῶν ποὺ ζοῦν στὰ Βαλκάνια εἶναι νὰ πράξουν τὸ πᾶν γιὰ τὴ μετατροπὴ τῆς περιοχῆς αὐτῆς σὲ ζώνη εἰρήνης, χωρὶς πυρηνικὰ ὅπλα καὶ ξένες στρατιωτικὰς δάσεις».

Ἡ πολιτικὴ του σκέψη δὲν ἀρκεῖται σὲ εὐχολογικὴ συλλογιστική. Γιατὶ δὲν εἶναι προπαγανδιστικὴ. Ρεαλιστικὴ εἶναι. Καὶ προτείνει συγκεκριμένα μέτρα γιὰ τὴ δημιουργία ζωνῶν εἰρήνης καὶ διεθνούς συνεργασίας, «ὅπου νὰ μὴν ἐγκατασταθοῦν πυρηνικὰ ὅπλα». Μὲ ἀμείωτη ἐπιμονή. Μὲ συνεχὲς ἐνδιαφέρον. Καὶ ἀκλόνητη πίστιν στὴ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια: οἱ λαοὶ εἶναι οἱ δημιουργοὶ τῆς ἱστορίας. Συνε-

πῶς καὶ μνήμη καὶ κρίση διαθέτουν. Κυρίως θέληση γιὰ συνεννόηση, συμφιλίωση καὶ κοινὴ πορεία πρὸς ἓνα εἰρηνικὸ μέλλον. Δίκαιος, λοιπόν, ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ διακεκριμένου Ἑλλήνα πολιτικοῦ κ. Γεωργίου Μαύρου, ὁ ὁποῖος μὲ ὀδυρότερη διπλωμάτη καὶ λογοτεχνικὴ χάρη προλογίζει τὴν ἔκδοση: «Ὁ Πρόεδρος Τσαουσέσκου εἶναι κήρυκας τῆς εἰρήνης, τῆς συμφιλίωσης καὶ τῆς ἀγάπης ὅλων τῶν λαῶν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πολιτικὸ, τὸ κοινωνικὸ καὶ τὸ οἰκονομικὸ καθεστῶς τοῦ ζοῦν». Πράγματι, στὴν κρίσιμη σήμερα στιγμὴ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὸ μήνυμα τοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ εἰρηνιστῆ Ρουμάνου ἡγέτη κ. Νικολάε Τσαουσέσκου εἶναι ἐλπιδοφόρο. Κυρίως γιὰτὶ προβάλλει διεθνῶς σὰν προσωπικότητα παγκοσμίου κύρους τόσο γιὰ τὴν ἀταλάντευτη μαχητικότητα στὸ θέμα τοῦ τοπικοῦ καὶ γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκουμένη ἀνάπτυξη ἐνὸς δημοκρατικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς φυλετικὲς ἰκανότητες καὶ τὶς ἰδιαιτερότητες κάθε λαοῦ.

Παύλου Α. Κυριακίδη: «ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΜΕΤΑΚΙΝΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ».

«Στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἡ θεωρία περὶ «ἐκλεκτικῆς» μετανάστευσης φαίνεται πὼς δὲν εὐσταθεῖ γιὰ τὸ λόγο ὅτι ὁλόκληρα χωριά ἐγκαταλείπονται καὶ οἱ κάτοικοί τους φεύγουν στὴν πόλη κατὰ κύματα. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑποστηριχθεῖ πὼς αὐτὰ τὰ κύματα ἦταν «ἐκλεκτικά», ἀλλὰ ἀντίθετα πρέπει νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι διάλεξαν τὸ δρόμο αὐτὸ διότι εὗρισκαν οἰκονομικὴ διέξοδο στὶς πόλεις καὶ τὸ ἐξωτερικόν». Ἄλλωστε οἱ ἐμπειρίες ποὺ ἀπέκτησε κάθε ὑποκείμενο μέχρι τὰ εἴκοσι χρόνια του εἶναι στοιχεῖα ποὺ καθορίζουν τὴν προσπάθεια γιὰ ἐπιτυχία. Φτώχεια, ἀθλιότητα, ἐγκατάλειψη, ἀπομόνωση, στέρηση τῶν πάντων στὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ, ἐτοίμασαν κάθε σχεδὸν ὑποκείμενο νὰ σκεφθεῖ τὴν ἀναχώ-

ρηση γιὰ τὴν πόλη». Φυσικὰ τὸ ὑγιέστερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ φεύγει γιὰ τὸ ἐξωτερικόν».

Ἡ ἐδραιωμένη στὴν ἔρευνα κοινωνιολογικὴ σκέψη εἶναι πολλαπλὰ χρήσιμη. Ὁδηγητική. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια φωτίζει καὶ κατευθύνει. Ἰδιαίτερα στὶς μέρες μας, μὲ τοὺς τολμηροὺς θεσμικοὺς μετασχηματισμούς, ἡ γνώση τῆς πραγματικότητας συμβάλλει στὴ σωστὴ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ τὸ παρελθὸν κληροδότησε ἢ τὸ παρὸν συνθετοποιεῖ.

Ὁ καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων κ. Παῦλος Κυριακίδης, προσφέρει στὸν εἰδήμονα ἢ τὸν προγραμματιστὴ μιὰν ὁλοκληρωμένη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γιὰ τὰ προβλήματα τῶν ἀτόμων ποὺ μετακινοῦνται ἀπ' τὰ χωριά στὶς πόλεις μὲ κύριες ἐπιστημῶνες τὶς ἐξωτερικὲς (κοινωνικο - οἰκονομικὸς χῶρος) καὶ ἐσωτερικὲς (προσωπικότητα ὑποκειμένων) προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴ σωστὴ προσαρμογὴ τῶν μετακινουμένων στὰ ἀστικά κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ ἔρευνα στηρίχθηκε σὲ ἓνα δείγμα 130 ὑποκειμένων τῆς περιοχῆς Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐπλεγεῖ μὲ αὐστηρὰ κριτήρια. Χρησιμοποιήθηκε ἡ μέθοδος τῆς προσωπικῆς συνέντευξης μὲ εἰδικὸ ἐρωτηματολόγιο. Ὅλοι ὅσοι ἐξετάσθηκαν ἀνήκουν στὴν «ὑγιέστατη μερίδα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀγανακτισμένοι ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ψημένοι στὴ σκληρὴ δουλειὰ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πόλης, ἔχουν μιὰν ζηλευτὴ ψυχικὴ ὑγεία».

Κύριο, ὅμως, ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας ἦταν ἡ διερεύνηση τῶν λόγων μετακίνησης (οἰκονομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά) καὶ τὰ ἀποτελέσματά της, στὰ ὁποῖα ἐμπεριέχεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ὁμάδων μὲ ἄμεσο προσδιορισμὸ τῆς αἰτίας. Γιατὶ θὰ ἦταν μάταιο νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι σὰν ἐπιτυχία νοεῖται ἡ αὔξηση τῶν ἐσόδων. Ἐπιτυχία εἶναι δέβια καὶ αὐτό. Ἀλλὰ ἐπιτυχία εἶναι καὶ ἡ συμμετοχὴ στὰ πολιτικὰ ἀγαθὰ τῆς κοινωνίας ὅπως εἶναι ἡ Παιδεία, ἡ τέχνη, ἡ ἀνετη κατοικία, τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ ἐλεύθερου χρόνου. «Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα 6.13 φαίνεται καθαρὰ πὼς

οί περισσότεροι ικανοποιημένοι από την εργασία εύρισκονται περισσότερο μεταξύ των αναγνωστών των εφημερίδων. Θα μπορούσε βέβαια να διερωτηθεί κανείς: Συντέλεσε ή ανάγνωση της εφημερίδας στην επιτυχία της δουλειάς τους, ή η επιτυχία της δουλειάς είχε σαν συνέπεια το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την εφημερίδα; Πάντως από τους ιδιοκτήτες Ι.Χ., οι μισοί (50%) διαβάζουν καθημερινώς εφημερίδα, ενώ από τους μη ιδιοκτήτες μόνο το 1)4 (25%).

Μεταφέρουμε ενδεικτικά μερικές διαπιστώσεις γενικής αποδοχής:

● Έκπαιδευση και πρόοδος είναι έννοιες, σχεδόν, ταυτόσημες.

● Η κοινωνική δομή είναι πυραμιδοειδής. Κάθε επάγγελμα περιλαμβάνει την ιεραρχία του. Η εργασία και οι δεξιότητες δεν είναι αρκετές για να εξασφαλίσουν την επιτυχία χωρίς μίαν εσωτερική ώθηση γι' αυτήν.

● Η έλλειψη επενδυτικού πνεύματος από έναν μεγάλο αριθμό υποκειμένων — και κατ' επέκταση του ελληνικού λαού — είναι δεδομένη.

Προείπαμε: η έρευνα σκοπεύει «να πιάσει τον σφίγμο» της ελληνικής πραγματικότητας, «Στην Ελλάδα μεταξύ 1950 και 1975 ο αστικός πληθυσμός διπλασιάσε περίπου τον όγκον του (από 2,7 εις 5,2 εκατομμύρια), ενώ ο ταχύτερα αναπαραγόμενος αγροτικός πληθυσμός έχασε ένα περίπου εκατομμύριο ανθρώπων (από 4,8 εις 3,7 εκατομ.), γίνεται σαφές πόσο μεγάλο είναι το ρεύμα της εσωτερικής μετανάστευσης και πόσα προβλήματα γεννιούνται απ' αυτήν».

Ο κ. Παύλος Κυριακίδης «έπιασε τον σφίγμο» γιατί έγκαιρα έπεσήμανε την ιδιαιτερότητα του ελληνικού κοινωνικοϊστορικού πλαισίου. Με εθύβολη σκέψη αναλύει το δείγμα. Με πίστη αναζητά παντού την αλήθεια. Ακόμη και στην έθνοφυλή εργασία του: «Τα αποτελέσματα της έρευνας μόνον σχετική ισχύ έχουν».

Τίποτε απόλυτο. Άλλα και το «σχετικό» όταν έχει ειδική αξία είναι πολύτιμο. Διαφορρίζει η έρευνα του κ. καθηγητή της κοινωνιολογίας τόν Έλληνα υπεύθυνο για μελ-

λοντικούς σχεδιασμούς. Η επιστημονική του όραση δεν αρκείται στην όρθη αντίληψη. Μετατρέπεται σε φάρο οδηγητικό με την καθολικού κύρους διαπίστωση.

Είναι η έρευνά του μια σημαντική προσφορά στον τομέα των κοινωνικών επιστημών και μια ουσιαστική κατάθεση προσωπικής γραφής για τον όμαιμο μελετητή του μέλλοντός μας.

Άργύρη Μπαρή: «ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΚΑΘΡΕΠΤΗ», Ποιήματα.

“Ας σελώσουμε τ’ άστρα.

“Η γή μας στένεψε.

Είναι χρέος ή επικοινωνία στην εποχή μας. Τη μοναχική. Την πνιγερή στην πολύβη σιωπή της. Ίσως, έτσι, εξηγείται και ό στιχοπλοκικός πληθωρισμός. “Ολοι θέλουμε να κάνουμε το όνειρο φώς. Γιατί το φώς ελευθερώνει. “Οπως ή ποίηση. “Όταν, φυσικά, μετατρέπει τους ιρισμούς της αύγης σε αίμα της αλήθειας.

“Ο Άργύρης Μπαρής προσπαθεί να πιάσει τον σφυγμό του σύμπντος και το καρδιοχτύπι του Θεού. Με μάτια γεμάτα ουρανούς. Με τον κόρφο του γεμάτο άστρα. Και πλησιάζει την πρώτη αλήθεια καβάλα στις πυρρές θημωνίες γόνιμης φαντασίας με φώς από άνηθ και παιδικά μάτια. Και ειλικρίνεια.

Κυρίως συγκλονίζει σαν γίνεται ό στίχος βόλι για όσους θρέφουν την φτώχεια του κόσμου. Τολμά. Είναι ό άκέραιος άνθρωπος με γρήγορη συνείδηση. Άλλα και φωνή. Για να μπορέσουμε να ανασάνουμε θάλασσα και ούρανό με λόγο άνόθευτο, όπως στην καλοδουλεμένη ώδη για τον πατέρα:

Πατέρα,

κάτω απ’ το βάρος του καρπού σε γνώ-
(ρισα.

Την ώρα που κύρτωνες σαν τόξο
για να τηναχτείς ψηλότερα.

“Ο μουσικός λόγος του Άργύρη Μπαρή μός άνεβάζει, πράγματι, ψηλότερα...

Ρωξάνης Παυλέα: «ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΠΟΥΛΙΑ», Ποιήματα.

Ἀνεμώνη, μὴν ἀνθίζεις φέτος,
ἡλιοτρόπιο στάσου ἀκίνητο,
γλαυκὰ ψάρια τοῦ θυθοῦ
μαρμαρῶστε.
Εἶμαι μόνη μέσα σ' ἓνα
τετράγωνο...

Μόνη καὶ κλαίει γιὰ χαμένα χαμόγελα.
Ἕνας καταρράκτης ἀπὸ τὸ σύννεφο τοῦ
οὐρανοῦ γιὰ ὅσους ἡ μοῖρα ἔταξε νὰ περ-
νᾶνε τυφλοὶ ἐρήμους κακτοσπαρμένες. Μὲ
μοναδική τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναζητοῦν
στὸν θρῆνο τῆς καμπάνας τὸν λυγμὸ τῆς
μάνας. Καὶ ἓναν ροδακινὶ νυμφώνα στὸ ὄ-
νειρο τῆς θάλασσας γιὰ ἓνα:

ἡλιοθασίλεμα γεμάτο μυστήριο καὶ
πάθος.

Εἶναι ἡ ἀκατανίκητη ἔλξη τῆς συνέχειας
τὴν ὥρα πού μὴδενίζεται στὴν ἡχώ της ἢ
στὴν ταραχὴ περιστρεφτοῦ πού ἔχασε τὸν
δρόμο τῆς ἀλληλογραφίας.

Στολίδια μὲ ἀνεμῶνες ἡ σκέψη τῆς Ρωξ.
Παυλέα. Γεμίζει ἀπλόχερα ὅλες τὶς ρω-
γμὲς τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀνθρώπινη εἶναι ὑπε-
ρηφάνεια ὅταν ὅλα τὰ σημάδια δείχνουν
θύελλες. Μὲ τὴν ἐλπίδα κελητισμὸς κό-
τσουφα στὴ ρώγα τῆς ἀνοιξῆς:

Οἱ γλυκιὲς καμπάνες τῆς ἐκκλησιᾶς
φέρουν μαζὶ μὲ τοὺς πεθαμένους φω-
νὲς ἁγίων.

Πράγματι εἶναι ἅγια ἡ ποίηση τῆς Ρ.
Π. Γιατὶ στὸν κάθε στίχο της συναντᾶς τὸ
δάκρυ τοῦ Θεοῦ!...

Γιῶργου Βρέλλη: «ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΟΝΕΤΤΑ - Ε'», Ποιήματα.

Του μισεμοῦ φευγάτος σαράντισες,
(Λευτέρη
σὲ φτερωτὸ γαλήνης κόσμο, θεία
(σιγή·
σ' ἀνθόψυχα Ἡλύσια τῆς ὁμορφιάς α-
(στέρι,
ὠραῖο πνεῦμα λεύτερο, σὲ χθόνια φυγή.

Σὲ θεία λάμψη σεργιανάει τὴν ἀνθρώπι-
νη μοῖρα ὁ λυρικός τῆς Παμδωτίδας. Μὲ
ζεῖδωρη πνοὴ ἀπαλοσέρνει κρυφὴ ἀγγέ-
λων συμφωνία. Γιὰ νὰ μερώσει τὴν
κραυγὴ τοῦ χάους σὲ γαλάζια ἀγκαλιὰ
λίμνης ἀρχοντικῆς. Ταίριαστὸ μνημόσυ-
νο γιὰ ὅσους λευκὰ ἀστέρια ἀνθοῦν στὰ
γιασεμιά τῆς μνήμης. Καὶ σπέρνουν μὲ
μύρο ἀστρολούδινο τὴν ἀτροπὴ τῆς μοί-
ρας. Ὅπως ὁ ἀγωνιστὴς ποιητὴς Λευ-
τέρης Τζάλλας τοῦ ὁποῖου ὁ λόγος παρα-
μένει ἐαρινόχαδο στὸν χερσότοπο τοῦ δου-
λευτῆ Λαοῦ.

Ἀκόμη ὁ καλοδουλεμένος στίχος σὲ ἡ-
λιόδρομους τοῦ πνεύματος θεριόψυχο στοι-
χειὸ καὶ ἀστροπόφιδο ἀνασταίνει τὶς λέ-
ξεις. Νὰ ἀνθίσει ἡλιόγελα ἡ ὁλοκληρω-
μένη σκέψη στὸ λιμνονέρι χρόνου ρημαχτῆ:

Λίγη τοῦ βίου θημωνιὰ
ξεσπείρισε τ' ἀγιαίνει·
βαραίνουμε κάθε χρονιὰ
κι ὁ δρόμος ὅλος φράζει.

Παραμυθία ἡ ποίηση τῆς ἀγάπης τοῦ
ἀνθρώπου, ἡ ὑφασμένη μὲ τὴν καλωσυνά-
τη μνήμη τῆς Σοφίας Παραμυθιώτου. Τῆς
καρτερόψυχης Ἡπειρώτισσας πού σὲ ψη-
λοκλάρι πέταξε τὸν τραγουδιστὴ τοῦ
φωτὸς καὶ τῆς ἀστραπῆς. Γιὰ νὰ λουστεί
ἡ Ἡπειρος σὲ ἀκτινόγελα καὶ γαλήνη
ἐαρινή.

Λίνας Γαλάνη - Καράμπα:
«ΦΑΣΜΑ», Ποιήματα.

Λόγος τὸ ἀνείπωτο ὀνομάζεται
στὴν τελετὴ τῆς Μονάδας.

Πρὶν ἀπὸ χρόνια πιστεύαμε ὅτι ἡ Λ.
Γαλ. - Καρ. εἶναι ἓνα δυναμογόνο ταλέντο.
Μιὰ κραυγὴ προφητικὴ στὸ λευκὸ μεσημέ-
ρι τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ σαγηνεῖ τὴν μοῖρα.
Ὁλόκληρη ἡ ἔμπνευσή της ἓνα θεϊκὸ ράμ-
φισμα σὲ ἀσημένιο θάμπωμα. Σήμερα ἡ ἱ-
χνηλασία τοῦ πνεύματος ὑπερβαίνει τὴ θε-
βαιότητα τοῦ ἀστρικοῦ σώματος. Καὶ γί-
νεται:

Ἐγγραφὴ μελωδίας Ἀπείρου
μ' ἀνάλαφρη ἀρματωσιά Γῆς.

Ἡ βιωμένη μαρτυρία ἀναφτερώνει τὴν τόλμη γιὰ νὰ συναντήσουμε τοὺς δρόμους ποὺ ἀφῆσάμε πίσω ἢ γιὰ νὰ ἀνδροπατήσουμε μὲ ἀπόδημο βῆμα στὸ εἶγος τῶν κύκλων τῆς δημιουργίας. Ὅπου ὁ δραματισμὸς γίνεταί παρθένο πρωτοφανέρισμα δαιμονικῆς μεταφυσικῆς:

Τώρα πονῶ κάθε πὺν γεννῶ λέξεις.

Τώρα πονῶ κάθε πὺν γεννῶ εἰκόνα.

Λόγος ἐρχόμενος. Λυτρωτικός. Λευκὸ ἄγγισμα τῆς Μονάδας στὸ ἱερὸ τῆς ἀθανασίας.

Ἀτίθαση ἀνθρώπινη κραυγὴ. Μὲ ἱλιγγο μεστῆς ἀνεμοζάλης ὁδηγεῖ τοὺς ἀκτήμενες στὴν πατρίδα τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀτίθαση νεοελληνικὴ γραφὴ. Λογικὴ ἀναλαμπὴ κάθε φωνητικὸ τῆς ἄθροιςμα. Κάποτε πρωτοστάτησε στὸ μονοτονισμό. Δικαιώθηκε. Σήμερα προχωρεῖ. Ἀπλουστεύει περισσότερο τὴ γραφὴ μὲ ἀποβολὴ ὡς περιττοῦ τοῦ δεύτερου μὴ διπλοῦ γράμματος. Π.χ. ἀλλὰ σὲ ἀλά. Εἶναι ἡ ταφὴ τοῦ «κεκρυμμένου ἀριθμοῦ». Καὶ ἡ μόνη τῆς ἀδυναμία.

Γιῶτας Παρθενίου: «ΜΟΡΙΑ», Ποιήματα.

Σκύψε στὸ πηγάδι μου
θὰ βρεῖς τὸ πρόσωπό σου
στὶς παλάμες μου.

Στίχοι μόρια διάπυρα νὰ τρανεύουν ξανθὰ στάχτια γιὰ τὸ γαλάζιο θαῦμα τῆς αὐγῆς. Νὰ πάρει ὁ χρόνος τὸ πρόσωπο τῆς ἀληθινῆς ζωῆς· παρθενικὴ ἀγνότητα γιὰ νὰ ὁμορφονύνει μὲ παραμύθια τὶς ἀσημόβερρες τῆς λεύκας καὶ τὶς πῆλινες στιγμὲς τῶν σιωπηλῶν σκιῶν μας.

Λευκοφόρα ὥρα ἡ ποίηση τῆς Γιῶτας Παρθενίου. Καὶ χελιδόνι τοῦ πνεύματος νὰ φτερώνει λάλο τὸ νερὸ τῆς λίμνης. Γιὰ τὸ δάκρυ ποὺ γεννοβολᾷ τὸ ρυθμὸ καὶ τὴν ἰδέα:

Ἐφυγες Ἐλένη χωρὶς ἀποσκευές
μ' ἓνα κομμάτι ἥλιο
στὴν Ὀρφικὴ Λύρα.

Γαλάζια ἐμπνευση κυλᾷ στὶς φλέβες νόστο καὶ ἐλπίδα. Γιὰ νὰ μὴ ξαναδιαβοῦν νύχτες μὲ πετρωμένο χαμόγελο. Γιὰ νὰ

ἔχεις στοὺς αἰῶνες τὴν ἀσπράδα τοῦ κύκνου ἢ λέξη ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν ψυχὴ μὲ τὸ γονιμοποιὸ ἀλέτρι ἐλεύθερου πνεύματος:

Μικρὴ παπαρούνα

προσευχῆσου στὸ Μάν

ἓνα ταξίδι στὸ σύννεφο.

Ἴσως ἔτσι μόνο ἡλιόφλογος θὰ κρατηθεῖ ὁ λόγος. Γιὰ νὰ πάρει ὁ κόσμος τὸ ἱερὸ μέλπος τῶν Χερουβεὶμ ἀπ' τὴν μουσικὴ φωνὴ τοῦ ἀληθινοῦ δημιουργοῦ.

Ἄ π. Ε. Βακαλόπουλου: «ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ».

Τοὺς 23 αἰῶνες τῆς ὑπαρξῆς τῆς γνωστῆς ἢ ἐλληνίδας «νύμφης» τοῦ Θεσσαλικοῦ Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ, μὲ τὴν ἀρχικὴ καὶ βυζαντινὴ τῆς αἰγλή, τὴν ἐλληνικὴ πορεία τῆς. Σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος. Καὶ κυρίως στὸν πνευματικόν. «Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι πλούσια καὶ παρουσιάζει ἑξαεὶς ἰδίως κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα, ὁπότε ὀνομαστοὶ λόγιοι καὶ φιλόλογοι, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀνώνυμοι κατὰ τὸ πλεῖστον ζωγράφοι καὶ ἀρχιτέκτονες ἄφησαν λαμπρὰ δείγματα τῆς ἰδιοφυΐας τους. Στὴν ἐποχὴ μας ἐπίσης ἡ πόλις μας γθάνει σὲ ὑψηλὸ σημεῖο οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως, πὺν προαιωνίζει λαμπρότερο μέλλον». Εἶναι ἡ κατακλειδα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ καθηγητῆ κ. Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλου, στὸν ὁποῖο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς χρονολογικοὺς πίνακες τοῦ λευκώματος, ἀνήκει καὶ ἡ κατατοπιστικὴ σύντομη ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, γραμμὴ μὲ τὴν ἀπλότητα ρωμαλέας γραφῆς.

Τὸ λεύκωμα κοσμοῦν καλοεπιλεγμένες παλιὲς φωτογραφίες — μνημειακοὶ μάρτυρες δόξας καὶ λαϊκῆς παράδοσης.

Ὁ ἐκδοτικὸς ὀργανισμὸς «ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ», μὲ πείρα, εὐαισθησία καὶ κέφι, πρωτοτύπησε, μὲ τὴ συμμετοχὴ του, στὴν ἐπέτειο. Ἐπέτυχε μὲ λόγος καὶ εἰκόνα νὰ δώσει τὸ στίγμα τῆς πόλης: «Οἱ παλιότεροι, ἀνάμεσά μας, θὰ ξαναθυμηθοῦν, θὰ ξαναζήσουν τὸ παρελθὸν καὶ οἱ

νεότεροι θά τὸ γνωρίσουν μέσα στὸ «φυσικό» του περιβάλλον. Τὸ λείψωμα αὐτὸ ἀφιερώνεται καὶ σ' ἐκείνους καὶ σ' αὐτοὺς καί, συνάμα, σ' ὅλους ὅσοι ἀγάπησαν κι' ἀγαποῦν αὐτὴν τὴν πόλη». Ἡ εὐασησσία τοῦ ἐκδότη καὶ ἡ αὐταπόδεικτη ἀγάπη του γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τοὺς εὐγενεῖς κατοίκους της, δημιούργησε ἕνα λείψωμα ποὺ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ ἐόρτιου χρόνου γιὰτὶ μὲ τὴν ἀριότητά του γίνεται τὸ ἴδια μνημὲ τῆς ἀειθαλοῦς παρουσίας τῆς συμπτωτεύουσας.

Δ ἡ μ ο ς Ἰ ω α ν ν ι τ ῶ ν: «GIANNINA», Τουριστικός Ὁδηγὸς 1985.

«Ἡ πόλη, ὅμως, τῶν θρύλων δὲν εἶναι μονάχα παρελθόν. Μ' ἕνα σμίξιμο ἀρμονικὸ δένεται ἀπλᾶ καὶ ὁμορφα μὲ τὸ δυνατό παρόν, μὲ τὸ σύγχρονο κάλλος, μὲ τὴν τωρινὴ πνευματικὴ ἀκτινοβολία καὶ τὴν οἰκονομικὴ εὐρωστίαν, μὲ ἀποτελεσματὸ νὰ ἔχει ξεχωριστὴ θέση ἀνάμεσα στὰ μεγάλα κέντρα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Τὰ Γιάννινα, σὰν πόλη, μὲ τὴ σκυθρωπὴ γοητεία τοῦ τοπίου, τὸ ὑποβλητικὸ φῶς καὶ τὴν ἱστορικὴ ἀτμόσφαιρα, ἔχουν μιὰ ξεχωριστὴ ὑπόσταση».

Ἱστορικὴ γνῶση, λεκτικὴ γοητεία καὶ εἰκόνα στὸ χρῶμα τοῦ τοπικοῦ περιγύρου, εἶναι ὁ λόγος τοῦ Πέρου Μπέχλη, στὴν κειμενογραφία τοῦ Τουριστικοῦ Ὁδηγοῦ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν. Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐκδοσὴ ὑπεύθυνη, εὐχρηστὴ καὶ ἐπιμελημένη. Ὁ Καλλιτεχνικὸς Ὁργανισμὸς «ΕΠΟΧΗ» μὲ τοὺς συνεργάτες του Π. Μπέχλη, Β. Καλαμπόκα, Π. Δάφνο, Σ. Κουκουμπή, Μ. Βούλγαρη καὶ Ε. Ἀδάμ, ὑλοποίησε, μὲ ἄριστο τρόπο, τὴν ἐκδοσὴ τουριστικοῦ ὁδηγοῦ τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, γι' ἀλογοριασμὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν, ποὺ εἶχε τὴν σχετικὴ πρωτοβουλία καὶ τὴν τελικὴ εὐθύνη.

Ἐπισημαίνουμε ὅτι στὴν εἰδικὴ Ἑκθεσὴ Θεσσαλονίκης «Φιλοξένεια», ὁ Τουριστικὸς ὁδηγὸς τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ἀπέσπασε κολακευτικὰ σχόλια ἀπ' τοὺς δύο σκολοὺς κριτὲς τῶν ἐκδόσεων πληροφό-

ρησης καὶ ἐνημέρωσης. Καί, φυσικά, ἐγινε ἀνάρπαστος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Κ ύ π ρ ο υ Χ ρ υ σ ά ν θ η: «ΟΙ ΝΕΡΑΪΔΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ» - Πεζογράφημα - Λευκωσία 1985.

Ὁ πολυγραφότατος καὶ πολυεδρικός, σ' ἐμπνεύσεις καὶ δημιουργία, Κύπριος συγγραφέας - ποιητής, Κύπρος Χρυσάνθης, παρουσιάζει τῶρα ἕνα γοητευτικὸ, παραμυθένιο πεζογράφημα, 58 σελίδων, γραμμένο βέβαια γιὰ παιδιὰ, ἀλλὰ εἶναι ἐξ ἴσου πολὺ ἐνδιαφέρον κι' εὐχάριστο καὶ σὲ μεγάλους. Κι αὐτό, γιὰτὶ ξέχωρα ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ λόγου, μιὰς δόκιμης, ἐμπειρῆς πέννας τοῦ συγγραφέα, σὰν θέμα συγκινεῖ κι' αἰχμαλωτίζει κάθε ἀναγνώστη. Τὸ μεγάλο αὐτὸ παραμῦθι, μὲ βασιλιάδες, μάγισσες, ἀνθρώπους, ἀερικά, κι' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῶν λαϊκῶν παραμυθιῶν, πλέκεται καὶ ξετυλίγεται, γύρω ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ μυθολογία, τοὺς θρύλους, τὴν πλούσια παράδοση, τοῦ νησιοῦ τῆς Κύπρου. Τοῦτες ἐδῶ οἱ Νεράϊδες, δὲν εἶναι μονάχα τὰ ἐξωτικά πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀρχαίου καὶ νεώτερου, ἀλλὰ εἶναι ἀποκλειστικά, οἱ «Νεράϊδες τῆς Κύπρου». Λάμψη τῆς παράδοσης, οὐσία ὁμορφιάς, μῦρο ἀγάπης. ἔννοια τοῦ ἁπιαστοῦ ὅπως καὶ τοῦ αἰώνιου. Γήινο κι' ὑπερβατικὸ, ποὺ ἐνώνεται, καὶ γεννάει Διγενῆδες. Αὐτὸ τὸ ὑλικό, δουλεμένο ἀπὸ ἄξιαν χέριαν.

Τὰ ὀνόματα γνωστά, ὅπως κι' οἱ τόποι μὲ τὶς ἴδιες ὀνομασίες πάντα. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ βασιλιά τῆς Πάφου Κινύρα, καὶ τὴ βασίλισσα Εὐδοκία. Γιὰς τοὺς καὶ διάδοχος, ὁ ὠραίος κι' ἀνδρεῖος Διγενής. Ὀνόματα κυρίαρχα στοὺς θρύλους καὶ τὶς ζωγτανεὲς παραδόσεις τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Κινύρας καὶ Διγενής, εἶναι οἱ ἥρωες — ἡ σπονδυλικὴ στήλη — τῆς μυθιστορίας αὐτῆς. Ὁ γιὸς τοῦ Κινύρα Διγενής, ἐρωτεύεται καὶ παντρεύεται τὴ βασίλισσα τῶν νεράιδων. Ἀπὸ τὴν ἔνωση αὐτὴ γεννιέται ὁ νεώτερος Κινύρας, ποὺ παντρεύεται τὴν πανέμορφη βασιλοπούλα Λήδρα,

κόρη του βασιλιά της Πάφου Λεύκου. Ἀπὸ τὸ ζευγάρι αὐτὸ θὰ γεννηθεῖ ὁ Διγε-
νής, ὁ θρυλικός, ὁ διαχρονικός, ὁ αἰώνι-
ος. Τὸ αἷμα του κρατάει ἀπὸ δυὸ γένη.
Τὸ γήϊνο καὶ τὸ ὑπερφυσικό. Τὸ χθές, τὸ
σήμερα, τὸ αὔριο, ἐνωμένα στὴν αἰωνιότη-
τα. Αὐτὸ πὺν ποτὲ δὲ χάνεται. Φεύγει καὶ
ξανάρχεται «καὶ λαοὺς ἀνασταίνει» καθὼς
λέει ὁ στίχος τοῦ Παλαμᾶ. «Νεράϊδα μά-
να μ' ἔκανε ἀπὸ θνητὸ πατέρα...». Τὸ δι-
συστάτο τοῦ μεγάλου κι ἀνυπέβλη-
του. Τοῦ μυθικοῦ.

Αὐτὸ σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι τὸ θέ-
μα τῆς μαγευτικῆς αὐτῆς μυθιστορίας,
τῆς γραμμένης μὲ λυρισμό, ποίηση, πλο-
κὴ συναρπαστικὴ. Ἀνάμεσα ἐξυμνεῖται ἡ
φιλία, ἡ στοργή, ὁ ἀγνὸς ἔρωτας, τὸ χρέ-
ος. Ἡ φύση περιγράφεται μὲ τὰ πλούσια
χρώματα τῆς μυρωμένης Κυπριακῆς γῆς,
τῆς θαλασσοφίλης κι ἀγαπημένης. Τὸ
διβλίο φιλοτέχνησε μὲ θαυμάσια, αἰθέρια
σκίτσα ἡ ζωγράφος, Ρέα Κουμίδου - Ἑ-
ρέλ.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Δ η μ ο σ θ ἔ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ : «Ο Α-
ΦΟΠΛΙΣΜΟΣ».

Μ' ἓνα σπάνιο εἶδος ἐσωτερικῆς διερ-
γασίας καὶ λεπτότητας ψυχισμῶν ποὺ δέ-
νουν ἰσόμετρα ὅμως, τὴν ποίηση τῆς ἀ-
ναφορᾶς καὶ τὴν παραίτηση τῆς ἀπώτε-
ρης διαμαρτυρίας, μᾶς ἔρχεται μπροστὰ
μας, ἡ πεζογραφία τοῦ Δημοσθένη Κόκκι-
νου μὲ τὸν Ἀφοπλισμό.

Εἴχαμε ἐπισημάνει καὶ σὲ παλαιότερες
κριτικὲς μας, τὴν χρησιμοποίησι σὰν δε-
δομένο τεχνικῆς, ἐπικοινωνίας καὶ ἀμε-
σότητος τὴν ποιητικὴ φράσι στὴ πεζο-
γραφία τοῦ Δ. Κόκκινου.

Μὲ τὸ καινούργιο διβλίο του ὁ ΑΦΟ-
ΠΛΙΣΜΟΣ, διαπιστώνουμε τώρα μιὰ ὁ-

μοια ἔκφρασι ποὺ ἀγγίζει ὅμως κάποια
τελειότητα στὴ φόρμα αὐτῆς τῆς τόσο
προσωπικῆς δεξιότητις τοῦ συγγραφέα.

Ὁ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ στὸν βασικὸ του
προβληματισμὸ εἶναι δήλωσι γιὰ τὸ ἀν-
τιστασιακὸ γεγονὸς κάποιου θανάτου καὶ
διαμαρτυρία γιὰ τὸν ἴδιο αὐτὸ σιωπηλὸ
καὶ — γιὰτί ὄχι — παραγνωρισμένο
θάνατο.

Μόνο ποὺ ἐδὼ τὰ ἐμβόλια τῆς τεχνι-
κῆς μὲ ἀναδρομὲς, μνήμες καὶ παραισθή-
σεις, διαφοροποιοῦνται καὶ ἀκολουθοῦν
λειτουργικὰ τὴν ἀνθρώπινη σοφία τῆς δι-
αλεκτικῆς, ἀφοῦ πρῶτα νοτισθοῦν στὸ παλ-
λόμενο παράλογο τῆς ἀνθρώπινης ποίησης.

Ἔτσι ἡ μοῖρα τοῦ ὅποιου καὶ τοῦ κά-
ποιου ἀγωνιστῆ ἐπενδύεται ἀπὸ τὴν ὀδύνη
τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου ποὺ σὰν ἔκφρα-
σι καταβολῆς, εἶναι ἓνας καινούργιος ἀ-
ναδαθμὸς ἐγρήγορησι.

Ὁ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ προσφέρει μέσα
στὸ γνήσιο καὶ ἀπόλυτο ἀντιπολεμικὸ προ-
σανατολισμὸ του, μιὰ σημαντικὴ ἐπο-
πτεία ἀπὸ τὴν ἀντιμετάθεσι τοῦ γενικοῦ
στὸ εἰδικὸ κι ἀντίθετα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ
ἐπιγραμματικὴ σημασιολόγησι τῆς αὐτο-
κριτικῆς καὶ τοῦ συνειδητοῦ πάνω στίς
χτυπημένες εἰκόνες τοῦ ἀφανισμοῦ, τοῦ
ἀγῶνα καὶ τοῦ ἀναπόφευκτου, μάταιου.

Μποροῦμε νὰ πούμε ἀκόμα ὅτι ὁ ΑΦΟ-
ΠΛΙΣΜΟΣ σὰν τυπικὴ ἐννοιολογία θὰ
μᾶς ἐπικοινωνοῦσε ἴσως μὲ τὴ θεώρησι
κάποιας διαγραφόμενης ἡττοπάθειας, ἂν
ὁ εὐρηματικὸς λυρισμὸς τοῦ Δ.Κ. δὲν
μπόλιαζε ἀκατάπαντα τὶς λέξεις, τὶς
γραμμὲς καὶ τὶς σελίδες του μὲ τοὺς ψυ-
χισμοὺς ἀπὸ ἀνοικονικὸ παράλογο μετα-
φυσικῆς, μέγα δηλωτικὸ γιὰ τὸ πάθος τῆς
ποίησης ποὺ κατατάσσει τὸν Δημοσθένη
Κόκκινο σὰν ἱεουργὸ τῆς λογοτεχνίας
μας.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στὴν σελίδα 161 (β' στήλη, στίχ. 26) τοῦ προηγουμένου τεύχους, στὸ κείμενο τῆς
κριτικῆς τοῦ Θ. Παπαθανασίου, ἔγινε κάποια τυπογραφικὴ παράλειψι, ἀνάμεσα στίς λέ-
ξεις: «ἀπὸ» καὶ «φυσικὸν περιβάλλον». Γιὰ νὰ διορθωθεῖ πρέπει νὰ προστεθεῖ (μεταξὺ
αὐτῶν τῶν λέξεων ἢ τῶν 26 καὶ 27 στίχων), τὸ ἐξῆς: (ἀπὸ) «γενεᾶς εἰς γενεὰν πρω-
ταρχικὸν ρόλον ἔπαιξεν ἡ φύσις, ἡ ἑλληνικὴ πατρίς καὶ τὸ φυσικὸν» (περιβάλλον).

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ**I****Θ Ε Α Τ Ρ Ο****ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ — ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ**

Ἀντρέα Θωμόπουλου: «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΪ'Ν»

Ἀπὸ τὰ λίγα θεατρικὰ ἔργα τῶν νεοελλήνων συγγραφέων μετὰ τὸ «Προξενεῖο τῆς Ἀντιγόνης» τοῦ Β. Ζιώγα, ποὺ ἡ παρουσία τους τίμησε τὴ Νέα Σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὴν ἀμοιρὴ ἐλληνικὴ θεατρολογία ποὺ συνεχίζει νὰ παραπαίει μέσα στὴν παραδοσιακὴ καὶ σοσιαλιστικὴ ἡθογραφία μας, εἶναι «Τὰ παιδιὰ τοῦ Κάιν» τοῦ Ἀντρέα Θωμόπουλου.

Τὸ ἔργο κινεῖται πάνω σὲ μιὰ λαϊκίστικη βάση με ἀντίστοιχη καὶ τραηγμένη κάπως φρασεολογία. Εἶναι μιὰ σύγχρονη φωνὴ τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. Παράλληλα ὅμως ἔχουμε ἓνα ἐσωτερικὸ ρυθμὸ παντερικῆς λειτουργικότητος ποὺ εὐτυχεῖ νὰ φτάσει σχεδὸν μέχρι τὸ τέλος, γιὰ τὸ ἀστυνομικὸ εὔρημα τοῦ μαγνητόφωνου σταματᾷ τὴν ἔξοχη θεατρικὴ ροὴ του καὶ παραποιεῖ κοινότοπα τὴ λύση. Τὸ ἔργο χωρίζεται σὲ δύο μέρη. Τὸ δεύτερο εἶναι πιὸ συμπυκνωμένο στὶς δραματικὰς οὐσίες. Ὁ συγγραφέας κατορθώνει νὰ ἔχει στήθει πάνω στὴ σκηνὴ δύο πρόσωπα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν γιὰ δυὸ ὥρες περίπου, με τὴν ποικίλῃ σχέσιν τους, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κουράζωιν τὸ θεατὴ. Κι' αὐτὸ εἶναι στὸ ἐνεργητικὸ τῆς δεξιότητάς του. Ἀναλυτικὰ θρῖσκουμε, ὅτι ὀφείλεται στὸ ὅτι μέσα στὴν ἀνέλιξιν σκηρικὰ καὶ ἐννοιολογικὰ τῆς λαϊκίστικης ἀναφορᾶς καὶ ἔντονης βωμολοχίας, ὁ συγγραφέας τοποθετεῖ ἐμβόλιμα καὶ σὲ ταχτὰ χρονικὰ διαστήματα, ὀρισμένες ἐπιγραμματικὰς φράσεις, πότε με ποιήσιν καὶ πότε με διαλεκτικὴ, ποὺ ὁδηγοῦν γνωρικὰ στὸ φάσμα κάποιου ἐπισημαινόμενου παρόλογου, μοίρας καὶ μεταφυσικῆς. Ἔτσι ὁ διαλογισμὸς τοῦ θεατὴ μέσα ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀσκήσιν τῆς συνομιλίας, τῆς κίνησης καὶ τῆς σωστὰ τοποθετημένης σιωπῆς, παίρνει ἄλλες διαστάσεις, δι-αφοροποιεῖται γνωσιολογικὰ πλέον γιὰ δυὸ ἀνθρώπινα σχήματα τῆς μοναξιάς τῆς μνήμης καὶ τοῦ ἐνστίχτου.

Ὁ προβληματισμὸς τοῦ ἔργου μᾶς δίνει μιὰ τολμηρὴ προσέγγισιν στὴν ἱστορικὴ γραφὴ τοῦ πεπρωμένου πάνω στὴ γνωστὴ ἀδελφότητα ποὺ γεμίζει καὶ σακατεύει τὸν ΑΒΕΛ, τὸν ΚΑΪ'Ν καὶ κυριώτατα τοὺς σύστοιχους ἀπογόνους, μέχρι τῆς συντέλειας.

Μιὰ σχέση ποὺ ἄρχισε με τὴν εὐλογία τῆς πνευματικότητος καὶ κατῆντησε κατὰρα καὶ φοβερὸς βασανισμὸς γιὰ κάθε ἀνθρώπου. Ὁ συγγραφέας κομματιάσει σκηρικὰ, ἢ μᾶλλον χειρουργεῖ αὐτὸ τὸ σφαιρικὸ πεπερασμένο, ἀνοίγει τὰ σπλάχνα τοῦ γήινου καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ δοῦμε τὸ δικὸ μας πρόσωπο. Ἔτσι γίνεται μιὰ μυστικὴ μετάγγισιν καὶ μιὰ μεταφορὰ, ἀπὸ μεταφυσικὴ, ἀπὸ διαλεκτικὴ, ποὺ σχηματοποιεῖ εὐρηματικὰ τὴν θεατρικὴ ἐποπτεία στὴν ἀπλὴ σχέση μιᾶς συνομιλίας, κάποιας μνήμης, μιᾶς διαπίστωσης, κάποιου παρόπου.

Πρόσθετα στὸ ἔργο γίνεται καὶ μιὰ ἀντικατάστασιν τῆς θρησκευτικότητος τοῦ μύθου— ἡ ἀφαιρηγία του ἀνήκει στὶς Γραφές — με τὴν ἄρνησιν καὶ θέσιν κάποιας ὑπολανθάνουσας ὁμοφυλοφιλίας ποὺ ἐνῶ ἀπορρίπτεται λεκτικὰ, δὲν παύει ἐν τούτοις νὰ διαφαίνεται με τὶς μικρολεπτομέρειες τῆς συνομιλίας, δεδομένο ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ στεριώσει ἔτσι καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὸ εἶδος τῆς ἀναφερόμενης σφιχτῆς σχέσης ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀνδρες. Ἀκόμῃ ἡ χρησιμοποίησιν τῆς ὀνοματολογίας τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ ἡθοποιοῦ μέσα στὸ ἔργο, παρὰ τὴ γνωστὴ τυποποίησιν τοῦ εὐρήματος, προσανατολίζει τὸν διαλογισμὸ σὲ μιὰ ἔντονη φωτογραφίσιν τοῦ παρόλογου ποὺ ἐδῶ εἶναι ὁ σκοτεινὸς θάλαμος με τὸ ἀδελφοκτόνο ἐνστικτο καὶ τὸ ἀναπόφευκτο γενεσιουργικὰ μῖσος, γιὰ τὸν ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπου.

Ἄλλωστε ὁ συγγραφέας καὶ ὁ ἡθοποιὸς εἶναι ἡ κορυφαία ἀδελφοποιημένη σχέση ἐφ' ὅσον πρόκειται γιὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου — θεοῦ. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν προμηθεϊκὴν γέ-

νεση, περνάει από τὸν σταυρὸ τοῦ θάνατο καὶ γίνεται ἡ μυστηριακὴ λειτουργία τῆς οἰκουμένης γράφης ποὺ ἐδῶ σημαίνει τέχνη, μοῖρα, ἀλλὰ καὶ προσέγγιση ἀλήθειας.

Ἡ μουσικὴ τοῦ Νίκου Γεωργίου συμμετέχει ἐνεργὰ καὶ πρωτοποριακὰ ὅμως στὴν ὁλοκληρωτικὴ παρουσίαση τοῦ ἔργου. Παρεμβαίνει καὶ συμπληρώνει νοηματικὰ κάποια αὐλαία, ὅταν κλείνει καὶ ἀρχίζει ἡ εἰκόνα. Ἐχει τὴν δική της θεατρικὴ φωνὴ σὲ σημαντικὸ ποσοστὸ θεατρικῆς ἔκφρασης.

Τὰ σκηνικὰ καὶ τὰ κοστούμια τοῦ Γιάννη Μιγάδη εἶναι ἄρτιοι συντελεστὲς γιὰ τὴν παράσταση. Φούγκα καὶ ἀντίστιξη μᾶς λένε πάνω στὴ σκηνὴ ὁ Κ. Καστανᾶς καὶ ὁ Γ. Διαλεγμένος. Αὐτός, ἄνετος, δίνει χωρὶς νὰ κατηλεῖται τὰ προσόντα του, ὁ πρῶτος. Ὁμως ὁ Γ. Διαλεγμένος κλέβει τὴν παράσταση.

Ἡθοποιοὺς μᾶς ἀσημαντότητας μέσα στοῦ ἔργο, γίνεται ἐκκεντρικὸς καὶ παθιασμένος στὴν ἀναζήτησιν καὶ στὴν ἐπισημάνση τῆς ἀδελφικῆς σχέσης ποὺ τοῦ τὴν ἀρνοῦνται ἀλλὰ καὶ ποὺ τὴν πιστεύει σὰν τὴν προσωπικὴ του μοῖρα. Ἔτσι μᾶς φτιάχνει τὸν ἑξοχο ρόλο του.

Στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου λογαριάζουμε τὴν παρουσίαν τοῦ ἔργου. Εἶναι μιὰ θετικὴ καὶ μιὰ μηνυματικὴ ἐνδυνάμωση γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς ἐλληνικῆς θεατρικῆς σκηνῆς ποὺ τόσο τὴν χρειαζόμαστε.

ΘΕΑΤΡΟ ΑΠΟΘΗΚΗ

Φρήντριχ Ντύρενματ: «Η ΚΩΜΩΔΙΑ ΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ»

Στὰ τελευταῖα χρόνια ἡ θεατρολογικὴ παρουσίαση, ἰδιαίτερα στοῦ ξένο ρεπερτόριο, ἔφερε μηνύματα καυτοῦ διδαχτικοῦ προβληματισμοῦ, γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὸ προσανατολισμὸ πάνω στὴν οἰκουμένη θεατρικὴ γράφη καὶ τὸ κάθε καινούργιο.

Ἀκόμα καὶ οἱ ἐπιθεωρήσεις — ΣΙΚΑΓΟ — Ἡ γυναῖκα τῆς χρονιᾶς — Βίκτωρ — μαζὶ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς καλλιτεχνικῆς ἐλληνικῆς ἰθαγένειας, μᾶς ἔδωσαν γνήσια τὴν ἀνανέωση γιὰ τὴ χώρα μας μὲ τὸν θεατρικὸ σκηνικὸ μετασχηματισμὸ ἔκφρασης καὶ ἐπικοινωνίας.

Ἡ κωμωδία μᾶς τράπεζας — τοῦ Φ. Ντύρενματ — ἀνήκει στὴν ἐξπρεσιονιστικὴ θεατρικὴ γράφη. Περικλείει ὅμως σὰν διακινούμενο δεδομένο καὶ τὴν ἀποστασιοποίησιν τοῦ Μπρέχτ. Ὡστόσο ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, ὁ συγγραφέας προσανατολίζεται πρὸς τὴν Κομέντια ντὲ λ'ἀρτ καὶ κατασκευάζει πάνω στὰ γνωστὰ καὶ τυποποιημένα δρώμενα μιὰ δική του ἀποκλειστικὴ κυρίως ἐπιγραμματικὴ λεπτὴ ἀναφορά. Ἔτσι ἐνῶ καταγράφει σαφῶς καὶ ἐπίσημα τὴν ἴδια αὐτὴ δρᾶσιν, ἐν τούτοις δὲν κάνει πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ κήρυγμα.

Ἡ πρόθεσίς του εἶναι νὰ γελοιοποιήσει τὴν ἰδεολογικὴ βάση τοῦ κατεστημένου καὶ τὴν ἐπισιμότητα τῶν ψηλῶν καπέλων τῆς κάθε στιγμῆς.

Στυφὴ καὶ πιρὴ γέυση εἶναι ὁ συμπερασματικὸς διαλογισμὸς τοῦ θεατῆ γιὰ ὅ,τι βλέπει σχηματοποιημένα μέσα στὶς σκηνικὰς διαφάνειες τῆς ἐξιστόρησης τὴν ὁποία ὅμως ὁ συγγραφέας τὴν τεμαχίζει εὐρηματικὰ μὲ ἀφηγηματικὰ παρεμβολές. Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ εἶναι καὶ μηνυματικὴ ἀνανέωσης γιὰ τὸ ἐλληνικὸ θέατρο τῆς παντοδύναμης ἡθογραφικῆς ἐπικυριαρχίας ἀλλὰ καὶ φέρνει συντελεστικά τὸ παράλογο γιὰ τὸ καινούργιο.

Ὁ Ντύρενματ δίνει μιὰ συμπληρωματικὴ γράφη στοῦ γνωστοῦ θεάτρου τοῦ Ντάριο Φῶ μὲ κοινὸ ὅμως σημεῖο τὸ πέρασμα τοῦ ἀσύμμετρου ἐπιγραμματικοῦ λόγου.

Πρόσφατα ἀποφεύγει τὴν ἔνταση ἐνῶ σαρκάζει κοινωνικὰ πάνω στὶς διαπιστούμενες ἰδιαιτερότητες τῆς σχολῆς τοῦ Μπρέχτ.

Οἱ γλάροι, τὸ πέταγμά τους, εἶναι ἡ μικρὴ ἀναφορά στὴν ποίηση καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ

στό 6' μέρος, όταν συνεδριάζει το Συμβούλιο, είναι ή καλύτερη σέ συνδυασμό ήχου, κίνησης καί χορογραφίας. Μπορεί νά παιχθεῖ καί σάν ανεξάρτητο ἐπιθεωρησιακὸ κομμάτι. Τὰ σκη- νικά καὶ τὰ κοστούμια ὁ Γ. Πάτσας τὰ δούλεψε μὲ κέφι. Οἱ χορογραφίες τοῦ Χαρ. Μαντα- φούνη κρῖνονται ἐξαιρετικές στὴν προσαρμογὴ τους. Ἡ διασκευὴ καὶ ἡ ἐνορχήστρωση τοῦ Τ. Καρακατσάνη βάραιναν κάπως τὴ μουσικὴ ἀτμόσφαιρα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπικοινωνία της μὲ τὸν θεατὴ.

Ὁ Γ. Ρεμοῦνδος ἔδωσε μιὰ ἄρτια καὶ φρίνα παράσταση γεμάτη ὁμορφιά, ρυθμὸ καὶ χά- ρη. Εὐτύχησε ὅμως νὰ ἔχει καλλοὺς καὶ γνήσιους ἠθοποιούς. Ἔτσι πρέπει νὰ σημειώσουμε τὸν Ν. Παπακωνσταντίνου, Σ. Πάχη, Σ. Λιονάκη, Κ. Κλεφτόγιαννη, Ζ. Καλογερόπουλο, Γ. Μπέζο, Ζ. Ντάνια, Α. Ζαρταλούδη, καὶ τὴν Α. Γεωργούλη, Ἡρ. Κυριακάκη, Κ. Ζαμπέ- λα, Α. Πολυτίμου.

Ὁ Γ. Μόρτζος καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, μᾶς ἔδειξε τὴν μεγάλη σχολὴ τοῦ ταλέντου.

ΘΕΑΤΡΟ «ΔΙΟΝΥΣΙΑ»

Φ. Γκ. Λόρκα: «ΔΟΝΑ ΡΟΖΙΤΑ»

Ἔχει τὴν δική του θεατρικὴ παρουσία τὸ ἔργο τοῦ Λόρκα — Δόνα Ροζίτα — χωρὶς ὁ- μως καὶ νὰ ὁλοκληρώνεται οὐσιαστικὰ στὶς δραματικὲς συγκρούσεις αὐτές, γιὰ τίς ὁποῖες δι- νεται ἡ ἐντύπωση στὸ θεατὴ, ὅτι γράφτηκε καὶ δουλεύτηκε θεατρολογικά.

Βασικὰ ἔχουμε ἐδῶ μιὰ πληθωρικὴ ποιητικὴ γραφὴ μὲ λυρισμὸ καὶ ἐπιγραμματικὸ δια- λογισμὸ πὺν γίνεται πολλὲς φορὲς καὶ μιὰ συμβολικὴ ἀναφορὰ μεταφυσικῆς, ὅταν ἰδιαίτε- ρα ἡ ἀνθρώπινη εὐαισθησία λουλουδιάζει μέσα στὸ χωροχρόνο.

Ἄπ' ἄλλο μέρος ὅμως ὑπάρχει καὶ ὁ ρεαλισμὸς πὺν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀφελέστατο τα- ξικὸ κήρυγμα τῆς ἀγαθῆς καὶ θυμόσους ὑπέρτερρας. Αὐτὴ εἶναι ἡ συγκυρία πὺν θέλει νὰ στηρίξει σκηνικά καὶ μ' ἓνα κοινότυπο μῦθο τὸ ἔργο.

Ἦπάρχουν ἀκόμα, ἰδιαίτερα στὸ πρῶτο μέρος μονόλογοι, πὺν δίνουν αὐτὴ τὴ γλώσσα τῶν λουλουδιῶν φτιαγμένη ἀπὸ ποιητικὸ φῶς πὺν εἶναι λαμπρὸ, φεγγαρόλο ἀλλὰ πὺν δὲν κάνει καὶ τὸ καλὸ θεατρικὸ ἔργο. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ ἔργου, τὴν Δόνα Ρο- ζίτα, μόνο λίγο πρὶν κλείσει ἡ αὐλαία, παρουσιάζει σκηνικά μιὰ κάποια δραματικὴ κίνηση καὶ φράση. Ἀλλὰ ἡ ἀρτιότερη ἴσως κριτικὴ ἀποτίμηση γιὰ τὸ θέατρο γενικώτερα τοῦ Λόρ- κα τὴν κάνει, ἔστω καὶ ἀποσπασματικὰ ὁ Τ. Λιγνάδης μέσα στὸ πρόγραμμα μ' ἓνα δικό του κείμενο ἐνῶ παράλληλα γράφουμε κι' ἐμεῖς τίς παρακάτω παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ κείμενο καὶ πὺν εἶναι:

1. Ἡ Δόνα Ροζίτα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἔργα τοῦ Ἰσπανοῦ ποιητῆ.

2. Ἡ ἀφαίρεση ποτὲ δὲν γίνεται βάση ἔκφρασης στὴ λαϊκὴ ποίηση ὅπως τὴν δίνει ὁ Λόρκα καὶ ὅπως φαίνεται νὰ πιστεύει ἐδῶ ὁ Τ. Λιγνάδης

Ὁ ποιητικὸς λόγος δὲν εὐτύχησε στὰ σχήματα τῆς ἰδιόρρυθμης λορκιῆς ἀπαγγελίας μὲ τὸ παίξιμο τῆς συμπαθέστατης Νόρας Βαλσάμη.

Ἡ κ. Μιράντα Μιράντ καὶ ὁ Στ. Βόκοβιτς θύμιζαν, παρὰ τὴν προσπάθεια σκηνικῆς προσαρμογῆς, ἄλλη διδασκαλία. Ἡ κ. Ἐλένη Νενεδάκη εἶχε διαφορετικὸ προσανατολισμὸ, ἐνῶ ἡ κ. Πίτσα Καπιταινέα δὲν ἰσορροποῦσε μέσα στὸ ἔργο. Οἱ ὑπόλοιποι ἠθοποιοὶ κινήθη- καν κάτω ἀπὸ τὴν γνωστὴ τάξη τοῦ διακεκριμένου σκηνοθέτη χωρὶς καμμία ὅμως ἰδιαίτερη ἐπίδοση.

Ἡ μουσικὴ τοῦ Β. Τενίδη ἀξιοπρόσεχτη καὶ τὸ τραγούδι καὶ ἡ ἐκτέλεση. Χατζηδάκας — Φλ. Νταντωνάκη ἐξάιρετοι.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

II

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έκθεση Ζωγραφικής Στ. Παππά

(Αΐθουσα Ξενοδοχείου JOLLY Ήγουμενίτσας, 1—15-7-1985)

‘Η ζωγραφιά πρώτη και πανάρχαια τέχνη του ανθρώπου. ‘Η ζωγραφική: ποίηση των ματιών, του στοχασμού και της ψυχικής ανάτασης και ευφορίας, δημιουργία του χειριού και της αισθητικής ευαισθησίας του τεχνίτη δημιουργού. Με όλα αυτά τα καλλιτεχνικά προσόντα και με ταλέντο προικισμένος και παιδευμένος, ο Ποποβίτς δάσκαλος και ζωγράφος, μās έδωσε θαυμάσια δείγματα ζωγραφικής!

Και σ’ αυτή την ζωγραφική παρουσίαση βλέπουμε και σπουδαζουμε πίνακες με αγάπη και μεράκι κεντημένους, πλούσιους σε θέματα, όμορφιές και όπτικες εκπλήξεις! Τοπία μαγευτικά — από τις φυσικές καλλονές της Θεσπρωτίας και του ήπειρωτικού χώρου, εικόνες και σκηνές από τη ζωή, φιγούρες φανταστικές που έρεθίζουν τον προβληματισμό και ακονίζουν τη σκέψη και την φαντασία. Πλευμένα και ακροθαλασσιές, πέτρινα παλαιά τοξωτά γιοφύρια, μνημειακά σάτια και χτίσματα — άπομεινάκια χωριών που σβήνουν...

“Όλα μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον, δοσμένο με προοπτική, σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις χρωματικές αποχρώσεις με απαλά γλυκά χρώματα.

Γέννημα ποιμενικού χωριού ο ζωγράφος κουβαλάει αισθητικά διώματα και καταβολές αγάπης για τις άλπικες και ειδυλλιακές όμορφιές της υπαίθρου γης. Βλέποντας και σπουδάζοντας αυτά τα τοπία και τα παλαιά χτίσματα ο επισκέπτης αναδενεί και ζωντανεύει ξεχάσιμες θήμηςες και συγκινήσεις — ταξίδι στο χρόνο και την όμορφιά.

Και κλείνουμε την περιήγηση, με το πορτραίτο του χωριανού του Σπύρου Μουσελίμη, μεγάλο πνευματικού τέκνου του Ποπόβου και ύμνητή της Θεσπρωτίας κλείνουμε, με την εξαυλωμένη προσωπογραφία του Παπαδόδωρου, πατέρα του καλλιτέχνη. ‘Ο Σπύρος Μουσελίμης κ’ ο Παπαδόδωρος ταξιδεμένοι τώρα στο ‘Αχέροντα τη χώρα... Θαυμάσια η έκθεση, ώραία και πολλά τα έργα: όσα μέσα στη θάλασσα του άγχους, της αγωνίας και της μοναξιάς, του ίντουβιντουναλισμού και της καταναλωτικής μέθης... ‘Η έπιικοινωνία με την φύση και την τέχνη φιλιώνει τους ανθρώπους, τους γαληνεύει, τους δυναμώνει το θάρρος και την αγάπη. ‘Η τέχνη ψυχαγωγεί, δίνει χαρά και αισθητική συγκίνηση, διδάσκει, αρδεύει με νέκταρ τη διψασμένη ζωή των ανθρώπων.

“Άξιος έπαίνων ο ζωγράφος Στέλιος Παππās για τα έργα του και τη χαρά που μās έδωσε... Τον περιμένουμε ξανά, σε άλλη έκθεση, με νέες καλλιτεχνικές εργασίες και δημιουργίες. Περιμένουμε εικόνες από την άλλοτινή ζωή των ξωμάχων, των χωριών, από τον βίο και τον μόχθο των χωριανών του...

Τα τελευταία χρόνια στη Θεσπρωτία άνθουν οι καλές τέχνες όλων των ειδών και πολλοί καλλιτέχνες γνωστοί και καθιερωμένοι και άλλοι παραμένουν άφανεis και άγνωστοι... Πολλοί Θεσπρωτοί ζωγράφοι έδω και άλλοι Θεσπρωτοί ζωγράφοι διαπρέπουν σε άλλες πολιτείες. Και άλλοι με κρυφό τάλαντο και με τη σπίθα της δημιουργικότητας στη στάχτη καρτερούν κάποια παρακίνηση και κάποιο κίνητρο για να δημιουργήσουν και να έκφραστούν... ‘Εδώ στο δάσος της πόλεός μας γίνονται έργα διαμόρφωσης και κόσμησης. ‘Εκεί στο δάσος δίπλα στο κάστρο — κατάλοιπο άλλων καιρών και πολέμων — ή Πολιτεία άς στήσει πέτρινο μουσείο τέχνης για να στεγάσει ζωγραφιές, χαλκογραφίες, ξυλόγλυπτα, λαογραφικά δημιουργήματα, όσα λαϊκά καλλιτεχνήματα και όσους αρχαιολογικούς θησαυρούς βρεθούν στη Θεσπρωτική γή. Είναι πια καιρός!

ΝΙΚΟΣ ΒΕΝΟΣ

Ἡ ἔκθεσις τῆς Χαράς Μπελεγρῆ

(Αἶθουσα Ἡπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν
- Ἰούνιος 1985)

Οἱ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, στὴν ἐποχὴ τούτῃ τῶν «ἑτοιμῶν παραστάσεων», ἀποτελοῦν πάντα μὴ ἔξοδο ἀπ' τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς περιχαράκωσης, δίνοντας, συνάμα, κάποιες ἀφετηρίες γιὰ τὴν συνάντησιν μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφίαν τοῦ κόσμου. Γι' αὐτό, ἕνα τέτοιο γεγονός, δὲν μπορεῖ, παρὰ νὰ εἶναι μὴ προσφορά, ποὺ ποτὲ δὲν θὰ πρέπει νὰ μένει ἀπαρτήρητη.

Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐκτιμήσεις, θὰ θέλαμε νὰ σταματήσουμε στὴν ἔκθεσις τῆς Χαράς Μπελεγρῆ, ποὺ ὀργάνωσε ἡ Στέγη Γραμμάτων στὴν πόλιν μας καὶ ποὺ, μαζὶ μὲ τὸ καλλιτεχνικὸ ἐνδιαφέρον, παρουσιάζει μὴ καλὴ εὐκαιρία γιὰ τὸ φιλότεχνο κοινόν. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ποικιλίαν τῆς θεματογραφίας καὶ τὸν μεγάλον ἀριθμὸ πινάκων, κρατεῖ κάποια ἰδιαίτερα στοιχεῖα (τόσο στὸ χρῶμα, ὅσο καὶ στὴν τεχνική), ποὺ τῆς προσδίδουν ἕνα προσεχιστὸ ποσοστὸ οἰκειότητος. Κυρίως, ἡ προσωπικὴ λυρικὴ πνοή, ποὺ διαχέεται μ' ἕναν τόνο μουσικόν, καθὼς καὶ τὸ ρομαντικὸ κλίμα, ποὺ δίνεται μὲ πολλὴ ἔνταση καὶ ποιητικὴ ἀντανάκλασις στὶς ἐπιφάνειες, ἐπιτρέπει στὴ ζωγράφῳ νὰ ἐκφράζεται χωρὶς τὶς ἀμφίβολες ἀναζητήσεις, ποὺ κυριαρχοῦν στὶς παρόμοιες κατακτήσεις. Ἔτσι, κινούμενη σὲ κάποια εὐρύτερη κλίμακα, ποὺ ἐπισημαίνεται ἀπ' τὶς χρονικὰς ἀποστάσεις, κατορθώνει νὰ φτάσει στὶς καλύτερες δυνατὰς ἀποδόσεις τῶν ἐλαιογραφιῶν, πρῶγμα ποὺ δικαιώνει τὴν μεγάλη ἄσκησίν της πάνω στὰ χρώματα. Καί, ἀκόμα, ἡ πειθαρχία τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῶν ἀποχρώσεων, πέρα ἀπ' τὴν ἐπιλογὴ τῆς θεματογραφίας, προσφέρουν τὴν δυνατότητα γιὰ μὴ εὐαίσθησιν προσοπικῆς ἀξίας. Γι' αὐτό, τὰ ἔργα τῆς Χαράς Μπελεγρῆ προσφέρονται, δίχως μεγάλες δυσκολίες, γιὰ προσπέλασιν καὶ συνομιλία, μέσ' ἀπ' τὴν ἰσορροπημένη ὕψωση, τὴν καλλιεργημένη αἴσθησιν καὶ τὴν λυρικὴ κράσιν μιᾶς καλλιτεχνίδας, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐλέγχει τὶς προθέσεις της. Κι' αὐτό, πρὸ παντός, εἶναι ποὺ τὴν φέρει πρὸ κοντὰ στὸν ἐπισκέπτη ἢ στὸν ἀγοραστή.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ :

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ποίηση

Νίκου Τζεσμαδιανοῦ: «ΤΡΑΓΟΥΔΑ Σ' ΕΝΑ ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟ», σελ. 144, ἐκδ. «Κνωσός», Ἀθήνα 1984.

Νίκου Θ. Βλάχου: «ΚΟΧΥΛΙΑ ΚΑΙ ΒΟΤΣΑΛΑ», σελ. 48, Ἀθήνα 1985.

Μαρίας Τσίκουλα - Γαϊταντζή: «ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ» (1971—1980), σελ. 100, Θεσσαλονίκη 1985.

Κώστα Μόντη: «ΩΕ ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ», σελ. 80, Λευκωσία 1985.

Θύμιου Ι. Χριστόπουλου: «ΕΛΑ ΤΩΡΑ...», σελ. 48, Ἀθήνα 1984.

Σωσῶς Πέτρου - Βλάσση: «ΕΝΟΤΗΤΕΣ», σελ. 48, ἐκδ. «Τὸ Ἑλλην. Βιβλίον», Ἀθήνα 1985.

Παντελῆ Λισάρη: «Η ΜΗΧΑΝΗ», σελ.

32, ἐκδ. «Διγενής», Ἀθήνα 1984.

Δημ. Π. Κρανιώτη: «ΙΧΝΗ», σελ. 48, ἐκδ. «Στόμιον», Λάρισα 1985.

Κυριάκου Σταμέλου: «ΓΡΑΦΗ ΠΡΩΤΗ», σελ. 48, ἐκδ. «Ωλήν», Ἀθήνα 1984.

Χρήστου Πύρπασου: «ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ», σελ. 64, Ἀθήνα 1984.

Ρωξάνης Παυλέα: «ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΠΟΤΛΙΑ», σελ. 80, Θεσσαλονίκη 1985.

Λίτσα Καβάκου - Στρατηγοῦ: «ΑΝΗΦΟΡΙΕΣ», σελ. 64, Ἀθήνα 1984.

Ξάνθου Λυσιώτη: «ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΣΤΑΛΑΒΟΙ ΤΟΤ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΤΤΟΤΣΤΟΤ», σελ. 32, Κύπρος 1984.

Χρήστου Κατσιγιάννη: «ΜΑΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΟΝΑΣΙΑ», σελ. 80, Ἀθήνα 1985.

Ἀργυρούλας Καρδασπούλου: «ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΑΛΛΟΙ», σελ. 80, Ἀθήνα 1984.

Λευτέρη Δ. Καρβελά: «ΑΚΜΑΙΟ ΥΨΟΣ», σελ. 64, 'Αθήνα 1985.

'Υβόννης 'Αρνοκούρου - Κερεσετετζή: «ΛΟΓΙΣΜΟΤ ΘΗΤΕΙΑ», σελ. 64, έκδ. «Δρυμός», 'Αθήνα 1985.

Νίκου Παπᾶ: «ΕΛΕΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΡΙΤΑ», σελ. 64, έκδ. «Καρανάσης», 'Αθήνα 1984.

Μαρίνας Τσετάγεβα (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ», σελ. 176, έκδ. «Διογένης», 'Αθήνα 1984.

'Αλέξη Ι. Πουλιανού: «ΟΜΗΡΟΤ ΙΔΙ-ΑΔΑ» (μετάφραση σὲ αἰγαιοπελαγίτικο Δη-μοτικό Τραγούδι), τόμοι Α' Α—Μ, σελ. 232 καὶ Β' Ν—Ω, σελ. 256, 'Αθήνα 1984.

'Εταιρείας Λογοτεχνῶν Νοτιοδυτικῆς 'Ελλάδας: «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ» (ἀνθολογία), σελ. 168, Πάτρα 1984.

Ξάνθου Λυσιώτη: «ΩΔΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙ-ΜΗ», σελ. 36, Κύπρος 1984.

Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου: «ΦΘΙΝΟ-ΠΩΡΙΝΟ ΦΩΣ», σελ. 104, «'Εκδ. τῶν Φί-λων», 'Αθήνα 1984.

Μάρως Στασινοπούλου: «ΤΟ ΦΩΣ ΠΟΤ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ», σελ. 56, 'Αθήνα 1984.

Δημ. Κρουσταλιᾶ: ΠΟΛΕΙΣ ΕΛΑΧΙ-ΣΤΟΤ ΦΩΤΟΣ», σελ. 48, έκδ. «SOL», 'Αθήνα 1985.

Μάκη 'Αποστολόπουλου: «ΕΠΙΒΗΤΟ-ΡΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ», σελ. 64, Πύργος 1984.

Νίκου Β. Τυπάλδου: «ΜΙΚΡΟ ΟΛΟΙ-ΠΟΡΙΚΟ ΜΕΓΑΛΩΝ ΩΡΩΝ», σελ. 32, 'Αθήνα 1985.

Παναγιώτη Ε. Σταύρακα: «ΠΟΡΕΙ-ΕΣ», σελ. 64, 'Αθήνα 1985.

ΝΙΚΟΣ BLETAS DUCARIS: «UNO SPECCHIO» (VENTITRE POETI GRECI), P. 182 - IMOLA ITALIA 1985.

ΝΙΚΟΣ BLETAS DUCARIS: «IRAN, CUOR MIO», P. 74 - ITALIA 1985.

Γ. Ι. Χριστογιάννη: «ΑΠΟΛΙΘΩΜΕΝΑ ΜΕΙΔΙΑΜΑΤΑ», σελ. 80, έκδ. «'Εστία», 'Αθήνα 1984.

Κύπρου Χρυσάνθη: «ΛΤΡΙΚΟΣ ΛΟ-ΓΟΣ Α'», σελ. 480, έκδ. «'Ιδρυμα Α. Γ. Λεβέντη», Λευκωσία 1985.

Κύπρου Χρυσάνθη: «ΛΤΡΙΚΟΣ ΛΟ-ΓΟΣ Β'», σελ. 248, έκδ. «'Ιδρυμα Α. Γ. Λεβέντη», Λευκωσία 1985.

Γιώργου Βρέλλη: «ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΟ-ΝΕΤΤΑ 1945—1985 Ε'», σελ. 64, Γιάννι-να 1985.

Μανόλη —Γιακουμάκη: «ΜΙΚΡΗ ΚΑ-ΘΟΔΗΓΗΣΗ», σελ. 72, έκδ. «'Ωλήν», 'Α-θήνα 1984.

'Ελευθερίας Ντάνου: «ΜΟΛΤΒΙΕΣ ΤΟ-ΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ», σελ. 40, 'Αθήνα 1985.

Μιχάλη Δελησάββα: «ΚΑΤΟΨΕΙΣ», σελ. 48, έκδ. «Διογένης», 'Αθήνα 1985.

Αἰγλῆς Ζωγράφου - Σιμαλαρίδου: «ΣΤΟ ΡΥΘΜΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ», σελ. 64, 'Αθήνα 1984.

'Αργύρη Μπάρη: «ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΚΑΘΡΕΦΤΗ», σελ. 32, Θεσσαλονίκη 1985.

Γ. Παναγόπουλου: «ΚΑΤΙ ΛΙΓΟ ΑΚΟ-ΜΑ», σελ. 64, έκδ. «Διογένης», 'Αθήνα 1985.

'Αλέξη Ζήρα: «Ο ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΕΡΩ-ΤΙΔΕΩΝ», σελ. 40, έκδ. «Πλέθρον», 'Α-θήνα 1984.

Σαράντου Παυλέα: «ΣΤΝΕΙΔΗΣΙΑΚΟ ΤΥΠΟΓΕΙΟ», σελ. 424, Θεσσαλονίκη 1985.

Γιάννη Μ. Θεοδώρου: «ΠΑΜΒΩΤΙΑ», σελ. 48, 'Αθήνα 1984.

Γιάννη Μ. Θεοδώρου: «Ο ΠΥΡΗΝΙ-ΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ Κ.Α.», σελ. 48, 'Αθή-να 1984.

Πεζογραφία

Γ. Δ. Χουρμουζιάδη: «ΤΟ ΞΕΡΙΖΩ-ΜΑ» (διηγήματα), σελ. 120, έκδ. «Ι. Σι-δέρη», 'Αθήνα 1984.

Κώστα Γ. Μίσσιου: «ΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΟΤ ΑΝΘΡΩΠΟΙ», σελ. 169, Μυτιλήνη 1985.

Βασίλη Δαμ. Χατζηνικολάου: «ΤΑΜΑ» (διηγήματα - ποιήματα), σελ. 80, 'Αθήνα 1985.

Γιάννη Μενούνου: «Η ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ ΣΗΜΕΡΑ», σελ. 104, έκδ. «Συντροφιά», 'Αθήνα 1984.

Στέλιου Ντόμαλη: «Ο ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ» (σκιαγραφία), σελ. 48, Λάρισα 1985.

Γαλάτειας Σαράντη: «ΕΛΕΝΗ (διηγῆ-ματα), σελ. 134, έκδ. «'Εστία», 'Αθήνα 1982.

'Ελλῆς Ρόζου: «ΣΑΧΑΡΑ Η ΜΟΙΡΑ» (μυθιστόρημα), σελ. 88, έκδ. «Θουκυδί-δης», 'Αθήνα 1985.

Βασίλη Ε. Τσιάτη: «ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΗ ΑΝΑΠΟΔΗΣΗ» (δόδοιπορικό), σελ. 160, Πειραιᾶς 1985.

Έπαμ. Γ. Μπαλούμη: «Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ — Β' ΑΕΤΟΠΟΤΑΑ» (μυθιστόρημα), σελ. 336, έκδ. «Κέδρος», Ἀθήνα 1984.

Γιάννη Α. Ἀνδρικοπούλου: «Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΤΩΝ ΣΤΑΦΥΛΙΩΝ» (μυθιστόρημα), σελ. 176, Ἀθήνα 1985.

Μενελάου Μαυρίδη: «ΚΑΦΕΝΕΙΟ — ΜΠΑΡ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ» (διηγήματα), σελ. 152, Ἀθήνα 1984.

Μενελάου Μαυρίδη: «Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΤ ΕΒΓΑΙΝΕ ΤΙΣ ΝΥΧΤΕΣ» (διηγήματα), σελ. 152, έκδ. «Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο», Ἀθήνα 1982.

Νίκου Ἀρβανίτη: «ΤΑ ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ» (ἀνθολογία), σελ. 128, έκδ. «Σύνδεσμος», Ἀθήνα 1982.

Ζαφείρη Στάλιου: «Η ΝΥΧΤΑ ΚΑΙ Η ΟΡΙΗ» (διηγήματα), σελ. 176, Ἀθήνα 1985.

Θόδωρος Βαρβάρης: «ΝΑΤΚΡΑΤΟΤΣΑ» (διηγήματα), σελ. 36, έκδ. «Πρωτόλειο», Ἀθήνα 1985.

Γιάννη Μ. Θεοδώρου: «ΝΑΠΟΛΕΩΝ... Ο ΑΓΡΟΦΥΛΑΚΑΣ» (διήγημα - κωμωδία), σελ. 166, Ἀθήνα 1984.

Παναγὴ Σκουζέ (Έπαμél. Γ. Βαλέτα): «ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗΣ Α-ΘΗΝΑΣ», σελ. 168, έκδ. Α. Κολόγλου, Ἀθήνα 1984.

ΙΣΤΟΡΙΑ — ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Δημ. Σ. Λουκάτου: «ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ», σελ. 192, έκδ. «Φιλοπότη», Ἀθήνα 1985.

Χρήστου Χ. Τζούλη: «ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ» (ἀπὸ τίς παραδόσεις στοὺς Α' Β' σπουδαστὲς τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων), σελ. 255, Γιάννινα 1984.

Φιλολογικοῦ Ἱστορικοῦ Λογοτεχνικοῦ Συνδέσμου Τρικάλων (Φ.Ι.Α.Ο.Σ.): «ΤΡΙΚΑΛΙΝΑ» (τόμος 4ος), σελ. 224, Τρίκαλα 1984.

Πάρι Στ. Κελαϊδῆ: «ΡΙΖΙΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΣΦΑΚΙΑ» (δεύτερος τόμος), σελ. 254,

έκδ. Ἀφὼν Βαρδινογιάννη, Ἀθήνα 1984.

Λαογραφικῆς - Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλασσόνας: «Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» (ἀνακρινώσεις στὸ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο), σελ. 200, Ἑλασσόνα 1984.

Βασίλη Κραφίτη: «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ», σελ. 250, Ἀθήνα 1985.

Γ. Μ. Σκάγια: «ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΛΕΣΙΒΙΤΣΑΣ - ΗΠΕΔΡΟΥ» (ἔκδοση πρώτη), σελ. 290, Ἀθήνα 1979.

Κώστα Π. Λαζαρίδη: «ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ ΤΟ ΚΟΤΚΟΤΑΙ» (τόμ. Α' Ἡ Λαογραφία του), σελ. 80, Γιάννινα 1984.

Νίκου Κ. Λιόλιου: «ΤΙ ΕΙΔΑ ΚΑΙ ΤΙ ΑΚΟΤΣΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ», σελ. 370, Ἀθήνα 1983.

Γιάννη Γ. Σάρρα: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΗΓΟΤΜΕΝΙΤΣΗΣ 1500 — 1950», σελ. 712, Ἀθήνα 1985.

Βύρωνα Δάβου: «ΣΤΟΝ ΠΤΡΓΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ ΤΟΥ 1821—1830», σελ. 416, έκδ. ἐφημερίς «Πατρίς», Πύργος 1985.

Στρατῆ Παπαμανουσάκη: «ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΤΑΛΟΓΟΥ ΧΑΝΙΩΝ 1884—1984», σελ. 228, έκδ. Δικηγ. Συλλ. Χανίων, Χανιά 1984.

Λεάνδρου Βρανούση: «Η ΔΙΑΚΗΡΤΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Ο ΚΟΡΑΗΣ», σελ. 40, έκδ. «Ομήρειον Πνευματικὸν Κέντρον», Ἀθήνα 1984.

Ἀσπασίας Μίχα - Λαμπάκη: «ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΕΣ ΠΙΤΤΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», σελ. 18 (ἀνάτυπο Β' Τοπ. Συνεδρίου Μεσσην. Σπουδῶν), έκδ. «Ἑταιρ. Πελοποννη. Σπουδῶν», Ἀθήνα 1984.

Ἀσπασίας Μίχα: «Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΘΙΣΒΗΣ ΘΗΒΩΝ» (ἀνάτυπον ΣΤ' τόμου Ἑπετηρίδος Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν), σελ. 24, Ἀθήνα 1977.

Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη: «ΛΑΪΚΕΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΤΥΛΕΙΣ» (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Ι' τόμο «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν»), σελ. 18, Ἀθήνα 1985.

Κώστα Π. Λαζαρίδη: «Η ΛΟΓΙΟΣΤ-

ΝΗ ΤΟΤ ΓΙΑΤΡΟΤ ΑΛΕΞ. ΓΕΩΡΓΙ-ΤΣΗΝ», σελ. 12 (άνατυπο από τὸ «Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» 1985, Ἰωάννινα 1985.

Λεντέρη Μαρινέλλη: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΤΑΙΟΤ ΠΑΤΡΩΝ», σελ. 96, Πάτρα 1985.

ΔΟΚΙΜΙΑ — ΜΕΛΕΤΕΣ

Θ. Μ. Πολίτη: «ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ», σελ. 272, ἐκδ. «Πολύπλευρο», Μεσολόγγι 1984.

Γ. Δ. Χουρμουζιάδη: «ΝΕΕΣ ΕΠΟΠΤΕΙΕΣ», σελ. 200, ἐκδ. «Ι. Σιδέρης», Ἀθήνα 1984.

Θεοδ. Δασκαλοπούλου: «ΩΡΕΣ ΜΑΧΗΣ», σελ. 136, ἐκδ. «Μαυρίδης», Ἀθήνα 1981.

Γ. Χατζηχωστῆς: «ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ» (προσεγγίσεις στὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του), σελ. 96, Λευκωσία 1984.

Πανεπιστημίου Βουδαπέστης: «ΟΜΟΝΟΙΑ» (Ἐπετηρίδα τῆς Ἑδρας τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας καὶ Λογοτεχνίας), σελ. 268, BUDAPEST 1983.

Μανώλη Πράτσια: «ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΦΚΑ», σελ. 32, ἐκδ. «Νέα Σκέψη», Ἀθήνα 1985.

Εὐαγγ. Παπαχρίστου - Πάνου: «Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ», σελ. 264, ἐκδ. «Διογένης», Ἀθήνα 1983.

Εὐαγγ. Παπαχρίστου - Πάνου: «ΜΟΡΦΕΣ ΑΙΘΡΙΑΣ», σελ. 160, Ἀθήνα 1980.

Π. Β. Πάσχου: «ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ», σελ. 216, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1983.

Γιώργη Θ. Πρίντιπα: «ΛΟΓΑΔΕΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΤΣ», σελ. 280, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1984.

Κώστα Γάλλου: «ΚΑΤΟΠΤΡΑ ΤΨΟΥΣ», σελ. 112, ἐκδ. «Συντροφιά», Ἀθήνα 1984.

Κωστή Μελισσαροπούλου: «ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΑ» (ἀνθολογία), σελ. 1982, Ἀθήνα 1985.

Κων. Δωμ. Μουρατίδου: «ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ», σελ. 128, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Τύπος», Ἀθήνα 1985.

Γιάννη Μουτάφη: «ΦΩΤΗΣ ΑΓΓΟΥΛΕΣ», σελ. 88, Ἀθήνα 1985.

Δημοσθένη Ζαδέ: «ΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΟΝ

ΞΕΝΟ ΜΟΧΘΟ», σελ. 304, ἐκδ. «Τριφυλιακή Ἑστία», Ἀθήνα 1985.

Ἑκδοση περιοδικοῦ «ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ»: «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ», σελ. 308, Θεσσαλονίκη 1985.

Κύπρου Χρυσάνθη: «ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΙΠΕΡΤΗΣ», σελ. 60, Λευκωσία 1985.

ΘΕΑΤΡΟ

Κωστούλας Μητροπούλου: «Η ΤΕΛΕΤΑΙΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ», σελ. 48, ἐκδ. «Γκοβόστης», Ἀθήνα 1984.

Ζαφείρη Στάλιου: «Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΙΡΑΠΕ», σελ. 88, Ἀθήνα 1983.

ΕΙΔΙΚΑ — ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

Γ. Τσουγιόπουλου: «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ» (ἔρευνα καὶ ἐκδσεις Ἑθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν), σελ. 130, Ἀθήνα 1984.

Γρ. Γκιζέλη - Ρωξ. Κανταντζόγλου - Ἀφροδ. Τεπέρογλου - Β. Φίλα: «ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ: ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ» (ἔρευνα καὶ ἐκδόσεις τοῦ Ἑθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν), σελ. 152, Ἀθήνα 1984.

Νίκου Πανταζίδη - Κούλας Κασιμάτη (σὲ συνεργασία μὲ: Ἑλισάβετ Ἀλλισον, Νανὰ Μοσχονᾶ, Μαρίνα Πετρονάτη, Κώστα Τσακίρη, Πάρι Τσάρτα): «ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΣΤΗΘΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΤΟΤΑΣ» (ἔρευνα καὶ ἐκδόσεις τοῦ Ἑθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν) σελ. 128, Ἀθήνα 1984.

Ἑθν. Κέντρου Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν: «ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ», σελ. 60, Ἀθήνα 1984.

Νομαρχίας Ἰωαννίνων: «Α' ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΟ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (πρακτικά), σελ. 152, Ἰωάννινα 1984.

Βασιλείου Α. Δήμου: «Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΓΚΟΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΣ ΒΛΑΧΙΑΝ ΜΕΤΟΧΙΑ ΑΥΤΗΣ ΒΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΡΟΤΗΠΟΛΕΩΣ» (διδα-

πορική διατριβή), σελ. 398, 'Ιωάννινα 1983.

Χρυσήδης Τζουβάρα - Σούλη: «ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΑΓΓΙΕΑ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ» (άνάπτυξο ἀπὸ τὸν ΙΓ' τόμο τῆς «Δωδώνης»), σελ. 18, Γιάννινα 1984.

Κ. Μητσάκη: «ΤΟ ΕΜΨΥΧΟΝ ΤΔΩΡ» (Μελέτη μεσαιωνικῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας), σελ. 546, ἐκδ. «Φιλοπώτῃ», Ἀθήνα 1983.

'Ηλία Νικολακοπούλου: «KOMMATA KAI BOYΛEYTIKES EKΛOΓES ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1946—1964», σελ. 576, ἐκδοσὴ 'Εθν. Κέντρου Κοινωνικῶν 'Ερευνῶν, Ἀθήνα 1985.

INSTITUT FRACAIS D' ETUDES BYZANTINES: «REVUEDES ETUDES BYZANTINES (TOME 48 - ANNEE 1985), PARIS,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

'Αθηνῶν

«ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ» (ἐκδ. 'Επιστημονικῆς 'Ενωσῆς «Νέα Παιδεία»), τ. 32—33.

«ΓΛΩΣΣΑ» (ἐκδ. «Νέα Παιδεία», ἔτος 2, τ. 7.

«ΘΕΟΛΟΓΙΑ» (τρίμηνον ἐπιστημονικὸν περιοδικόν), τόμ. 55, τ. 3.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (Δελτίον τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος), ἔτος ΞΒ', τ. 8.

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (ἐκδ. Δελτίου «'Εκκλησία»), ἔτος ΛΔ', τ. 8.

«ΤΡΙΦΤΛΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ» (δύμηνη περιοδικὴ ἐκδοσὴ Συλλόγου «'Αρκαδία»), τ. 55.

«ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» (ἐκδ. 'Εμμ. 'Ιδ. Παπαγιωργακῆς), τ. 302—303.

«ΑΙΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» (ἐκδ. Γ. Βαλέτας), τ. 82.

«Η ΔΕΞΗ» (μην. λογ. περιοδικό, ἐκδ. Α. Φωστιέρης καὶ Θ. Νιάρχος), τ. 20.

«ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ» (μην. λογ. περιοδικό, ἐκδ. Ε. Χ. Κουλούρη), τ. 155.

«ΙΛΙΟΣΟΣ» (δύμηνο περιοδικό, διευθυντῆς Κ. Μελισσαρόπουλος), τ. 165.

«ΕΥΘΥΝΗ» (μην. περιοδ. Νεοελλ. Πνευμ. Προβληματισμοῦ), τ. 160.

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (μην. ἐκδ. «'Ηπειρωτικῆς 'Εταιρείας»), τ. 101.

«ΙΑΤΡΟΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΤΕΓΗ» (τρίμ. ἐκδ. 'Ὡς Λαμπίρη), τ. 64.

«ΚΟΝΙΤΣΑ» (μην. περιοδικό), τ. 58—59.

«ΣΤΑΘΜΟΙ» (μην. ἐκδ. Τέχνης καὶ Κριτικῆς, ἐκδ. Γ. Μ. Πολιτάρχης), τ. 88.

«ΚΑΣΤΑΛΙΑ» (ἐκδ. 'Ελληνικῆς 'Εταιρ. 'Ιατρῶν Λογοτεχνῶν), τ. 77.

«ΕΥΦΟΡΙΩΝ» (μην. ἐκδ. Τ. Παπαϊωάννου).

«ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (μην. περιοδ. 'Ενωσῆς Δασολόγων Δ.Τ.), ἔτος 1984, τ. 7—8.

«ΑΓΩΓΗ» (μην. περιοδ. ἐκδ. Χριστιανικῆς 'Ενώσεως ἐκπ/κῶν), τ. 325.

«ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» (μην. ἐκδ. Σπ. Α. Βοβολίνης), τ. 604.

«ΘΕΣΣΑΛΙΚ ΕΣΤΙΑ» (δύμηνο λογοτ. περιοδικό, ἐκδ. Μιχ. Σταφυλᾶς), τ. 74.

«ΑΚΤΙΝΕΣ» (μην. περιοδικό Χριστιανικῆς 'Ενώσεως «'Ακτίνες»), τ. 460.

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ» (μην. περιοδ. Χριστιανικῆς 'Ενώσεως «'Ακτίνες»), τ. 318.

«ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» (μηνιαῖο περιοδικό Πανελληνίου Συνδέσμου Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, ἐκδ. φ. Χατζίδης), τ. 96—97.

«ΣΜΤΡΝΑ» (μηνιαῖο γολοτ. περιοδικό, ἐκδ. 'Ισαβέλλας Μλόδρουβα), τ. 176.

«ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ» (μην. ἐπιθεώρησι, ἐκδ. 'Ηλ. Γ. 'Ασημακόπουλος), τ. 184.

«ΤΟΤΡΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ» (τρίμηνη ἐκδ. 'Ενωσῆς Δημοσιογράφων καὶ Συγγραφέων Τουρισμοῦ).

«ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ» (ἐκδ. Γιάννης Μπενέκος), τ. 4.

«ΕΛΙΚΩΝΑΣ» (μην. λογοτ. περιοδικό, ἐκδ. Γιάννης Μπαρμπαγιάννης), τ. 60.

«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ» (τρίμ. περιοδ., ἐκδ. Γ. Πηρουνάκης), τ. Β' 18α'.

«ΑΓΡΟΤΙΚΗ» (μην. ἐπιθεώρ. Α.Τ.Ε.), τ.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΤ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΤ ΑΘΗΝΩΝ», τ. 213.

«Ο ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΗΣ» (δύμηνο περιοδικό Συνδ. 'Εκδρομέων «Φυσιολάτρης»), τ. 400.

«ΠΑΡΙΑΝΑ» (τετράμ. περιοδ., ἐκδ. Ν. Χρ. 'Αλμπράντης), τ. 17.

«ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» (ἔκδ. Λευτ. Κορέλης), τ. 22.

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ» (ἔκδ. "Ενώσης Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν), τ. 19.

«ΣΤΥΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ» (μην. ἔκδοση Γ. Ν. Παπαγεωργίου), τ. 94.

«ΤΟΜΕΣ» (διμην. περιοδ. πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ), τ. 91.

«ΔΕΛΦΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ» (ἔκδ. Φ. Δέληφ), τ. 51.

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΤΗΝΕΡΓΑΣΙΑ» (ἔκδ. Κ. Μ. Σταμάτης), τ. 6.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ» (ἔκδ. Ἀλ. Βασιλείου), τ. 4.

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ» (ἔκδ. Ἑθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν), τ. 50.

«ΤΟ ΜΑΤΡΟ ΡΟΔΟ» (μην. ἔκδ. Σοφ. Λιγνῆ), τ. 7—10.

«INTERNATIONAL» (ἔκδ. Ποθ. Δ. Κορέλλα), τ. 41—42.

«ΠΡΟΣΗΛΙΟ» (μην. ἔκδ. Γιάννη Μπαρμπαγιάννη), τ. 2.

«ΙΣΡΑΗΛΙΝΑ ΝΕΑ», τ. 187.

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ» (ἔκδ. Πανελλ. Γραμματίων καὶ Τεχνῶν), τ. 1.

«ΧΡΟΝΙΚΑ» (μην. ἔκδ. Ἰσραηλ. Συμβουλίου Ἑλλάδος), τ. 73.

«ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ» (ἔκδ. Διπλωμ. Ἀντιπροσ. «PLO» Ἀθηνῶν), τ. 6.

«ΚΑΜΕΙΡΟΣ» (μην. ἔκδ. Μιχ. Ε. Ἀρφαρά), τ. 48—53.

Ἑπαρχίαις

«ΣΚΟΤΦΑΣ» (περιοδ. ἔκδ. Μουσικοφιλολογ. Συλλόγου Ἀρτης «Ὁ Σκουφᾶς»), τόμ. Ζ', τ. 66—67, Ἀρτα.

«ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ» (λογот. περιοδ., ἔκδ. Τηλ. Ἀλαβέρας), τ. 357—358, Θεσσαλονίκη.

«ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ» (δίμηνο θεολογικὸ περιοδικό, ἔκδ. Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), τ. 702, Θεσσαλονίκη.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΜΠΟΡΙΚΟΤ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΤ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», ἔτος ΑΗ', τ. 12.

«ΜΕΤΕΩΡΑ» (ἔκδ. Ἐκδρ. Μορφ. Ὁμίλου Τρικάλων), τόμ. 37, 247, Τρίκαλα.

«ΣΚΙΑΘΟΣ» (τρίμ. ἐπιθεώρ., ἔκδ. Χρ.

Β. Χειμῶνας), τ. 35, Σιάθος.

«ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (ἐτήσια ἔκδ. Στέφ. Ἰωαννίδη), τ. 37, Σέρρες.

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥΤ» (περιοδ. ἔκδ. Ἑταιρείας Θεσσαλικῶν Ἑρευνῶν), τ. 62, Βόλος.

«ΗΠΕΙΡΟΣ» (περιοδ. ἔκδ. Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας Θεσσαλονίκης), ἔτος Ζ', τ. 1, Θεσσαλονίκη.

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» ἔκδ. Ν. Σκληρός), τ. 152, Πάτρα.

«ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ» (μην. περιοδικό, ἔκδ. Ε. Π. Καλουδά), τ. 383, Θεσσαλονίκη.

«ΓΙΑΤΙ» (μην. ἐπιθεώρ., ἔκδ. Β. Ι. Τζανακάρης), τ. 117, Σέρρες.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ» (μην. περιοδικό, ἔκδ. Ν. Ι. Μέρτζος), τ. 225, Θεσσαλονίκη.

«ΕΛΕΤΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ» (ἔκδ. Α. Μάλαμας), τ. 55, Ἰωάννινα.

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΗΡ» (δίμ. περιοδικό, ἔκδ. Δ. Βακάλης), τ. 6, Ἰωάννινα.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΡΟΤΜΕΛΗ» (δίμηνο περιοδικό, ἔκδ. Κ. Δ. Ἀβραάμ), τ. 31, Λαμία.

«ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ» (δίμηνο περιοδικό, ἔκδ. Φιλεκαπιδ. Συλλόγου Φλωρίνης «Ὁ Ἀριστοτέλης»), τ. 164, Φλώρινα.

«ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΑ» (τρίμηνη ἔκδοση Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν), τ. 28, Ἀμφισσα.

«ΑΓΙΑ ΛΥΔΙΑ» (μην. ἔκδ. Ὁρθοδ. Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Λυδία»), τ. 14, Θεσσαλονίκη.

«ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ» (ἔκδ. Τεχν. Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος - Τμήμα Ἑπείρου), τ. 10, Ἰωάννινα.

«ΑΝΕΣΠΕΡΟ ΦΩΣ» (μην. πνευματικὴ ἐπιθεώρηση, ἔκδ. Ν. Α. Παπαδόπουλος), τ. 15, Κάτω Διμηνὶ Κορινθίας.

«ΔΙΑΛΟΓΟΣ» (τρίμηνη ἔκδοση Μορφωτικῆς Ἑνώσης Λεχαιῶν «Ὁ Καρκαβίτσας»), τ. 18, Λεχανά.

«ΣΤΥΝΔΕΣΜΟΣ» (μην. περιοδικό, ἔκδοση Χριστιανικῆς Στέγης Καλαμάτας), τ. 180, Καλαμάτα.

«ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ» μην. ἔκδ. Ρούλας Παπαδημητρίου), τ. 160, Θεσσαλονίκη.

«ΠΡΩΤΑΤΟΝ» (δύμνηνο ἁγιογραφικὸ πε-
ριοδικό, ἐκδ. Βιβλιοπωλείου «Πανσέλη-
νος»), τ. 12—13, Καρυνές Ἀγίου Ὁρους.

«ΟΡΦΕΑΣ» (δύμνηνη ἔκδοσις Ὀμίλου
«Ὁρφέας» Σερρών), τ. 6, Σέρρες.

«ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (ἐκδ.
Δημ. Βιβλιοθήκης Πρεβέζης), τ. 5, Πρέ-
βεζα.

«ΒΟΡΕΙΟΕΛΛΑΔΙΚΑ» (μην. περιοδι-
κό, ἐκδ. Φ. Τριάρχης), τ. 39, Θεσσαλονίκη.

«ΚΕΡΚΤΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (μην.
ἔκδοσις Κ. Δαφνής), τόμ. 41, Κέρκυρα.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ» (ἐκδ. Ἑ-
νωσῆς Πνευματικῶν Δημοσουργῶν Χανίων),
τ. 67, Χανιά.

«ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ» (ἐκδ. πολ. ομα-
δας «Φράγμα»), τ. 1, Λεχαινά.

«ΛΑΟΧΟΣ» (τρὶμ. περιοδικό, ἐκδ. Β.
Α. Καρατόλια), τ. 4, Λάρισα.

«Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΠΑΛΙΟΧΩΡΙΤΩΝ»
(τρὶμ. ἐκδ. Συλλόγου Παλιοχωριτῶν), τ.
6, Ἰωάννινα.

Ἑξωτερικοῦ

«HISTORICA I ABSTRACTS», 1983, U.
S.A.

«LA CULTURE DEL MONDO», ANN.
XXXVIII, T. 3—4, ROMA.

«CITA DI VITA», 1984/6, FIRENZE.

«REVUE RUMAIN», BUDAPEST.

«ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ», ἔτος ΙΕ', τ.
35, Λευκωσία.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ», τ. 289, Λευ-
κωσία.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Ἡ Χριστιανικὴ Λογοτεχνικὴ Συντροφιά προκηρύσσει Πανελλήνιο Διαγωνισμό γιὰ
τὴν ἀπονομὴ τῶν κατωτέρω λογοτεχνικῶν βραβείων:

1. Τὸ ἐτήσιο βραβεῖο τοῦ Ἰδρύματος «ΚΑΤΙΓΚΩ ΚΑΙ ΓΙΩΡΓΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΑΙ-
ΜΟΣ» στὴ μνήμη Κατίγκως Λαιμοῦ, δρχ. 200.000, γιὰ ποιητικὴ συλλογὴ ἢ μυθιστόρημα
ἢ δοκίμιο ἢ κριτικὴ μελέτη μὲ τοὺς ἐξῆς ὅρους: α) Τὸ ἔργο πρέπει νὰ ἔχει ἐκδοθεῖ μέσα
στὸ 1984, β) ἡ βράβευσις θὰ γίνῃ σὲ συνάρτησιν μὲ τὴν ὅλη λογοτεχνικὴ προσφορά τοῦ
διαγωνιζομένου καὶ γ) ἡ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλέξῃ καὶ ἀπὸ μὴ ὑποβλη-
θέντα ἔργα.

2. Βραβεῖο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δρχ. 70.000.
γιὰ ἀνέκδοτο μυθιστόρημα γιὰ παιδιὰ ἢ ἐφήβους.

3. Βραβεῖο τοῦ Συλλόγου «ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΡΟ» στὴ μνήμη Ἀννας Ραπίτου, δρχ.
60.000, γιὰ ἀνέκδοτη ποιητικὴ συλλογὴ ἢ συλλογὴ διηγημάτων, ἢ γιὰ συλλογὴ ποὺ ἔχει
ἐκδοθεῖ μέσα στὸ 1984.

4. Βραβεῖο ἀθλοθετημένο ἀπὸ τὸν Νίκο Τοιρώνη στὴ μνήμη τῶν γονέων του, δρχ.
50.000, γιὰ βιβλίον ἐκδοθὲν ἢ ἀνέκδοτο ἀναφερόμενο στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Εὐγένιου
τοῦ Αἰτωλοῦ.

5. Βραβεῖο Ἐκδόσεων Κ. Κακουλίδη στὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ Ἀλέξανδρου Κρέστο-
βιτς, δρχ. 30.000, γιὰ ἀνέκδοτη ποιητικὴ συλλογὴ ἢ συλλογὴ διηγημάτων, μὲ τὸν ὅρο
ὅ διαγωνιζόμενος νὰ μὴν ἔχει ἐκδόσει ἄλλη συλλογὴ ἢ νὰ ἔχει ἐκδόσει τὸ πολὺ μιὰ
συλλογὴ.

— Γενικοὶ ὅροι γιὰ ὅλα τὰ βραβεῖα:

α) Τὰ ἔργα πρέπει νὰ εἶναι χριστιανικῆς πνοῆς καὶ νὰ κινεῖνται μέσα στὸ ἑλληνο-
ρθόδοξο πνεῦμα καὶ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία.

β) Προθεσμία ὑποβολῆς ἔως 15 Ὀκτωβρίου 1985, σὲ τρία ἀντίτυπα τὰ ἐκδοθέντα
καὶ σὲ δύο δακτυλογραφημένα τὰ ἀνέκδοτα.

γ) Ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων θὰ γίνῃ ὡς τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1985.

— Πληροφορίες καὶ διεύθυνση ἀποστολῆς: Χριστιανικὴ Λογοτεχνικὴ Συντροφιά,
Θάλασσας 32 — Χολαργός 155 61, Ἀθήνα, τηλ. 65 12 976.

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ Κ. ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ 1984

Ἀπευθυνόμενος στους μετόχους ο Διοικητής της Ἐθνικῆς Τράπεζας Κ. Στέλιος Παναγόπουλος κατὰ τὴ γενικὴ συνέλευση τόνισε, μεταξύ ἄλλων:

Κύριος ἄξονας τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς τῆς Τράπεζας ἦταν καὶ πάλι ἡ κάλυψη τῶν πιστωτικῶν ἀναγκῶν ὑγίων ἐπιχειρήσεων, μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση σ' αὐτὲς που ἐμφανίζουν ἀναπτυξιακὲς προοπτικὲς καὶ ἐξαγωγικὸ προσανατολισμό.

Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ ἀνάλογων κριτηρίων συνεχίστηκε συστηματικὰ καὶ ἡ χρηματοδότηση μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων καὶ βιοτεχνιῶν τῶν ὁποίων οἱ προοπτικὲς τῆς μελλοντικῆς τους ἀνάπτυξης ἐξασφαλίζουν τὴν ἐπιθυμητὴ ἀναδιάρθρωση καὶ ἐπέκταση τῆς μεταποιητικῆς ὑποδομῆς τῆς Χώρας.

Στὸν κρίσιμο τομέα τῶν ὑπερχρεωμένων ἐπιχειρήσεων εὐνοϊκὴ ἐξέλιξη μέσα στὸ 1984 ἦταν ἡ δραστηριοποίηση καὶ ἄλλων φορέων τοῦ Δημοσίου καὶ τοῦ πιστωτικοῦ συστήματος γιὰ τὴν προσωρινὴ πιστωτικὴ στήριξη ἐπιχειρήσεων, ποὺ ἔχουν ὑπαχθεῖ στὸ Ν. 1386)83, μέχρι τὴν πλήρη ἐξυγίανση τῆς χρηματοοικονομικῆς δομῆς τους. Ταυτόχρονα, φαίνεται νὰ οριστικοποιεῖται τὸ πρότυπο τῆς λύσης γιὰ τὴν ἐξυγίανση τῶν προβληματικῶν ἐπιχειρήσεων. Στὴ λύση αὐτή, μαζί μὲ τὴν Τράπεζα, σημαντικὴ συμβολὴ θὰ προσφέρουν καὶ ἄλλοι φορεῖς τοῦ δημοσίου τομέα.

Παράλληλα, ἡ Τράπεζα ἐξαντλεῖ κάθε δυνατότητα ὥστε, μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἀποφάσεων τῶν νομισματικῶν ἀρχῶν, νὰ ἀποτρέψει τὴν ἐπιδείνωση τῆς χρηματοοικονομικῆς δομῆς ἄλλων διώσιμων ἐπιχειρήσεων, γιὰ τὶς ὁποῖες ἂν δὲν ληφθοῦν γρήγορα μέτρα, κινδυνεύουν νὰ καταστοῦν ὑπερχρεωμένες.

Τὴ Διοίκηση τῆς Τράπεζας ἐξακολουθεῖ ν' ἀπασχολεῖ ἔντονα ἡ ἀνάγκη στήριξης καὶ διατήρησης σὲ λειτουργία ὀρισμένων μεγάλων διώσιμων ἐπιχειρήσεων, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ὑπέρμετρη ὑπερχρέωση καὶ δὲ διαθέτουν τὰ μέσα γιὰ αὐτοδύναμη οἰκονομικὴ ἐξυγίανση. Παράλ-

ληλα, ἐπιδίωξη τῆς Τράπεζας παραμένει ἡ πρόληψη μὲ κάθε δυνατὸ μέσο τῆς ὑπερχρέωσης ἄλλων μεγάλων καὶ μεσαίων ἐπιχειρήσεων, γιὰ τὶς ὁποῖες ὑπάρχουν ἐνδείξεις γιὰ ἐνδεχόμενη ἀνατροπὴ τῆς χρηματοοικονομικῆς τους ἰσορροπίας.

Γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτὲς ἡ ὀριστικὴ ἐξυγίανση ἀπαιτεῖ τὴ μετοχοποίηση τοῦ συνόλου ἢ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν ὑφισταμένων ἀφειλῶν τους κι αὐτὸ πρέπει νὰ ὑλοποιηθεῖ μὲ τὴ συνεργασία καὶ ἄλλων φορέων τοῦ δημόσιου τομέα.

Ἐξάλλου, στὴ δεύτερη περίπτωσι, τῆς πρόληψης, μέσα στὰ πλαίσια ποὺ ἔθεσε ἡ ὑπ' ἀριθ. 341 Ἀπόφαση τοῦ Διοικητῆ τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος ἔγιναν καὶ γίνονται ρυθμίσεις σὲ μακροχρόνια βάση τῶν ληξιπρόθεσμων ὑποχρεώσεων ἐπιχειρήσεων, μετὰ ἀπὸ προσεκτικὴ στάθμιση τῶν δυνατοτήτων τους γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν νέων δόσεων καί, ὅπου κρίθηκε ἀναγκαῖο, συνδυάζονται μὲ πρόσθετες χορηγήσεις.

Ἡ συνολικὴ πιστωτικὴ ἐπέκταση τῆς Τράπεζας κατὰ τὸ 1984, δὲν ἦταν ἀνάλογη μὲ τὴν ἄνοδο τῶν πιστωτικῶν διαθεσίμων της. Γιὰ τὴν ἐκτίμηση ὅμως τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους τῆς πιστωτικῆς ἐπέκτασης τῆς Τράπεζας μέσα στὸ 1984 θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη οἱ ἐπόμενοι κύριοι παράγοντες ποὺ ἐπηρέασαν σὲ ἀξιόλογο βαθμὸ τὴ διαμόρφωσή της. Ἔτσι, ἐπιβράδυνση στὴν αὔξηση τῶν χρηματοδοτήσεων ἄσκησαν οἱ χειρισμοὶ τῆς Τράπεζας ἔναντι ὀρισμένων ὑπερχρεωμένων ἐπιχειρήσεων, ποὺ ἀποσκοποῦν κυρίως στὴν ἀνακοπὴ τῆς περαιτέρω ἐπιδείνωσης τῆς κεφαλαιακῆς τους δομῆς. Στὰ πλαίσια αὐτὰ δὲ λογίζονται τόκοι στὰ δάνεια ἐπιχειρήσεων πού, κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς συνθήκες, ἐκτιμᾶται ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τοὺς καταβάλουν οὔτε τώρα οὔτε στὸ μέλλον.

Θετικὴ ἐπίδραση στὰ ἀποτελέσματα ἀσκήθηκε ἀπὸ τὴν αὔξηση τῶν ἐπιτοκίων τῶν ἐντόκων γραμματίων τοῦ Δημοσίου, σὲ ἐπίπεδα ποὺ καλύπτουν τὸ κόστος

συγκέντρωσης των τραπεζικών κεφαλαίων. Ξεάλλου, η ένισχυση της απόδοσης των υψηλοτόκων καταθέσεων, οι οποίες έφτασαν ν' αποτελούν το 31% του συνόλου των άποταμειευτικών καταθέσεων και δέν ήταν μέχρι τώρα έλκυστικές, είχε ως συνέπεια τὸ κόστος συγκέντρωσής τους νὰ πάψει νὰ ἐπηρεάζει αρνητικά τὰ ἀποτελέσματα τῆς Τράπεζας.

Οἱ εὐνοϊκὲς ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὶς ρυθμίσεις αὐτὲς πάνω στὰ ἀποτελέσματα τῆς Τράπεζας ἐξουδετερώθηκαν σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ ἀντίθετες ἐπιδράσεις, πού προήλθαν κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴ μεγάλη διέγερση τῶν δεσμευμένων κεφαλαίων στὴν Κεντρικὴ Τράπεζα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπόδοση σημαντικὰ χαμηλότερη ἀπὸ τὸ κόστος συγκέντρωσής του. Στους παράγοντες πού ἐπέδρασαν μειωτικὰ στὴ διαμόρφωση τῆς ἀποδοτικότητος τῆς Ἑθνικῆς περιλαμβάνεται καὶ ἡ προσπάθεια πού καταβάλλει ἡ ἴδια γιὰ τὴν ἐξυγίανση τοῦ χρηματοοικονομικοῦ κόστους ὑπερχρεωμένων ἐπιχειρήσεων. Στὴν προσπάθειά της αὐτὴ ἡ Τράπεζα παύει νὰ λογίζει τόκους γιὰ δάνεια πρὸς ἐπιχειρήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες φαίνεται ὅτι δέν ὑπάρχουν προοπτικὲς νὰ τοὺς καταβάλουν οὔτε στὸ ἀπώτερο μέλλον. Ἡ διέγερση τῶν περιθωρίων τῆς Τράπεζας ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση καὶ γιὰ τὴν ταχεῖα δραστηριοποίησή της στὴν προσφορὰ νέων ὑπηρεσιῶν πρὸς διάφορους τομεῖς τῆς οικονομίας καὶ ιδιαίτερα γιὰ τὴν πρωτόβουλη προώθηση νέων ἐπενδύσεων καὶ τὴν ὀλοκληρωμένη ἐξυπηρέτηση τῶν βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων. Στους τομεῖς αὐτοὺς εἶναι ἔκδηλη ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν προσφορὰ νέων ὑπηρεσιῶν—πέρα ἀπὸ τὶς κλασικὲς τραπεζικὲς, πού καλύπτονται ἱκανοποιητικὰ ἀπὸ τὴν Τράπεζα—γιὰ τὶς ὁποῖες ὅμως χρειάζεται ἡ δημιουργία νέας ὑποδομῆς, ἐξαιρετικὰ ὑψηλοῦ κόστους.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Τράπεζας συγκεντρώθηκε τὸ 1984 στὴν κατὰ προτεραιότητα χρηματοδότηση ὑγιᾶν ἐπιχειρηματικῶν πρωτοβουλιῶν. Ἔτσι, ἡ Ἑθνικὴ ἀνταποκρίθηκε ἱκανοποιητικὰ στὴ σχετικὴ ζήτηση πιστώσεων, ἡ ὁποία ὅμως ἦταν γενικὰ συγκρατημένη. Ἡ πιστωτικὴ ἐπέ-

κταση τῆς Τράπεζας ἦταν τὸ 1984 ταχύτερη σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1983, παρὰ τοὺς παράγοντες πού προαναφέρθηκαν καὶ ἐπέδρασαν περιοριστικὰ στὴ διαμόρφωσή της.

Εἰδικότερα, ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν πιστώσεων πρὸς τὴ βιομηχανία σημείωσε ἐπιτάχυνση στοὸ 1984 σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἀμέσως προηγούμενο χρόνο.

Ἡ Τράπεζα εἶναι ἀποφασισμένη καὶ ὑποχρεωμένη νὰ ἐξαντλήσει καὶ τὰ τελευταῖα περιθώρια τῶν δυνατοτήτων της γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἐπίλυση τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος τῶν ὑποχρεωμένων ἐπιχειρήσεων.

Ξεάλλου, ἡ Διοίκηση, μέσα στὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων τῆς Τράπεζας, συνεχίζει παράλληλα νὰ καταβάλλει προσπάθειες γιὰ τὴ βελτίωση τῆς χρηματοοικονομικῆς δομῆς μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπιχειρήσεων, οἱ ὁποῖες ἀντιμετωπίζουν ταμειακὲς δυσχέρειες πού ὀφείλονται, κατὰ βάση, στὴ σημερινὴ οἰκονομικὴ συγκυρία. Στὸν τομέα τῆς βιοτεχνικῆς πίστης ἡ Τράπεζα συνέχισε μὲ συνέπεια καὶ κατὰ τὸ 1984 τὴν πολιτικὴν ἐνίσχυσης ὑγιᾶν καὶ δυναμικῶν ἐπιχειρήσεων, μικροῦ καὶ μεσαίου μεγέθους, οἱ ὁποῖες εἶναι βιώσιμες καὶ ἐμφανίζουν ἀναπτυξιακὲς προοπτικὲς. Γενικότερα, ἡ Τράπεζα σταθμίζει προσεκτικὰ τὴν πολιτικὴν της ἐναντι τῆς βιοτεχνίας, μὲ σκοπὸ νὰ προστατεύσει κυρίως τὴν τελευταία ἀπὸ τὶς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις μιᾶς μελλοντικῆς ὑπερχρέωσης, πού θὰ ἦταν δυνατό νὰ δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴν πιστοδότηση τοῦ κλάδου πέρα ἀπὸ τὶς εὐλογες ἀνάγκες του σὲ ξένα κεφάλαια.

Ἡ ἄσκηση τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἔχει σημαντικὸ κόστος γιὰ τὴν ἴδια τὴν Τράπεζα ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραμένουν δεσμευμένα στὴν Κεντρικὴ Τράπεζα, μὲ ἀπόδοση πολὺ χαμηλότερη ἀπὸ τὸ κόστος συγκέντρωσής τους, ἀξιώλογα ποσὰ διαθεσίμων της, πού μπορούσαν νὰ εἶχαν διατεθεῖ σὲ βιοτεχνικὲς πιστώσεις.

Ἡ ζήτηση βιοτεχνικῶν πιστώσεων τὸ 1984 φαίνεται ν' ἀποκαταστάθηκε σὲ ἐπίπεδα, πού ἀνταποκρίνονται περισσότερο στὶς πραγματικὲς πιστοληπτικὲς ἀνάγκες τοῦ τομέα, μετὰ τὴ μεγάλη ἐξαρ-

ση που σημείωσε κυρίως τὸ 1982 καὶ δευτερευόντως τὸ 1983. Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ἐξυπηρέτησε καὶ τὸ 1984 σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ ὅλα τὰ εὐλόγα αἰτήματα γιὰ πιστωτικὴ στήριξη βιοτεχνιών. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ διερεύνηση τῶν σχετικῶν τῆς στοιχείων ἀπορρίπτεται ποσοστὸ κατώτερο ἀπὸ τὸ 2% τῶν αἰτημάτων, ποὺ υποβάλλονται γιὰ βιοτεχνικὰ δάνεια στὸ σύνολο τῶν μονάδων τῆς. Παράλληλα ἡ Τράπεζα ἔχει θέση στὴ διάθεση τῶν βιοτεχνιῶν ἕνα ἀποτελεσματικὸ μηχανισμό ποὺ καλύπτει γεωγραφικὰ ὅλη τὴ Χώρα, ἐνῶ ἐπιπλέον ὀργανωτικὰ καὶ λειτουργικὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐξυπηρετεῖ ὅλο καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὰ τὶς ἀνάγκες τους, μὲ σύγχρονη τραπεζικὴ ἀντίληψη. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ 1984, χάρις στὴν ἀποτελεσματικότερη διοικητικὴ ἀποκέντρωση καὶ τὴ λειτουργία τῶν Περιφερειακῶν Διοικήσεων ὁ μέσος χρόνος γιὰ τὴν ἐξέταση ἐνὸς βιοτεχνικοῦ αἰτήματος ἀπὸ ἱκανοποιητικὰ τῆς ἀρμοδιότητάς τους καὶ τὴ λήψη τῆς σχετικῆς ἀπόφασης ἔχει περιοριστεῖ σὲ 10 περίπου μέρες.

Γενικὰ ἡ Τράπεζα καταβάλλει συνεχῆ προσπάθεια γιὰ τὴ βελτίωση τῆς συνεργασίας τῆς μὲ τὴ βιοτεχνία.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς δραστηριότητάς τῆς Τράπεζας ἦταν τὸ 1984 τὰ ἀκόλουθα: Τὸ συνολικὸ ὑπόλοιπο τῶν καταθέσεων ἐσωτερικοῦ σὲ δραχμὲς ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ ἔτους τὰ 986,6 δισεκατομμύρια, ποσὸ ὑψηλότερο ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο τοῦ 1983 κατὰ 239,1 δισεκατ. ἢ 32,0% (αὐξηση 1983: 123,2 δισεκατ. ἢ 19%). Μὲ ὑψηλὸ ἐπίσης ρυθμὸ αὐτῆθηκαν καὶ οἱ καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς αὐξήσεως τῶν καταθέσεων ἐσωτερικοῦ σὲ δραχμὲς προήλθε ἀπὸ τὶς ἰδιωτικὲς καταθέσεις καὶ εἰδικότερα τὶς ἀποταμιευτικὲς (219,8 δισεκα-

τομμύρια). Ἀναλυτικότερα, θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἡ Ἑθνικὴ ἦταν ἡ πρώτη Τράπεζα ποὺ δραστηριοποιήθηκε ἔντονα στὸν τομέα τῶν βιοτεχνικῶν δανείων ἀπὸ τὸ ἀτέλει τοῦ 1981, αὐξάνοντας μὲ ρυθμὸ πολὺ ταχύτερο ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν τὸ συνολικὸ ὑπόλοιπο τῶν σχετικῶν λογαριασμῶν. Ἐτσι τὸ μεγαλύτερο, σὲ σχέση πάλι μὲ τὶς ἄλλες τράπεζες, τμῆμα τῶν δανείων τῆς βρίσκεται σὲ προχωρημένο στάδιο ὠριμότητας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρχουν ὑψηλότερες εἰσπράξεις σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἴδια δάνεια ἄλλων τραπεζῶν ποὺ ἄρχισαν ἀργότερα τὴν προσπάθειά τους γιὰ τὴν προώθηση τῶν βιοτεχνικῶν δανείων. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα προκύπτει ὅτι κατὰ τὸ 1983 καὶ 1984 οἱ ρυθμοὶ αὐξήσεως τῶν νέων χορηγήσεων τῆς Τράπεζας πρὸς τὴ βιοτεχνία δὲν διαφέρουν αἰσθητὰ (1982: 52,6 δισεκατ. δραχμῆς, 1983: 60,2 δισεκατ. ἢ +14,4%, 1984: 67,3 δισεκατ. ἢ +11,8%) ὥστε ἀπὸ τὸ λόγο αὐτὸ νὰ δικαιολογεῖται οὐσιώδης ἐπιβράδυνση στοὺς ρυθμοὺς αὐξήσεως τῶν υπολοίπων.

Στὸ 1984 βελτιώθηκαν πολλὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ μακροοικονομικὰ μεγέθη, γεγονὸς ποὺ ἐπηρέασε εὐνοϊκὰ καὶ τὶς συνθήκες κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες λειτουργεῖ τὸ τραπεζικὸ σύστημα. Ὡστόσο, σημαντικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν τραπεζῶν ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν καὶ χρειάζονται οἱ συστηματικὲς προσπάθειες τῆς Διοικήσεως γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῆς διοικητικῆς καὶ λειτουργικῆς δομῆς τῆς Τράπεζας στὶς σύγχρονες ἀνάγκες τῶν συναλλαγῶν καὶ τὶς σχετικὲς προοπτικὲς ποὺ διαγράφονται. Ἡ ἀναμενόμενη βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν κατὰ τὸ 1985, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ἐπέκταση τῆς ἀναδιοργάνωσης τῆς Τράπεζας, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ὀδηγήσουν σὲ αὐξηση τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς παραγωγικότητάς.

ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΤΒΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ἀνέπτυξε ὁ Διοικητὴς κ. Κώστας Σοφούλης στὴ Γ. Συνέλευση

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΗ

Τρία εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς Ε. Τ. Β. Α. τὸ 1984:

- Ἡ αὐξηση τῶν χορηγήσεων σὲ βαθμὸ σημαντικὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸν πληθωρισμό.
- Ὁ ψηλὸς ρυθμὸς αὐξησης τῶν διαθεσίμων, κυρίως ἀπὸ ἐξωτερικὸ δανεισμό ἀπὸ τὴν καταβολὴ τοῦ ὑπολοίπου τῆς αὐξήσεως τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τὸ Δημόσιο.
- Ἡ ἱκανοποιητικὴ ἐξέλιξη τῶν καθαρῶν κερδῶν ποὺ αὐξήθηκαν στὴ Χρῆση 1984 κατὰ 30% σὲ σχέση μετὰ τὰ ἀντίστοιχα κέρδη τοῦ 1983 καὶ ἦταν διπλάσια ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ 1982.

Οἱ συνολικὲς ἐκταμιεύσεις δανείων γιὰ τὸ 1984 αὐξήθηκαν κατὰ 42% τὸ 1984 ἔναντι τοῦ 1983 φτάνοντας τὰ 11,3 δισ. δρχ. Τὸ ποσοστὸ συμμετοχῆς τῆς Ε. Τ. Β. Α. στὴ μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση τῆς μεταποίησης, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ τουρισμοῦ, παρέμεινε σταθερὸ τὸ 1984 στὸ ἓνα τέταρτο περίπου τοῦ συνόλου.

Ἡ αὐξηση τῶν ἐγκρίσεων νέων δανείων στοὺς παραπάνω τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἀκολούθησε χαμηλότερους ρυθμούς: οἱ νέες ἐγκρίσεις τοῦ 1984 ἦταν 14, 3δισ. δρχ., κατὰ 30% μεγαλύτερες ἀπὸ τὸ 1983. Ἦδη μέσα στὸ 1985 ἡ οἰκονομικὴ ὕφεση ὑποχωρεῖ μετὰ ἐπιταχυνόμενο ρυθμό. Ὅμως, καὶ στὸ χρόνο αὐτό, ἀναμένεται ὅτι οἱ ἄμεσες ἀνάγκες σταθεροποίησης τῆς οἰκονομίας θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι παράγοντες περιορισμοῦ τῆς βελτίωσης τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ε. Τ. Β. Α. προσπαθεῖ νὰ δώσει ἰδιαίτερο βάρος στὴ δημιουργία νέων ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν. Κύριος ἄξονας δραστηριοποίησης τῆς Τράπεζας πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ εἶναι μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐπενδυτικὰ σχέδια σημαντικοῦ ὕψους, ὅπως ἡ ἀλουμίνια, τὸ ἐργαστάσιο λιγνιταερίου, τὸ συγκρότημα εὐγενῶν μετάλλων τῆς θυγατρικῆς Α. Ε. «ΜΕΤΒΑ», ἡ ναυτι-

λιακὴ βιομηχανικὴ περιοχὴ καὶ ἡ μονάδα τηλεπικοινωνιακοῦ ὕλικου. Οἱ ἐπενδύσεις αὐτὲς ἔχουν μελετηθεῖ ἀπὸ τὴν Ε. Τ. Β. Α., ἔχουν υἱοθετηθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση καὶ ἔχουν ἐνταχθεῖ στὸ πενταετὲς πρόγραμμα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάπτυξης 1983—87.

Σκοπὸς τῆς ἀνάληψης τῶν παραπάνω ἐπενδύσεων ἀπὸ τὴν Τράπεζα εἶναι ἡ χρησιμοποίησή τους γιὰ τὴν ἰσχυροποίηση τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ἐγχώριας ἀγορᾶς, πάντα ἐβάβια μέσα στὰ ὅρια τῆς κερδοφόρας διαχείρισης. Μπορεῖ ἔτσι ἡ Τράπεζα νὰ συμβάλει στὴν ἐνίσχυση ὀρισμένων ἐπενδύσεων τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα.

Ἡ ἀντληση οἰκονομικῶν πόρων γιὰ τὴν χρηματοδότηση τῶν δραστηριοτήτων τῆς Τράπεζας συνεχίστηκε τὸ 1984 μετὰ ἐντατικὸ ρυθμό. Ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀγορά, οἱ ὑποχρεώσεις ἀπὸ ὁμολόγια Ε. Τ. Β. Α. ποὺ διατέθηκαν μέχρι τὴν 31.12.84 ξεπέρασαν τὰ 70 δισ. δρχ. ποσὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ 63% περίπου τῆς συνολικῆς ἀγορᾶς τῶν τραπεζικῶν ὁμολόγων στὴ χώρα. Στὶς ἀγορὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ Ε. Τ. Β. Α. προχώρησε σὲ ἄλλες δύο ἐκδόσεις ὁμολόγων στὴν κεφαλαιαγορὰ τῆς Ἰαπωνίας, συνολικοῦ ποσοῦ 12,5 δισ. γιὲν (6 δισ. δρχ. περίπου), μετὰ ἱκανοποιητικούς ὅρους καὶ ἄνετη ἀπορρόφηση ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τῆς Ἰαπωνίας.

Ἡ αὐξηση τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ τῆς Ε. Τ. Β. Α. ἀντισταθμίστηκε ἀπὸ μιὰ ἰσόποση αὐξηση τῶν διαθεσίμων τῆς Τράπεζας σὲ συνάλλαγμα, ποῦ, μαζί μετὰ τὴν καταβολὴ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἀποτελεῖ τὸ 61% τῆς συνολικῆς αὐξήσεως τῶν διαθεσίμων κατὰ 17,6 δισ. δρχ. τὸ 1984. Δημιουργοῦνται ἔτσι τὰ ἀναγκαῖα ἀποθέματα τόσο σὲ δραχμές, ὅσο καὶ σὲ συνάλλαγμα γιὰ τὴν χρηματοδότηση τῶν μεγάλων ἀναπτυξιακῶν ἔργων στὰ ἐπόμενα χρόνια.

Τὸ σύνολο τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Τράπεζας, σὲ τρέχουσες τιμές, αὐξήθηκε κατὰ 39% τὸ 1984, φθάνοντας τὸ ἐπίπεδο

τών 166,6 δισ. δρχ. ενώ τα καθαρά της κέρδη αύθιθήκαν κατά 30%, κυρίως λόγω μεγάλης αύξησης (κατά 55%) των εσόδων.

Ἀξιόλογη δραστηριοποίηση καὶ παραπέρα επέκταση τοῦ θεσμοῦ τῶν Βιομηχανικῶν Περιοχῶν (ΒΙ.ΠΕ.) σημειώθηκε στὸ χρόνο ποὺ πέρασε. Ἔτσι, μέχρι σήμερα, ἔχουν θεσμοθετηθεῖ 33 ΒΙ.ΠΕ. καὶ προβλέπεται ἀπὸ τὸ πενταετὲς πρόγραμμα ἡ θεσμοθέτηση καὶ ἄλλων 19, ὥστε συνολικὰ νὰ ἰδρυθοῦν 52 ΒΙ.ΠΕ., μὴ σὲ κάθε νομὸ τῆς χώρας. Ἐπίσης, προχωρεῖ ἡ δημιουργία 3 ἐιδικῶν ναυτιλιακῶν περιοχῶν, μὴ ἀπὸ τὶς ὁποῖες βρίσκεται ἤδη στὸ στάδιο τῆς ὑλοποίησης.

Συμπληρώθηκαν πέρυσι 20 χρόνια λειτουργίας τῆς Ε.Τ.Β.Α. ἀπὸ τὴν ἱδρυσή της, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1964, ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τοῦ ἀείμνηστου Γεωργίου Παπανδρέου. Ἐκτοτε οἱ μεταπτώσεις τῆς πορείας τῆς οἰκονομίας ἀσκούσαν ἄμεση ἐπίρροη στὴ λειτουργία τῆς Τράπεζας. Νομίζω ὅμως, ὅτι κοινὴ πίστη τῶν ἀνθρώπων ποὺ δουλεύουν στὴν Ε.Τ.Β.Α. εἶ-

ναι πὼς ἡ Τράπεζα πρέπει, ὅχι νὰ προσαρμόζεται στὶς πιέσεις ποὺ δημιουργοῦν οἱ οἰκονομικὲς συνθήκες, ἀλλὰ νὰ προλαμβάνει ἐξελίξεις, νὰ κατευθύνει δυνάμεις.

Πιστεύω ὅτι ἡ συμβολὴ τῆς Τράπεζας στὴν ἐξυγίανση ὑπερχρεωμένων πελατῶν της, ἡ συμμετοχὴ της στὸ CONSORTIUM γιὰ τὴν χρηματοδότηση προβληματικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ προσπάθειά της νὰ ἀνάλαιβε καθήκοντα χρηματοοικονομικοῦ συμβούλου σὲ μεγάλες δημόσιες ἐπενδύσεις, εἶναι πρωτοβουλίες ποὺ ἐντάσσονται στοὺς στόχους ποὺ προηγούμενα ἀνέφερα.

Οἱ ἀναπτυξιακὲς Τράπεζες τῆς δεκαετίας τοῦ '60 δὲν μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὴ λύση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων τῆς δεκαετίας τοῦ '80 ἂν δὲν ἀναλάβουν νέες δραστηριότητες. Μόνο μὲ τὴν ἐπίδιωξη νέων στόχων καὶ τὴν ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν θὰ συνεχίσει ἡ Ε.Τ.Β.Α. νὰ εἶναι κύριος ἀναπτυξιακὸς μοχλὸς τοῦ Κράτους.

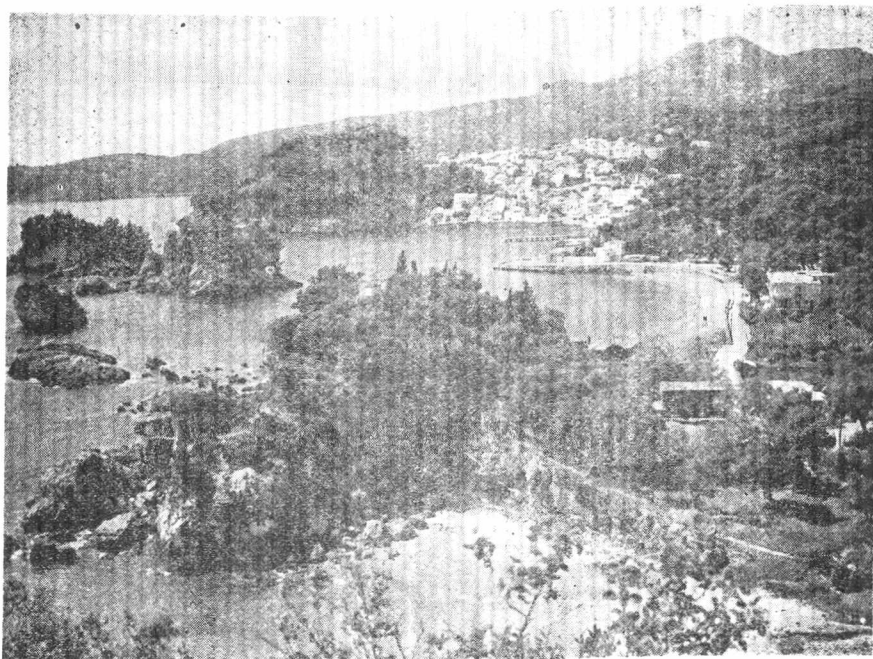
ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

28 Μαΐου 1985

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΜΕΓΕΘΗ

(σὲ ἑκατομμύρια Δρχ.)	31.12.84	31.12.83	31.12.82	31.12.81	31.12.80
Σύνολο Ἑνεργητικοῦ	166.555	119.577	96.918	77.895	64.085
Σύνολο Δανείων, Συμμετοχῶν καὶ Ἑγγυήσεων	124.181	99.702	82.559	67.865	56.356
Δάνεια	103.521	82.574	67.700	55.506	44.088
Συμμετοχὲς	16.717	13.361	11.609	9.515	9.555
Ἑγγυήσεις	3.943	3.767	3.250	2.844	2.713
Ἐπενδύσεις σὲ Βιομηχανικὲς Περιοχὲς	9.364	8.034	6.847	5.696	3.387
*Ἰδια Κεφάλαια (μετοχικὰ ἀποθεματικά & προβλέψεις)	26.289	21.024	19.572	17.531	16.733
Σύνολο Δανειακῶν Κεφαλαίων ...	138.893	97.675	75.748	59.827	46.823
Δάνεια Τράπεζας Ἑλλάδος ..	16.344	20.302	23.226	25.186	25.061
Δάνεια ἀπὸ Τραπεζικὰ Ὁμόλογα	79.407	46.166	30.682	19.316	11.348
Δάνεια Εὐρωπαϊκῆς Τράπεζας Ἐπενδύσεων	8.462	6.936	5.113	2.212	1.076
Δάνεια Ἑξωτερικοῦ	34.680	24.271	16.727	13.113	9.358
*Ακαθάριστα ἔσοδα ἀπὸ ἐργασίες .	18.264	12.397	9.502	8.162	6.069
Κέρδη πρὶν ἀπὸ ἀποσβέσεις, προβλέψεις καὶ φόρους	1.489	1.143	255	254	1.124
Καθαρὰ κέρδη	263	202	132	147	240
Δύναμη προσωπικοῦ	642	615	590	597	696

Χαρείτε τον τοπο μας

Ταξιδεψτε φειτος στην Ελλαδα

Ελληνικος Οργανισμος Τουρισμου

Αμερικης 2 Αθηνα τηλ. 3223111

Τα ομόλογα δίνουν το μεγαλύτερο τόκο.

Αλλά 2 στους 3 αγοραστές ομολόγων προτιμούν τα ομόλογα ΕΤΒΑ.

Τα ομόλογα είναι η καλύτερη επένδυση και οι Έλληνες το καταλαβαίνουν μερά με τη μέρα.

Οι δύο στους τρεις που αγόρασαν ομόλογα προτίμησαν... τα ομόλογα ΕΤΒΑ.

Τα εκδίδει η μεγαλύτερη Τράπεζα

Επενδύσεων, η μόνη που ανήκει

εξ ολοκλήρου στο κράτος.

Αν, λοιπόν και σεις προτιμάτε ομόλογα

ΕΤΒΑ, επιμένετε να είναι ΕΤΒΑ.

Διαθέτουμε τίτλους

- Δραχμών: 5.000, 25.000, 50.000, 100.000, 200.000, 300.000, 400.000 επιτοκίου 17%
- Δραχμών: 500.000, 600.000, 700.000, 800.000, 900.000 επιτοκίου 19%
- Δραχμών: 1.000.000, 1.100.000, 1.200.000, 1.300.000, 1.400.000, 1.500.000, 1.600.000, 1.700.000, 1.800.000, 1.900.000, 2.000.000 επιτοκίου 21%

Που θα βρείτε τα ομόλογα ΕΤΒΑ.

Αθήνα: ΕΤΒΑ: Ελ. Βενιζέλου 16-20 Τηλ. 323 7981
ΕΛΛΗΝ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ: Αμερικής 5
Τηλ. 323 5942

Θεσ/νίκη: Νίκης 45 Τηλ. 031/265126-9

Πάτρα: Αράτου 17-19 Τηλ. 061/271867

Βόλος: Αργοναυτών 62 και Γαϊβέτα
Τηλ. 0421/ 30512-5

Ηράκλειο: Χούρδου & Ζωγράφου Τηλ. 081/221921-3

Καβάλα: Λεωφ. Βασ. Παύλου 88 Τηλ. 061/229804

Ιωάννινα: Αβέρωφ 3 - Πλατεία Εθνικής Αμύνης
Τηλ. 0651/27757

Κομοτινή: Βασ. Γεωργίου 19 Τηλ. 0531/26145

ομόλογα

ΕΤΒΑ

Κοιτάξτε
το συμφέρον σας
και τη σιγουριά σας

Εκτός από τα καταστήματα της ΕΤΒΑ, θα τα βρείτε και στις εμπορικές Τράπεζες, στο Χρηματιστήριο, και στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο.